

3

Σ' ἔμένα ἐσὺ πού θά σταθῆς ταριάζει
 νά τὸ γνωρίζῃς, φίλε μου ἢ κριτή μου,
 πὼς μέσα ἐδῶ πότε μιᾶ ἢ ψυχὴ μου,
 πότε ἢ ζωὴ μου βιτριαναστενάξει.
 Φίλε μου, ἄλλο ζωὴ, ἄλλο ψυχὴ, κριτή μου.
 Χώρια. Κι ἀδέρφια ὁ χωρισμὸς τ' ἀλλάζει.
 Ἡ ζωὴ μου παραστράτισμα ἢ μαράζι,
 πρὸς τὸ φῶς φτερανέβισμα ἢ ψυχὴ μου.
 Μοῦ γίνεται τραγούδι ὅ,τι ποθοῦσα
 νά εἶμουν ἢ νί εἶχα δίχως νά εἶμαι ἢ νά ᾄχω,
 κι ὅ,τι ἄθελα μὲ σπρώχνει, καὶ σὲ βράχο
 γὰ συντριμῖο, κ' ἢ ὄρμη, κ' ἐκείνη Μοῦσα.
 Ζωὴ καταγίς, ψυχὴ μου πρὸς τὰ ἐπάνω !
 Μὰ ὅ,τι στοχαίζομαι εἶμαι, ὅχι ὅ,τι κίνω.

4

Καί, φίλε μου ἢ κριτή μου, πρέπει ἀνόμα
 νά γνωρίζῃς πὼς ὅ,τι τραγουδοῦμε,
 κι ἂν μέσα μας — πιστεύουμε — τ' ἀκοῦμε,
 δὲν εἶν' αἷμ' ἀπὸ τὸ αἷμα μας καὶ σῶμα
 κι ἀπ' τὸ σῶμα μας πάντα ξένο χῶμα,
 καὶ τὴν πνοή μας πλάστες τοῦ φουσοῦμε,
 μὲ μάτια ἀστέρια ἐφτάμηχο τὸ ζοῦμε,
 βρῦση ἀρμονίας τοῦ κάνουμε τὸ στόμα.
 Τραγουδιστή, προῖκα πλούσια κρατεῖς,
 ἀπ' τὸν πατέρα θεὸ τὸ χρυσομίτρα
 καὶ λές: — Μόνο τὸ πού βογγάει ἐντὸς μου
 δράμα δὲν παίζω στὴ σκηνὴ τοῦ κόσμου
 καὶ τοῦ ξένου ἐγὼ θεῖος ὑποκριτῆς
 καὶ ἡ Φαντασία τρανὴ σκηνοτεχνίτρα.

5

— Ἄ! ἡ γόησσα Φαντασία μὴ σε γελᾷ,
 Τραγουδιστή, εἶν' ἀπὸ τὸ αἷμα σου αἷμα,
 ἡ πηγὴ της δὲ βροῖσκειται ψηλά
 κι ἂς πάη ὡς τ' ἄστρα, τ' ἄστρα ἂς βιάζῃ στέμμα,
 καὶ αὐτοκυβέρνητη ὅσο κι ἂν κυλᾷ,
 σὰν ἀλλότριον πού δὲν κρατιέται ρέμα
 καθρέφτης εἶναι, ἀντιφεγγοβολᾷ
 μέσα της ἢ καρδιά, γίνεται πνέμα.
 Τ' ἀνθος θαμπωτικὸ τῶν παραδείσων
 φουντώνει ἀπὸ τὴ φύτρα πού τὴν ἔχεις
 μέσ' στὸν κῆπο, ὅποιο κῆπο, τὸ δικό σου.
 Πάντα εἶσ' ἐσὺ, μ' ὅποια ὄνειρα κι ἂν τρέχῃς,
 τῶν κορφῶν κυνηγὲ καὶ τῶν ἀβύσσων,
 ἀλυσόδετε μὲ τὸν ἑαυτό σου. —

6

"Α ! κάποια λόγια... Μέσ' ἀπ' τ' ἔνθοκλάδια
 μᾶς κελαιδᾶτε, ξωτικά πουλιά !
 Τὰ μιλημένα λόγια εἶναι σὰ χάρδια,
 τὰ λόγια τὰ γραμμένα εἶναι φιλιὰ.
 Στῆς ψυχῆς μου τῆς ἄρρωστης τὰ βράδια
 μπάλαμο ἔσεις καὶ φεγγαροβολιά.
 Στοῦ παλατιοῦ μου ἔπάνω τὰ ρημάδια
 χορεύουνε ξωθιῆς μὲ τὰ βιολιά.
 (Τὰ λόγια σου εἶναι σὰ νὰ μὲ ραντίζουν
 ἀνέρα χέρια ἀπὸ ψηλὰ μπαλκόνια
 μὲ μυρτιῆς καὶ μὲ ρόδα θριαμβευτή.
 Τὰ λόγια σου εἶναι σὰ νὰ μὲ ποτίζουν
 μὲ τῆς νυχτιᾶς τὸ φέγγος, μὲ τῆδόνια
 σὲ πυκνὸ δάσος χάρη ὄνειρευτή...)

7

Ὁ πυρὸς λίβας ἀγεροδρομοῦσε
 προχτὲς ὄρητικὰ στὸ λόφο ἀπάνου,
 σὲ εἶχε ματιάσει, κατὰ σὲ χυμοῦσε,
 λάγνος πόθος ἀφρικανοῦ σουλτάνου.
 Κι ἀναγάλλιαζες κι ὡς νὰ σὲ μεθοῦσε
 τὸ φιλιὶ καὶ τὸ χαιδεμα τοῦ πλάνου,
 ἀμαδρυσάδα σου ἡ νιότη κι ἂν ἀνθοῦσε,
 λίγαιε στὰ χέρια τοῦ ἀνεμου σιλβίνου.
 Ἐέσκεπη στὴν ὀλάνοιχτη ἐρημιὰ,
 κυματίζανε σκόρπια τὰ μαλλιά σου,
 μπράτσα σου, πόδια, τὰ στηθόλαιμά σου
 τὰ τάραζε ἀγριοπούλια ἢ τρικυμιὰ.
 Κ' ἐγὼ ἀσκητῆς, ὃ ἀντίχρηστη, μπροσιά σου,
 τοῦ πειρασμοῦ σταλμένη ἐπιθυμιὰ...

8

Χτὲς βράδι οἱ λογισμοὶ κόκκινοι κρίνοι,
 φωτιά ἢ καρδιά, ἢ στιγμή πανώρια ρούσα,
 μὲ ἀλάφιασμα χαλκιά, μπρὸς στὸ καμίνι
 σκληρὴ ἠδονὴ σκληρὰ σφυροκοποῦσα.
 Σήμερα ἢ πύρη πάει κ' ἢ θολοσύνη,
 τί καθάρια εἶν' αὐγὴ ροδογελοῦσα,
 τῶν πρωτόπλαστων ὄλα εἶν' ἢ γαλήνη.
 Στὴ Θοῦλα μᾶς καλεῖ τοῦ ὄνειρου ἢ Μοῦσα,
 Σιβυλλικὰ βιβλία κρατῶ στὰ χέρια,
 λευκόμαλλος ἱερέας λευκοντυμένος.
 Μᾶς καρτερᾶν τοῦ ἰδανικοῦ τᾶστέρια,
 κ' ἢ Ψυχὴ κόρη κι ὃ Ἔρωτας παρθένος,
 κι ὀρθὲς ἀπόξω ἀπ' τῶν Ἐδὲμ τίς θύρες
 οἱ Λάουρες, οἱ Μπεάτρικες, οἱ Ἐλβίρες.

9

Μυροστάλασμα μέσ' στὸ χουσογυάλι
τίποτε ἀπὸ καιρὸ δὲν ἔχει μείνει·
σκύψε ἀπάνου του καὶ σὲ περιχύνει
μιᾶς βαρειᾶς μυρουδιᾶς ἠδονοζάλη.
Κι ἂν ἀνύπαρχτο, πῶς ὑπάρχει πάλι,
πάντα πῶς τὸ σωμένο μῦθο δίνει
τὸ ἄρωμά του, πῶς κάνει μυροζήνη
τὸ μικρογυάλι ἀστέρευτη μεγάλη!
Κάθε φορὰ πού ἡ πιθυμιὰ μὲ σέρνει
στάδειανὸ μυρογυάλι καὶ τάνοίγω,
πῶς μὲ μεθάει καὶ πῶς μὲ συνεπαίρνει
στοιχειοῦ φίλι! Κ' αἰστάνομ' ἓνα ρίγο
σὰ νὰ μὲ ψάχνῃ κάτι πού ἔσταξ' αἷμα
καὶ ἦταν κορμί, καὶ τώρα ἔγινε πνέμα.

10

Τοῦ ἔρμου δρόμου φαντάζουν ἓνα ἓνα
στοῦ διάφανου τὸ πέλαο μαῦρα κήτη
τὸ μοναστήρι, τὸ σκολειό· τὸ σπιτι
μπάλσαμο στὰ κορμιὰ τὰ παθιασμένα.
Μὰ σὰ φτάνουν τὰ βράδια ἀργογερμένα
μὲ τὴ ματιὰ νὰ ἴδουν τοῦ ἀλοσπερίτη,
ξαφνίζονται ξανοίγοντας ἔσένα,
βωμέ, τοῦ δρόμου πέτρινε ἐρημίτη.
Σπιτάλι καὶ σκολειό καὶ μοναστήρι,
τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀπόκοσμου φροντίδες·
μόνος ἐσὺ τὸ βίβλαιο πανηγύρι
τὸ ἀφρόντιστο, βωμέ, ἀπὸ τότε πού εἶδες
νὰ θυσιάσῃ ἐπάνω σου στὴ χάρη
τῆς Ἀγάπης τὸ ἐρωτικὸ ζευγάρι..

11

Στῆς τραγουδίστρας τέχνης τὰ παλάτια
θὰ σ' ἀνεβάσω, θὰ σὲ συργιανίσω,
καὶ γιὰ σένα μὲ λάλημ' ἀηδονίσω
θὰ τὰ γιομίσω τὰ γεράνια πλάτια.
Μπρὸς στὰ γλαρὰ παρθενικά σου μάτια,
τὸ φῶς τους γιὰ νὰ πῶ, θὰ γονατίσω,
μὲ στάλες νεχταριοῦ θὰ σὲ ποιίσω,
θὰ σὲ ταῖσω μὲ ἀμβροσίας κομμάτια.
Σὲ χλορὰ θὰ σὲ μπάσω ὀλόανθα κιόσκια
γύρω πλεχτὰ στῆς Κασταλίας τὴν κρήνη,
τὸ τραγοῦδι, χουσό κλουβὶ στάπόσκια,
καὶ ἔωτικό ἐσὺ μέσα καναρίνι.
Τὸ στόμα σου, πρωτὰ-ουστη φλογέρα,
γιὰ μὲ θὰ γλυκοσκιάσῃ τὸν ἀγέρα.

12

Παραμερίστε, Ἀπόλλωνες καὶ Πᾶνες,
μὲ συνεπαίρνει ἡ χριστιανὴ ὀπτασία
στὴ μεσονύχτια τῆ φωτοχυσία
φερμένη ἀπὸ χαρμόσυνες καμπάνες.
Μέσα μου οἱ γνώμες εἶναι ἠρώισσες μάννες
ὄρθες γιὰ τὰ παιδιά τους πρὸς θυσία·
στὰ πόδια τοῦ ἀναστάσιμου Μεσσία
τῆς καρδιᾶς μου χυθῆτε οἱ βουσομάννες.
Ἄ! τῆς Λαμπρῆς τὰ σήμαντρα οὔτε, καὶ οὔτε
καὶ οἱ λῦρες εἰδωλόλατρες πού ἀκοῦτε
δὲ μοῦ ρυθμίζουν τῆς ζωῆς τὴν ὥρα
σὰν ἔσέ, μικροκάμωτη χαρά,
πού ταπεινῆ, μὰ ὑψώνεσαι, ὦ φτερά!
μιᾶς ἀνάστασης ἄλλης μυροφόρα.

13

Βωμό σου ὑψώνω, καίω στὸ κόνισμά σου
κερὶ λιβάρι, φέρνω σμίγνα ἄλλοι,
Χλόη τῶνομά σου καὶ ἡ θουριά σου γλόη,
χαρὰ χαρίζει καὶ τάνάσασμά σου.
Γλυκόβοο μέσα μου ὦ! τὸ μίλημά σου,
τριγύρω στὰνθια τὸ μελισσολόι,
κι ἂ δὲν κρατᾶς ἀπὸ ρηγαδοσοῖ,
ρηγάδες θὰ γεννᾶ τὸ φίλημά σου.
Χλόη τᾶπριλιοῦ, χειμώνας ὁ ἔρωτάς μου
σὲ φόρεσε κορώνα, μὰ ἠρωίδα
δὲν εἶσαι οὐδὲ βοσκῶν, οὐδὲ πιερρότων.
Καθὼς ἦρθες τὸ χέρι δίνοντάς μου,
ξανά στὸν ἔρχομό σου πλάσμα τὸ εἶδα
τῶν ὀνείρων τὸ χάϊδεμα τῶν πρώτων.

14

Τῆς ἴσιας, τῆς ἀρχόντισσας γιαγιάς μου
ζαβὴ ἀδερφή, καημένη θειά Βγενοῦλα!
Κάθε πού σὲ θυμᾶμαι, τῆς καρδιᾶς μου
τρέμουν τὰ φύλλα· κ' εἶν' ἱερὴ ἡ τρεμούλα.
Ξάφνιζες τὴ δειλὴ μου πρώτη ζωούλα
μὰ παθιασμένη ἀγάπη φέρνοντάς μου,
μαζὶ ἔγνοια, ξεγνοιασιά, κυρὰ καὶ δούλα
τῆς ὀρφάνιας μου καὶ τῆς μοναξιάς μου.
Γέλιο τῆς γειτονιάς, τοῦ σπιτιοῦ βάρους.
Μὰ ὑψώνοταν χυτὴ ἡ κορμοστασιά σου,
καὶ τᾶρρωστα γεράματ' ἀνθισμένα.
Μυστικὸ μαῦρο — μαῦρος ἔτσι ὁ Χάρος
δὲ θὰ εἶναι — σοῦ τὰ νύχτωνε τὰ φρένα.
Καὶ εἶμουν ἐγὼ τὸ γλυκοχάραμά σου.

15

Στὸ σπίτι μας δὲν ἔμπαινες, πετοῦσες,
καημένη θειὰ Βγενούλα, ἀμίχη, μπόρα,
σὰ νὰ μὴν εἶχες μὲ κανένα γνώρα,
δὲν ἔστεκες, δὲν ἄκουες, δὲν κοιτοῦσες.
Οἱ Παναγιῆς οἱ χαμηλοβλεποῦσες
τοῦ δρόμου σου κρατοῦσανε τὴ φόρα·
στὸ εἰκονοστάσι ἀγνάτια ρασοφόρα
γονατισμένη καὶ παρακαλοῦσες·
«Οὐράνια Χάρη, βόηθα τὸρφανό,
καὶ στὸ κατατρεμένο σκέπη γίνε!»
Πάντα ἡ θωριά σου μέσ' στὰ μάτια μου εἶναι,
κ' ἐγώ, καὶ πάντα, τὸ κατατρεμένο.
Μὰ σκέπη ἀπὸ κανέναν οὐρανὸ
δὲν περίμενα, μήτε περιμένο.

16

Τῆς καρδιάς μου τὸ σκόρπισμα γυρεύει
τὸ μάξιμα τοῦ ἀλόκοσμου σπιτιοῦ σου·
κάτου ἀπ' τὸ φῶς τὸ πρῶο τοῦ λυχναριοῦ σου
τὸ μπάλσαμο τῆς χάρις σου γιαιτρεύει.
Εἴτε κ' ἡ ἀγάπη σὲ γλυκοχαϊδεύει,
καὶ εἴτε χτυπιέται ἀπὸ τὴν ἔγνοια ὁ νοῦς σου,
τᾶγαλμα τοῦ ἀπεργάστιαστου κορμιοῦ σου
στὸ βᾶθρο του δευθοστύλωτο μαγεύει.
Τρύπια φελούκα μισοβουλιασμένη
παραδέχρω σὲ ἀνώφελον ἀγώνα·
λιμώνα, ἀπαλὰ κάπου ἀκκούμπησέ με..
Μυστικολάτρα δορμὴ μ' ἐσὲ μὲ δένει,
τῆς ζωῆς μου, καλόβολη Μαντόνα,
τὰ κρίματα σοῦ τὰ ξομολογιέμαι.

17

Τὰ κρίματα σοῦ τὰ ξομολογιέμαι.
Νεκροὶ γερμένοι στὰ ἔρμα μονοπίτια,
(Πῶς ἀγαπῶ καὶ πῶς γοργὰ ἀπαρνιέμαι!)
τὰ βρεφικὰ παιδὲς θὰ σὰς κλείσῃ μάτια!
Κρατῶ ἀπὸ γάστρες πράσινες κομμύτια
μὲ λείψανα γῆς ἀνανθα. Πλανιέμαι.
Κ' ἔξω ἀπὸ κάποια ἰδανικὰ παλάτια
στέκω ἀνήμπορος κι ὄλο συλλογιέμαι.
Ἐσὸ πού καὶ χαρὰ καὶ πίκρα ἀκέρια
τάζησες, καὶ τὸ σάρκινο ἀγαλμὰ σου
χάλκινο μέσ' στὴ φλόγα σὰ χιμένο,
σπλαχνικὰ τὰ δροσάτα ἀπλώσε χέρια,
κίμε τόπο — γιορτὴ τὸ ἀντίκρουμά σου —
στοῦ δρόμου καὶ στοῦ ὄνειρου τὸ δαρμένο.

18

Στοῦ δρόμου καὶ στοῦ ὄνειρου τὸ δαρμένο
φῶς νέο. Γαμπρός, ποιοῦ μυστικοῦ ἄσπρου γάμου;
Στὸ μελαψὸ δεφτέρι χαρασμένο
χορσὸ ἓνα ὄνομα· εἶναι τὸνομά μου.
Κάτου ἀπ' τὸ φῶς τοῦ ἡλιοῦ στερνὸς μπροστά μου
καημός, ὄραμα, θάμισμα, ἡ παρθένο!
Καὶ ὃ χέρι πού κρατάει δασκαλεμένο
τὸ ἐρωτικὸ δοξάρι, καὶ ὃ καρδιά μου!
Ἰερὸ βωμὸ θεμέλιωσαν οἱ Πόθοι,
μ' ὄλα τᾶνθια, τὰ εἰδῶλα ὄλα ὑψώθη
τῶν ἀπρίληδων καὶ τῶν Ὀλυμπίων.
Ὅλα σου, Ὑμέναιε τὰ τροπάρια ψάλε.
Ἄνοιξη, τὸ χλωρὸ σου στέμμα βάλε
στὸ ἄραχνο μέτωπο ἄ! τῶν ἐρειπίων.

19

Στὸ ἄραχνο μέτωπο ἄ! τῶν ἐρειπίων
τὸ στέμμα τῆς ἀπίθωσε ἡ Λατρεία.
Πῶς χέρια καὶ ὄψες, ὄλα, μακαρίων,
φέγγουν ἀπὸ ἄσπρη μιὰ κεροδοσία!
Πῶς μὲ τᾶγρια, τὰ πάγανα στοιχεῖα
χοροὶ ἀγγέλων καὶ σίναξες ἀγίων
ταιριάζουν! Τῶν εἰδῶλων καὶ τῶν κρύων
ἴσκιων τὸ χάλιασμα ἔξαφνα, ἐκκλησία!
Σὲ ποιῶ μαρτύρων ἡ ἐκκλησία στερεώθη-
κε κόκκαλα γιὰ νὰ τὴ λειτουργοῦνε;
Στερεώθηκε ἴσα ἀπάνου στὸ ρημάδι
πού ἀγκάθια καὶ σκορπιοὶ τὸ κατοικοῦνε
καὶ κάθε τρύπα του ἄ! κρατᾷ καὶ κλώθει
δαιμονικὰ φευγάτα ἀπὸ τὸν ἄδη.

20

Δαιμονικὰ φευγάτα ἀπὸ τὸν ἄδη,
φῶς Ἰαρό! Στὴν ἄβυσσο γυρίστε.
Στῆς Δαμασκὸς τὸ δρόμο θεοῦ σημάδι
μηνάει τὸ λυτρωμό. Πανηγυρίστε.
Χλωρογένματ' ἀπ' τὸ περιπλοκάδι
τὸ γυμνότοιχο ντύνοντας γιομίστε.
Πουλιά, σὰ νὰ εἶμαι δλόδροσο λαγκάδι
τὰ τραγοῦδια σας νὰ μοῦ τραγουδήσητε.
Ἀγαπῶ καὶ μισῶ, ξεχνῶ, θυμᾶμαι,
μ' ὄνειρα ζω. ἀνονεύρευτος κοιμᾶμαι..
Ποῖος μὲ ξυπνᾷ; Ποιὰ μαγιοβότανα ἤπιαι;
Στέκω ἀπάνου ἀπ' τὰ χρόνια; Τὸ μαράζι
δὲν εἶναι πιά; Ἐνα χέρι πῶς ἀλλάζει
μὲ γιορτερά τὰ ρούχα μου τὰ τρύπια!

21

Μὲ γιορτερὰ τὰ ρούχα μου τὰ τρύπιν
 τ'ἀλλάξεις τῆς γιορτῆς μου ἐσὺ ἢ κορώνα..
 Πρωτοῦ νὰ μοῦ θολώσουν καρδιοχτύπια
 τὰ μάτια, ἀγνὰ μοῦ τ'ἀνοιξε μιὰ εἰκόνα.
 Παιδί. Τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ ἀνθοκήπια,
 γλυκοὶ βόγγοι ἀπὸ τὸν περιστεριώνα,
 τὰ μεγάλα τ'ἀδέρφια καὶ τὰ νήπια,
 καὶ ἡ μάννα· ἡ πιστὴ δούλα, ἡ καλὴ νόνα
 τῆ θύμησιν μοῦ τῆ χαϊδολογᾶνε.
 Καὶ μιὰ παιδοῦλα στὴ δουλεύτρα εἰρήνη
 τοῦ ἀνθόζωστου σπιτιοῦ, καὶ πάντα ἐμπρὸς μου,
 σὰ νὰ μὴ ζοῦσε· ἀσάλευτῆ· σὰ νὰ ἴνε
 ἰδέα ζωῆς, φερμένη τοῦ ἄλλου κόσμου.
 Καὶ τ'ὄνομά της Φωτεινῆ. Εἶσ' ἐκεῖνη;

22

Ἔ! τ'ὄνομά της Φωτεινῆ. Εἶσ' ἐκεῖνη;
 Μοῦ τ'ἀνοιξης τὰ μάτια ὅταν οἱ κρῖνοι
 γελοῦσαν τῆς αὐγῆς μου· μετ' ἡ δύσης
 τὰ γιούλια ἐσὺ τὰ μάτια θὰ μοῦ κλείσης.
 Ἄν ἔσβυσε τῆς νιότης τὸ καμῖνι,
 τῆς τέχνης νὰ ἡ φωτιά, ἡ δροσιά τῆς φύσης.
 Μὰ ὦ τὸ πιστὸ ἀπὸ τῆ δικῆ σου κρήνη!
 Ἄγέραστον ἐσὺ θὰ μὲ κρατήσης.
 Θεὲ τῆς ἀγάπης, ποῦ ἔσπεις ἐντὸς μου
 πλατὺ τὸν ἕμνο, ἀντίμαχο ἐνὸς κόσμου,
 γιὰ τὴν πίστη μου πῶς μὲ μακαρίζεις!
 Στὴν παράδεισο μὲ ξαναγυρίζεις;
 ποῦ εἰμὸν παιδί. Ἐκεῖ φέγγει, ὦ ξανθὸ βράδι!
 τὸ διαμαντένιο τοῦ ὄρθρου μου πετράδι.

23

Τὸ διαμαντένιο τοῦ ὄρθρου μου πετράδι!
 — Σ' ἀγαπῶ μὲ τὸ πάθος ποῦ δὲν ξέρει
 παρὰ ἐσένα οὐρανὸ κ' ἐσέβανε ἄδη,
 μετ' ἡ πάθος τυφλὸ τοῦ σφιχτοχέρι.
 Σ' ἀγαπῶ μὲ τὸν ἥλιο, μετ' ἡ ἀστέρι
 ποῦ δλογλυκαίνει τὸ πικρὸ ἀχνὸ βράδι,
 καὶ μὲ τοῦ Γεναριοῦ τὸ καλοκαίρι,
 μ' ἐσὺς τῆς μυγδαλιάς ὀλόανθοι κλάδοι.
 Σ' ἀγαπῶ μὲ τῆς ἀνοιξης τ'ἀηδόνια,
 μετ' ἡ ξερὰ τὰ φύλλα ποῦ χουσάφι
 στρώνουν ταπὶ στ' Ἄγιον Ἄντρος τὸ μῆνα.
 Σ' ἀγαπῶ μὲ τῆς θλίψης τὰ τρηδόνια,
 καὶ μὲ τῆς ἀναγάλλιασης τὰ κρίνα.
 Μ' ὅσα οἱ κούνιες κρατᾶν καὶ μ' ὅσα οἱ τάφοι.

24

... Μ' ὅσα οἱ κούνιες κρατᾶν καὶ μ' ὅσα οἱ τάφοι
 τοῦ κάκου σ' ἐντυσα εἶδωλο, ἐρωτᾶ μου,
 μετ' ἡ φόρεμα καὶ στέφανα ἐνὸς γάμου
 ποῦ δὲν τὰ ζωγραφίζουσιν οἱ ζωγράφοι.
 Βαλτόνερα, θολόνερα καὶ τράφοι
 καὶ πνιγμένη στ' ἀκάθαρτα ἡ καρδιά μου,
 καὶ πάει μαζί τὸ καρπερὸ χωράφι,
 χαρὰ στὴν ὀργιστόμα φαντασιά μου.
 Ἢ σὰν ἀρχαία μετ' ἡ ρυθμοῦ τὸ βῆμα
 γιὰ τὴ λατρεία ἐνὸς θεοῦ θεωρία,
 μιὰ φάρσα γιὰ τὴν πλέμπα, μιὰ ἱστορία
 γιὰ νὰ γελοῦν οἱ ἐφημεριδογράφοι.
 Κούφιε στίχε κι ἀνόητο βοῦῖσμα, ρίμα!
 Ντραπήτε οἱ κούνιες καὶ γελᾶστε οἱ τάφοι.

25

Ντραπήτε οἱ κούνιες καὶ γελᾶστε οἱ τάφοι...
 — Δέξον μ' Ἐσὺ! Στὰ πόδια σου ἄφησέ με,
 πές με τοῦ τρόμου λαβωμένο ἐλάφι..
 Νὰ ξεμυστηρεντῶ σου βοήθησέ με
 κι ὅσα ἡ νιουπὴ δὲ λείει, μὰ ἡ μοῖρα γράφει.
 Κι ὅσα μὲ τρῶνε σὰν τὰ συλλογιέμαι,
 στῆς ξεχασιάς τὸ σκονισμένο ῥάφι
 βόηθα με νὰ τ'ἀφήσω. Καὶ ἀκουσέ με:
 Μέσα μου τὸ αἷμα καίγεται καὶ τρέμει,
 κ' εἶναι πληγὴ ἡ ψυχὴ μου, ὁ νοῦς μου ἀνέμη.
 Γι' αὐτὸ κ' ἡ ἀνεμοσκόρπιστη καρδιά μου
 τοῦ σπιτιοῦ σου τὸ μᾶζεμα γυρεύει,
 καὶ ἡ ξόδεσμα ἡ βαθεῖα ἡ λαβωματιά μου,
 μὰ ἡ χάρις σου εἶναι μπάλαμο· γιατρεύει.

26

Δυὸ Μοναξιές. Μιὰ Εὐχὴ καὶ μιὰ Κατάρτα,
 δυὸ ξωτικές, καὶ οἱ δυὸ σὰν ἀδερφάδες.
 Λαχτάρα, Σκοτεινάγρα, Βουβαμάρα,
 Βάγιες, καὶ ἀκολουθοῦνε τὶς κυράδες.
 Στῆς μιᾶς τὸ Σώπα θεῖα μιλεῖ κιθάρα,
 τῶν ἀστρῶν ἀγοφέγγουν οἱ σποράδες·
 τῆς ἄλλης βουβὴ πάντα ἡ λιγομάρα,
 κι ἄναστρη ἡ νύχτα μετ' ἡ γκρεμοὺς βραχνάδες.
 Δυὸ Μοναξιές. Ἢ μιὰ τῶν ἀντρεωμένων
 ἡ μάννα γιὰ τὴ σκέψη καὶ τὴν πράξι
 στὴν ἀγκαλιά της μέσα τὴ μαγεύτρα.
 Κ' ἡ ἄλλη ἀφέντρα τῶν παραπεταμένων
 ποῦ τοὺς ἔχει ρημάξει καὶ σπαράξει
 μιὰ ἰδέα προδότρα ἢ μιὰν ἀγάπη ψεύτρα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ (162-150 Π. Χ.).

Κάθε του προσδοκία βγήκε λανθασμένη !

Φαντάζονταν έργα νὰ κάμει ξακουστά,
νὰ παύσει τὴν ταπείνωσι ποῦ ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς μάχης
τῆς Μαγνησίας τὴν πατρίδα του πιέζει.
Νὰ γίνῃ πάλι κράτος δυνατὸ ἡ Συρία,
μὲ τοὺς στρατοὺς τῆς, μὲ τοὺς στόλους τῆς,
μὲ τὰ μεγάλα κἄστρα, μὲ τὰ πλοῦτη.

Ἐπέφερε, πικραίνονταν στὴ Ρώμη,
σὰν ἐνοιῶθε σιτὲς ὁμίλιες τῶν φίλων του,
τῆς νεολαίας τῶν μεγάλων οἴκων,
μὲς σ' ὅλην τὴν λεπτότητα καὶ τὴν εὐγένεια
ποῦ ἔδειχναν σ' αὐτόν, τοῦ βασιλέως
Σελεύκου Φιλοπάτορος τὸν υἱὸ —
σὰν ἐνοιῶθε ποῦ ὅμως πάντα ὑπῆρχε μιὰ κρυφὴ
ὀλιγωρία γιὰ τὲς δυναστείαις τῆς ἐλληνίζουσας
ποῦ ἔξεπσαν, ποῦ γιὰ τὰ σοβαρὰ ἔργα δὲν εἶναι,
γιὰ τῶν λαῶν τὴν ἀρχηγία πολὺ ἀκατάλληλες.
Τραβιούνταν μόνος του καὶ ἀγανακτοῦσε, καὶ ὄμνυε
ποῦ ὅπως τὰ θαρροῦν διόλου δὲν θάναί·
ἰδοὺ ποῦ ἔχει θέλησιν αὐτός·
θ' ἀγωνισθεῖ, θὰ κάμει, θ' ἀνυψώσει.

Ἄρκεϊ νὰ βρεῖ ἕναν τρόπο στὴν Ἀνατολὴ νὰ φθάσει,
νὰ κατορθώσει νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλία —
καὶ ὅλην αὐτὴν τὴν δύναμι ποῦ ἔχει
μὲς στὴν ψυχὴ του, ὅλην τὴν ὀρμὴν
αὐτὴ θὰ μεταδώσει στὸν λαό.

Ἄ στὴν Συρία μονάχα νὰ βρεθεῖ!
Ἔτσι μικρὸς ἀπ' τὴν πατρίδα ἔφυγε,
ποῦ ἀμυδρῶς θυμούνταν τὴν μορφὴ τῆς.
Μὰ μὲς στὴν σκέψι του τὴν μελετοῦσε πάντα
σὰν κατὰ ἱερὸ ποῦ προσκυνώντας τὸ πλησιάζεις,
σὰν ὄπτασία τόπου ὠραίου, σὰν ὄραμα
ἐλληνικῶν πόλεων καὶ λιμένων.—

Καὶ τώρα ;

Τώρα ἀπελπισία καὶ καῦμός.
Εἶχανε δίκιο τὰ παιδιὰ στὴ Ρώμη.
Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βασταχθοῦν ἡ δυναστείαις
ποῦ ἔβγαλε ἡ Κατάκτησις τῶν Μακεδόνων.

Ἄδιάφορον: ἐπάσχισεν αὐτός,

ὅσο μπορούσεν ἀγωνίσθηκε.
Καὶ μὲς στὴν μαύρη ἀπογοήτευσί του
ἕνα μονάχα λογαριάζει πιά,
μὲ ὑπερηφάνειαν· ποῦ, κ' ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ του,
τὴν ἴδιαν ἀκατάβλητην ἀνδρεία στὸν κόσμον δείχνει.

Τ' ἄλλα — ἦσαν ὄνειρα καὶ ματαιοπониες.
Αὐτὴ ἡ Συρία — σχεδὸν δὲν μοιάζει σὰν πατρίς του,
αὐτὴ εἶν' ἡ χώρα τοῦ Ἡρακλείδη καὶ τοῦ Βάλα.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΑΙΟΛΙΚΗ ΑΡΠΑ.

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

IV

Φυτὰ, ποῦ σὲ ἀνθοπάζαρο μιὰ μέρα σᾶς ἐπῆρα
στὴν τύχη καὶ σᾶς φύτεψα μέσα σὲ ὠραῖα παρτέρια,
καὶ ἤπιατε σάμπως νάτανε σταλμένο ἀπὸ τὴ Μοῖρα
τὸ πότισμα, ποῦ ἐλάβετε ἀπ' τὰ δικά μου χέρια,

Καμμιά χαρὰ δὲ γνώρισα τρανώτερη ἀπὸ κείνη,
ποῦ αἰσθάνομαι κάθε φορὰ βαθιὰ μὲς στὴν καρδιά μου,
στῶν λουλουδιῶν σας τὸ ἀνθισμα, — ὦ ροδωνιές καὶ κρίνοι, —
μὲ τᾶγνωστά τους χρώματα, ποῦ ἀνοίγονται μπροστά μου.

Γιατὶ τὴ φαντασία μου θὰ γοητεύει αἰῶνια
τοῦ κόσμου κάθε ἀμάντευτο καὶ κάθε ἀλαργεμένο,
καὶ ὅταν στὰ δέντρα κελαιδοῦν τῆς ἀνοιξῆς τ' ἀηδόνια,
θὰ νοσταλγῶ κάποιο πουλὶ ἀνύπαρχο καὶ ξένο.

V

Ὅμως καὶ ἐσᾶς δὲ σᾶς ξεχνῶ, φυτὰ μου ἀγαπημένα,
ποῦ ἀπὸ καιρὸ μὲ ξέρετε, σᾶς ξέρω ἀπὸ καιρὸ,
ποῦ τοῖχοι μου γενήκατε μὲ τὰ πολυαπλωμένα
κλαριά σας καὶ δεσμώτης σας ἀνάμεσό σας ζῶ.

Καὶ μόλις ἔρθῃ ὁ Ἀπρίλιος τὰ σίδηρα τ' ἀνθένια
μοῦ βάζετε, ὦ ἀγιοκλήματα καὶ ὦ πασχάλιες ἐσεῖς
καὶ δένετε μὲ τὰ λευκά καὶ τὰ μενεξεδένια
λουλούδια σας τὰ χέρια μου σὲ μι' ἄκρη τῆς αὐλῆς.

Καὶ κάθε μῆνας ποῦ θὰ ρθεῖ καὶ μῆνας ποῦ θὰ φύγῃ,
μὲ τὴ σειρά καθένα σας δεμένον μὲ κρατεῖ,
μὰ τῶναιρό μου τὰ φτερά ἀπὸ πάνω σας ἀνοίγει
καὶ πάει μὲ τὰ ἐνθεα μῦρα σας ἄλλοῦ νὰ ξεχυθεῖ.

VI

Ἦ πέτρα, ὦ ἔνθεο μάρμαρο! μού ἀρέσεις σὲ μιὰ πύλη,
σὲ μιὰν ἀρχαία γέφυρα, σὲ μιὰ δεξαμενὴ
καὶ μὲς τὰ ἐρείπια ἐνὸς ναοῦ, ποῦ τὰ πικρά μου χεῖλη
ἀρχίζουνε καὶ σιγολὲν γιὰ σὲ μιὰ προσευχή.

Σὲ κάποια σκάλα ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ σ' ἔχω θαυμάσει,
σὲ συντριμμένο θέατρο, σὲ χεῖλος πηγαδιοῦ,
κι ἴσως μού ἀρέσεις πρὶν πολὺ σὲ κάποιαν ἄδεια βίαση,
νὰ ξαναπλάθω τὸ ἄγαλμα, ποῦ ἐβάσταες, μὲ τὸ νοῦ.

Ὅμως σὲ μιὰ ταφόπετρα, ποῦ πνίγει τὸ χορτάρι,
καλλίτερα ὄνειρεύομαι σὲ νύχτα ἐαρινή,
ὅταν τὸ φῶς του τὸ χλωμὸ σκορπίζει τὸ φεγγάρι,
καὶ δείχνει μιὰ μισόσβυστην ἐπάνω ἐπιγραφή.

VII

Ζωή μου! σὰν τ' ἀσάλευτα νερὰ
μιᾶς θολωμένης λίμνης ἔχεις γίνεи.
Ἔχεις βαρὺ τὸ χρῶμα σὰν κι αὐτά,
ποῦ σοῦ ξεχύνει ἡ μυστικὴ σου ὁδύνη.

Ὅμως τί νοιάζει, ἀφοῦ μπορείς κι' ἐσὺ
δλόγηρά σου τώρα, ὅπως ἐκεῖνα,
νὰ δίνεις ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ζωὴ
σὲ κάποια ἀχνὰ κι ὄνειρεμένα κρῖνα.

Κι ἀφοῦ μπορείς μὲ διάκριση γλυκιὰ
νὰ καθρεφτίζεις στὰ θολὰ σου βύθια
τὸν ἥλιο, δίνοντάς του μιὰ ὁμορφιὰ
εὐγενική, ποῦ δὲν τὴν ἔχει ἀλήθεια.

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.

VI

Ἦ φράουλα, δὲν εἶσαι ἐσὺ σὰν κάποια ξιπασμένα
χιμῶδεντρα, τὸ διάστημα ποῦ πᾶν νὰ καταπιοῦν
ποῦ ὅλο τὸν κῆπο πνίγουνε μὲ τὰ πολλὰ, ὀρθωμένα
κλαριά τους καὶ τῶν χαμηλῶν φυτῶν τὸ φῶς ροφοῦν.

Ἐσὺ λιτὴ κι ἀπέριττη, στὸ χῶμα ποῦ σκαλώνεις,
ρίζες μὲ κάθε νέο σου κλωνάρι ξεπετᾶς,
ἀπὸ παρτέρια ἀναμειβόμεναι αὐθαίνοιες καὶ φυτρώνεις
καὶ πλαῖσιο μιᾶς λουλούδινης γίνεσαι ζωγραφιάς.

Ἦτσι στολίδι ἀτίμητο, σὲ εἶδα στὸ περιβόλι,
κάποιο χειμῶνα ἀξέχαστο, πολὺ νοσταλγικό,
κι ὅταν ἐγύρισε ἡ ἄνοιξη, ξάφνου κατάφορτη ὅλη,
ἀπ' τὸν τριανταφυλλένιο σοῦ, σὲ θαύμασα, καρπό.

Δίνεις στὰ μάτια τὴ χαρὰ καὶ τὴ δροσιὰ στὰ χεῖλη·
τὴν εὐωδιὰ στὴν ὄσφρηση τὴν πρὶν διακριτικὴ,
καὶ κάτου ἀπὸ τὰ φύλλα σου τὸ καλοκαίρι οἱ γρύλλοι
στήνουνε τὴν ὀρχήστρα τους περνώντας κι ἀπὸ κεῖ.

VII

Ἦ Ἀθήνα! θὰ ξανάθελα, τὰ καλοκαιρινά,
τὰ πρῶα πρωῒνά σου,
σὲ κάποια συνοικία σου, χαμένη ἐκεῖ ψηλὰ
πρὸς τὴ λοφοσειρὰ σου,

Ν' ἀκούσω, ὁ περβολάρης σου, φαιδρὸς σὰν θὰ περνᾶ,
νὰ τραγουδάει μὲ γλύκα,
κατὰ τὸ μῆνα ποῦ θενᾶνε: ἢ τὰ βασιλικὰ
καὶ τὰ ἀθηναίικα σῦκα,

Ἦ τὰ κερᾶσια τὰ ὄριμα, ποῦ σὰν λαχταριστὰ
ὁμορφῆς μοιάζουν χεῖλια
καὶ τὸ δεκαπενταύγουστο μόλις διαβεῖ, ξανά
τὰ ραζακιά σταφύλια.

Καὶ τὴ φωνὴ του, ποῦ ὅλη, αὐτὴ νομίζεις μοναχὴ
τὴ συνοικία γεμίζει,
νὰ τὴ σκεπάζει ὁ γάιδαρος, ποῦ τοῦρθε ξαφνικὰ
κι ἀρχίζει καὶ γκαρίζει.

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ.

IX

Γωνιά σου δὲ θὰ βρίσκεται, φιλόξενη ἐξοχή,
ὅπου νὰ μὴ μὲ δέχτηκε μιὰ μέρα ὄνειροπόλο.
Ξέρω τὸ κάθε χρῶμα σου, τὴν κάθε σου γραμμὴ,
τὸ κάθε σου ἀγριολούλουδο, ποῦ ἀνθίζει μυροβόλο.

Πρῶτες ἡλίων ἀνατολὲς καὶ δῦσες φεγγαριῶν
χαιρέτησα ἀπ' τοὺς λόφους σου τοὺς πευκοφυτευμένους,
τὴν ὄψη μου ἐκαθρέφτησα μὲς σὲ νερὰ ρυακιῶν
κι ἀπὸ πουλιῶν σου ἐμέθυσα σκοποὺς ἐρωτευμένους.

Μὰ δὲν μποροῦν τὰ μάγια σου τὰ τόσο δυνατά,
νὰ μού γαιτρέψουν τὴ βαθιὰ ποῦ νοιώθω νοσταλγία,
γιὰ κάποια ἀπλὰ καὶ ταπεινὰ τοῦ τόπου μου χωριά,
ὅπου ἡ πικρὴ μου στρέφεται ὀλοένα φαντασία.

Κι ὅπου βρεθῶ τὰ μάτια μου σφαλῶ καὶ μελετῶ
κάποιαν ἀυλή, ποῦ ἰσκιάζεται ἀπὸ περιπλοκάδα,
ἢ κάποιες γλάστρες σκεπαστὲς ἀπὸ βασιλικὸ
σὲ ἄσπρα μπαλκόνια κι ἀνοιχτὰ παραθυράκια ἀράδα.

XII

ὦ Προβηγγία ἠλιόλουστη! μὲ μάγεψε ἡ λαχταριστή,
μελωδικὴ λαλιά σου,
ὁ Ροδανός σου ὁ ἀσύγκριτος, οἱ τροβαδοῦροι σου οἱ παλιοὶ
κι ἡ λιμνοθάλασσά σου.

Πόσες φορὲς δὲ σύρθηκα πρὸς τὴν Ἀρχαία σου Πηγὴ
ποῦ ἓνα εὐτυχὴν αἰῶνα,
τῆς Λάουράς του, ἐρχότανε συχνὰ ὁ Πετράρχης νὰ σκεφεῖ
τὴν αἰθερίαν εἰκόνα.

Καὶ πόσες ἄλλες νοσταλγὸς δὲν ἦρθα πρὸς σὲ μιὰ γνωστὴ
νεκρὴ σου πολιτεία,
ὅπου ὁ Ἀληγέρης ἐπλάθε, διαβαίνοντας στὴ σιωπὴ,
τῆ Θεῖα του Κωμωδία.

Μὰ πὶο συχνὰ ἡ Μεσόγειο σου, ὦ Προβηγγία, ἡ γαλανή,
μὲ δέχεται μονάχο,
γιατὶ γρικῶ τὴ γλῶσσα μου σὲ κάθε κύμα τῆς πλατῆς,
ὅπου ξεσπᾶ στὸ βράχο.

ΡΟΘΗΑΣ.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΣΑΝ ΑΛΛΟΤΕ...

Χίλια πουλάκια κελαῖδοῦν, χίλια λουλούδια ἀνθοῦνε,
Χίλιες καρδιὲς χτυποῦνε,
Κλούσταλα φέγγουν στοὺς γκρεμούς, γάργαρας βρῦσες τρέχουν,
Δροσιὲς τὰγκάθια βρέχουν...

ὦ τᾶστρα, τᾶστρα! πῶς τὸ φῶς τὸ μακρινὸ τους κλειοῦμε,
Στὰ μάτια ποῦ ἀγαποῦμε!
Τί πόθοι κ' ἴμεροι! οἱ χαρὲς τοῦ κόσμου, ὅλου τοῦ κόσμου,
Κι ἐμένανε ὁ χαμὸς μου...

ὦ μάγια, μάγια! ὦ πῶς, γιατί τόσο πολὺ κι ἀκόμα
Τόσο διψῶ τὸ στόμα!
Τί σῶστες τὰ βαθεῖα μαλλιά καὶ τᾶσημιὰ στὸ πλάι,
Σὰν τὸν ἀφρὸ ποῦ σπάει!

Κι ἐκεῖνα! ἐκεῖνα τὰ γυμνὰ βραχιόνια ἀπ' τοὺς νομῆτες,
Τὰ χέρια δυὸ μαγνητες,
Καὶ τὰ δικὰ μου τρέμωντας, ἄ! τί ντροπὴ σέμένα!
Γύρω στὰ ξεσφιγμένα...

ΑΘΗΝΑ.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

L'ANTILOGIE D'UN FAUNE.

Oh! ma forêt !...

Déjà le soir qui rôde enténébre les bornes
où l'Hermès apparaît sur sa stèle muette,
et, fugace, l'appel du râle et des litornes
jette aux échos dormeurs une note inquiète.
L'ombre mauve a noyé les ravins et la plaine
et les sillons où croît l'avoine et le blé d'or,
sous les champs d'oliviers, et les cyprès !...

A peine

un reflet rose et blond, sous l'ombrage qui dort
glisse en rais d'améthyste aux troncs jaunes des chênes
et s'y tamise ainsi qu'entre d'épais piliers.
Du sang se fige aux fûts des sapins et des frênes :
l'air est lourd d'un parfum de résine et d'aubiers,
et de la terre ombreuse exsude en lacs vermeils,
une traîne de brume ardente aux contours pâles.
Tout, à l'entour de moi se prépare au sommeil.
Devant son nid le geai se pavane et piaille.
Le pinson perche, dans le creux des houx... Le pâtre,
allègrement conduit les grands bœufs qu'il dételle
en marchant, et là-bas, aux cimes des lilas
qui tremblent en dentelle aux lisières bleuâtres,
la colombe recoule en égrenant l'airelle.

Oh! ma forêt !...

C'est l'heure évanide et lointaine
où les vierges quittant en silence le mur
d'argile où rit, de ci - de là, la vigne vaine
s'en vont, lorsque le vent courbe les joncs obscurs
puiser de l'eau dans l'urne à la source tenue,
et parmi toutes l'une allait alerte et nue,
dans la vapeur du soir qui la faisait plus blanche,
et s'en venait guidant l'essaim des canéphores,
qui la corbeille droite et les deux poings aux hanches,
la suivaient à pas lents sous le lacis des branches.
Rien encor... Rien toujours... Dans la brume rosâtre
un phalène irisé meut ses ailes légères
et pendant que la biche allaite ses daguets
un grand cerf au poitrail émergeant des fougères
darde un œil attentif et sans cesse aux aguets.

... Si vaine

est la chute des feuilles qui glissent sans efforts
qu'on dirait un soupir amoureux, une haleine,
un murmure d'abeille aux flancs creux d'une amphore.

Oh ! Nymphé ! en allons-nous au fond de la jachère...
douce comme un palais par un soir d'accordailles.
Chaque roseau, sur l'eau chante nos fiançailles.
Suis-moi vers quelque lit de lys et de viornes
où papillonne un lai funambule de lune,
tendis que l'eau roraire en cascades mornes
s'écoulé... de frêne en frêne... de dune en dune...

Oh ! la Charmeuse !...

Par son rêve et la pâleur
de son front pur... et la ravir dans le bois sombre,
quand la limpidité du ciel et la tiédeur
cernent sous la sanguine impalpable des ombres
et font choir sous les fleurs
plus d'un couple de chair lascif et lourd.

Mais, si... d'un vain propos... flagorneur... je suborne...
je suborne ma Nymphé, au moins m'aimera-t-elle ?
Voudra-t-elle augurer sa guirlande à mes cornes ?
Ou bien, comme un chasseur prend un faon qui pantelle,
faudra-t-il que brutal, sous les branches de l'orme ?...
En attendant l'instant, méditons ce problème
et plongeons sans surseoir au dilemme qui l'orne ?
Tiens, à ce pommier mort l'abeille blonde essaime...

Peste soit du rêveur ! méditons ! nous disons :
Voudra-t-elle augurer ? Faudra-t-il que brutal ?
Mais non ! je sens dans l'air passer trop de chansons
et l'ondulation fauve du vespéral
m'hallucine, soudain, et dans l'herbe aux écoutes
on dirait que des yeux me regardent songer.
Est-ce un remords d'avoir tant de fois sur ma route
goûté le plaisir faux d'un amour mensonger,
est-ce l'éveil d'un cœur naïf, — est-ce l'exil
de mes sens, ou l'ennui de l'âme vide, — mais...
En moi je sens le jeu d'un marasme subtil :
je voudrais... je ne sais... je voudrais... désormais...
Aimer... non pas du fait dont j'étais coutumier,
du régal sans beauté des sens rassasiés
dans la complicité fortuite d'un hallier,
mais connaître l'accord, le charme extasié
d'être deux dans la vie, dans le bois, pour s'aimer...
Et pour s'aimer, sans se le dire, et partager
les mêmes jeux, les mêmes fruits, le même lait !
Oh ! possibilités de rêve... Oh ! les clairières...

et l'accord de deux cœurs où frémit tout au fond,
en même temps l'éveil d'une même lumière.
Oh n'être plus qu'un cœur qui vibre, se confond...
Et plus l'amour qui fane un cœur en le brûlant
mais le désir tenu comme un fil d'Ariane,

de savourer un charme impertinent et lent
dans l'oscillation fille-fleur des lianes.

Hélas ! le Temps n'est plus de ces essors fragiles.
Le feu du vieux Priape en a dissous la cire
et l'ancestral instinct qui couve en mon argile
précipite maint rêve et s'en vient l'obscurcir.
Et voici, qu'en la chute au sol où je m'égare
j'aperçois le reflet de ma face camuse
au miroir de l'étang se refléter hagard
et la fraude à jamais de ma race est infuse
en la disparité bigle de mes yeux d'or.
La chair, la chair est vile, et les sources ont fui !
Je ne puis plus renaître. Adieu mon rêve... dors.

Car le désir brutal un instant aboli
reparaît plus ardent tout au fond de mont être.
Adieu mon rêve... pars... où les rêves s'en vont...
Voici la nuit qui vient, le Faune va renaître.
Fils de la terre, ton songe est clos... résolvons...

Déjà comme un accord en préludes s'essaime,
coule un rire d'extase au silence d'entour !
L'ombre est pleine de feux, ce soir. Voici qu'en thème,
au filigrane issu des fontaines l'Amour,
mêle, au loin, le galop plus lourd du chèvre-pied.
Tout est plein d'un frisson de tuniques et d'ailes.
La sève chante et bout comme l'eau du trépied
et le vertige étreint même les asphodèles !
Puisque partout la terre au sabot du satyre
frémit comme une vierge au baiser d'un amant,
puisque partout je vois, — qui s'exalte et s'attire, —
l'Amour, comme un fer doux au contact d'un aimant,
puisque la nuit s'affirme ainsi brutale et chaude,
j'y retombe, rageur, un caillou dans les dents,
en ruminant le rapt qu'en mon for j'échafaude,
et vautre dans ma fange éternelle... j'attends !

Oh ! ma forêt ! protège et couvre mon larcin,
et comme un oiseleur charme au son des appeaux,
une grive enivrée de figue et de raisin !
Oh ! frisson des grands bois ! Oh ! roulis des roseaux !
qui te traînes si lent sur la feuille et la faine !
Toi, brise qui t'irise aux lyres des bouleaux
qui prolonges ton onde en les frondes du frêne
Toi ! ma forêt ! Répands tes grelots et tes urnes
pour ton fils, et confonds l'accord de ces pipeaux
au murmure divin de tes flûtes nocturnes !

ELEGIA.

ALLA SIGNORA MARIA-CLELIA TAMVACO.

Per un cammino di gamme
 minori, all'ora delle lampe,
 per un cammin tremato di pioggia
 dolcedolente fine
 si come una georgica
 di sonanze assordite,
 venute sono al cor le ballerine
 del passato a danzare
 vecchie danze obliate.
 Oh, nera afflizione!
 Dolcezze orride, rose
 veementi, che a morire
 me trassero, quasi, voraci,
 di fosche fanfare, rose!..
 Visione
 avvampante
 di me delicato infante
 fievolito dal ciel lacustre,
 di tra dolci cose fruste
 perduto, che mi fùr primo
 impareggiato intelletto d'amore!
 Innocente,
 a sentire
 —vergine—, ad offerire
 alle cose d'intorno
 la sensitiva palma
 dell' anima,
 su cui s'incida
 —di segni acerbi— il sentimento mondo!

Udiva
 pe'i vetri il rombo
 della cascata. Un satirello rosso,
 a mezzo, su da un tronco
 cavo profferito, m'atterriva con il
 suo grappolo e con la squilla
 del suo rider salace.

Tuonavano
 ai balaustri i garofani rossi.
 Nel vicin bosco declive colchici
 erano detti dall'umidità.
 Oh tante
 cose altre m'assopiscono,
 ridono, roche, piangono...
 Le ballerine
 fine
 mi danzano altre danze.

Ricordo...
 Un accordo
 lindo — oscurando l'aere — si versava
 dalla finestra nel placido fogliame
 che abbrividiva, frusciando, al mortale
 parlottare di Schumann.
 Vanno
 languide le musicali
 memorie.
 Le magnolie
 questo segreto sanno..
 e, me, devastato, stanco
 di eccessivo sentire,
 il ronzio lor fievole bianco
 pure attinge nell'alto dormire,
 ove mi pasco l'anima de' vocaboli
 di acque, in su rive
 e mi consuma la varia de' cieli
 temperie; ove si celi
 (parmi) tra l'erbe un gioco arrugginito
 che, da infinito
 tempo, m'attende agli ozi consuèti;
 ove, per cheti
 verdori, il sole filtra, impoverito;
 ove, dal lito
 della mia villa, miro il vogar lento
 di qualche barca... (Oh lo stridore acerbo
 arido degli scalmi!)
 Nè avvien che in me si calmino
 le musicali
 memorie...
 (Le magnolie
 questo segreto sanno)
 Oh tante
 cose altre m'assopiscono,
 che non vo'dir: dolcezze
 solinghe, antiche, miti,
 ehe vengono che vengono
 nell' ardeute mio soano
 pe'l cammino tremato
 lieve di questa pioggia
 che pare una georgica
 di sonanze assordite.
 Oh tante
 cose altre m'assopiscono,
 vibrano un attimo.

— Sonno —

— Malinconie —

..... Tuonavano
 ai balaustri i garofani rossi.

ΦΟΣΤΑΤ.

Στὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος Μ. Χ. ἡ Αἴγυπτος, Βυζαντινὴ ἀκόμη τότε ἐπαρχία, δὲν εἶχε σχεδὸν πλέον τίποτε διατηρήσει ἀπὸ τὸ περασμένο της μεγαλεῖο. Τὸ κάθε τι εἶχε μαραθῆ καὶ ἀφαισθηθῆ στὸν προνομιοῦχο αὐτὸν τόπο, ποὺ ἔδινε τὴν ἐντύπωσι, πὼς ἀπ' τὴ μεγάλη ἀρχαιότητα κι' ἀπ' τὰ βαρεῖα γεράματα εἶχε πνιγῆ καὶ κουκουλωθῆ ἀπὸ κάποια χρονία ἀκαμωσιά ἢ κανένα ἀγιάτρεφτο γεροντικὸ ἐκφυλισμὸ.

Καὶ μικρὰ πράγματα μόνο διατηροῦσε ἀκόμη τότε ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὶς δόξες καὶ τὰ πλούτη τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Ὁ πάντα ἀνακατεμένος πληθυσμὸς της ἀπὸ ρωμηοὺς καὶ ἀρμένιδες, ἀράβιδες καὶ κόπτες, χριστιανοὺς καὶ ἰουδαίους, Συριανοὺς καὶ Ἀβησσυνιοὺς ἔδινε κοσμοπολιτικὸ χαρακτῆρα στὸ ἐμπορικὸ της λιμάνι, ποὺ ἦταν ἕνα ἀπ' τὰ πρῶτα τοῦ κόσμου ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο εἶχε κέντρο τὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ ὅλες τὶς δουλειῆς ποὺ ἔφεραν σὲ ἐπαφὴ τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς μικρινῆς Ἀσίας. Πλούτη πολλὰ σὲ χέρια ἀνάξια ἔδιναν ἀκόμα τότε μίαν ψεύτικη ἐντύπωσι εὐτυχίας στὴν Ἀλεξάνδρεια.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν, ἡ Βαβυλών. ἐκεῖ κοντὰ ὅπου σήμερον βρίσκεται τὸ Κάιρο, προσπαθοῦσε νὰ κάμῃ δῆθεν πὼς ὑπάρχει. Καμμία ὅμως ἀληθινὴ πρόδοσι δὲν ἔφραγγε πούθεν καὶ ὁ ἄλλοτε πλούσιος αὐτὸς τόπος μόνο σχεδὸν πολιτικὴ ἐνοχλήσεις ἀπέφερε στὴν Αὐτοκρατορία. Ἐκείνη πάλι, σὰν νὰ εἶχε ἀτελεισθῆ νὰ ἴδῃ πλέον ποτὲ καλὸ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὴν ἐκμεταλλεύονταν ὅσο μπορούσε, καὶ γιὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα τὴν ἄφινε στὴν τύχη της νὰ τὰ ξεκεφαλώσῃ μόνη της, γιὰτὶ ἄλλες σκοτοῦρες καὶ φροντίδες σπουδαῖες ἀπασχολοῦσαν τότε τοὺς στρατοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Περσία.

Οἱ Αἰγύπτιοι, ἀδιακόπως χωρισμένοι σὲ ἄπειρες φανατικὲς θρησκευτικὲς μερίδες, ποὺ γύρευε ἡ μία νὰ καταστρέψῃ τὴν ἄλλη, ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὸ κάθε τι. Ἀλλὰ καὶ οἱ κυρίαρχοί τους δὲν σέβονταν τὸ ποὺ μπορούσε νὰ φέρῃ τὸν τόπο μὰ τέτοια κατὰστασι, οὔτε τοὺς περνοῦσε ἀπ' τὸ νοῦ πὼς, ἀργὰ ἢ γρηγορὰ, θὰ τοὺς περιμένε καμμιά μαύρη συμφορὰ.

Μόλις οἱ Βυζαντινοὶ κατάφεραν νὰ ξαναπάρουν τὴν Αἴγυπτο ἀπ' τοὺς Πέρσες ποὺ τὴν εἶχαν κρατήσῃ γιὰ δέκα χρόνια καὶ ἀμέσως ξανάρχισαν ὄχι μόνον τὴν ἄγρια ἐκμετάλλευσιν τοῦ γεωργικοῦ της πλούτου, ἀλλὰ καὶ τὴν παλιὰ μέθοδο τοῦ προσηλιτισμοῦ στὴν ὀρθοδοξία.

Χρόνια προσπαθοῦσε τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης νὰ καταφέρῃ τοὺς Κόπτες Ἰακωβίτες νὰ ἀσπασθοῦν τὴν ὀρθοδοξία. Ἐκεῖνοι ὅμως μὲ φανατισμὸ πάντα ἔμεναν πιστοὶ στὸ δόγμα τους, καὶ τὸ παλιὸ μῖσος τῶν Αἰγυπτίων γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ξαναφάνηκε στὴ μέση χειρότερα παρὰ ποτὲ ἅμα ὁ Ἡράκλειος ἔστειλε Πατριάρχῃ στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν Κύρο.

Αὐτὸς ἔφθασε ἐκεῖ στὰ 630 ὄχι μόνον μὲ ἀπεριόριστη ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία, ἀλλὰ καὶ μὲ σημαντικὴ πολιτικὴ ἐξουσία γιὰ νὰ καταφέρῃ δῆθεν καλλίτερα τοὺς Κόπτες ν' ἀλλάξουν φρονήματα.

Τότες ἄρχισαν ἀληθινὸι διωγμοὶ τῶν Κοπτῶν ποὺ δὲν ἤθελαν ν' ἀποφασίσουν τὰ γίνον ὀρθόδοξοι. Πολλοὶ φύγαν γιὰ τὴν ἔρημο καὶ ὁ Πατριάρχης τους Βενιαμὴν κτύπησε σ' ἕνα μοναστήρι στὴν ἄνω Αἴγυπτο, προσκαλόντας τὸ ποιμνίον του σὲ ἀντίστασι.

Δέκα χρόνια βάσταξε αὐτὴ ἡ κατὰστασις καὶ τὸ μῖσος πιά τῶν Κοπτῶν γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ διάστημα στὸ ἀπροχώρητο. Τοὺς θεωροῦσαν τοὺς Βυζαντινοὺς ἀληθινὰ ἐχθροὺς τους ἀπ' τοὺς πιδὸ ἀσπονδούς καὶ ἐπειδὴ οἱ Κόπτες αἰσθάνονταν τὴν ἀδυναμία τους καὶ δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν ἀντίστασι

σοβαρὴ μόνο ἀπ' ἔξω πιά κι' ἀπὸ ξένους πρόσμεναν βοήθεια καὶ τὴν πρόσμεναν μ' ὅλη τους τὴν καρδιά, σὰν ὄνειρο, σὰν ἀπίστευτο πόθο.

Κάπου κάπου, μ' ὅλα ταῦτα ἤρχονταν κατὰ φήμες πὼς στὰ βάθη τῆς Ἀραβίας νέος προφήτης εἶχε φανερωθῆ ποὺ δίδασκε κάποια καινούργια θρησκεία, πὼς οἱ νεοφώτιστοι σκοτώνονταν σὲ πολέμους γιὰ τὴν πίστι τους μὲ φανατισμὸ καὶ αὐτοθυσία, καὶ πὼς τοὺς ἔσπρωχνε στὸ θάνατο ἀκοίμητη φλόγα γιὰ τὸ θρησκευτικὸ μαρτύριο καὶ τὴν ἀμοιβὴ ποὺ τοὺς πρόσμενε στὸν οὐρανὸ τους. Μέσα ὅμως στὸ γενικὸ ξεχαρβάλωμα τῆς Αἰγύπτου, ὅλα τὰ ἄκουαν οἱ Βυζαντινοὶ μὲ ἀδιαφορία καὶ ἦταν βέβαιοι πὼς καὶ αὐτὸ τὸ κίνημα, τὸ θρησκευτικὸ, ποὺ ἦταν ἄλλωστε μακρυνὸ ἀκόμα, θὰ ἐτελείωνε ὅπως καὶ τ' ἄλλα, ποὺ ταραξάν μονάχα τὸν τόπο, χωρὶς κανένα βαθύτερο ἄμεσο κακὸ ἀποτέλεσμα.

Σεχνοῦσαν ὅτι εἶχαν ὅλα παραλίσει, στὴν διοίκησιν, στὴν ἀσφάλεια, στὴν δικαιοσύνη καὶ στὴ στρατιωτικὴ δύναμι τῆς μακρυνῆς αὐτῆς Βυζαντινῆς ἐπαρχίας, ποὺ χρόνους τώρα εἶχε παραδοθῆ στὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ, σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε νὰ σπαταλᾷ ὅτι καλὸ, ὅτι ζωηρὸ καὶ ὅτι ἄξιο εἶχε ὁ πληθυσμὸς της μέσα του, σὲ ἄχρηστους θεολογικοὺς καινάδες καὶ σὲ ἄγρια καὶ καταστρεπτικὰ προσωπικὰ συμφεροντολογικὰ πάθη.

Σὰν ὄριμος καρπὸς ποὺ κρέμεται στὸ δένδρο περιμένε ἡ Αἴγυπτος τὴ διάθεσιν τοῦ πρώτου ποὺ θὰ τῆς ἔφερε ἢ μοῖρα κοντὰ της, γιὰ νὰ τοῦ παραδοθῆ, χωρὶς ἀντίστασι, ἀλλὰ καὶ χωρὶς παράπονο, γιὰτὶ χειρότερα ἀλήθεια ἀπὸ τὴν καταντία της δὲν μπορούσε νὰ τῆς φέρῃ καμμιά ἀλλαγὴ στὴ ζωὴ της.

Ἄγρια βοῆ ἀκούσθηκε τότε ἀπ' τὴ Συρία καὶ τοὺς τόπους τοῦ Χριστοῦ. Ἡ καινούργια θρησκεία ποὺ μὲ τὸ σπαθὶ τους οἱ φανατικοὶ πολεμιστὰί τοῦ Χαλίφη γύρευαν νὰ διδάξουν στὸν κόσμον καθὼς ὁ ἴδιος ὁ προφήτης τους τοὺς τὸ εἶχε διατάξει. Ὅλο καὶ πλησίαζε τὴν Αἴγυπτο.

Ἐπίστεψε στὴν καινούργια πίστι τὸ Ἰράκ, προσκύνησε ἡ Μεσοποταμία καὶ στὰ 635 παραδόθηκε καὶ ἡ Συρία μὲ τὴν Δαμασκὸν, τὸ Χαλέπι, τὸ Χόμς καὶ τὴν Βηρυττόν, καθὼς καὶ ἡ Παλαιστίνη μὲ τὰ Ἱεροσόλυμα.

Ὁ ἴδιος ὁ Χαλίφης Ὀμαρ Ἐμπν Ἐλ-Κάτιμπ ὁ δεύτερος, ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ προφήτη Μωχάμετ, ξεκίνησε καὶ ἦλθε στὰ Ἱεροσόλυμα νὰ παραλάβῃ τὴν πόλιν ἀπ' τὸ δοξασμένον νικητὴ, τὸ στρατηγὸν τοῦ Ἀμρ-Ἐμπν-Ἐλ-Ἀσ. Ἐκεῖ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ του καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς πίστεως του ἔβαλε θεμέλιον γιὰ τὸ μεγάλο τζαμί τοῦ Ἰσλάμ, ποὺ ἀκόμα καὶ σήμερον εἶνε γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα του, τὸ περίφημον Κούμπτε-Ἐλ Σάκρα, τὸ τζαμί τοῦ Ὀμαρ.

Πέντε χρόνια ἔπειτα, στὰ 640, ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Καισάρειας ὁ ἴδιος, Ἀμρ-Ἐμπν-Ἐλ-Ἀσ μὲ τέσσαρες χιλιάδες στρατὸ ξεκίνησε γιὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας τοῦ Νεῖλου, ἂν καὶ καθὼς φαίνεται αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία δὲν ἦταν στὰ σχέδια τοῦ Χαλίφη τότε.

Σὰν ἀόριστη ἀκόμη φοβέρα ἀκούσθηκε στὴν Αἴγυπτο τὸ ποδοβολητὸν τοῦ στρατοῦ τῆς καινούργιας πίστεως ποὺ περνοῦσε ἀπειλητικὸς τὴ Σιναϊτικὴ ἔρημον καὶ ἤρχονταν γιὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀποκατωμένης χώρας, ποὺ μὲ ἀδιαφορία περιμένε τὸ γραφτὸν της. Καὶ ἦταν ὁ στρατὸς αὐτὸς φοβερός, γιὰτὶ τὸν κεντοῦσε ἡ μέθη τῆς ἐπιτυχίας καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς, αἰσθηματικὸν δυνατὸ καὶ ἀνίκητο, γιὰτὶ ἦταν καινούργιο καὶ ἀβασάνιστο ἀκόμη ἀπ' τὴ μελέτη καὶ τὴν ἀμφιβολία.

Τὸ θέαμα ἦταν λαμπρὸ. Οἱ κατακτητὰί πλησίαζαν καὶ πρῶτοι φάνηκαν σκόρπιοι ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἐμπρὸς στὸ φοβερὸν στρατὸ οἱ μαῦροι πρόσκοποι τοῦ Χαλίφη καβάλα στὰ εἰγενικὰ ἀραβικὰ ἄτια τους, μὲ τὰ μεγάλα δόρατα στὸ χέρι, τὸ κυρτὸ γαταγάνι στὴ μέση, σκεπασμένοι σίδερο. Τὰ μάτια τους ἀνήσυχον μ' ἀδημονία γύρευαν ψάχνοντας ν' ἀποσπάσουν τὸ μυστικὸν τῆς ἐρήμου, ποὺ σιωπηλὴ καὶ μυστηριώδης ἀνοιγόταν ἐμπρὸς τους πέρα ὡς πέρα.

Ὑστερα ἀπ' αὐτοὺς ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ἤρχονταν οἱ θωρακισμένοι

στρατιῶτες μὲ τις σιδερένιες περικεφαλαίες καὶ τὰ λιγερά τόξα. Σύννεφο σηκῶναν γύρω τους τὴν ἄμμο τῆς ἐρήμου μὲ τὸ βαρὺ τους βῆμα, ἀμίλητοι καὶ καρτερικοί γιὰ τὶς στερήσεις καὶ τοὺς κόπους τῆς μακρυνῆς πορείας στὴν ἀφιλόξενη ἐρημο. Στὰ στήθια τους φώλιαζε θέλησι ἀτσάλενια γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς πὺ πῖστευαν πὼς εἶχαν ἀπ' τὸ Θεό τους.

Ὅπισω ἀκόμη σταυροπόδηδες στὶς καμπουρωτὲς ράχες ἀμετροῦτων καμηλιῶν ἀκολουθοῦσαν οἱ ντερβίσηδες καὶ οἱ οὐλεμίδες τῆς πίστεως. Ἄλλοι χτυποῦσαν ρυθμικὰ τὰ ἱερά νταούλια τους, ἄλλοι ψέλναν σὲ ἀργὸ λυπητερὸ τόνο τὶς καθιερωμένες σουράτες τοῦ Κορανοῦ, ὅλοι προσεύχονταν μὲ πίστι σ' ἓνα ἀόριστο βογγιτὸ μέσα, καμωμένο ἀπὸ προστάγματα καὶ φωνὲς καὶ ψαλμούς καὶ ἐπικλήσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τὴν προστασία τοῦ Ἄλλάχ.

Ἀνάμεσά τους, τριγυρισμένος ἀπ' τοὺς Ἀμιράδες του σιδεροαρματωμένους καβάλα στὰ πολεμικά τους ἄλογα, προχωροῦσε ὁ σοφός, ὁ φρόνιμος, ὁ νικητὴς στρατηγὸς Ἄμρ-Ἐμπν-Ἐλ-Ἄς, μὲ τὸ χρυσοστολισμένο θώρακα καὶ τὴν ὑψηλὴ περικεφαλαία, βυθισμένος στὶς συλλογές του. Σιωπηλοὶ οἱ ἀμιράδες γύρω του, τοῦ σχηματίζαν μιὰ συνοδεία πολὺτιμη πὺ στραφτοκοποῦσε κάτω ἀπὸ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἥλιου τῆς ἐρήμου πὺ παίζονταν στὰ σιδερόφρακτα κορμιά τους ἀπάνω.

Ποῖο πίσω πάλι ἀκολουθοῦσε ὁ ἄιακτος συρφετὸς τῶν πιστῶν ὄπισμένων ὁ καθένας ὅπως ὅπως, ἀπὸ οἱ ἀπλοῖκοι πολεμιστὰ πὺ ξεκίνησαν ἀπ' τὰ βράθια τῆς Ἀραβίας πίσω ἀπ' τὸ μπαϊράκι τοῦ Ἄλλάχ, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Ἰσλάμ καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀμοιβῆς πὺ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Μωχάμετ στὸν οὐρανὸ γιὰ τοὺς ἀληθινούς πιστούς.

Καὶ ἀκόμη παρὰ πίσω ἀνάκατα τ' ἐμέτρητα καμήλια καὶ τὰ ἄπειρα ζῶα, μὲ ἀγωγιάτες, γυναῖκες καὶ παιδιά, πὺ μετέφεραν τὸ νερὸ καὶ τὴν ταγὴ ὄλου αὐτοῦ τοῦ κόσμου γιὰ τὴ μακρυνὴ ἐστρατεία, ἄμορφος ὄγκος λαοῦ πὺ ξεκίνησε γιὰ κατάκτησι καὶ αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ γιὰ πλιάτσικο, προχωρόντας ἀνακατωμένος μὲ τὰ χίλια δύο ὄλικα πὺ ὁ καθένας γύρευε νὰ κουβαλᾷ μαζί του, γιὰ νὰ τοῦ φανοῦν λιγώτεροι καὶ ἐλαφρότεροι οἱ κόποι καὶ οἱ στερήσεις.

Καὶ περπατοῦσε καὶ προχωροῦσε ἡ πρωτοπόρος αὐτῆ τοῦ Ἰσλάμ μέσα στὴ πυρωμένη ἄμμο τῆς στεγνῆς ἐρήμου καὶ ἀπὸ ὄλων τὰ στόματα καὶ τὶς ψυχές, πέντε φορὲς τὴν ἡμέρα, ὅπως προστάζει ὁ Μωχάμετ, θερμὴ προσερχὴ ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ γιὰ τὸν θρίαμβο καὶ τὴν δόξα τοῦ Ἄλλάχ.

✱

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 639 ὁ Ἄμρ μὲ τοὺς δικούς του ἐφθασε στὸ Ἐλ Ἀρίς. Ἀκολούθησε τὸν παραθαλάσσιο δρόμο, πῆρε τὸ Πηλοῦσιον, τὸ Βελβεῖς, πέρασε χωρὶς ἀντίστασι ἀπὸ τὴν Ἡλιούπολι, ἔστειλε ἀναγνώρισι ὡς στὸ Φαγιούμ καὶ στρατοπέδευσε τελειωτικὰ κοντὰ στὰ ἐρείπια τῆς παλιᾶς Μέμφιδος, ὅπου τὸν πρόφθασε ἐνίσχυσι ἀπὸ 10000 διαλεχτούς πὺ τοῦ ἔστειλε ὁ Χαλίφης μὲ στρατηγὸ τὸν Ζοβεῖρ.

Τότες φάνηκαν γιὰ νὰ σταματήσουν ἐπὶ τέλους τὸν ἐχθρὸ πὺ ἔως τότε δὲν εἶχε σχεδὸν εἶρει καμμιὰ ἀντίστασι, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ μὲ ἀρχηγὸ τους τὸ Θεόδωρο. Ἡ μάχη δὲν ἐδόθηκε ἀμέσως, διότι ὅπως λέν οἱ χρονογράφοι, μπῆκε στὴ μέση νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα κλιπιοὺς Ἐλ-Μουκαουκάς. Γι' αὐτὸ τὸ μυστηριώδες πρόσωπο ἔχουν πολλὰ γραφεῖ, δὲν κατορθώθηκε δὲ ἀκόμα ὡς σήμερα νὰ ἐξηγηθῇ καλὰ ποιὸς ἦταν αὐτὸς καὶ τί ρόλο ἀκριβῶς ἔπαιξε σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσι.

Ἐνα εἶνε βέβαιο ὅτι ἐξήγησε ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους ν' ἀναβληθῇ γιὰ πέντε ἡμέρες ἡ μάχη, γιὰ νὰ μὴ χαθῇ δῆθεν αἷμα καὶ πέση φοινικὸ στὸν τόπο, καὶ ὑποσχώταν σ' αὐτὸ τὸ δίστημα νὰ καταφέρῃ τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ συνθηκολογήσουν. Οἱ Μουσουλμάνοι περιμέναν τὶς προτάσεις τῶν Βυζαντινῶν, οἱ Βυζαντινοὶ δὲν πεισθῆκαν νὰ παραδοθῶν καὶ ὁ Μουκαουκάς μὲ τοὺς Κόπτες πέρασε μὲ τοὺς ἐχθροὺς προδίδοντας τοὺς Βυζαντινοὺς.

τινοὶ δὲν πεισθῆκαν νὰ παραδοθῶν καὶ ὁ Μουκαουκάς μὲ τοὺς Κόπτες πέρασε μὲ τοὺς ἐχθροὺς προδίδοντας τοὺς Βυζαντινοὺς.

Ἡ μάχη δόθηκε τότες ἀμέσως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ νικηθῆκαν καὶ ὑποχώρησαν γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια.

Ὁ Μουκαουκάς φαίνεται πὺ εἶνε σχεδὸν ὁ μόνος ὑπαίτιος γιὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Βυζαντινῶν στὴν Αἴγυπτο. Ἄλλοι λέν πὺ αὐτὸς ὁ Μουκαουκάς ἦταν ὁ Πατριάρχης τῶν Κοπτῶν, ἄλλοι πὺ ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Κύρος ὁ Πατριάρχης τῶν ὀρθοδόξων, ἄλλοι πὺ ἦταν ὁ Βυζαντινὸς ἐπαρχὸς τοῦ τόπου πὺ ἔφερεν τότε τὸν Βυζαντινὸ τίτλο, μεγαυχῆς. Ἐνα εἶνε βέβαιο ὅπως ὅποτε ὅτι τὸ πρόσωπο αὐτὸ ἦταν ἰσχυρὸ καὶ σημαντικὸ μὲ δύναμι καὶ ἐξουσία μεγάλη στὸν τόπο καὶ μὲ συγγενεῖς σὲ μεγάλες θέσεις. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ μεγαυχῆς, διότι ἀληθινὰ εἶνε αὐτὴ ἡ ἐξήγησις τοῦ ὀνόματός του ἡ πὺ ταιριασὴ, αὐτὸς μὲ τὴν προδοσίαν του ἀποφάσισε τὴν τύχη τῆς Αἴγυπτου.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἔφυγαν ἀπ' τὴν πεδιάδα τῆς Μέμφιδος καὶ ὁ Ἄμρ καταπίεστικα μὲ ἰσχυρία τὴν πολιορκία τοῦ κάστρου τῆς Βαβυλῶνος. Ὅκτω μῆνες ὕστερα, τὸν Ἀπρίλι τοῦ 641, μὲ ἔφοδο ἔπεφτε καὶ τὸ κάστρο αὐτὸ, ἐνῶ εἰς τὸ μεταξὺ τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἴδιου χρόνου εἶχεν ἀποθάνει στὴν πόλη ὁ Ἡράκλειος καὶ τὸν θάνατό του εἶχεν ἀκολουθήσει χάος πολιτικὸ στὴν Αὐτοκρατορία. Ἡ παράδοσι τοῦ κάστρου τῆς Βαβυλῶνος ἐσήμανε καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς σφαγῆς τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Μουκαουκάς καὶ οἱ κόπτες ἐνωμένοι μὲ τοὺς Μουσουλμάνους ἐλεύθερα πὰ ἱκανοποιοῦσαν τὸ ἀκόμητο μίσός τους κατὰ τῶν παλιῶν τῶν κυριάρχων, καὶ ὅλοι μαζὺ ξεκίνησαν γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια τὴν πρωτεύουσα καὶ τὴν πὺ σημαντικὴ πόλι τοῦ τόπου γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ νίκη τους.

Ὁ Κύρος τότες ἔλειπε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο γιὰτὶ ἀμέσως μόλις μαθεύτηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ θάνατος τοῦ Ἡρακλείου τὸν φώναξαν στὴν Πόλη γιὰ νὰ συνεννοηθῶν μαζὺ καὶ ν' ἀποφασίσουν τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὴν ἐπαρχία αὐτὴν πὺ φαίνονταν χαμένη πὰ γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία. Ἡ ἀπουσία αὐτῆ τοῦ Κύρου ἐστέρησε τοὺς Βυζαντινοὺς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀπ' τὸν πὺ πατριώτη ὑπέρμαχό τους καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται πὺ μὲ τιποτένια σχεδὸν ἀντίστασι παραδόθηκε στοὺς Μουσουλμάνους χωρὶς ὄρους ἡ δευτέρη αὐτῆ πόλι τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ.

Ἄμα ὕστερα ἀπὸ μερικὸς μῆνες γύρισε ὁ Κύρος ἀπ' τὴν Πόλη ἦταν πὰ ἀργά, οἱ Μουσουλμάνοι εἶχαν γίνῃ οἱ πραγματικοὶ ὀφέντες τῆς Αἴγυπτου, βάζαν φόρους, χτίζαν κάστρα, ἀγγάρευαν τὸν πληθυσμὸ καὶ θεωροῦσαν τὸν τόπο κτῆμα τοῦ Χαλιφάτου.

Ἡ ἀντίστασι ὅμως τῶν Βυζαντινῶν δὲν εἶχε ἀκόμα τελειώσει. Τέσσαρα χρόνια ἀργότερα ξαναῆρθαν μὲ στόλο στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴν ξαναπῆραν καὶ μάλισα βγάλαν καὶ στρατὸ καὶ προχώρησαν στὸ ἐσωτερικὸ. Πάλι ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Ἄμρ μὲ τοὺς ἀμιράδες του πρόφθασε, τοὺς πολέμησε καὶ τοὺς ἔκλεισε γιὰ δευτέρη φορὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἐγινε τότες φαίνεται τακτικὴ πολιορκία πὺ βίασται μῆνες πολλοὺς καὶ κόστισε ἄπειρο κόσμο στοὺς Μουσουλμάνους, ἀν πιστέψῃ κανεῖς τοὺς χρονογράφους τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἄμα ἔπεσε τελειωτικὰ στὰ χεῖρα τους ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὴν ἐπληγασικολόγησαν συστηματικὰ καὶ ἔγινε καταστροφὴ μεγάλη σ' ὅλη τὴν πόλι. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ πὺ ὡς ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ περνοῦσαν μὲ μόνη ἐννοια τὰ συμφέροντά τους γνωρίζαν τότες μόνον τὴν τρομάρα καὶ τὶς ἀγριότητες τοῦ πολέμου.

Καὶ ἔτσι μονάχα μὲ τὸ δεύτερο τοῦτο πέσιμο τῆς Ἀλεξάνδρειας ἔγιναν οἱ Μουσουλμάνοι ἀληθινοὶ κύριοι τῆς Αἴγυπτου.

Ἡ πρώτη φυσικὴ σκέψι τοῦ Ἄμρου μετὰ τὴ νίκη ἦταν τὸ πὺ νὰ ἐγκαταστήσει τὴν πρωτεύουσα τῆς νέας Μουσουλμανικῆς ἐπαρχίας. Τὸ ζήτημα ὅμως αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς καὶ διοικητικὲς δυσκολίες παρουσίαζε καὶ ἓνα σπουδαῖο πρόβλημα. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ σπουδαιότερη τότε πόλις τῆς χώρας, εἶχε πολλὰ

πλεονεκτήματα ώστε να την προτιμήσει ο Άμρ για πρωτεύουσα. Ήταν όμως η πόλις αυτή ακόμη πολύ γεμάτη από χριστιανικές αναμνήσεις και παρουσιάζονταν σαν πάρα πολύ ζωηρό σύμβολο του χριστιανισμού ώστε να είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ως έδρα Μουσουλμάνου Άμρᾶ πού θ' αντιπροσώπευε τον Χαλίφη. Έπρεπε λοιπόν να εγερθεί, εξ ανάγκης, άλλο μέρος για τον σκοπό αυτό.

Χωρίς ακόμη να πάρη τότε άμέσως οριστική απόφασι ξεκίνησε πάλι ο Άμρ για πορεία με το στρατό του και τον έφερε πίσω ανάμεσα απ' την κατακτημένη χώρα έως εκεί κοντά στα ερείπια της παλιάς Μέμφιδος όπου σταμάτησε και του έδωσε την άδεια να ξεκουρασθή.

Εκεί λοιπόν πού στάθηκε ο στρατός κοντά στην παλιά Μέμφιδα απέναντι από το κάστρο της Βαβυλώνας έστησε και ο Άμρ τη σηνή του σαν σύμβολο της νέας κυριαρχίας, και αποφάσισε και διάταξε ότι ο τόπος άκριβώς αυτός όπου στρατοπέδευσε και ξεκουράστηκε ο πρώτος Μουσουλμανικός στρατός της κατακτήσεως, έπρεπε να χρησιμοποιηθεί και για την πρωτεύουσα της Μουσουλμανικής Αιγύπτου.

Και ονόμασε το μέρος αυτό «Φοστάτ», όνομα πού σχημάτισαν οι Άραβες από την βυζαντινή λέξι «Φοσάτον», δηλαδή ο στρατός και απ' αυτόν το στρατόπεδον.

Το σύμβολο κάθε Μουσουλμανικής πόλεως ή χωριού είνε το τζαμί. Ο Άμρ λοιπόν το πρώτο θεμέλιο πού έβαλε για να καθιερώση τη νέα πρωτεύουσα ήταν το θεμέλιο του πρώτου τζαμιού της Αιγύπτου. Σ' αυτό για πρώτη φορά απ' την Αίγυπτο θα άκουε ο Άλλάχ τις προσευχές των πιστών του συγκεντρωμένες σύμφωνα με τους κανόνες της διδασκαλίας του προφήτη του.

Έχτίσθηκε λοιπόν το τζαμί το ταχύτερο και γύρω του άρχισε να μεγαλώνη ή πόλις του Φοστάτ.

Ήταν καλοκαίρι του 642.

Χρόνια και καιροί περάσαν από τότε και το χιλιοχρονήτικο τζαμί του Άμρ στέκεται ακόμα εκεί άγνώριστο, επιδιωρωθωμένο και πασαλειμμένο με καινούργες τέχνες, αν και σχεδόν ερείπιο, μελαγχολικό στη μοναξιά του σαν παραπονεμένο πού το έχασαν οι χρόνοι σ' άγνωστες γι' αυτό εποχές.

Είνε ένα μεγάλο τετράγωνο στην άκρη μιᾶς ακανόνιστης πλατείας φρεσκοχρωματισμένο με χτυπητά χρώματα πού γυρεύουν να κρύψουν τις πληγές και την φθορά του χρόνου και μόλις αφήνουν να φαίνωνται τα λείψανα της άρχαίας άπλης οικοδομής. Στη μέση της αυλής του μία βρύση καινούργια φαίνεται σαν ξυπασμένος και άγνωστος καινούργιοφερόμενος ξένος χαμένος στο παλιό σύνολο.

Στο βάθος ή δυτική πλευρά στολίζεται με επτά σειρές κολώνες όλες άρχαία λείψανα της Μέμφιδος.

Όπως για όλα τα πολὺ παλιὰ σεβαστὰ πράγματα, έτσι και για το άρχικό σεμνὸ τζαμί του Άμρ ή παράδοσι κι' ο μύθος έχουν πλέξει χίλια δύο παραμύθια.

Εκεί υπάρχουν ακόμη σήμερα δύο κολώνες ή μία σχεδόν κολλημένη με την άλλη, ανάμεσα από τις οποίες μόνο οι πιστοὶ με άγνή ψυχὴ φαίνεται πὼς μπορεί να περάσουν.

Άλλη κολώνα έχει μία τρύπα πού ὄλο στίζει και υγραίνεται και λένε ότι ὅποιος με αυτή την υγρασία βρέξει άρρωστημένο μέρος του σώματός του γιαιτρεύεται άμέσως αν άληθινὰ πιστέψη στον Άλλάχ.

Τὸ σπουδαιότερο όμως κειμήλιο του τζαμιού είνε μία κολώνα πού έχει στη μέση της μιὰ γούβα σαν να την χτύπησαν με καμμιὰ γροθιά.

Διηγούνται γι' αυτήν πὼς ο Χαλίφης Όμαρ σκεπτικός περιδιάβαζε μία ημέρα στην αυλή της Κάabas στη Μέκκα και θυμούνταν τον πιστό του Άμρ πού πολεμοῦσε τότε μακριά του, όταν έξαφνα είδε ὄπτασία.

Του παρουσιάστηκε δηλαδή ή σκιά του Άμρ πού επιστατοῦσε τὸ χτίσιμο του νέου τζαμιού στην καινούργια του Ίσλάμ πόλι, στο Φοστάτ. Είδε τότε ο Χαλίφης

πὼς μία απ' τις κολώνες του τζαμιού κακοφτιαγμένη και κακοστημένη δὲ βαστοῦσε καλά την καμάρα της στέγης. Άγγιξε λοιπόν με τὸ δάκτυλό του μία κολώνα του περιβόλου της Κάabas και της πρόσταξε να πετάξη άμέσως στην Αίγυπτο να πάη μόνη της να τοποθετηθῆ στη θέση της κακοφτιασμένης στο καινούργιο τζαμί. Η κολώνα δὲν κούνησε, ο Όμαρ τότε την σπρώχνει και της ξαναλέγει την προσταγή του. Η κολώνα κάπως έκαμε πὼς θα κουνήσει, μα πάλι ζμεινε άκίνητη. Τότε με θυμό ο Χαλίφης της δίνει μία γροθιά και της λέγει «Πήγαινε εις τὸ ὄνομα του μόνου άληθινοῦ Θεοῦ».

«Είχες ξεχάσει να μαρτυρήσης τὸ ὄνομα του Θεοῦ» μουρμούρισε, λένε, ή κολώνα και άμέσως έκανε δύο μεγάλα άσπρα φτερά και πέταξε κατά τὸ φοςσάτο των πιστών όπου μόνη της πήγε και τοποθετήθηκε στο τζαμί πού χιζώταν και όπου οι Μουσουλμάνοι ακόμα και σήμερα την δείχνουν με θαυμασμό και πίστι.

Σήμερα από τὸ ιστορικό τζαμί δὲν απομένει πια παρὰ τὸ παλιοκούφαρό του. Μελαγχολικό στη μοναξιά του έχει για μόνη συντροφιά μερικά χελιδόνια πού φωλιάζουν στις τρύπες των τοίχων του και μερικές γουστέρες πού παίζουν στον ήλιο τρέχοντας στα κομματιασμένα μάρμαρά του άπάνω.

Κάπου κάπου μερικοί περιέργοι, πού αγαποῦν τὰ περασμένα, πηγαίνουν και τὸ επισκέπτονται και τριγυρίζουν κάτω από τις σιωπηλές καμάρες του, με μόνη συντροφιά την βαρεία μελαγχολία πού αναδίνουν τὰ πολὺ παλιὰ πράγματα όταν ζοῦν ακόμη μεταξύ μας χαμένα στη γενική αδιαφορία.

✱

Γύρω στο τζαμί του Άμρ άρχισε άμέσως να μεγαλώνη τὸ Φοστάτ, ή καινούργια πρωτεύουσα.

Γρήγορα προόδευε και πλούτηγε με τη συνετή διοίκησι του Άμρ, πού έμενε τοποτηρητής στην Αίγυπτο και ο ὁποῖος με στοργή φρόντιζε για τὸ μεγαλειὸ του έργου του.

Άμα ὕστερα από μερικά χρόνια έφυγε αυτός, για δύο αἰῶνες με τους Όμαγιαδες της Δαμασκού και τους Άβασσίδες του Βαγδατιού ή Αίγυπτος, άπλη έπαρχία του κράτους του Χαλίφη, διοικούνταν από στρατηγὸ τοποτηρητή και ὀλίγο προόδευε. Εντούτοις τὸ Φοστάτ είχε γείνει πια σημαντικό και μεγάλο κέντρον.

Με τους Τουλουνίδας και Έκχετίδας οι ὁποῖοι, αν και άναγνώριζαν την ήγεμονία του Χαλίφη των πιστών, εν τούτοις είχαν κάποια σχετική ανεξαρτησία, είδε ο τόπος ημέρες πὺ εὐτυχισμένες γιατί κατάφεραν αυτοὶ ὡστε ή Αίγυπτος να μη δουλεύη μονάχα, ὡπως άλλοτε, για τὸ πλοῦτος της Δαμασκού ή του Βαγδατιού, αλλά να φροντίξη και για τὴ δική της πρόοδο και εὐτυχία.

Οἱ Τουλουνίδαι μάλιστα μεγάλωσαν την πόλι πρὸς βορρᾶν και έχτισαν και τζαμί και παλάτι και ἱπποδρόμιο σαν να ξεχώριζαν την δική τους πρωτεύουσα από την παλιά. Και άληθινὰ, οι χρονογράφοι διηγούνται, πὼς ή πρωτεύουσα των Τουλουνίδων, τὸ Ἐλ Κάτγια, έλαμπε με μεγαλειὸ και πλοῦτος φοβερό. Τὸ τζαμί του Ἴμπν-Τουλούν, πού σώζεται ὡς σήμερα είνε απ' τὰ μεγαλοπρεπέστερα του Ίσλάμ και ή έποχή εκείνη φαίνεται πὼς ήταν λαμπρή και εὐτυχισμένη για την Αίγυπτο.

Έτσι πήγαιναν τὰ πράγματα ὡς τὰ 972, ὅτε νέος στρατός, Μουσουλμανικός κι' αυτός, αλλά σχισματικός, άκούστηκε στα δυτικά σύνορα του τόπου.

Ο Μοῦζ-Έμπν-Έλ-Μανσούρ, Χαλίφης Φατιμής του Καϊρουάν και της Τύνιδος, με τὸ βεζύρη του Γκόχαρ, ήρχονταν να κατακτήσουν την Αίγυπτο επικεφαλής μεγάλου στρατοῦ, ο ὁποῖος σὲ λίγες φονικές μάχες έγινε κύριος ὄλου του τόπου.

Οἱ πιστοὶ του Χαλίφη του Βαγδατιού ὀρθόδοξοι Μουσουλμάνοι έφυγαν και έγκατέλειψαν τότε την Αίγυπτο και ο νέος κατακτητής έχτισε ακόμη βορειότερα από

τὸ "Ἐλ Κάτγια τὴν πρωτεύουσα τῶν Τουλουνίδων, καινούργια πρωτεύουσα, τὸ Μάσρ-Ἐλ-Καζίρα, τὸ σημερινὸ Κάιρο, καὶ φυσικὰ καινούργιο τζαμί καὶ ἱεροδιδασκαλεῖο, τὸ περίφημο μουσουλμανικὸ πανεπιστήμιον τοῦ "Ἐλ-Ἀζχαρ.

Μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς νέας πρωτεύουσας ἄρχισε νὰ ξελέφτη καὶ ἡ σημασία τοῦ Φοστάτ ὅπου περιορίστηκαν μόνον οἱ ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, τὰ μαγαζεῖα καὶ οἱ ἀγορῆς, ἐνῶ τὰ παλάτια, ἡ διοίκησις, τὰ τζαμιά καὶ τὰ σπίτια τῶν ἀμιράδων, ὅλα εἶχαν μαζευθῆ ἐπὶ τὴν Μάσρ-Ἐλ-Καζίρα.

Μὲ ὅλα αὐτὰ, τὸ Φοστάτ ἦταν πάντοτε ἀξιόλογη πόλις πλούσια καὶ πολυκατοικημένη, ὥραιες δὲ περιγραφῆς τῆς μᾶς ἄφησαν διάφοροι μουσουλμάνοι χρονολογῶν περιηγητῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὸ Φοστάτ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνα, ὅπως τὸ εἶδε ὁ Πέρσης περιηγητῆς Νασσίρης Χοσράου ἦταν μεγάλη καὶ ὥραία ἐμπορικὴ πόλις. Τὰ σπίτια ὅλα ἦταν πανύψηλα, ἀπὸ ἐφῆτα ὡς δεκατέσσαρα πατώματα καὶ οἱ νοικοκυρῆοι διατηροῦσαν ἐπὶ τὰς ταφίτσας τῶν σπητιῶν τους ἐπάνω ὥραία περιβόλια ποῦ ἔκαναν μοναδικὴ ἐντύπωσιν ἐπὶ τὴν περιηγητῆν ποῦ ἔβλεπε ἀπὸ μακρυνί, ἀπ' τὴν ἔρημον, τὴν πρᾶσινάδα αὐτὴ νὰ σκεπάζη τὸ Φοστάτ.

Οἱ δρόμοι ἦταν στενοὶ καὶ τὰ ὑψηλὰ αὐτὰ σπίτια ἔκαναν παντοῦ σκιά καὶ δροσιά εὐχάριστη ἐπὶ τὴν πόλιν μέσα, ὅλες τὶς ὥρες τῆς ἡμέρας ἀκόμα καὶ τὸ μεσημέρι.

Τζαμιά ὑπῆρχαν τότε ἐπὶ τὸ Φοστάτ ἐπὶ τὰ, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἦταν πάντα τὸ Τζαμί τοῦ "Ἀμρ ὅπου συν-δριάζε καὶ τὸ δικαστήριον. Γύρω ἐπὶ τὸ τζαμί αὐτὸ ἦταν τὰ σοῦκ, δηλαδὴ τὰ παζάρια τῶν διαφόρων ἐσναφιῶν. Τὰ ἐμπορεῖματα ποῦ εὑρίσκει κανεὶς ἐκεῖ ἦταν ἅπαντα καὶ οἱ τεχνίτες, φτιάχναν μ' ἀξιοσύνη ἔξοχα πράγματα ὅλων τῶν εἰδῶν χρήσιμα καὶ πολυτελῆ. Ὑφάσματα μεταξωτὰ ὑφασμένα μ' ἀσήμι καὶ χρυσάφι, γυαλιὰ ὅλων τῶν σχημάτων, μπρούντζοι, τσανάκια, φιλδεδένια ἀντικείμενα ὅλων τῶν εἰδῶν, πολύτιμα ἀρωματικὰ ξύλα φιλοδουλεμμένα γὰρ κασσέλες, κουτὰ ἢ ἐπιπλα, ἀποθήκες ἀπέραντες σιτᾶρι καὶ τρόφιμα καὶ γενικὰ ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ ἐμπορεῖματα ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὰ εὑρίσκει ἐπὶ τὸ Φοστάτ ποῦ εἶχε καταστήσει νὰ εἶνε μιά ἀπ' τὶς πρῶτες σημαντικῆς ἀγορῆς τοῦ Μουσουλμανικοῦ κόσμου τότες.

Ἡ ἐμπορικὴ ἀσφάλεια καὶ ἡ τιμωρῆς ὅλων τῶν ἐμπόρων ἦταν παραδειγματικῆς. Ἡ κίνησις τῆς ἀγορᾶς τὴν ὥρην τῆς δουλειᾶς σίστιζε τοὺς ξένους ποῦ δὲν εἶχαν μεταδεῖ ποθενὰ ἄλλοῦ τέτοιον σημαντικὸν κέντρο συναλλαγῆς.

Ἐπὶ τὴν ἐμπορικὴν αὐτὴν εὐτυχίαν βοηθοῦσε πολὺ καὶ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ δικαιοσύνη ποῦ βασιλευε παντοῦ ἐπὶ τὸ κράτος τῶν Φατιμητῶν τότε. Ὁ κόσμος μποροῦσε μ' ἡσυχίαν νὰ ἐμπορεύεται καὶ νὰ μαζουλεύη χωρὶς νὰ φοβῆται καμμιά δήμευση ἀπ' τὸ Σουλτάνο ἢ ἀπ' τοὺς βεζιρῆδες του, πράγμα πολυσυνηθισμένο τότε ἐπὶ ἄλλα μουσουλμανικὰ κράτη.

Τέτοιον ἔμεινε τὸ Φοστάτ ὡς ἐπὶ τὸ τέλος τῆς δυναστείας τῶν Φατιμητῶν τῆς Αἰγύπτου ὅταν ἔξοπασε ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν ἢ φουρτούνα τῶν σταυροφοριῶν.

Ἡ ἐγκατάστασις τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην καὶ ἡ ἴδρυσιν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ συνέπεσε μὲ τὸ μεγάλο ἀνταγωνισμὸν καὶ τοὺς πολέμους ποῦ τὰ τελευταῖα χρόνια τῶν Φατιμητῶν αἱματοκύλισαν δύο μεγάλες μεριδες τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου.

Ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἔπεσεμένου καὶ ἀνήλικου τελευταίου Φατιμητῆ Χαλίφη τοῦ Κάιρου, "Ἐλ-Χαντίν, ἐξασκοῦσε ὁ δραστήριος καὶ ἀμπόνηρος βεζύρης Σχάβε-μπέν-Μοντζι-ἔν-Ντίν. Ἐναντῶν του καὶ τῶν σχηματικῶν Φατιμητῶν εἶχε σηκωθῆ ἐπὶ τὸ πόδι ὁ βεζύρης τοῦ Ἀταβέκου τῆς Μοσουλ Νουρ-Ἐδ-Δίν, ὁ φανατικὸς Ἀσσάδ "Ἐν-Ντίν Σιρκούχ. Αἱματηροὶ πόλεμοι εἶχαν φέρει ἐπὶ τέτοιον ἀπόγνωσιν τοὺς Φατιμητῆς καὶ τὸν Σχάβε-ἔν-Ντίν ὥστε ἐπὶ τὴν ἀπελπισίαν τους δὲν δίστασαν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὸν σταυροφόρον Βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ Ἀμαλρίχο γὰρ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ γαταγάρι τοῦ Σιρκούχ.

Ἀποτέλεσμα τῶν συνεννοήσεων αὐτῶν ἦταν ὅτι εἶχε ἐγκατασταθῆ ἐπὶ τὸ Κάιρον μικρὴ φρουρὰ φράγκων καὶ ὅτι οἱ Φατιμητῆς εἶχαν δεχθῆ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρῶνουν τοὺς χριστιανούς τῆς Παλαιστίνης γὰρ ἐτήσιον φόρον ἑκατὸ χιλιάδας δηνάρια, γὰρ τὰ ἔξοδα δῆθεν τῆς στρατιωτικῆς προστασίας ἀπὸ τὸν κίνδυνον αὐτοῦ τοῦ Ἀταβέκου.

Ἀλήθεια ποῦ ὁ ἐξουτελιστικὸς γὰρ τοὺς μουσουλμάνους φόρος αὐτὸς ποτὲ δὲν πληρώθητε τακτικὰ, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμπόδιζε νὰ εἶνε πραγματικὴ ἢ ἐπιρροὴ τῶν φράγκων ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τὴν τὴν ἀναγκαστικὴν ἀνάμιξιν τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τὰ ἐσωτερικὰ τους δύσκολα τὴν ὑπόφεραν οἱ μουσουλμάνοι Φατιμητῆς, καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἄρχισε νὰ σχηματίζεται δυνατὸ ἀντιχριστιανικὸν ρεῖμα. Οἱ δημιουργοὶ τῆς ἀντιχριστιανικῆς ἀντιδράσεως μέσα ἐπὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τους εὐκολὰ ξεγνοῦσαν τὶς πάλαιες ἔριδες, τὸν κίνδυνον τοῦ Νουρ-Ἐδ-Δίν καὶ τὸ φοβερὸν Βεζύρη του.

Τὸ ἀντιχριστιανικὸν κόμμα ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ γερῆ συνεννόησι μὲ τὸν Σιρκούχ καὶ κρυφὰ κατάφερε νὰ ἐπιτύχη τὸ σκοπὸν του. Ὁ ἴδιος ὁ υἱὸς τοῦ Σχάβε-βερ, Σούγκα-Ἀλ-Καμὴλ, ἔστειλε πρεσβεῖαν ἐπὶ τὸν Ἀταβέκο μὲ τὸν ὅποιον κλείσθητε ὁριστικὴ συμφωνία γὰρ τὴν Αἴγυπτον μὲ σκοπὸν τὸ διώξιμον τῶν χριστιανῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀντιδρασίς τοῦ κόμματος αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπερήφανη στάσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ φράγκου Βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπὶ τὸ Κάιρον, πρὸ πάντων ὅμως τὰ ἀντιδημοτικὰ μέτρα ποῦ ἐφαρμόζαν αὐτοὶ γὰρ τὴν εἰσπραξίαν τοῦ περιήφμου φόρου ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦν σοβαρὴ ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν.

Ἀισθίνονταν οἱ φράγκοι ὅτι τοὺς ἔλειπε πλέον ἡ ἀσφάλεια ἀνάμεσα ἐπὶ τοὺς Μουσουλμάνους καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπ' τὸ Κάιρον καὶ νὰ ἐνεργοῦν ἐπὶ τὰ Ἱερουσαλήμ γὰρ νὰ καταφέρουν τὸν Βασιλέα Ἀμαλρίχο νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ ἀναστηλώσῃ τὸ γόητρο τῶν χριστιανῶν ἐξασφαλίζοντας συγχρόνως τὰ συμφέροντα ὅλων τους.

Αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν δὲν ἠθέλει γιὰ τὸ φοβῆται πολὺ σωστὰ ὅτι μιά τέτοιον ἐκστρατεία θὰ ἔκανε γὰρ πάντα τοὺς Φατιμητῆς μὲ τὸν Νουρ-Ἐδ-Δίν ἐναντίον του, ἀλλὰ ἐπὶ τὸ τέλος παρασύρθητε καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ἀποφάσισε.

Ἐπῆρε λοιπὸν ὁ Ἀμαλρίχος γὰρ ἀφορμὴν ὅτι ἔμαθε πὸς ὁ Σχάβε-βερ ἤρχονταν ἐπὶ τὴν συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀταβέκο γὰρ νὰ διαλύσῃ τὶς συμφωνίας μὲ τοὺς φράγκους καὶ ἐπιτίθεται ἐπὶ τὴν βοήθειαν ποῦ ἐνόμιζε ποῦ εἶχε ἐξασφαλίσει ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν ἔξοκησε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1168 ἀπὸ τὴν Γάζαν γὰρ τὴν νέαν του ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου.

Ἐπὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν μὲ τὶς λεπτομέρειας τῆς περιγράφουν οἱ ἄραβες χρονολογῶν, Ἱμπν-Ἀμποῦ-Γαί καὶ Ἀμποῦ-Σχάμα, καὶ ὁ φράγκος Γουλιέλμος τῆς Τύρου.

Ὁ στρατὸς τῶν φράγκων, ἀπ' οὗ κυριεῦσε τὶς διάφορες Αἰγυπτιακῆς πόλεις ποῦ συναντοῦσε ἐπὶ τὸν δρόμον του, ἐφθασε τὸ Νοέμβριον τοῦ 1168 ἐπὶ τὸ Φοστάτ καὶ ἐπὶ τὸ Κάιρον.

Τότε ὁ Σχάβε-βερ ποῦ φοβῆταν ὅτι θὰ τοῦ εἶνε δύσκολον νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ τὶς δύο πόλεις μαζί ἀποφάσισε μιά ἡμέραν, πρὶν συγκεντρωθῆ ὅλος ὁ στρατὸς τῶν φράγκων γὰρ τὴν πολιορκίαν, νὰ καταστρέψῃ τὸ Φοστάτ συνθέμελα ὥστε τὰ εἰρηπιά του νὰ μπορέσουν νὰ χρησιμεύσουν γὰρ προπύργιον ἐπὶ τὴν ἀμύνην ποῦ σχεδίαζε γὰρ τὴν καθαντὸν πρωτεύουσάν τους τὸ Μάσρ-Ἐλ-Καζίρα.

Διηγούνται λοιπὸν οἱ χρονολογῶν τῆς ἐποχῆς ὅτι ἀποφάσισε καὶ διάταξε νὰ κάρουν τὸ Φοστάτ ἐπὶ τὸ. Τ' ἄσκέρα τῶν φατιμητῶν ποῦ εἶχαν νὰ ἐκτελέσουν τὴν διαταγὴν αὐτὴν δὲν χάσαν φυσικὰ τὴν περιστασίαν νὰ τὸ ληλατήσουν καὶ ὅλας.

Ἐἴκοσι χιλιάδες ἀγγεῖα νάρθηκας καὶ δέκα χιλιάδες δαδιὰ ρετινωμένα ῥιζτηκαν ἐπὶ τὴν πόλιν μέσα, ἡ ὅποιον κέρωσε καὶ παρουσίαζε φορικτὸ θέαμα. Σύννεφα κινδύος καὶ ἀτέλειωτες φλόγες σκέπασαν τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ πανικὸς τῶν κατοίκων ἦταν ἀπερίγραπτος. Ὅλοι ἔφευγαν γὰρ τὸ Κάιρον ἐπὶ φορικτὴ ἀπελπισίαν, καὶ λέγε πὸς πληρώθητε τριάντα δηνάρια γὰρ μιά καμήλαν καὶ δέκα δηνάρια γὰρ ἓνα ἄλογον γὰρ

νά περάση κανείς τὸ μικρὸ διάστημα πού χώριζε τὸ Φοστάτ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα.

Οἱ κάτοικοι, ὅπως λένε οἱ χρονογράφοι, τρέχαν σὰν τρελλοὶ «θαρρεῖς πὺς βγαίναν ἀπ' τὰ μνήματά τους νὰ προφθάσουν τὴν δεύτερη παρουσία». Ἡ μάνα γύρευε τὸ παιδί της καὶ ὁ ἀδελφός τὸν ἀδελφό. Πολλοὶ ἔχασαν ὅ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν καὶ ἀπὸ τὴν καταστροφή αὐτὴ κατάντησαν ἀληθινοὶ ζητιάνοι.

Ὁ Ἴμπν-Ἀμποῦ Τάϊ λέγει ὅτι ἡ τρομερὴ αὐτὴ πυρκαϊὰ βιάστηκε πενήντα τέσσαρες ἡμέρες καὶ δὲν ἐκόπασε παρὰ στίς 7 Δεκεμβρίου.

Τὸ σεβιστὸ παλαιὸ τζαμί τοῦ Ἄμο ἀφανίστηκε σχεδὸν ὁλόκληρο μέσα στίς φλόγες καὶ ὁ Ἄμορ Μουνταμίν-Ἐλ-Κελαφαάχ, ὅπως λένε οἱ χρονογράφοι, χαίρονταν γιὰ τὴν καταστροφή αὐτὴ πού γλύτωσε τὸ τζαμί ἀπ' τὸ πάτημα τῶν Χριστιανῶν.

Ἀπὸ τότε ἡ σιωπὴ τοῦ θανάτου σκέπασε τὸν τόπο ὅπου τόσα χρόνια ἔζησε τὸ Φοστάτ. Τὸ παχὺ στρώμα ἀπὸ καμμένα ἑρείπια πού σχηματίζε ἀληθινὰ βουναλάκια κουκουλώθηκε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ χρώματα καὶ πέτρες καὶ δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια καὶ τὸ Φοστάτ μόνο ὡς ὄνομα ζοῦσε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὡς πού ξεχάστηκε καὶ ἀπ' αὐτοὺς κι' ἀπὸ τὴν ἱστορία.

~

Δὲν εἶνε πολλὰ χρόνια, ἔως τριάντα τὸ πολὺ σαράντα, πού τὰ ψηλόμενα πού καμπούρουν τὴν ἐρημὸν κοντὰ στὸ Κάιρο, στὴν ἀκρὴ τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἰμάμ Σάφαϊ, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Γεώργη τῶν ὀρθοδόξων, ἦταν γνωστὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς κηπουροὺς γιὰ τὸ καλὸ λίπασμα πού εὔρισκε κανεὶς ἐκεῖ.

Πάντοτε κάρρα ἀρκετὰ γέμιζαν ἐκεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὴν σέμπαχ καὶ πήγαιναν καὶ τὴν μεταπουλοῦσαν στὰ περιβόλια καὶ στὰ κτήματα.

Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔσκαφταν τὴν γῆ αὐτὴ καὶ τὴν μάζευαν ἤξευραν πὺς πάντα εὔρισκονταν στὰ βάρη της ἐρείπια τοίχων καλοχτισμένων, ἀλλὰ ἰδίως ἄπειρα κομμάτια παλῆα σμαλτωμένα πήλινα ἀγγεῖα μὲ ὄραϊα ἀραβικὰ σχέδια ζωηρὰ χρωματισμένα.

Τὰ παλῆα αὐτὰ ἀπομεινάρια ἀγοράζονταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοφίλους γιὰ μερικὸ γροσσάκι χωρὶς ἰδιαιτέρως νὰ κεντηθῆ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου γιὰ νὰ μαθευθῆ τί ἐκρυβε αὐτὴ ἡ γῆ καὶ τί ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σημασία εἶχαν αὐτὰ τὰ παραχωμένα σπασίδια πού τόσο ἀφθονὰ εὔρισκονταν ἐκεῖ.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους ὁ ἰατρὸς Φουκὲ στὰ 1890 περίπου ἐκίνησε τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ κεντρίστηκε ἡ φιλοτιμία τῶν ἀρχῶν οἱ ὁποῖες ἀποφάσισαν νὰ προστατεύσουν τὸν ἀρχαῖο αὐτὸν τόπο τὸν ὁποῖον ἀναγνώρισαν ὅτι σκεπάζει τὴν καταστραμμένη παλῆα πόλι, τοῦ Φοστάτ.

Ἐγενήθηκα λοιπὸν ἀμέσως μεγάλη συγκίνησης στοὺς κύκλους τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀρχαιοφίλων ἅμα μαθεύθηκα ἡ ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως νὰ προφυλαχθῆ σοβαρὰ ὁ τόπος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς βανδαλισμοὺς τοῦ κόσμου καὶ νὰ συστηματοποιηθῆ ἡ ἀνασκαφὴ του.

Πολλὰ σιάδια πέρασε τὸ ζήτημα ἔως πού νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖο εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ἔφεραν οἱ σημερινὲς ἀνασκαφές πού διευθύνει ὁ διακεκριμένος διευθυντὴς τοῦ Ἀραβικοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου Ἄλι Μπέη Βαγγιάτ.

Σιγὰ σιγὰ πιά ἀναεῖ τὸ ἀρχαῖο Φοστάτ μὲ τοὺς δρόμους του, τὰ ἑρείπια τῶν σπιτιῶν του, τὰ δημόσια λουτρά του, τοὺς φούρνους του, τὰ ὑδραγωγεῖά του, καὶ ξεπροβάλλει ἀπ' τὴν γῆ πού ἀνασκάφεται σὰν φάντασμα παλιῶν χρόνων μὲ τὰ σημάδια τῆς πυρκαϊᾶς πού τὸ κατέστρεψε καὶ τὴν ἀταξία τῆς λεηλασίας πού τὸ ἀποτελείωσε.

Καὶ ἡ μὲν ἱστορία τῆς τοπογραφίας τοῦ Φοστάτ εἶνε βέβαια πολὺ ἐνδιαφέ-

ρουσα, τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἀποτέλεσμα τῶν ἀνασκαφῶν εἶνε ἡ συμβολὴ τους στὴν ἱστορία τῆς Μουσουλμανικῆς κεραμοποιίας.

Ἀπ' ὅτι εὔρισκεται στὸ Φοστάτ μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσῃ ὁλόκληρη σειρὰ δείγματα ἀπὸ ὅλες τὶς παραγωγές τῆς Μουσουλμανικῆς κεραμοποιίας, ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ ἔννατου αἰῶνα ἔως τὸν δέκατον ἄγδοον καὶ δέκατον ἔννατον.

Ἐκεῖ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔως τώρα πάντα σὲ κομμάτια κοντὰ σὲ λείψανα ἀπὸ ἀγγεῖα μεσοποταμικὰ τῆς Ρίκκας ἢ ἐντόπια παληοαιγυπτιακὰ τοῦ ἔννατου καὶ δεκάτου αἰῶνος, εὔρισκονται συντρίμματα ἀπὸ παλῆα μογρεβίνικα τῆς Τύνιδος, ἀλλοῦ Περσικὰ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Σάχου Ἀμπᾶς κοίτονται ἀνακατωμένα μὲ Ἰσπανο-Ἀραβικὰ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἐνῶ παρακεῖ Συριακὰ τοῦ δεκάτου αἰῶνος γειτονεῖουν μὲ τὰ λεγόμενα ροδίτικα ἢ δαμασκηνὰ τοῦ δεκάτου ἔκτου ἢ δεκάτου ἐβδόμου ἀνακατωμένα μὲ ἄλλα ἀπὸ Κινέζικη πορσελάνη ἢ σελαντὸν ἢ κομμάτια Ἰνδοπερσικὰ τῆς παρακμῆς.

Εἶνε θέαμα ἀξιοπεριεργὸ τὸ κοσκίνισμα τῆς γῆς πού βγάζουν οἱ ἀνασκαφές ἅμα ἀνάκατα στὸ κόσκινο μέσα κατασταλαζοῦν δέκα ἔως δεκαπέντε κομμάτια πού λαμποκοποῦν στὸν ἥλιο μὲ τὰ ζωηρὰ γυαλιστερά τους χρώματα, τὸ καστανό, τὸ μαβύ, τὸ μαῦρο, τὸ κόκκινο ντοματί, τὸ πράσινο, τὸ κίτρινο καὶ τὸ μεταλλικὸ μπρούτζινο, σὰν κομμάτια πολύτιμα πετράδια καλλιτεχνικὰ στολισμένα.

Τὰ συντρίμματα τοῦ Φοστάτ εἶνε περισπούδαστο βιβλίον γιὰ τὴν μελέτη τῆς Μουσουλμανικῆς κεραμοποιίας γιὰ ἔννεα σχεδὸν αἰῶνες. Τὸ δυστύχημα μόνον εἶνε ὅτι ἡ ἀταξία στὴν ὁποία τὰ εὔρισκουν οἱ ἀνασκαφές δὲν ἐπιτρέπει τακτικὴ ταξιδέτησι ὥστε νὰ μπορῆ κανεὶς λογαριάζοντας τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖο εὔρισκεται τὸ κάθε κομμάτι νὰ τὰ χρονολογήσῃ κι' ὅλας, ἐκεῖνα δηλαδὴ πού εὔρισκονται βαθύτερα γιὰ ἀρχαιότερα, καὶ νεώτερα ἐκεῖνα πού εὔρισκονται ἀπὸ ἄπάνω τους ὅσο περισσότερο πλησιάζουμε στὴν ἐπιφάνεια.

Ἄμα καταστράφηκε τὸ Φοστάτ καὶ ἀφ' οὗ ἐτάφηκε στὰ ἑρείπια τοῦ ὅτι περίσσεψε ἀπὸ τὴν λεηλασία, ὅλες οἱ γενεές πού κατοίησαν τὸ Κάιρο ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἔως σήμερον μεταχειρίστηκαν τὴν λεηλομημένη τοποθεσία τοῦ Φοστάτ γιὰ σκουπιδαριὸ καὶ ὅλα τὰ ἀχρηστὰ πράγματα τῆς μεγάλης πόλεως πήγαιναν καὶ τὰ πετοῦσαν ἐκεῖ. Καὶ τὰ σπασμένα λοιπὸν τσανάκια τους ἐκεῖ καταντοῦσαν, ὄχι φυσικὰ τὸ καθένα στὴν ἐποχὴ του, ἀλλὰ μόνον ἅμα ἔσπαζε καὶ γίνονταν ἀχρηστο, ὥστε συνέβαινε νὰ πεταχθοῦν ἐκεῖ ἀνακατωμένα νεώτερα μαζί μὲ παλιότερα, πού ἡ σημερινὴ χρονολογικὴ ταξινομήσις τους μὲ τὸν τρόπο πού εὔρισκονται νὰ εἶνε πράγμα παρὰ πολὺ δύσκολο.

Ἐξακολουθοῦν λοιπὸν ἔτσι οἱ ἀνασκαφές καὶ κάθε ἡμέρα ἀρκετὰ κομμάτια ἔρχονται στὸ φῶς πού σασιτίζει κανεὶς ἀπ' τὴν ἀπειρη ποικιλία τους καὶ τὸ ἀφθονο ἕλικὸ γιὰ μελέτη πού σκεπάζει ὁ ἱστορικὸς αὐτὸς τόπος.

Ἡ θαυμασία συλλογὴ τοῦ Ἀραβικοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου εἶνε ἀτελείωτη πηγὴ σπουδῆς γιὰ τὴ μουσουλμανικὴ κεραμοποιία. Δυστυχῶς ἂν καὶ σὲ παλιότερους χρόνους εὔρεθησαν φαίνεται στὸ Φοστάτ μερικὰ ἀκέραια ἀγγεῖα, οἷς σημερινὲς ἀνασκαφές κανένα γνωστὸ γερὸ κομμάτι δὲν ἔφεραν στὸ φῶς. Καὶ τὰ δύο γερὰ πού ἔχει στίς βιτρίνες του τὸ Ἀραβικὸ Μοῦσεῖο παληᾶς Αἰγυπτιακῆς τέχνης, πιθανόν μὲν νὰ εὔρεθησαν ἄλλοτε στὸ Φοστάτ, δὲν εἶνε ὅμως προϊόντα τῶν ἐπισημῶν ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ εὔρεθησαν καὶ ἀγοράσθησαν ἀπὸ τὸ Μοῦσεῖο σὲ ἀρχαιοπώλας.

Ἀπὸ τὰ πιὸ περιεργὰ κομμάτια πού ἔφεραν στὸ φῶς οἱ ἀνασκαφές εἶνε διάφορα συντρίμματα, τὰ ὁποῖα εἶνε φαίνεται κομμάτια ἀπὸ ἀγγεῖα τόσο πολὺ ἐπιτυχημένα, ὥστε οἱ τεχνίτες πού τὰ κατασκεύασαν νὰ τὰ ὑπογράψουν κι' ὅλας μὲ τὸ ὄνομά τους ἢ μὲ κάποιον φράσι γιὰ τὴ διάδοσι τῆς τέχνης τους.

Ἐτσι σὲ διάφορα κομμάτια διαβάζονται ἐπιγραφές ὡς :

«Ὁ Καῖρινὸς τὸ ἔφτιαξε...» ἢ «φτιαγμένο ἀπὸ τὸ μᾶστορα...» ἢ «καμωμένο

ἀπὸ τὸν Σύριο...» ἢ «καμωμένο ἀπὸ τὸ γυῖο τοῦ Σύριου» ἢ καὶ μόνο ὀνόματα, ὡς λόγου χάριν «Γκαίμι» ἢ «Γκαζάλ», ἢ «Ταμπρί», ἢ «ἐλ Σηουάτι» καὶ ἄλλα.

Ὅλες οἱ ἐπιγραφές αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶνε ζωγραφισμένες στὴν ἐξωτερικὴ μεριά τοῦ ἀγγείου ὅαν τὲς μύρκες ποὺ ζωγραφίζουσι τὰ σημερινὰ ἐργοστάσια κεραμοποιίας γιὰ τὰ προϊόντα τους.

Ἄλλη σειρά πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶνε τὰ συντρίμματα τῶν ἀγγείων τῆς ἐποχῆς τῶν Σουλτάνων Μαμελούκων (1250-1256) ποὺ ἔχουν ζωγραφισμένα οἰκόσημα Ἀμυράδων μὲ πολλὴ τέχνη καὶ ὄρατα χρώματα, τὸ λεοντάρι ἢ τὸν ἀετὸ φυσικὸ ἢ δικεφαλὸ, τὸ κυρτὸ σπαθί, τὸ ἱψηλὸ δισκοπότηρο καὶ ἄλλα.

Εἶνε ἀκόμη καὶ ἡ σειρά τῶν κομματιῶν ποὺ περισώζουσι τμήματα ἐπιγραφῶν ἀπ' τὴς ὁποῖες φαίνεται ὅτι ἀνήκαν σὲ μεγασιάνες ὅπως π.χ. «Δόξα στὸν ἀρέντη μας.....» ἢ «καμωμένο κατὰ προσταγὴ τοῦ ἐνδοξοτάτου.....» καὶ λοιπά.

Εἶνε ἄπειρη ἡ ποικιλία τῶν εὐρημάτων τοῦ Φοστὰτ, ἰδίως δὲ κίμνει ἐντύπωσι ἅμα σκεφθεὶ κανεὶς ὅτι ἡδὴ τὸ ἕλικὸ αὐτὸ εἶνε ἀφρονώτατο καὶ πλουσιώτατο καὶ ἐν τούτοις οὔτε τὸ τέταρτο τῆς πόλεως τοῦ Φοστὰτ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνασκαφῆ.

Καὶ γιὰ τὴν καθαρὴν ἱστορικὴν ἀποψιν, ἀλλὰ ἰδίως γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ ἐθνολογικὴν ἱστορίαν τῆς μουσουλμανικῆς κεραμοποιίας; οἱ ἀνασκαφές τοῦ Φοστὰτ εἶνε κατὰ ἐξαιρετικὸν τοῦ ὁποῖου ἡ ἀκριβὴς μελέτη ἀκόμη οὔτε ἄρχισε.

Σήμερον ἀκόμη τὸ Φοστὰτ μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο γιὰ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε στὴν ἱστορίαν τῶν Μουσουλμάνων τῆς Αἰγύπτου καὶ γιὰ τὸν τραγικὸν τοῦ θάνατο, παρὰ γιὰ τὰ κειμήλια τῶν ἀνασκαφῶν του.

Ἄν ὅμως οἱ ἀνασκαφές αὐτὲς ἐξικολουθήσουσι σοβαρὰ καὶ ἀποφασίσει νὰ ξοδέψῃ ἡ Κυβέρνησις καὶ νὰ συστηματοποιηθῶν περισσότερο ἀκόμη, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ λογαριάζοντας τὸ τί ἔγινε καὶ τὸ τί ἐπιδέθηκε ἔως σήμερον ἐκεῖ, ὅτι τὸ Φοστὰτ θὰ καταντήσῃ νὰ ἔχῃ γενικὰ γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Μουσουλμάνων καὶ ἰδιαιτέρα γιὰ τὴν κεραμοποιίαν τους τὴν ἴδιαν σπουδαιότητα ποὺ ἔχει ἡ Πομπητρία γιὰ τὴν Ρωμαϊκὴν καὶ ἡ Δῆλος γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Χ. Α. ΝΟΜΙΚΟΣ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ. (*)

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ.

Κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἐτιγχε νὰ γεννηθῆι μὲ κάποιον ἐξαιρετικὸν ἐνθουσιασμὸν ψυχῆς, μὲ κάποιον ἐνδιαφέρο γιὰ τὴν ζωὴν καὶ μὲ ἰδιαίτην ἱκανότητα σκέψεως, ἅμα φθάσει σὲ ὀρισμένον σημεῖο τῆς νεότητός του μοιραίως θὰ αἰσθανθῆι τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνδιαφερθῆι γιὰ τὰ ἔξω φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ νεανικὴ του θέρημ, τὰ αἰσθήματά του καὶ οἱ ἰδέες του ζητοῦν θυελλώδη ἐκδήλωσιν καὶ ἐξωτερικένησιν. Σιγὰ σιγὰ ἀρχίζουσι νὰ χτυποῦν τὴν φαντασίαν του οἱ τόσες κοινωνικὲς ἀντιθέσεις, ἀντιφάσεις καὶ ἀδικίες, πληγώνοντας βαθειὰ τὸ ἀνθρωπιστικὸν του αἶσθημα. Μὲ ἀπορία καὶ λύπη του βλέπει ὅτι τὰ ἔξω κοινωνικὰ καθεστῶτα δὲν ἀνταποκρίνονται μὲ τὴς ἰδέες ποὺ ἔχει μέσα του καὶ ἀκούει γύρω του περὶ καλοσύνης, ἀνθρωπισμοῦ, κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης. Ἡ εὐαίσθητη νεανικὴ ψυχὴ του διαμαρτύρεται γιὰ τὴν ἀδικίαν αὐτὴν καὶ ἀρχίζει φυσικὰ νὰ σκέπτεται γιὰ τὰ αἴτια τῆς ἀνωμάλου αὐτῆς καταστάσεως. Ἀπὸ σκέψην σὲ σκέψην φτάνει σὲ τέλος σὲ κάποιαν ἐξήγησιν τοῦ προβλήματος, ποὺ τόσο τὸν βαναίξει. Ἡ ἐξήγησις αὐτὴ δὲν μπορεῖ βέβαια νῆνε σωστή, γιὰτὶ δὲ βγήκε ἀπὸ μεστωμένον κεφάλιν, πλουτισμένον μὲ τὴν πείραν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ ἀπὸ ἄγνορον ἀκόμη νεανικὸν μυαλὸν, γεμάτον ἠθικολογικῆς φαντασίας καὶ ὀρθολογιστικῆς, ἀπόλυτης

Σ. Τ. Γ.—Οἱ σελίδες αὐτὲς εἶνε παρμένες ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ «Κοινωνικοῦ μας Προβλήματος» ποὺ ἐτοιμάζει, γιὰ τὸ 1920, σὲ λαϊκὴν ἔκδοσιν, ὁ φίλος καὶ συνεργάτης μας κ. Σκληρός.

ἰδέες, παρμένες ἀπὸ τὸ σχολεῖο, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸν παιδικὸν κύκλον του. Γεμάτος μὲ νεανικὸν ἐνθουσιασμὸν ἀπ' ἐνός, καὶ ἀπ' ἑτέρου μὲ τυφλὴν ἐμπιστοσύνην στὸ μυαλὸν του καὶ τὴς ἀψηλῆς ἰδέες του, ἀφίνεται τώρα σὲ μιὰ θυελλώδη κριτικὴ τῆς γύρω ζωῆς καὶ τῆς ἐλαττωματικῆς γι' αὐτὸν κοινωνίας. Κρίνει καὶ ἐπικρίνει αὐθαίρετα τὰ ὑπάρχοντα κοινωνικὰ καθεστῶτα, κόβει καὶ ράβει μὲ τὴν μεγαλειότερη εὐκολίαν καὶ ἐπιπολαιότητι τὰ σπουδαιότερα προβλήματα τῆς ζωῆς. Καὶ ὅχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ στὸ τέλος δημιουργεῖ καὶ μὲ τὴν φαντασίαν του ἕνα ὀνειρωδὲς κοινοβιτικὸν σύστημα, ἕνα εὐαίγειον παράδεισον, ὅπου οἱ ἄνθρωποι νὰ ζοῦν ὡς ἀδελφοὶ ἀναμεταξύ τους, ὅπου νὰ μὴν ὑπάρχουν οὔτε φτωχοὶ οὔτε πλούσιοι, οὔτε ἰσχυροὶ οὔτε ἀδύνατοι, οὔτε κοινωνικὲς ἀδικίες οὔτε καταχρήσεις. Ὅπου νὰ βασιλεύει ἡ ποὺ μεγάλη ἐλευθερία καὶ ὅλοι νᾶνε εὐτυχημένοι καὶ ἴσοι ἀναμεταξύ τους: στὴν δουλειὰ καὶ στὴς ἀπολαύσεις, στὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα, πραγματοποιώντας ἔτσι τὸ ἀψηλότερον ἰδανικὸν τῆς λογικῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης. Καὶ τὸ ἐντελὸς θεωρητικὸν, ἰδεατὸν, ἀφρημένο αὐτὸ κοινωνικὸν σχῆμα ὁ εὐγενικὸς νεανίας τὸ ἐκλαμβάνει ὡς θετικὸν, ὡς τελειῶς κατορθωτὸν, ὡς ἐπιβεβλημένον μάλιστα καὶ μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν, μὲ τυφλὸν φανατισμὸν, τὸ κηρύττει δεξιὰ καὶ ἀριστερά, στοὺς φίλους καὶ γνωρίμους του, χωρὶς καμιά διάκρισιν στὴν κοινωνικὴν θέσιν, στὴν ἡλικίαν ἢ στὴν πνευματικὴν μόρφωσιν τοῦ ἀκροατηρίου του. Ἐξ ἴσου ἀποτείνεται σὲ νέους καὶ γέροντας, φτωχοὺς καὶ πλουσίους, ἀγραμμάτους καὶ μορφωμένους, πιστεύοντας ἀφελῶς πὺς ὅλοι αὐτοὶ μὲ τὴν ἴδιαν εὐκολίαν μποροῦν νὰ παραδεχθῶν τὸ τόσο λογικὸν, δίκαιον καὶ φιλόφρονον κοινωνικὸν του σύστημα. Στὴν ὑπνωτιστικὴν αὐτὴν κατάστασιν ποὺ βρισκεται καμιά δύναμις δὲν μπορεῖ νὰ τὸν βγάλει ἀπὸ τὸν δρόμον του, καμιά λογικὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν κάνει ν' ἀλλάξῃ γνώμην! Κάθε φρόνησι συμβουλὴ ἐκ μέρους τρίτου τὴν ἐκλαμβάνει ὡς στενότηταν πνεύματος, κάθε ὑπόδειξις τῆς πραγματικότητος ὡς σκληρότητα ψυχῆς! Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ τώρα τί πραγματικὴν ἀξίαν εἶχε τὸ ἔργον του. Στὴν κριτικὴν αὐτὴν τῆς κοινωνίας καὶ στὸ νέο του κοινωνικὸν εὐαγγέλιον ὁ νεαρός μας ἱεραπόστολος, χωρὶς νὰ τὸ ὑπομνησθῆι, ἔκανε ἕνα σωρὸν ἐσφαλμένων συλλογισμῶν: Τὸ πρῶτον καὶ κεφαλαιῶδες λάθος του ἦταν ὅτι ἔδωκε μεγάλην σημασίαν στὸ αἰσθηματὸν του καὶ στὴς ἰδέες του, καὶ δὲν κατάλαβε καθόλου τὴν σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος ποὺ εἶχε προστά τινος. Δὲν κατάλαβε ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι ἕνα αὐτοτελὲς ἱστορικὸν καθεστῶς, ποὺ μόνον του δημιουργεῖται καὶ ἐξελίσσεται καὶ δὲν ἐξαριᾶται καθόλου ἀπὸ τὴς ἐπιθυμίας τοῦ ἄλφα καὶ τοῦ βῆτα. Εἶναι μιὰ ἀλύγιστη πραγματικότητα, ποὺ ἔχει δικούς της ἐσωτερικοὺς σιδηρένιους νόμους, ποὺ καμιά δύναμις δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀλλάξῃ καὶ μόνον τὸ πολὺ ὁ ἄνθρωπος, ἂν θελήσει, μπορεῖ νὰ τοὺς σπουδάσει.

Ἄντι λοιπὸν νὰ προσπαθῆσει νὰ μάθει ποιοὶ εἶναι οἱ νόμοι αὐτοὶ ποὺ διευθύνουσι τὴν κοινωνίαν, παρουσιάσθηκε ὁ ἴδιος μὲ δικούς του αὐθαίρετους νόμους, βγαλμένους ἀπ' τὸ κεφάλιν του, μὲ δικές του εἰρημικὲς ἰδέες, ποὺ τὴς νόμιζε σωστὰς ἐκ τῶν προτέρων καὶ ποὺ θέλησε μὲ τὸ στανὶν νὰ τὴς κολλήσῃ στὴν κοινωνίαν. Ἄντι νὰ προσαρμωθῆι αὐτὸς στὴν ἔξω πραγματικότητα τῆς ζωῆς, θέλησε νὰ φέρῃ τὴν κοινωνίαν στὰ νερά του, στὴς ἰδέες του, στὰ αἰσθήματα του καὶ στὴν ἰδιοσυγκρασίαν του.

Τὸ δεύτερον λάθος ποὺ ἔκανε καὶ ποὺ μᾶζι μὲ τὰ κατοπινα εἶναι συνέπεια τοῦ πρώτου, ἦταν ἡ μεγάλη σημασία ποὺ ἔδωκε στὴς ἀψηλῆς ἀνθρωπιστικῆς ἰδέες καὶ στὴν δύναμιν τῆς λογικῆς πειθοῦς. Σαυτὰ ἀπάνω στήριξε τὴν κριτικὴν του γιὰ τὴν κοινωνίαν, μὰτὰ πίστην πὺς θὰ καταπέσει τοὺς ἀνθρώπους νὰ παραδεχθῶν τὸ νέο του κοινωνικὸν σύστημα. Τὶ ὄρατοιότερον, σκέφθηκε, καὶ πεστικώτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν λογικὴν καὶ τὴς ἀψηλῆς εὐγενικῆς ἰδέες! Ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ τὴς ἀντισταθῆι καὶ νὰ ἀντείπει αὐτῆς; Εἶναι περιέργη πρᾶγμα ἡ πίστις αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων στὰ δυὸ αὐτὰ πρᾶγματα καὶ ἀκόμη θὰ μᾶς δοθῆι εὐκαιρία νὰ μιλήσωμε γιὰ τὴν ἀνθρώπινην αὐτὴν ἀδυναμίαν. Δὲν σκέφθηκε καθόλου ὁ νέος μας ὅτι ἡ λογικὴ καὶ οἱ ἀψηλῆς ἰδέες εἶναι παρμένες ἀπὸ μέσα του καὶ μπορεῖ νὰ μὴ συμφωνοῦν μὲ τὴν ἔξω πραγματικότητα τῆς ζωῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κοινὲς σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους δὲ σημαίνει τίποτε, ἀφοῦ ἡ καθημερινὴ πείρα μᾶς δείχνει φανερὰ πόσον ὀλίγον ἐπηρεάζεται ἡ ζωὴ ἀπὸ ἰδέες καὶ λογικὰς καὶ πὺς χιλιάδες χρόνια τώρα δὲν κατόρθωσαν αὐτῆς νὰ διορθώσουν τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ προαίω-

νιο άνθρωπιστικό τους όνειρο. Θα πει πως έξω από τη λογική και τις άψηλές ιδέες πρέπει να ζητηθούν οι πραγματικές αιτίες που κινούν τον τροχό της κοινωνίας.

Το τρίτο λάθος που έκανε και που έχει άμεση σχέση με το προηγούμενο, είναι η περιέργη του τάση να μὴ δώσει καμιά σχεδόν σημασία στον ψυχικό παράγοντα του ανθρώπου, στον παράγοντα της θελήσεως. Όλα τὰ πήρε ζητήματα μυαλού, ζητήματα άλλης κατανοήσεως. Γιαυτόν αν η κοινωνία βρίσκεται σε κακά χάλια αυτό δε φταίει η καλή θέληση των ανθρώπων, αλλά η άμάθεια τους, η μὴ όρθή κατανόηση εκ μέρους των της πραγματικότητας, των άληθινών συμφερόντων τους. Στους άμορφώτους φταίει η άγραμματοσύνη και στους μορφωμένους η στερεβή αντίληψη που τους εμποδίζει δήθεν να καταλάβουν την πραγματική αιτία του κακού.

Κατά βάθος όμως έχουν καλές διαθέσεις όλοι τους και είναι πρόθυμοι να κάνουν το καλό άμα τους το δείξει κανείς.

Και πάλιν ό ευγενικός νέος μας δέν μπόρεσε να καταλάβει ότι την αιτία του κακού πρέπει να την γυρέψει άλλου, παρά στην έλαττωματικότητα δήθεν του μυαλού των ανθρώπων. Δέν ύποψιάστηκε ότι το μυαλό τους μπορεί να δουλεύει πολύ καλά, αλλά να υπάρχουν άλλοι ισχυροί λόγοι, τίποτε ψυχικά εμπόδια, ή ύλικά συμφέροντα, που εμποδίζουν πολλούς ανθρώπους να πάρουν το λογικό και δίκαιο δρόμο που αυτός επιθυμεί. Και τότε δέν είναι πια η λογική και η μόρφωση που τους λείπει, αλλά άκριβώς ή καλή θέληση, ή ήθικη αυταπάτηση για τους άλλους. Έτσι το ζήτημα από νοητικό, όπως το φαντάστηκε ό νέος, καταντά να είναι ψυχικό!

Το τέταρτο και τελευταίο λάθος του είναι άλληλένδετο και σφιχτοδεμένο με το προηγούμενο. Μὴ παραδεχόμενος κακή θέληση στους ανθρώπους, καταντά σιγά σιγά να τους εξιδανικεύσει όλοτελα. Τους φαντάζεται ως όντα όχι μόνο φύσει καλά και άγαθά, αλλά και τελείως άνιδιοτελή, πρόθυμα πάντοτε να έργαστούν για το κοινό καλό και για την εύτυχία της κοινωνίας. Σαυτή του την εξιδανίκευση της φύσεως του ανθρώπου στηρίζεται η άπλοϊκή του πίστη στο εύκολο διόρθωμα της κοινωνίας, τὰ άφελή θεραπευτικά του μέσα που φαντάζεται, να φωτίσει με διδαχές τον κόσμο δείχνοντάς του το σωστό δρόμο της σωτηρίας. Μὴ κάμνοντας διάκριση μεταξύ των ανθρώπων, νομίζοντας ότι όλοι εξ ίσου είναι καλοί και, πρόθυμοι, άποτείνεται με τὰ ίδια λόγια σόλους άνεξαιρέτως: πλούσιους και φτωχούς, ισχυρούς και αδύνατους, μορφωμένους και άγραμμάτους, πιστεύοντας ότι όλοι είναι ίκανοί εξ ίσου να τον ακούσουν και να κατηχηθούν!

Δέν κατάλαβε και πάλιν ό ιδεολόγος μας ότι οι άνθρωποι δέν είναι τόσο καλοί και άνιδιοτελείς όπως τους φαντάστηκε και δέν παρασύρονται εύκολα από θεωρίες όσον όρθολογιστικές και ήθικολογικές και νάνε. Προτιμούν να μένουν κολλημένοι στην πραγματικότητα της ζωής και ως έχει ένα σωρό έλαττώματα και τρωτά. Γιαυτό και το κήρυγμα του δέν έφερε κανένα αποτέλεσμα. Οι πλούσιοι και οι ισχυροί τον άκουσαν γελώντας για την άφέλεια του να πιστέψει ότι μπορεί να τους πείσει, ενώ οι φτωχοί και οι αδύνατοι κουνούσαν με δυσπιστία το κεφάλι τους, πεισμένοι ένδόμυχα, πως με λόγια, όσο δίκαια και νάναι, δέν αλλάζει η ζωή και πως όλα αυτά θα πάν χαμένα στον άέρα.

Και αν κατόρθωσε να πείσει προσωρινώς μερικούς αυτού θάσαν σαν κι αυτόν άπειρα, αισθηματικά παιδιά, ή το πολύ τίποτε εξημιμένα μυαλά και άνήσυχου χαρακτήρες, που δέν μπορούν βέβαια να χουν καμιά σημασία στον άμείλικτο όδοστρωτήρα της πραγματικότητας της ζωής. Έπειδή είναι πολύ χαρακτηριστικός ό τρόπος με τον όποιον έδρασε ό όνειροπόλος νεανίας μας και θα μας χρησιμεύσει κατόπι στις παραβολές μας με άλλους ως ένας τύπος, θεωρούμε καλό να τον ανακεφαλαιώσωμε συντομώτατα.

Παραγνώρισε την ιστορική πραγματικότητα και φαντάστηκε πως καθένας μπορεί να αλλάξει την κοινωνία. Έδωσε μεγάλη σημασία στη λογική και τις άψηλές ιδέες και έν γένει στον νοητικό παράγοντα τουναντίον παραγνώρισε τελείως τον ψυχικό και βουλητικό. Έξιδανίκευσε φοβερά την ανθρώπινη φύση και στο τέλος έδημιούργησε ένα όνειρώδες κοινωνικό σύστημα στηριζόμενο σε άψηλές άφηρημένες ιδέες, νομίζοντας ότι μ' αυτό μπορεί να αντικαταστήσει την πραγματικότητα της ζωής.

Και είναι άξιο περιεργείας ότι όλοι σχεδόν οι ένθουσιώδεις και αισθηματικοί νέοι που ένδιαφέρονται για την κοινωνία με το ίδιο πάντοτε στερεότυπο τρόπο λύνουν τὰ διάφορα κοινωνικά προβλήματα. Καταστρώνουν άπάνω-κάτω τους ίδιους φιλοσοφικούς συλλογισμούς, δίνουν τις ίδιες ψυχολογικές εξηγήσεις, προτείνουν τὰ ίδια περίπου θεραπευτικά μέσα.

Πρώτα που άποδεικνύει ότι το ανθρώπινο μυαλό σε ώριμή ηλικία έχει ένα όλοτελα καθωρισμένο τρόπο εκφάνσεως και λειτουργίας. Ό νεανικός αυτός τρόπος του φιλοσοφείν επί της κοινωνίας πολλές φορές παραμένει ό ίδιος και στην άνδρική ηλικία και δέν είναι καθόλου σπάνιο να βλέπη κανείς καμιά φορά και γέροντες να σκέπτονται και να άντιδρούν στα κοινωνικά φαινόμενα άκριβώς κατά τον ίδιο ένθουσιώδη, αισθηματικό τρόπο, όπως και οι νέοι. Η επιστήμη μάλιστα απέδειξε σήμερα, ότι και ό λ ό κ λ η ρ ο ς ή άν θ ρ ω π ό τ η ς, επί χιλιάδες χρόνια, ως τον περασμένο σχεδόν αιώνα, φιλοσοφούσε για την κοινωνία με τον ίδιο σχεδόν νεανικό, αισθηματικό, ένθουσιώδη τρόπο. Βρισκότανε δηλαδή στο νεανικό στάδιο της κοινωνικής σκέψεως. Δέν είχε ακόμα ώριμάσει κοινωνικώς όπως η εποχή μας. Διότι ναί μὴν η άνθρωπότης έως τελευταία είχε κάνει μεγάλη πρόοδο σε μερικά πράγματα, ιδίως σε κείνα που έξαρτώνται από την φαντασία, το καλλιτεχνικό αισθημα και την άφηρημένη εικαστική σκέψη, ώστόσο έμεινε πολύ πίσω στη θετική πειραματική επιστήμη και στην τεχνική βιομηχανική τελειοποίηση της ζωής. Και επειδή από τὰ τελευταία αυτά κυρίως έξαρτάται, όπως θα δοίμε παρακάτω, η ανάπτυξη, τελειοποίηση και εύρύτητα της κοινωνικής ζωής, γαυτό, έπειδή αυτά έμεναν στάσιμα επί αιώνας, κυλιότανε και η άνθρωπότης χιλιάδες χρόνια στα ίδια σχεδόν πάντοτε άπ λ ά ά γ ρ ο τ ι κ ά και χειροτεχνικά ά χ ά ρ ι α της ζωής, που άναγκαστικά βιαστοσαν την ανθρώπινη ψυχή και το ανθρώπινο μυαλό στην ίδια πάντοτε άπλοϊκή κατάσταση εκφάνσεως και λειτουργίας. Τουναντίον ό δέκατος έννατος αιώνας, μόνος του, ήταν τόσοσόν άφαντάτως πλούσιος άφ' ένός σε θετική επιστήμη και τεχνική βιομηχανική τελειοποίηση, άφ' έτέρου σε πολιτικά γεγονότα και κοινωνικές επαναστάσεις, ώστε έδυνάμωσε την επιστημονική, ψυχολογική και κοινωνιολογική πείρα της άνθρωπότητος πολύ περισσότερο, παρά όλοι οι προηγούμενοι αιώνες μαζί. Ότι επί χιλιάδες χρόνια μαζευτότανε ως άκατέργαστο, άκακτοποιήτο και άσυνάρτητο ύλικό, βρήκε στον δέκατο έννατο αιώνα την τακτοποίηση, συστηματοποίηση και περαιτέρω έπιστημονική εξέλιξη του. Γιαυτό και ό τελευταίος αυτός μπορεί να θεωρηθί ως άφετηρία νέας όλοτελα ζωής για την άνθρωπότητα.

Το νεανικό αυτό τρόπο της κοινωνικής σκέψεως, που όλα τὰ ζητήματα τα λύει με το αισθημα και με διάφορες θεωρητικές άνθρωπιστικές ιδέες τον όνομάζει σήμερα η επιστήμη, ύποκειμενικό, αισθηματικό τρόπο του σκέπτεσθαι :

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

Έπίσης τον όνομάζει και Ούτοπιστικόν, διότι οι σκέψεις του δέν στηρίζονται στα δεδομένα της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως τὰ διέκλασε η ιστορική εξέλιξη, αλλά σε άυθαιρέτους φανταστικούς συλλογισμούς, που βάση έχουν πάντοτε μια άφηρημένη έννοια, περί κοινωνικής δικαιοσύνης λ. χ. κοινωνικής εύτυχίας, άπολύτου έλευθερίας του άτομου, άπολύτου τελειότητος της ζωής κτλ. κτλ.

Είτε ύποκειμενική κοινωνιολογία την όνομάσωμε είτε ούτοπιστική, το πράγμα μένει το ίδιο. Έχουμε να κάνουμε πάντοτε με ένα τρόπο του σκέπτεσθαι, που φαντάζεται ότι μπορεί να αλλάξει τὰ πράγματα της κοινωνίας με αισθηματολογίες, άνθρωπιστικές ιδέες και έτοιμούς εκ των προτέρων θεωρητικούς συλλογισμούς, χωρίς καν να ύποψισθί ότι η λογική των ανθρώπων δέν συμπίπτει καθόλου με τη λογική της κοινωνίας και της ιστορικής πραγματικότητας και ότι η τελευταία αυτή έχει δικούς της νόμους σιδερένιους σύμφωνα με τους όποιους ζει και εξέλισσεσαι μοναχή της. Έπρεπε να περάσουν χιλιάδες χρόνια για να καταλάβη η άνθρωπότης το άπλούστατο αυτό πράγμα.

Όπως είπαμε παραπάνω πολλοί από τους ένθουσιώδεις ούτοπιστάς νέους έξακολούθουν τὰ ύποκειμενικά ιδεολογικά τους κηρύγματα και άφοϋ περάση η νεανική τους ηλικία και καμιά φορά μάλιστα και όταν γεράσουν. Σ' αυτούς το άνθρωπιστικό, ιδεαλιστικό στοιχείο είναι τόσο δυνατό, τόσο πολύ άνεπτυγμένο, ώστε πνίγει κάθε άλλη σκέψη μέσα τους, κάθε ίκανότητα να άντιμετωπίσουν ψύχραιμα την πραγματικότητα της ζωής. Στο τέλος τους

γίνεται μιά μονομανία, μιά απαραίτητη ανάγκη της ψυχής τους, χωρίς την οποία δεν μπορούν να ζήσουν. Καταντούν τελείως σκλάβοι της ιδέας τους. Από τέτοιους άδιορθώτους ιδεολόγους στρατολογούνται και σήμερα ακόμα οι διάφοροι αντιπρόσωποι των πολυαριθμών ύποκειμενικών επαναστατικών συστημάτων, τα οποία θα αναφέρουμε σύντομα παρακάτω.

Αλλά δεν είναι όλοι οι ένθουσιώδεις νέοι τόσο μονομερείς ούτε και παραμένουν σε όλη τους την ζωή στα ίδια νεανικά ιδεολογικά όνειρα. Οι περισσότεροι δίπλα με τον ένθουσιασμό της ζωής έχουν και την ικανότητα της παρατηρητικότητας και ούχι λιγότερο από τους άλλους ανθρώπους ανεπτυγμένο και το αίσθημα της πραγματικότητας.

Ενόσω είναι νέοι ακόμα και δεν έχουν μεστωμένο το μυαλό τους, το αίσθημα μέσα τους υπερνικά την σκέψη και τους οίχτει μοιραίως σε όλες τις υπερβολές της ιδεολογικής ύποκειμενικής σκέψης. Χτίζονται και αυτοί με την φαντασία τους χρυσά παλάτια και επιγείους παραδείσους.

Μόλις όμως περάσουν τα φρούμαρα της νεότητος και κατασταλάξει καλύτερα το μυαλό τους, κουρασθή δε συνάμα και η ψυχή τους από τις μεγάλες φράσεις, γεννάνται μέσα τους μιά αντίδραση, παρουσιάζεται η ανάγκη της πραγματικότητας, η ανάγκη να δούν τα πράγματα όπως είναι και να μη βαυκαλιζονται πλέον με άπραγματοποίητα όνειρα και ακατόρθωτα πράγματα.

Βλέπουν καθαρά τώρα ότι ο έξω κόσμος ξμεινε δλότελα άσυγκίνητος στις διδαχές τους και ότι κανείς δεν αισθάνθηκε την παραμικρή επιθυμία να αλλάξει σε τίποτε το βίο του χάριν των ιδεών των.

Επομένως κίμνοντας αυτό που έκαμναν εύχαριστούσαν μόνον τον έαυτόν τους χωρίς να φέρουν κανένα θετικό αποτέλεσμα. Θάταν λοιπόν καλύτερο αντί να χάσουν τον καιρόν τους προσπαθώντας μάταια να φέρουν τον κόσμο στα νερά τους, να προσαρμωθούν οι ίδιοι στην έξω πραγματικότητα της ζωής.

Και πρώτα απ' όλα να καταλάβουν ποιοί είναι επί τέλους οι λόγοι που κάνουν την κοινωνία να είνε τόσο δυσκίνητη, τόσο δύσκολη να παραδέχεται νέες ιδέες και να αλλάξει τα συστήματά της. Και αρχίζει τώρα ο εύγενικός νεανίας νέα σειρά συλλογισμών για την κοινωνία εκ διαμέτρου αντίθετη με εκείνες που έκαμνε ως τα τώρα. Προηγουμένως ήθελε να διαδώση στην κοινωνία δικές του έτοιμες ιδέες, που παραδόξως τις θεωρούσε εκ των προτέρων σωστές. Τώρα άπογοητευμένος από την προπαγάνδα του ζητά να μάθη, να φωτισθή, να καταλάβη την πραγματικότητα. Κάνει δηλαδή μιά εργασία έρευνητική, αναλυτική, αντικειμενική. Και στη νέα του έρευνα αρχίζει από το πρώτο κεφαλαίωδες λάθος που έκαμνε, να νομίζει δηλαδή ότι η αίτια που η κοινωνία είναι ελαττωματική, είναι η άμάθεια δήθεν και όχι η κακή θέληση των ανθρώπων. Αρχίζει να άμφιβάλλη τώρα τελείως για τη θεωρία αυτή. Η πείρα τον έδίδαξε ότι ακριβώς οι περισσότερον μορφωμένοι, οι πιο έξυπνοι και τριμμένοι με την ζωή είναι εκείνοι που δλιγώτερο προσέχουν στις ιδεολογικές θεωρίες και δλιγώτερο επιθυμούν την διαρρύθμιση της κοινωνίας επί νέων βάσεων.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Θα πη πως το ζήτημα της διορθώσεως της κοινωνίας δεν είναι τόσο ζήτημα μυαλού και γνώσεων, όσον ζήτημα ψυχικής επιθυμίας, και πως βαθύτεροι ψυχικοί λόγοι, έμποδίζουν τη διάδοση των ανθρωπιστικών ιδεών.

Ποιοί νάνε άρα γε οι ψυχικοί αυτοί λόγοι; Μήπως είναι τίποτε προλήψεις βαθειά ριζωμένες, μήπως είναι κεκτημένες συνήθειες που δύσκολα αλλάζουν ή επί τέλους τίποτα συμφέροντα που κάνουν τους πολλούς να είνε εύχαριστημένοι με το υπάρχον καθεστώς;

Αρχίζει τώρα με άλλα μάτια πιο ψύχραιμα να βλέπη την κοινωνία, πιο ήρεμα, πιο συγκαταβατικά να κρίνη τα πράγματα. Καταλαβαίνει πιά ότι κάποιοι λόγοι σοβαροί ανεξάρτητοι από τη θέληση του ανθρώπου αναγκάζουν την κοινωνία να είναι ελαττωματική. Παύει να άγανακτηή πλέον έναντίον της και είναι πρόθυμος να της συγχωρήση πολλά. Και όχι μόνον αυτό, αλλά του φαίνεται τώρα, πως δεν είναι και τόσο κακή η κοινωνία όπως την έφαντάζετο πριν. Βέβαια μπορούσε να ήταν καλύτερη, αλλά μπορούσε να ήταν και πολύ πιο χειρότερη, όπως και πράγματι ήταν άλλοτε όταν η ανθρωπότης βρισκόταν σε τελείως βάρβαρη κατάσταση. Ήταν φυσικώς αδύνατο οι άνθρωποι από μονομιάς από άγρια ζωα του βάσους να μετατραπούν σε ιδεώδη κοινωνία άγγέλων! Άναγκαστικά έπρεπε να περάσουν διάφορα μεταβατικά στάδια ανάπτυξεως, που βέβαια όσον και να ήταν καλύτερα το ένα από

το άλλο, πάντοτε θα είχαν και τα ελαττώματά τους. Το ότι όμως δεν μένει ακίνητη ή κοινωνία, αλλά διαρκώς προοδεύει, διαρκώς βάνει προς το καλύτερον αυτό ήδη είναι κατί, είναι πολύ σπουδαίο, ίσως να είναι το πάν. Έτσι υπάρχει έλπίδα μιά μέρα η κοινωνία να φθάση μόνη της και στην άκραιμμένη τελειότητά της.

Και τώρα πλέον ο επαναστάτης νεανίας, ο μέχρι τουδε φανατικός και άμειλικτος, συνδιαλάττεται με την κοινωνία. Συμφιλώνεται με την άτέλειά της και χωνεύει καλά την σχετικότητα των πραγμάτων. Προσπαθεί μόνον να καταλάβη καλύτερα τους νόμους που διέπουν τη βαθμιαία εξέλιξη της κοινωνίας. Αποτείνεται σε έμπειροτέρους φίλους του καταφεύγει σε σοβαρά επιστημονικά συγγράμματα και βρίσκει επί τέλους μιά λύση στα προβλήματα που τον ένδιαφέρουν. Το μεγάλο βήμα το έκανε όμως. Έκατάλαβε στο τέλος ότι η κοινωνία είναι οργανισμός ανεξάρτητος, με δικούς της έσωτερικούς νόμους, σύμφωνα με τους όποιους ζει και εξέλισσεται, όπως κάθε άλλος φυσικός οργανισμός, και ότι οι διάφορες ύποκειμενικές ιδέες, επιθυμίες και αισθήματα των διαφόρων ατόμων, δεν έχουν τίποτε να κάνουν με τους αντικειμενικούς αυτούς νόμους της κοινωνίας. Γελά τώρα με την πρώτης του άφέλεια να νομίζει ότι με μερικές άφηρημένες ανθρωπιστικές ιδέες και θεωρητικές διδαχές μπορούσε να αλλάξει την κοινωνία.

Τη μεθοδολογική εξέλιξη του την έτελείωσε! Από ύποκειμενικός, αισθηματικός, ουτοπιστής κοινωνιολόγος, έγινε τώρα αντικειμενικός παρατηρητής της κοινωνίας και επιστημονικός σπουδαστής αυτής. Η μέθοδος αυτή της παρατηρήσεως και σπουδής στην οποία κατέληξε ονομάζεται από την έπιστήμη: αντικειμενικός τρόπος της κοινωνικής σκέψης, αντικειμενική κοινωνιολογία, έν αντιθέσει με την προηγουμένη που αναφέραμε παραπάνω, την ύποκειμενική. Με άλλα και χτυπητά λόγια είδαμε λοιπόν πως εξέλισσεται η κοινωνική σκέψη μέσα σενα ζωντανό άνθρωπο.

Προτού προβούμε στην άπαρίθμηση των σπουδαιοτέρων κοινωνικών συστημάτων, ύποκειμενικών και αντικειμενικών, θάταν καλό, ως συμπλήρωμα των προηγουμένων, να δώσωμε και μιά άλλη άνάλυση των δύο μεθόδων, πιο γενική και θεωρητική, που να δεικνύη καλύτερα τις λογικές, φιλοσοφικές και ψυχολογικές βάσεις των δύο τρόπων του σκέπτεσθαι.

Η ύποκειμενική κοινωνιολογία προϋποθέτει ότι ο άνθρωπος είναι όν άυτοτελές και ανεξάρτητο, με έλευθερη βούληση και έλευθερη σκέψη. Οι ιδέες του είναι δήθεν ανεξάρτητα γεννήματα του έγκεφάλου του, πηγάζοντα από μιά Έσωτερική άτομική έμπνευση, ανεξάρτητη από κάθε έξωτερική επίδραση τόπου και χρόνου. Η ψυχή του και το έμπριεχόμενό της είναι τελείως άυτοτελή και δεν επηρεάζοντο από το έξω υλικό του περιβάλλοντος. Οι πράξεις του προϋποτίθεται ότι είναι συνέπεια των ιδεών του και έπομένως μπορεί να δώση σαυτός, τι κατεύθυνση θέληση. Η κοινωνία κατ' ανάγκην δεν είναι άλλο τι παρά ένα άλλο άθροισμα τέτοιων έλευθέρων, άυτεξουσίων ατόμων. Όπως το άτομο σύμφωνα με τις ιδέες του ρυθμίζει κατά βούληση τον άτομικό του βίο, έτσι και η κοινωνία μπορεί κάλλιστα να ρυθμίση τη διαγωγή και κατεύθυνσή της κατά βούληση, άρκει μόνον να θελήση να τό κάνει, να συντρέξουν δηλαδή η καλή θέληση και η όρθή σκέψη όλων των πολιτών. Και εάν αυτό δε συνέβηκε ως τα τώρα, τουτο προέρχεται από την άμάθεια και την έλλειψη μορφώσεως των περισσότερων πολιτών. Άλλ' αυτό δε σημαίνει τίποτε! Άρκει στο μέλλον να βρεθούν οι κατάλληλοι ιεραπόστολοι, να διδάζουν τα όρθά και πρόποντα και άμείσως θα διορθωθή η κοινωνία, η όποία διψά λογική και δικαιοσύνη! Άρκει κανείς να διαδώση μεγάλες ιδέες, ύψηλά ιδεώδη, ώραία συστήματα, όσο το δυνατό δικαιότερα και ανθρωπινότερα και η κοινωνική αναγέννηση είναι εξασφαλισμένη! Αυτός είναι ο στερεότυπος ύποκειμενικός τρόπος του άντιλαμβάνεσθαι τα κοινωνικά φαινόμενα, ο τόσο άλλως τε συμψηφής στο κοινό ανθρώπινο μυαλό και ο συμπύκνωτος τελείως με δλόκληρο το παιδαγωγικό μας σύστημα. Χωρίς υπερβολή τα έννεα τουλάχιστον δέκατα των ανθρώπων σκέπτονται κατ' αυτόν τον τρόπον και επί χθές ακόμη όλοι σχεδόν οι κοινωνιολογούντες φιλόσοφοι έστήριζαν τα συστήματά τους σε παρόμοιους ύποκειμενικούς ύπολογισμούς.

Η αντικειμενική κοινωνιολογική σκέψη οδηγεί τον άνθρωπο σε άλλο δλότελα σύστημα συλλογισμών, εκ διαμέτρου αντίθετο με το προηγούμενο.

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἀπόλυτο καὶ εἶναι τὸ σχετικώτερο τῶν πραγμάτων. Καὶ μὲν ὁ ἀνθρώπος μόνος του δημιουργεῖ τὴν ἱστορία του, ἀλλὰ τὸ κάνει ὄχι εὐσυνείδητα καὶ μὲ ἐλεύθερη θέληση. Χρησιμεύει βέβαια ὁ ἴδιος ὕλικὸς τῆς ἱστορίας του, ἀλλ' αὐτὴ ἀλέκεται καὶ προχωρεῖ μηχανικῶς παρασέρνοντας καὶ αὐτὸν τυφλὰ ἀπὸ πίσω τῆς, ὑπηρετώντας νόμους, στοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ ἢ θέληση τοῦ ξεχωριστοῦ ἀτόμου. Κάθε ἀνθρώπος μόλις γεννηθῇ βρίσκει μπροστά του μίαν κοινωνία ἔτοιμη, ἢ ὁποῖα τὸν ἀρπάζει ἀμέσως, τοῦ ἐπιβάλλει τὴ γλώσσά της, τὴ θρησκεία της, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά της, τὰ συστήματά της, τὴς ἰδέες της, μεταχειριζομένη πρὸς τοῦτο ἰσχυρότατα ὑπνωτιστικὰ μέσα: τὴν ἐκκλησίαν, τὴν οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο, τὰ διάφορα κοινωνικὰ ἰδρύματα, τὴς τρεχούμενες φιλοσοφικὰς, ἐπιστημονικὰς, καλλιτεχνικὰς δοξασίαις κτλ. Ὅλα αὐτὰ ὑπνωτίζουν ὁλότελα τὸ ἄτομο, τὸ νέο μέλος τῆς κοινωνίας, ἀφομοιώνοντας αὐτὸ τελείως μὲ τὸ λοιπὸ ὕλικὸ τῆς κοινωνίας. Πῶς μπορεῖ λοιπὸν νὰ βρεθῇ ἐλεύθερη θέληση καὶ ἐλεύθερη ἐμπνευση μέσα στὸ νέο αὐτὸ πολίτη, ἀφοῦ ὄχι μόνον ἡ γέννηση του ἦταν ἀποτέλεσμα ξένης θελήσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη του κοινωνικὴ διαπαιδαγώγησις βρισκότανε σὲ ξένα χέρια. Καὶ τώρα ἀκόμα ποῦ μεγάλωσε ἀντιμετωπίζει διαρκῶς ἓνα σωρὸ κοινωνικὰς συνθηκὰς καὶ ἀνάγκας, ποῦ ἐξουδετερώνουν ὁλότελα τὴ θέλησίν του καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ προσαρμοσθῇ τελείως μὲ αὐτὰς. Καὶ μὲν ἔχει μέσα του σχηματισμένον ὁλόκληρον κόσμον παραστάσεων, ἰδεῶν, αἰσθημάτων, ψυχώσεων, ποῦ εἶναι βαθύτατα ριζωμένα στὸ αἷμα του, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν καμιά ἀνεξάρτητη ἀξία. Ὁ ἴδιος παραδόξως τὰ φαντάζεται ὡς δικὰ του, προερχόμενα δὴθεν ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ἐμπνευση, καὶ γι' αὐτὸ τὰ λατρεύει καὶ τὰ θεωρεῖ τὰ μόνα ἀγαπητὰ στὴ ψυχὴ του. Ἄλλὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ξένα! Τοῦ τὰ ἔχει δώσει ἀπλούστατα ἡ κοινωνία του καὶ ἐπομένως ὑποστηρίζοντας αὐτὰ δὲν κάνει ἄλλο, παρὰ νὰ στερεώσῃ τὰ ὑπάρχοντα κοινωνικὰ καθεστῶτα. Καὶ ὅπως αὐτὸς ἔπεσε θύμα καὶ ἀφομοιώθηκε δουλικώτατα μὲ τὴν κοινωνία του, ἔτσι τώρα χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει συντρίνει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους νὰ ἀφομοιώνῃ τοὺς νέους πολίτας, ποῦ ὁλοένα γεννιῶνται. Καὶ ἔτσι καταντᾷ τὸ ἐλεύθερον δὴθεν ἄτομο, κατὰ τοὺς ὑποκειμενικοὺς κοινωνιολόγους, νὰ μὴν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἓνα ὑπνωτισμένον ἑτεροκίνητον σῶμα, ποῦ μυστηριώδεις κοινωνικὰς δυνάμεις τὸ διευθύνουν καὶ τὸ τραβοῦν ὅπως θέλουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Καὶ ἐνὸς τοῦ ἐμπνέοντος τὴν ψευδῆ ἐντύπωσιν πῶς δρᾷ δὴθεν ὡς ἀνεξάρτητη μονάδα, τὸ ἐκμεταλλεύονται κοινωνικῶς καὶ τὸ βάλλουν νὰ παίξῃ ὀρισμένον κοινωνικὸν ρόλον, μὲ ὀρισμένον τρόπο, σύμφωνα μὲ τὴς ἐκάστοτε ἀπόκρυφες ἀνάγκας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ὁ ἐλεύθερος δὴθεν ἀνθρώπος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ κοινωνικὴ μονάδα, ἓνα ἀπλὸ δηλαδὴ μέλος μιᾶς κοινωνικῆς ομάδος μὲ τὴς ἀνάγκας τῆς ὁποίας ταυτίζει δουλικώτατα τὴν ὑπαρξὴν του. Ἄλλ' ἄραγε ἡ δουλικὴ του αὐτὴ κατάστασις τὸν ἐμποδίζει νὰ βγαίῃ κάποτε ἀπὸ τὴν νάρκη του καὶ νὰ ἀντιδρᾷ στὸ γύρω ὑπνωτιστικὸ περιβάλλον; Κάθε ἀνθρώπος βέβαια ποῦ ἔτυχε νὰ γεννηθῇ μὲ ἰδιαίτερον ἐρευνητικὸ μυαλὸ θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην νὰ φιλοσοφήσῃ γιὰ τὰ γύρω φαινόμενα τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἡ ἐρευνά του τότε μόνον θὰ ἔχῃ σημασίαν ὅταν ζητήσῃ νὰ μάθῃ τοὺς μυστηριώδεις νόμους ποῦ διευθύνουν ἀσυνείδητα τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας. Ἡ μελέτη του αὐτὴ θὰ τοῦ δείξῃ ἂν ὑπάρχῃ ἐλπίδα νὰ φθάσῃ καμιά μέρα μόνη τῆς ἡ κοινωνία σὲ ἀνώτερα στάδια πολιτισμοῦ. Θὰ τοῦ δείξῃ ἀκόμα κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν ἡ ἐξέλιξιν αὐτὴ νὰ γίνῃ γρηγορώτερα, ἂν τὴν ὑποβοηθῶσιν συνείδητὰ οἱ ἀνθρώποι, στηριζόμενοι αὐτὴ τὴ φορά σὲ μεγάλη πᾶ κοινωνικὴ πείρα καὶ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ θὰ τοὺς δείξουν καθαρὰ ποῦ βρίσκονται τὰ πραγματικὰ ἐμπόδια ποῦ δυσκολεύουν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον. Ἄπαξ βρεθῇ θετικὰ ἢ πραγματικὴ αἰτία τοῦ κακοῦ, θὰν εὐκολώτερη τότε καὶ ἡ θεραπεία. Θὰ θελήσῃ ἴσως τότε ἡ ἀνθρωπότης νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης γιὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴ βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς. Καὶ ὅ,τι δὲν μπορέσανε νὰ κάνουν χιλιάδες χρόνια οἱ αἰσθηματικὰς ἰδεολογίαις τῶν ὑποκειμενικῶν κοινωνιολόγων, ἴσως κατορθώσῃ στὸ τέλος ἡ ἐπιστῆμη καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ σπουδὴ τῶν νόμων τῆς κοινωνίας.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ κ. Γ. Ν. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ. (*)

Χιλιάδες χρόνια περνᾶνε μπροστά μας. Ξαναζωντανεύει ἡ εἰκόνα ἐνὸς περασμένου πολιτισμοῦ. Βλέπομε πῶς ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴ μεγάλη ἰνδογερμανικὴ ἐνότητα τὸ ἰδιώμα μιᾶς ομάδας, πῶς πέρνει τοῦτο σιγὰ σιγὰ μιὰ δική του ἀτομικότητα, καὶ ὕστερα σὲ μιὰ ἐποχὴ—ὄργανο πνευματικὸ πᾶ ἔθνος ἰδανικώτατον—πῶς ἀγκαλιάζεται μὲ ἰδέας αἰώνιες γιὰ νὰ ζῇ μαζὶ μ' αὐτὰς—σὲ μιὰ διπλὴ μοναξιά—μιὰ μοναδικὴ θεϊκὴ ἀθανασία.

Βλέπομε τὴ συνθετικὴ γλῶσσα πῶς μεταμορφώνεται κατὰ τοὺς φυσικοὺς καὶ γενικοὺς τῆς κάθε γλώσσας νόμους—καὶ ὄχι χάρη στὴ σκλαβιά—καὶ γίνεται ἡ σημερινὴ ὁπωσδήποτε ἀναλυτικὴ γλῶσσα, πῶς ἀλλάζει δηλαδὴ ἡ γλῶσσα τῆς ἁρμονίας τοῦ Σοφοκλῆ στὴ φλογερὴ γλῶσσα τοῦ κλέφτη. Ἐξετάζει τὸ βιβλίον τὴς ὁμοιοτήτες τῆς μὲ τὴς συγγενικὰς γλώσσας, τὴ γεωγραφικὴ τῆς ἔκτασις, τὸ ἀλφάβητον, τὰ ξένα στοιχεῖα, τοὺς χαρακτήρες τῆς. Μιλᾷ γιὰ τὰ ἰδιώματά της, πῶς τὰ καλλιέργησαν, πῶς καταρτίστηκε κατόπι ἀπὸ τὰ πολλὰ ἰδιώματα μιᾶς κοινῆς γλώσσας. Χαρακτηρίζει τὴν κοινὴν, τὸν ἀττικισμό. Βρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ μᾶς δείξῃ λιγάκι καὶ ἀπὸ τὰ μυστήρια τῶν παρασηνίων τῆς ἐπιστήμης καὶ μᾶς γράφει δώδεκα σελίδες γιὰ τὴς πηγὰς τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀττικισμοῦ καὶ κατόπι. Ἀκολουθεῖ ἓνα ὄρατον κεφάλαιον γιὰ τὴ σημερινὴ ζωντανὴ γλῶσσα καὶ ἀμέσως ἔπειτα ἓνα ἄλλο γιὰ τὰ ἰδιώματά της καὶ τελειώνει τὸ βιβλίον μὲ μιὰ ἀπολογία τῆς καθαρεύουσας. Ἔχει ἀκόμα μιὰ Εἰσαγωγή καὶ ἓνα ἐπίμετρο μὲ ἰδιωματικὰ δειγμάτων.

Ὅποιος διαβάσῃ αὐτὸ τὸ βιβλιαράκι, ἡ πρώτη του ἐντύπωσις θὰ εἶναι πῶς ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἓνα λαὸν μὲ δύναμιν καὶ ζωτικότητα μοναδικὴν στὸν κόσμον. Σὰ βλέπει κανεὶς πῶς ἡ γλῶσσα του ἀπὸ τὰ σπάργανά της εἶναι συντηρητικὴ, εὐκόλως ἐξηγεῖ καὶ τὸ παράξενον φαινόμενον πῶς ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα μοιάζει περισσότερο μὲ τὰ ἀρχαῖα παρὰ ἢ ἰταλικὴ κτλ. μὲ τὰ λατινικά. Σὰν τὰ διάφορα δέντρα τῆς μητρικῆς γῆς γέρνει τὸ κεφάλιν μπροστὰ στὸ φυσικὸν νόμον—δύο φορές καρποφορεῖ καὶ κείνη. Τὰ ἀρχαῖα ἰδιώματα, οἱ πρότεροι καρποί, μαραίνονται καὶ θάβονται μέσα στὴν Κοινὴν ποῦ ἄλλα νέα ἰδιώματα γεννᾷ γιὰ νὰ δημιουργηθῇ ἴστερα ἀπ' αὐτὰ ἡ σημερινὴ κοινὴ.

Θὰ ρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης πῶς μπορεῖ νὰ μπῆ σὲ 132 σελίδες ἡ ἱστορία τῶν χιλιῶν χρόνων. Καὶ ἴσως μὲ τὸ δίκαιον τοῦ τὸ ρωτᾷ. Τὸ βιβλίον ὅμως δὲ θέλει νὰ μᾶς πῇ ὅλα τὰ σχετικά. Μιὰ γενικὴ κίτοψη ἢ καλύτερα τὴν οὐσίαν θέλει νὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὸ σκοπὸν τοῦ θὰ τὸν πετύχαινε ὄρατον ἂν καμμιὰ φορὰ δὲν ἔβγαινε ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἴσα ἴσα γιαντὸ τὸ λάθος, διαβάζοντας τὸ βιβλίον ἐκεῖνον πολλὰς φορές κοντεύομε νὰ χάνομε τὴν ἐμπιστοσύνην ποῦ χροστώμε τοῦ ξακουστοῦ καθηγητῆ γιὰ πολλὰ ἄλλα του ἔργα. Δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ἀμφιβολία πῶς ἡ νέα γραφομένη γλῶσσα δὲν εἶναι γινόμενη ἀκόμα γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ μάλιστα γιὰ μιὰ «σύντομον ἱστορίαν» σὰν τοῦ κ. Χατζηδάκη ἂν μολαυτὰ καταπιάνεται κάποιος σ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἢ ἐργασίαν του ἐκτὸς ἂν δὲν ἔτυχε νὰ εἶναι ἄλλος Θουκυδίδης κιντυνεύει νὰ μὴν ἔχῃ περισσότερη ἐπιστημονικὴ ἀξίαν παρὰ ἐκεῖνα τὰ βιβλία ποῦ σήμερον κάθε μέρα βγαίνουν καὶ ὀνομάζονται «ἱστορία τοῦ πόλεμου» κτλ. πόλεμον δηλαδὴ ποῦ δὲν ἐτελείωσε ἀκόμα. Αὐτὸ ἔπαθε καὶ ὁ κ. Χατζηδάκης μέσα σ' ἓνα βιβλίον—ποῦ μὲ τὴν ἐξαιρέσιν τῶν παρακάτω σημειωμένων μερῶν—ἔχει μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀξίαν. Γιὰ νὰ βοηθῆσῃ τὸν ἀναγνώστη νὰ διακρίνῃ τὰ ἑτερογενῆ, μόνον μὲ βία συνδεσμένα στοιχεῖα, τὴν ἐπιστῆμιν καὶ τὴν πρόληγιν θέλομε νὰ ποῦμε, στὸ βιβλίον πρέπει νὰ κἀνω τὴς ἀκόλουθας παρατηρήσεις.

(*) Γεωργίου Ν. Χατζηδάκη: Σύντομος ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας μεθ' ἐνὸς γεωγραφικοῦ χάρτου. Ἀθήνα 1915. Λεπτά 90. 143 σελ. 8^ο μικρὸν.

Μ' όλα τὰ μέσα προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἀποδείξει ὁ συγγραφέας πὼς ἡ λόγια γλῶσσα ἔχει δικαίωμα στὴ ζωὴ.

1) Μὲ αὐτὸ τὸ σκοπὸ τονίζει τρεῖς φορὲς (σελ. 8, 39, 52) πὼς ἀνάμεσα στὴ γλῶσσα ποὺ μιλοῦν καὶ γράφουν παντοῦ ὑπάρχει διαφορὰ: «ἀπομάκρυνσις τοῦ γραπτοῦ τούτου λόγου ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμέραν προφορικοῦ, τοῦ τῆς ἀφελοῦς συνηθείας». Τόχομε καὶ μεῖς αὐτὸ θὰ λέει ὁ ἀναγνώστης μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀφοῦ αὐτὸ δὲ σημειώνει τίποτε περισσότερο τίποτε λιγώτερο παρὰ, καθὼς τὸ λέει καὶ ὁ συγγραφέας τοῦτο: «ὁ πνευματικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος ἀνῆλθεν ἐκ τῆς στοιχειώδους, τῆς φυσικῆς ὡς εἶπεν καταστάσεως εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον». Τὸν γελᾷ τὸν ἀναγνώστη ἡ ἔκφρασις: «ἀπομάκρυνσις κτλ.». Γιατὶ ἄλλη σημασία ἔχει αὐτὸ γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες τῆς κλασικῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς τωρινούς Εὐρωπαίους καὶ ἄλλο γιὰ τοὺς σημερινούς Ἕλληνες, Τούρκους κτλ. Γιὰ τοὺς ἰσοδυναμῆ μετὰ τὴ λέξη «διγλωσσία» καὶ ἔτσι τὸ συμπέρασμα «ἐπιπλέον ἐπίπεδον» κτλ. ποὺ ταιριάζει πολὺ μὲ τοὺς πρώτους, δὲν εἶναι καθόλου σωστὸ γιὰ τοὺς τελευταίους. Αὐτὸ συσταίνω πολὺ στὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη καὶ τὸ συμβουλεύω νὰ γράψῃ σὺ ἀντίτυπὸ τοῦ τὴν ἀποσιωπημένην ἀλήθεια: «ποῦθεν ἀπὸ τὸν κόσμον οὐ κανένα πολιτισμένον ἔθνος δὲν παρατηροῦμε τέτοια ἀπέραντη ἀνεξίσητη διαφορὰ τῆς γραφομένης μὲ τὴ λαλουμένη, καθὼς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα».

2) Κατὰ τὸ συγγραφέα ἡ διαφορὰ ἐκείνη δὲν ὑπάρχει. Τὰ δυὸ ἰδιώματα τὰ συνεδένει πρώτα πρώτα ἡ ἐκκλησία. Καὶ ἀναφέρει μερικὲς ἐκφράσεις (σελ. 117) ποὺ νὰ εἶναι ἄραγε γνωστὲς στὸ λαὸ, νὰ «κατεκράτησαν» μάλιστα «ἐν αὐτῇ» (στὴ γλῶσσα τοῦ δηλαδὴ); «Διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐσφόντο διὰ πάντων τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον καὶ ἐγνωσκοντο ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι, οἱ ἀπαθείς τύποι, ὧν ἡ γνώσις, ὡς εἰκός, μεγάλως ὑπεβοήθει τὴν ἐνόητα τῆς γλώσσης». Ἐνῶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς «ὁ λαὸς παρέλαβεν ἀληθῶς πλείστας λέξεις ἄλλὰ καὶ μόνον λέξεις, οὐχὶ τύπους καὶ συντάξεις, (!) διότι» λέει πάλι ὁ ἴδιος «μεταξὺ τῆς εἰσαγωγῆς λέξεων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τύπων ξένων ἢ ἀρχαίων ὑπάρχει ὑπερβαλλόντως μεγάλη διαφορὰ». (Ἐδῶ ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸ πὼς γιὰ τοὺς σημερινούς οἱ ξένες λέξεις καὶ οἱ ἀρχαῖες τὸ ἴδιο σημαίνουνε).

Εἶναι περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς οὔτε οἱ λέξεις ποὺ ἐκεῖ ἀναφέρονται (σ. 117) δὲν εἶναι γνωστὲς στὸ λαὸ. Ἐνάμιον χρόνον ἔκαμα στὴν Ἑλλάδα καὶ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα γνωρίστηκα μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους κάθε εἶδους, καὶ εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιβεβαιωθῶ προσωπικῶς, πὼς τὴν καθημερινὴν προσευχὴ—horribile dictu—τὴ νοιώθουνε μόνον λίγοι, ποὺ τοὺς τὴν ἔμαθε ὁ δάσκαλος (καὶ εἶναι περίεργον πὼς ἐδῶ φαίνεται φυσικὸ σὲ ὅλους πὼς ἡ καθημερινὴ προσευχὴ μαθαίνεται στὸ σχολεῖο).—Μιὰ ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς μου κατάφερα νὰ μοῦ τὸ ὑπαγορέψῃ νὰ τὸ ἀναγράψω τὸ πατερμότης. Ἡ γυναῖκα—σημείωσε το—διαβάζει ταχτικά κάθε σαββάτο τὴ «Ζωὴ», τὸ θερησκευτικὸ περιοδικόν. (Πόσο τὸ καταλαβαίνει, οὔτε ἡ ἴδια δὲ θὰ τὸ ξέρῃ. Ἐτσι φαντάζομαι 19 χιλιάδες ἀπὸ τοὺς 20 ποὺ τοὺς ἀναφέρει ὁ κ. Χατζηδάκης πὼς διαβάζουνε τὰ «Πάτρια»). Ἡ γυναῖκα λοιπὸν μὲ δυσκολίας καὶ λάθη εἶπε πρώτα τὸ «πάτερ ἡμῶν» καὶ ὕστερα μοῦ τὸ ἐξήγησε. Κατὰ τὴ γνώμη τῆς «γεννηθῆτω τὸ θέλημα σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» σημαίνει «νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου ἀπὸ τῆ γῆ ὡς τὸν οὐρανόν.» Ὡραία ἐξήγησις, μόνον λίγο κωμική. Ἐτσι δὲν εἶναι; «Τὸν ἄρτον ἡμῶν...» κλπ. κάπως ἀνακατεύει μὲ τ' ἀκόλουθο καὶ τὸ ὅλο τὸ ἐξήγει ἔτσι: «αὐτοῦ πάλι, ἄφσε, καὶ ἔχει ὁ Θεός». Τὸ τέλος τὸ ἔκανε θάλασσα.—«Ab uno disce omnes». Ὁ ἀναγνώστης ξέρει πολὺ καλὰ πὼς ὁ λαὸς τὸ «Πάτερ ἡμῶν» δὲν τὸ νοιώθει.

Κάποιος κ. Κούσουλας δ. φ. (2) λέει: «ὁ Θεὸς μοναδικὸν προνόμιον ἐδώρησε

(1) Λέει ὁ ἴδιος στὴν «Ἐστία» 1888, σελ. 427 ἀκόμα μὲ ἡ γραμμένους: Χατζηδάκης.

(2) Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Ἐν Ἀθήναις 1904.

εἰς μόνην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κύρος ἔχον ἐν τῷ Χριστιανισμῷ κείμενον τῆς Π. Διαθήκης (Ο') νὰ γραφῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν». Καὶ γιὰ εἰρωνείαν, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ τοῦ κόσμου ποὺ δὲν τοὺς δόθηκε τὸ «προνόμιον» ἐκεῖνο, ἔχουν τὴν ἀδεια νὰ δοξολογοῦνε τὸ Θεὸ στὴ ζωντανὴ τους γλῶσσα μὲσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους καὶ καθὼς ταιριάζει στὸ λογικὸ ἄνθρωπον, ὁ καυμένος ὁ Ρωμηός, ποὺ μόνος εἶχε τὴν τύχη ποὺ ἀναφέρει ὁ κ. Κούσουλας, μόνος εἶναι στερούμενος ἀπὸ τὴν παρηγορίαν τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη δὲν εἶναι καλῆτερος ἀπὸ τὰ πετούμενα τοῦ οὐρανοῦ, γιατί ὅπως αὐτὰ ἔτσι κ' ἐκεῖνος μόνον μὲ τὴ φωνὴν τοῦ δοξολογεῖ τὸν Πλάστη του—τὸ περισσότερον ποὺ κάνει εἶναι τὰ σταυροκοπήματα. Καὶ ὅλα τοῦτα εἶναι ἡ κατάρα τῆς ἱστορίας. — Ἡ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας (!) λοιπὸν καθόλου δὲν ἐνώνει τὴ ζωντανὴ γλῶσσα μὲ τὴ γραφομένη, μὰ ἀπ' ἄλλη ἀποψη κάνει μεγάλας πνευματικὰς ζημιὰς στὸν Ἑλληνισμό.

3) Πάρα κάτω διαβάζομε σχετικὰ μὲ τὴ λόγια γλῶσσα: «... γλῶσσαν ἦν ἐν ἐνὶ λόγῳ πάντοτε ἐγινώσκομεν, ἠσθανόμεθα, ἠγαπῶμεν...» Οἱ περισσότεροι ὅμως δὲν τὴ γνωρίζουν τὴ γλῶσσαν ἐκείνη (τὸ ξέρει ὁ ἀναγνώστης καλῆτερα ἀπὸ μένα). Πόσο ἀξίζει λοιπὸν ἡ ἀγάπη καὶ τὸ αἶσθημα γιὰ ἄγνωστο πρᾶγμα, μᾶς τὸ λέει τὸ «ignoti nulla cupido» ἢ τουλάχιστον «falsa cupido». Ἐγὼ ὕστερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶδα στὴν Ἑλλάδα διστάζω νὰ πιστεύω πὼς εἶναι τόσο γενικὸ ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα καθὼς ἀρέσει σὲ μερικοὺς νὰ τὸ παριστάνουνε.—Πέρσι ποὺ πῆγα στὴν Ἐπίδαυρον ἀπὸ τ' Ἀνάπλι ὡς τὸ «Ἱερὸν» ἔκαμαμε πέντε ὥρες μὲ τὴ σούστα—καὶ δὲ μοῦ φάνηκε τίποτε ὁ δρόμος, τόσο πῆρε ἀπάνου του ὅλη τὴν προσοχὴ μου ὁ ἄμαξας, ὁ κύρ Λιάς Τουτούνης, ὅπως ὁ ἴδιος μοῦ τῶπε τ' ὄνομά του: νέος, πέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δυὸ πόλεμους, ὠραῖο ἀνάστημα, λεβέντης μὲ μιὰ λέξη. Καὶ ἤξερε καὶ γράμματα. Ἀπὸ τὸ στόμα του ἔμαθα: ἡ Τίρθα, οἱ Μυκῆνες, στίς Μυκῆνες, τ' Ἀνάπλι, τὸ Ἄργος, τοῦ Ἄργος, ἡ Τριπολιτσά, ἡ Ἐπίδαυρος, τῆς Ἐπίδαυρος, κτλ. κτλ. Ἐμαθα ὅμως καὶ κάτι πολὺ πιδ σπουδαῖο—κάτι δηλαδὴ γιὰ ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ ποὺ τόσες φορὲς ἀναφέρουν στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ἐπρεπε νὰ ἦταν πολλοὶ ἐκεῖ μαζί μου καὶ νὰ βλέπουν τὸ πρόσωπο τοῦ ἄμαξά μου ἐκεῖ ποὺ πρόσφερε τίς ζωντανὲς καὶ τίς σχολαστικὰς λέξεις τὴ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη. Ποτέ μου δὲ θὰ λησμονήσω τὴν εἰρωνείαν ποὺ ἔχει ἐκφράσει ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον προφέροντας: «ὁ τράγος...» καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν ποὺ ἦταν καὶ θυμὸς καὶ περηφάνεια μαζί ποὺ πῆρε τὸ ἴδιο πρόσωπον ἐκεῖ ποὺ ἔβγαλε τὴ λέξη: τὸ τράγι καὶ μάλιστα μὲ τὴν προσθήκην: «αὐτὸ εἶναι τὸ κανονικό». Καὶ τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μ' ἄλλες λέξεις σὰν τὸ σχολεῖον, τὸ σκολεῖο κτλ.—Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χατζηδάκη, ξέρει πολὺ καλὰ, πὼς αὐτὴ ἡ εἰλικρινὴ ἀγάπη γιὰ τὴ μητρικὴ γλῶσσα ποὺ τόσο φυσικὰ καὶ ὠραῖα ἔχει φανερώσει ἐκεῖνος, δὲν εἶναι καθόλου μοναδικὸ παράδειγμα, πὼς τὸ καθαρευουσιάνικο σχολεῖο μ' ὅλους τοὺς δασκάλους δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὸ λαὸ ποὺ ἔχει ἐξυπνάδα ζωὴ καὶ δύναμη καὶ πρώτα πρώτα μυαλὸ ἀκούνητο.

Νὰ ποῦμε ὅμως (ἄς μὴν εἶναι καὶ ἀλήθεια) πὼς αὐτὸ τὸ αἶσθημα ποὺ σὲ πολλοὺς γραμματισμένους—καλύτερα στοὺς περισσότερους—ἔχει ἀκόμα πέραση, νὰ ποῦμε πὼς εἶναι γενικὸ σ' ὅλο τὸν Ἑλληνισμό, αὐτὸ δὲ σημαίνει βέβαια πὼς

(1) Ἐδῶ δὲ μιλάμε ἐναντίον τῆς γλῶσσας τῆς λειτουργίας. Ἡ γλῶσσα ἐκείνη ὅπως καὶ ἡ λατινικὴ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας δὲν ἔχει σχεδὸν καμμιά ἐπίδραση στὴ ζωντανὴ γλῶσσα ἢ καλῆτερα: ἀναγνωρίζομε πάντα τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησίας νὰ μείνῃ συντηρητικὴ ὅπως σὲ ὅλα, ἔτσι καὶ στὴ γλῶσσα, μόνον στίς ἐπαφὰς τῆς μὲ τὸ λαὸ νὰ βγαίῃ ἀπὸ τὴ συντηρητικότητα καὶ τίς προσευχὰς του νὰ τίς μαθαίῃ ὁ λαὸς στὴ γλῶσσα του, νὰ φροντίζῃ γιὰ ἱερά κηρύγματα στὴν ἴδια γλῶσσα καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπίσημην ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου μὲσα στὴ λειτουργίαν νὰ τὸ ξαναδιαβάζουνε ξεχωριστὰ, καὶ στὴ σημερινὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων. Ἐτσι κάνουνε σ' ὅλο τὸ χριστιανικὸν κόσμον.

αὐτὸ πού ἀγαπᾶνε εἶνε καὶ καλὸ, καθὼς δὲν εἶναι σωστὸ οὔτε τὸ ἄλλο συμπέρασμα: ἀφοῦ οἱ λέξεις τῆς ζωντανῆς δὲν μᾶς ἀρέσουνε δὲν μπορεῖ νὰ μποῦνε στὴ γραφομένη. Τὸ γούστο ἀλλάζει σὲ τέτοιο ζήτημα σὲ λίγο καιρὸ: ἐμεῖς οἱ Οὐγκι-ρέζοι τὸ ξέρομε καλύτερα παρὰ ἄλλοι, ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ γλῶσσα μας. Μεγάλῃ προσοχῇ λοιπὸν προστά σ' αὐτὸ τὸ «αἰσθηματικὸ» ἐπιχείρημα στὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

4) α) Ἔχει ὅμως—κατὰ τὸ συγγραφεῖα—ἡ καθαρεύουσα μεγάλη σημαντικότη-τητα γιὰτὶ ἐκαθαρίστηκε ἀπὸ τὶς ξένες λέξεις, (δὲ θέλει ὁ κ. Χατζηδάκης νὰ φωτίξῃ τοὺς ἀναγνώστες πὺς ὑπάρχουνε στὸν κόσμον καὶ δανεικές, γιὰ κάθε γλῶσσα ἀπαραίτητες λέξεις). Γιὰ νὰ πῶ ἀμέσως τὴν ἀλήθειαν, ἐγὼ πολὺ λίγη ἐμπιστοσύνη ἔχω σ' αὐτὰ πού λέει ὁ κ. Χατζηδάκης μιλώντας γιὰ «ξένες» λέξεις ἀπὸ τὸν καιρὸ πού πρωτοεῖδα καὶ παρῆξενό πρῶτον. Στὴν «Ἀπάντησή» του δηλαδὴ στὸν Κρούμπα-χερ (σελ. 414) γράφει τ' ἀκόλουθα: «...κάθισμα (ἀντὶ καρέκλα), δωμάτια μετ' ἐπιπλῶν (ἀντὶ κάμερες μὲ μόνμπιλα), βλάξ εἶσαι βλάξ καημένε, ἄς τον βλάκα, ἔχει ἐλαττώματα φρικτά, εἶνε σπάταλος φοβερῶ, μωρὲ τὸ λμη, λωποδύτης, ἡ παραλία, ἔκαμέ μου μιὰ σύσταση, δὲν θὰ σοῦ τὸν συστήσω κτλ. κτλ... πᾶσαι αὐταὶ αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι (γιὰ τοὺς τύπους εἶπαμε πᾶ τὴ γνώμη τοῦ ἴδιου στὰ 1883) καὶ ἄλλοι πάμπολλοι εἰσηλθόν ἤδη εἰς τὴν καθημερινὴν χρῆσιν (ἐννοεῖται πὺς πρόκειται γιὰ καθημερινὴ χρῆ-ση ὄχι γιὰ γενικὴ μόνον γιὰ μερικὴ) ἀνευ τῆς βοηθείας ἀρχῆς τινος ἢ ἐπιστή-μης». Αὐτὰ μὲ τὰ παραδείγματα μαζί καὶ μὲ τὶς σημειωμένους προφυλάξεις εἶναι ὅπωςδὴποτε πραγματικότητες. Αὐτὸ ἦτανε γιὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἔγραφε ὅμως ὁ κ. Χατζηδάκης καὶ γιὰ τοὺς ξένους δυὸ ἄλλα βιβλία (ὄχι καὶ τόσο χοντρά σὰν τὸ ἑλληνικὸ: τὸνα γερμανικὸ τ' ἄλλο γαλλικὸ). Καὶ τώρα νὰ δῆτε τί λέει στοὺς ξένους πού δὲν ξέφουνε τὴν κατάστασιν. (!) Ἔτσι θὰ μοροῦσα νὰ σᾶς ἀραδιάζω ἐδῶ λέ-ξεις ἀμέτροιτες πού ἀπὸ γενικὴ χρῆσιν καταντήσανε ὕστερα ἐντελῶς ἄχρη-στες (δηλ. δὲν τὶς μεταχειρίζονται τώρα καθόλου) καὶ στὴ θέση τους μῆκαν ἄλλες δανεισμένες ἀπὸ τὴ γραφομένη γλῶσσα πού νικώντας τὶς πρῶτες εἶναι σήμερον σὲ κοινὴ χρῆσιν. Καὶ σημειώσαμε καλὰ πὺς δὲν πρόκειται γιὰ λέξεις τοῦ κράτους, τῆς ἐπιστήμης κλπ., μὰ ἀπλὰ γιὰ λέξεις τῆς καθημερινῆς χρήσης π.β. κάμαρη—δωμάτιον, καρέκλα—κάθισμα, μπουνταλά—βλάκα, σόμπα—θεο-μάστρα κτλ. Ὁ ἀναγνώστης, πού μὲ μὲνα μαζί, κάθε μέρα μεταχειρίζεται τὶς λέ-ξεις κάμαρη, καρέκλα, σόμπα κλπ. θὰ ξέρῃ χωρὶς νὰ τοῦ τὸ πῶ τί ἔγινε ἐδῶ.

β) Καὶ τώρα νὰ δοῦμε τί λέει γιὰ τὶς ξένες λέξεις σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον. Σελ. 30 διαβάζομε τὸν κανόνα: «Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι πάντοτε ὅσφ μεγαλυ-τέραν, βαθυτέραν συνείδησιν ἑαυτοῦ ἔχει ἢ ἀναλαμβάνει τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τοσούτω μᾶλλον φεύγει ἢ ἀποβάλλει τὰς ξένας λέξεις. Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ Γερμανὸς ἱστορικός Η. Gelzer... Καὶ δευτέρον ὅτι ὅσφ μᾶλλον φαίνεται ὅτι καταπίπτει, λησμονεῖ ἑαυτὸ, τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, φτωζοεῖ, το-τούτω πολυαριθμότεραι εἰσελαύνουσι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν αἱ ξέναι λέξεις.» Κανόνες σὰν ἐκεῖνος εὐκόλα βρίσκουνε ἐξαίρεση. Σήμερα—ἔξαφνα—ὅπου τὸ ὄρεβουάρ, μπλέ-σιέλ, μερσί τὰ ὁμοιά τους τόσο πολὺ μῆκανε στὴ καθημερινὴ χρῆσιν τῶν πολιτῶν, πάλι πολὺ ἄδικα θὰ λέγαμε πὺς ὁ Ἑλληνισμὸς σήμερον δὲν ἔχει—μάλιστα βαθύ-ἔθνικὸ αἰσθημα. Αὐτὴ τὴν ἐξαίρεση ὅμως δὲν ἀναφέρει τὸ βιβλίον μας—ἐνῶ κτείνε τὶς ξένες λέξεις (καὶ ἄλλους ξενισμοὺς) σὰν νὰ τὶς εἶπαινε στὸ λαμπρὸ τῆς ἀκριβῆς ἢ καθαρεύουσα μ' αὐτὸ πὺς τὰ ἀληθινὰ

(!) G. N. Hatzidakis: La question de la langue écrite néogrecque 1907 σ. 33-34: «Ainsi pourrais-je énumérer une énorme quantité de mots, qui d'un usage général tombèrent ensuite en désuétude complète, remplacés par d'autres, empruntés à la langue écrite, et qui l'ayant emporté sur les premiers, sont aujourd'hui en usage commun. Et notons bien qu'il ne s'agit pas de mots de l'Etat, de science etc mais tout simplement de la vie journalière».

ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσας δὲν τάφινε νὰ βγαίνουν ἐπισήμως στὸ φῶς.—Τοῦτο τὸ εἶπαν ἄλλοι πρωτύτερα ἀπὸ μὲνα.

γ) Ὁ κ. Χατζηδάκης στὸ ὑποσημειωμένον ἴδιον κανόνα γράφει (σ. 31): «...ὅστις παραβάλλῃ τὰ ἀπομνημονεύματα Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορ-ρήτων πρὸς τὸν σημερινὸν ἡμῶν λόγον καὶ αὐτὸν τὸν ἀνεπίσημον προφορικόν, μανθάνει ὅτι τότε μὲν, ὅτε οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἐγνωσκετο, ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἦτο ἀνάπλευς Τουρκικῶν καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν λέξεων, ὥστε ἡ τότε λαλουμένη φαίνεται ἡμῖν σήμερον ἀδιανόητος. Ἐν δὲ τοῖς κατ' ἡμᾶς χρόνοις ὅτε ἐλάβομεν ἑαυτῶν ὡς Ἑλλήνων, ἐξεβλήθησαν αὐταὶ ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως σχεδὸν εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτῶν, διὸ καὶ ὁ παντάπασιν ἀπαίδευτος δὲν ὀμιλεῖ τώρα ὅπως ἐκεῖνος τότε ἔγραφεν». Ὅποιος ξέρει, πὺς ὁ Μαυροκορδάτος ἦτανε «ὁ μέγας δραγομάνος» τοῦ σουλτάνου καὶ μάλιστα 35 χρόνια, δὲ θὰ τοῦ φαινόντανε παρῆ-ξενό, νὰ ἦβρε πραγματικῶς πολλὰς τουρκικὰς λέξεις στὴ γλῶσσα του. Νὰ δοῦμε τώρα τί εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ὁ κ. Χατζηδάκης μᾶς βοηθεῖ πολὺ. Μαζὶ μὲ τὰ διαλεκτικὰ δείγματα στὸ τέλος τοῦ βιβλίου βάλει κι ἓνα «ἀπόσπασμα» ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκείνου πού κατηγορεῖται. Σ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα οἱ ξένες λέξεις πού σήμερον δὲν γνωρίζονται εἶναι: (Στὸ ἀπόσπασμα περιγράφεται μιὰ σικινὴ ἐντελῶς τουρκικὴ: πρό-κειται γιὰ τουρκικοὺς καὶ πράματα τουρκικὰ) τὸ καλεμί, τὸ σελεμί (καὶ τὰ δυὸ ἀμετάφραστα τουρκικὰ χαιρετίσματα) τὴν τζέργαν, πλησίον τοῦ ὀτζακίου (καὶ τὰ δυὸ μεταφράζονται κάπως μὲ τὴ λέξη τέντα, μὰ ὁ Μαυροκ. ἔκανε καλὰ νὰ ἀφήνῃ τὶς τουρκικὰς ὀνομασίες γιὰ πράματα κατ' ἔξοχὴν τουρκικὰ). Ἐπῆρεν ἀπτερετι (τὸ τουρκικὸ θερησκευτικὸ νύμφιο. Δὲν μεταφράζεται), ἐκίλδισε να-μ ἄζι (καθιερωμένη ἔκφρασις γιὰ τὴν προσεγγί. Δὲν μεταφράζεται), μουσαβερέ (τουρκικὸ συμβούλιον. Καὶ μοῦ φαίνεται, πὺς καθὼς γράφομε σ ο β ρ ἄ ν ι ε, σ κ ο ὕ π τ σ ι ν α κλπ. ἔτσι πρέπει νὰ γράφομε καὶ μουσαβερέ), μιντέρι (κάπως μεταφρά-ζεται μὲ «σοφᾶ»). Καὶ τὰ ἄλλα «ξένα στοιχεῖα» στὸ ἀπόσπασμα ἐκεῖνο εἶναι ἢ ὀνό-ματα ἢ τουρκικὰ ἐπαγγέλματα σὰν τὰ πρῶτα στοιχεῖα καὶ τοῦτα ἀμετάφραστα.—Τὰ ἄλλα στὸ ἀπόσπασμα εἶναι: «ἔβγαλεν ὁ ἐπίτροπος. Ἐφέραν τραπέζι, ἐκάθισεν ὁ ἐπίτροπος... καθίσαντες μόνοι, ἐσυναμίλησαν πάλιν ἱκανῶς. Εἶτα ἀπῆλθεν ὁ χάνης εἰς τὴν προητοιμασμένην τζέργαν... καὶ ἕτεροι τινές». Καὶ προστά σ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα ἐτοῦτο γράφει ὁ συγγρ. «Εἰκόνα τινὰ τῆς λαλουμένης γλώσσας ἡμῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα δύναται νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τοῦ ἀκολουθού-τος ἀποσπάσματος ληφθέντος ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων Ἀλεξάνδρ. Μ. (ἔτ. 1682).» Ἄπ' αὐτὰ πού εἶδαμε φαίνεται πὺς ὁ συγγρ. κατὰ ὑποστήριξιν πού δὲν ἀποδείχεται. Οἱ ξένες λέξεις στὸ ἀπόσπασμά του δὲν ἦτανε μέσα στὴ γλῶσσα μόνον προσωρι-νῶς, λέξεις πού πάντα καὶ παντοῦ στὴν ἴδια περίστασις μένουσε ἀμετάφραστες σὲ ὅτι γλῶσσα καὶ νὰ εἶναι. Στὰ ἄλλα τὸ ἀπόσπασμα, καθὼς ὄλοι μὲς τὸ βλέπομε δὲν εἶναι ἡ τότε λαλουμένη ὅπως μᾶς τὸ λέει ὁ συγγρ. μὰ εἶναι ἓνα μίγμα ἀπὸ ἀρχαία καὶ νέα στοιχεῖα, μὰ γλῶσσα λοιπὸν οὔτε κρούα οὔτε ζεστή ἀκριβῶς σὰν καὶ τὴ σημε-ρινὴ γραφομένη γλῶσσα στὴν Ἑλλάδα. Καθὼς ξέρω, τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μαυροκορ. δὲν εἶδαν ἀκόμα τὸ τυπογραφεῖον, καὶ ἔτσι δὲν μοροῦσα νὰ τὰ κοι-τάξω νὰ δῶ καὶ ἄλλα μέρη τοῦ ἔργου (!). Στὰ ἄλλα ἔργα του ὅμως ὁ Μαυροκορδ. μεταχειρίζεται ἢ τὴ γλῶσσα τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἢ ἓνα μίγμα σὰν ἐκεῖνο πού εἶδαμε ἄπάνον, πάντα ὅμως χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἔχνος ἀπὸ ξένῃ ἐπίδρασι πού ἠθελε ὁ συγγρ. νὰ εἶχε. Ἄς ρίξῃ ὁ ἀναγνώστης μιὰ ματιὰ στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Λιβαδά, Ἄλ. Μαυρ. Ἐπιστολαὶ Ρ'. Τεργέστη 1879, καὶ χωρὶς ἄλλο νὰ διαβάσῃ ὅλα πού βρίσκονται στὸ κεφάλαιον «Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι Θ'. χυδαῖσι» ἐκεῖ θὰ βρῇ πολλὰ ζωντανὰ στοιχεῖα καὶ θὰ δῆ πόσο καθαρὴ ἦτανε πραγματικῶς

(!) Θὰ ἀποδείχτανε βέβαια τὸ ἴδιο, γιὰτὶ ὁ συγγρ. βέβαια θὰ ἐφρόντιζε νὰ βρῇ τὸ καλύτερον παράδειγμα γιὰ τὸ σκοπὸ του.

ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἡ ἀθάνατη ἑλληνικὴ ζωντανὴ γλῶσσα. Ὁ συγγρ. ἤθελε φαίνεται νὰ κρύψει μπροστὰ μας κάποιο ὄρατο πρᾶμα χωρὶς ὅμως νὰ τὸ πετύχῃ.—Κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴ μέθοδο τοῦ συγγρ. γιὰ τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς γλώσσας τοῦ Εὐαγγελίου τὸ πῶς κατάλληλο «ἀπόσπασμα» θὰ ἦταν ἡ «Βίβλος γενέσεως τοῦ Ἰησοῦ...» μὲ τὰ χίλια δυὸ ξένα ὀνόματα.

5) Τὸ ἐπιχείρημα πὼς ἡ καθαρεύουσα στὴν ἐπίσημη ζωὴ (σ. 122-123) κυριαρχεῖ, δὲν σημαίνει πολὺ. Μπροστὰ στὴ γλῶσσα τῆς ζωῆς καὶ τῆς φιλολογίας ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ἀδύνατα, ὅπως ἐμεῖς οἱ Οὐγκαρέζοι καὶ αὐτὸ τὸ εἶδαμε στὴ δική μας ἱστορία κατὰ τὸ περασμένον αἰῶνα.

Σ' ὅλο τὸ βιβλίον ἔχει μεγάλη περιποίησις ἡ καθαρεύουσα στὸ βίαιος τῆς «δημοτικῆς». 1) Ἐκεῖ πού μιλάει γιὰ τὴν Κοινὴν (ἢ ἀρχὴν τῆς σημερινῆς γλώσσας) σελ. 59-60 ἀναφέρει ἕνα σωρὸ ἐξωτερικῶν λόγων, σὰν νὰ ἦταν αὐτὰ ἡ κύρια ἀφορμὴ πὼς ἡ γλῶσσα ἄλλαξε καὶ ἔγινε «χυδαία» (1) καὶ ὕστερα ὅταν διαβάζουμε μιὰ μιὰ τίς μεταβολὰς βλέπομε πὼς σχεδὸν ὅλες τους (σ. 61-67) ἔρχονται ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, φυσικὸ πρᾶμα σὲ κάθε γλῶσσα. Τὸ λέει καὶ ὁ ἴδιος, μὰ δὲν τὸ τονίζει, τονίζει ὅμως τὸ πρῶτο πού δὲν εἶναι σπουδαῖο. Ἐνῶ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ πού εἶναι μαθημένο ἀπὸ τοὺς δάσκαλους νὰ κατὰγῃ κάθε γλωσσικὴ μεταβολὴ στὸ φημισμένον τουρκικὸ ζυγὸ πρέπει νὰ τονίζεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια πὼς ἡ μεγαλύτερη καὶ ριζικὴ μεταβολή, πού ἔγινε δηλαδὴ ἡ ἀρχαία νέα γλῶσσα — εἶναι ἡ συνέπεια νόμων πού κυβερνοῦν τὴ φυσικὴ ἐξέλιξις τῆς κάθε γλώσσας. 2) Γιὰ λεπτομέρειες σημειώνομε πὼς στὴ σύνταξις μερικὲς μεταβολὰς (σ. 68-69) ἀπὸ ἐβραϊκὴ ἐπίδρασις ἐξηγεῖ ἐνῶ ἐξηγοῦνται καὶ ἀπὸ μιὰ φυσικὴ τάση σὲ ξίστιον λόγο. 3) Ἄλλου (σ. 69) ἀπλὰ ἀναλογικὰ συντακτικὰ φαινόμενα κλίνει νὰ τὰ ἐξηγήσῃ καὶ αὐτὰ ἀπὸ ξένη ἐπίδρασις. — Ἔτσι ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης δὲ θὰ ἀφήσῃ τίποτε ἀπὸ τίς πρόληψές του πού εἶχε καὶ πρωτοῦ νὰ διαβάσῃ τὸ βιβλίον ἐνός φημισμένου καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου. 4) Ἀφῆνω σὲ ἄλλα νὰ καταλάβῃ πὼς συμφωνᾶνε οἱ δυὸ φράσεις στὸ ἴδιο βιβλίον: σ. 120: «τότε (τὸν 18 αἰῶνα) διάλεκτοι μόνον οὐχὶ δὲ μιὰ κοινὴ λαλουμένη ὑπῆρχεν...» καὶ (σ. 8-9) «καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λαλουμένη γλῶσσα δὲν ἐγράφετο ὅποια ἐλαλεῖτο, ἐξηκολούθει δ' ὅμως ἀδιαλείπτως νὰ ζῆ, ἦτοι νὰ λαλήτῃ ἐπὶ τῶν πολλῶν, νὰ διατελῇ πάντοτε μέχρι σήμερον οὕσα ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετος, ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας λαλουμένη καὶ νοουμένη...» 5) Στὰ ἰδιώματα θὰ ἔκαμε καλὰ νὰ ἔδειχνε πόσο στενὰ συνδέονται τὰ περισσότερα γιὰ νὰ βλέπε ὁ ἀναγνώστης τὴν ἀλήθειαν: τὴν ἐνότητα τῆς γλώσσας του. 6.) Σ. 131 παραβάλλει τὴν παραγωγικὴν δύναμιν τῆς ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσας. Ἐλπίζω πὼς τὰ παραδείγματά του πού εἶναι ἐπιτήδες παρμένα δὲ θὰ γελᾶσουν τὸν ἀναγνώστη στὴ ζημίαν τῆς σημερινῆς λαλουμένης. 7.) Ὁ κ. Χατζηδάκης ἀπαγορεύει τοὺς δημοτικιστὰς (σ. 129-130) νὰ μεταχειρίζονται τίς ἀρχαῖες δανεισμένες λέξεις κατὰ τὴ νέα γραμματικὴ ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐδίδασκε: «μεταξὺ τῆς εἰσαγωγῆς λέξεων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τύπων ξένων ἢ ἀρχαίων ὑπάρχει ὑπερβαλλόντως μεγάλη διαφορὰ».

Γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν του εἶπαν πειὰ ἄλλοι τὴν ὀρθὴν ἰδέαν.

Μὲ μιὰ λέξιν τὰ πολλὰ ἐπιστημονικὰ προτερήματα τοῦ βιβλίου χάνονται χάριν στὸ κομματικὸ πνεῦμα πού καμμιά δουλειὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ σ' ἕνα ἐπιστημονικὸ βιβλίον. Ἔτσι ἡ «Σύντομος ἱστορία» περισσότερο βλάπτει ἢ ὀφελεῖ τὸ ἑλληνικὸ κοινόν.

Ἄν ἡ γραφομένη γλῶσσα, πού προτείνει γιὰ καλὴν, αὐτὴ εἶναι πού σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον διαβάζομε, φτάνει 2 σελίδες νὰ περάσῃ κανεὶς νὰ ἔχῃ γιὰ πάντα τὴν ἀκλόνητην πεποιθίσην πὼς ἡ σημερινὴ γραφομένη καὶ λαλουμένη ἑλληνικὴ εἶναι τόσο μακριὰ ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλην σὰν ἡ μητέρα μας ἡ Γῆ ἀπὸ τὸν Οὐρανόν.

ΑΘΗΝΑ, 1917

HONRATH ENDRE (*)

(1) Τὴ λέξιν μεταχειρίζομαι ἐγώ.

(*) ΣΗΜ. ΓΡΑΜΜ.—Ἡ ἀξιόλογη τούτη κριτικὴ μᾶς παραχωρήθη ἀπὸ τὴ «Νέα Ζωή».

ΦΥΣΕΚΑΣ.

Πέντε χρόνια ἦταν πού ψάρευε ὁ Μαρῆς μὲ τὸ δυναμίτην καὶ ὅμως πάλι ἡ ἴδια κακοτυχία, ἡ παλιά του, τὸν εἶχε ἀκολουθήσει. Ἀκόμα καὶ αὐτὸν δλόκληρον τὸν καιρὸν, μόλις εἶχε μπορέσει μὲ μύριους κόπους καὶ κινδύνους, νὰ ζήσει τὴ γυναῖκα καὶ τὰ τέσσερα παιδιὰ του, πού πρόσμεναν ψωμὶ στὸ καλῦβι. Πού ἦταν λοιπὸν οἱ εὐτυχισμένες ἐκεῖνες ψαριές, πού τοῦ εἶχαν εἰπεῖ πὼς εἶχαν συντίγῃ σ' ἄλλους φυσεκάδες, ἐκεῖνες πού τοὺς εἶχαν δώσει ἑκατοστὰς, πού τοὺς εἶχαν δώσει χιλιάδες ὀκτὶδες ψάρια;

Σαρανταπεντάρης, λιγνός, ἀψηλόκορμος ὁ Μαρῆς Μαρῖνος μὲ τὸ τσαλακωμένο φέσι του, μὲ τὸ ξέθωρό του σακάκι, τὸ παλιὸ του ριγὲ πανταλόνι, γυρισμένο σὲ δίπλες ἀπάνω ἀπὸ τὴ μέση τῆς γάμπας, ξεπόλητος, ὄρες παραμόνευε στὴν ἀπομακρῆ παραλία τοῦ νηιοῦ του. Ὁρθὸς ἀπάνω στὸ βράχο μὲ τὰ βαθιογάλανά του μάτια, τὰ μισοσκέπαστα ἀπὸ πυκνὰ φρύδια ξερευνοῦσε τὰ νερά, ἐνῶ τὸ ἀναμένο τσιγάρο κάπνιζε στὸ στόμα του. Ἦταν φυσεκάς ἀφοσιωμένος, ἀγαπητικὸς τῆς τέχνης του, ἀπὸ κείνους πού δὲν μποροῦσαν νὰ ζήσουν μακριὰ ἀπ' τὸ δυναμίτην.

Ἀφότου μιὰ νύχτα κατόπι ἀπὸ τίς συμβουλὰς τοῦ συντέκνου του τοῦ Λυσσέα κατατάσθηκε μ' αὐτὴν τὴν ἐπιστήμη, οὔτε στιγμὴν πιά δὲν τὴν εἶχε παρατήσει καὶ τὴν θυμοῦνταν, καὶ τὴν θυμοῦνταν καλὰ τὴ νύχτα ἐκεῖνη, γιατί τοῦ εἶχε ἀλλάξει κατάβαθα τὴ ζωὴ. Ἦταν ὁ καιρὸς τότε πού ὁ Μαρῆς ἀπαυδισμένος ἀπ' τοὺς ἄνυχους κάματος τῆς ψαρικῆς, κουρασμένος ἀπ' τ' ἄδεια ριζίματα τῶν διχτυῶν, πικραμένος καὶ λυπημένος, εἶχε ἀποφασίσει νὰ πάρει τὰ μάτια του γιὰ τὴν Ἀμερική. Ἐκεῖ μακριὰ νὰ ζήσει ξένος, χωρὶς νὰ συλλογιστεῖ πιά πατρίδα. Τότες ἴσια ἴσια τὴ νύχτα τῆς τελειωτικῆς ἀπόφασις τὸν εἶχε συναπαντήσει ὁ σύντεκνος.

Ὁ Μαρῆς τοῦ τὰ ξεμυσηρεῦτηκε ὅλα. Ἐκεῖνος τὸν συγκράτησε. Στὸ καπελὶ ὕστερα πού πήγαν, γιὰ νὰ μιλήσουν καλλίτερα, ὁ Λυσσέας ξήγησε στὸν ἄλλο τίς χαρὲς καὶ τὰ καλὰ τοῦ δυναμίτη καὶ τοῦ ὄψε τις χροιαζόμενες δομήνεις. Τί φόβος ἦταν, εἶχε πεῖ ὁ σύντεκνος, γιατί νὰ δειλιάσει κανένας; μὴν τυχὸν καὶ λαβῶθῃ μὴν τυχὸν καὶ σκοτωθῇ σὲ κανένα ἀπάνω ἀναπάντεχο σκάσιμο τοῦ φυσεκιῦ; Μὰ καὶ τί ἦταν ὁ πόνος τοῦ λαβώματος μπροστὰ στὸ μεθύσι τῶν καρδιοχτυπιῶν, μπροστὰ στοῦ κινδύνου τίς γλύκες πού σὲ συνέπαιρναν, ὅταν βλέποντας νὰ καταβαίνουν τὰ κοπάδια ἀναβες τὸ φυσέκι νὰ χτυπήσῃς; ὅσο γιὰ τὸ σκότωμα, ποῖος στὸν κόσμον ἄνθρωπος ἦταν, πού μποροῦσε ν' ἀποφύγει τὸ θάνατον; Ὅλοι ἀργὰ ἢ γρήγορα χρωστοῦμε ἕνα κορμὶ στὸν τάφο. Ἐπειτα, ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλιὰ εὐκόλα καὶ μὲ δίχως κόπο μποροῦσε νὰ κερδίσει κανένας. Νὰ ὁ ἴδιος ὁ Λυσσέας τόσα χρόνια τώρα φυσεκάς ὄχι μονάχα τίποτα δὲν εἶχε πάθει, μὰ καὶ βίρακα δικὴ του τοῦ βρῖσκονταν καὶ σπιτάκι καὶ καμμιά χιλιάδα γρόσα στὴν κασσέλα.

Ὡς τὸ πρῶτ' ὁ Μαρῆς ὕστερα, συλλογίστηκε τὰ λόγια τοῦ σύντεκνου. Τὴν ἄλλη μέρα ξεχνῶντας κάθε ἰδέαν γιὰ τὴν Ἀμερική βγήκε φυσεκάς στὸ βράχο.

Πέντε χρόνια εἶχαν ἀπὸ τότε περάσει γεμάτα φόβον καὶ ἀνησυχίας καὶ ὅμως ὁ Μαρῆς δὲν εἶχε μπορέσει ἀκόμα νὰ χαρῆ καμμιά καλοτυχία ἀπὸ κείνες πού τοῦ εἶχαν ζωγραφίσει. Ἐνα πρῶτ' σκάνοντας πρόωρα ὁ δυναμίτης τοῦ πήρε τὸ ἀριστερὸν χεῖρ. Ὁ φυσεκάς λιγοθύμισε. Ὅταν ἦρθε στὸν ἑαυτὸ του σκούπισε τὸ αἷμα ἔδεσε τίς σάρκες καὶ γύρισε μὲ κόπον στὸ καλῦβι. Μόλις ἔγινε, ξαναῆρθε πίσω στὸ βράχο. Τὸ κακὸ αὐτὸ τὸν ἔκαμε ν' ἀγαπήσει πειὸ βαθιὰ τὴν τέχνην του.

Μ' ὅλο πού ἡ φτώχεια του μεγάλωσε ἀπὸ τότε, καμμιά ἀπογοήτευσιν δὲν τοῦ μπῆκε στὴν ψυχὴ, συντρόφιασε μόνο μ' ἕνα βουτηχτὴ καὶ ξακολούθησε τὴ δουλιὰ. Ὅχι τίποτα δὲ θὰ τὸν ἔκανε τὸ Μαρῆ νὰ πισοδρομήσει. Ἐκεῖ πάντα θὰ στέ-

κουνταν και τὸ δεξί του χέρι νὰ ἔχανε, μὲ τὸ στόμα θὰ ξεκολοιθοῦσε νὰ τὸν ρίχνει τὸν δυναμίτη. Καινούριος κάθε πρωτὶ πρὸς στήν ἐλπίδα ξεκινούσε ὁ φυσεκῆς γιὰ τὸ βράχο, καὶ νέων πάλι ὄνειρων ταξιδευτῆς γιὰ τὸ αὐριανὸ πρωτὶ, γυρνούσε ὑστερα ἀπὸ τὸ δύσεμα τοῦ ἡλίου. Ἔτσι περνοῦσαν οἱ μέρες.

Ὅταν κουρασμένος ἀπ' τὸ ἐπίμονο παραιμόνεμα κατέβαινε ἀπ' τὸ βράχο, γνώριζε ὁ Μαρής κάποια σπηλιά σκαμένη στή ράχη ποῦ ὑψώνονταν ἀπάνω ἀπ' τὸ ἀκρογιαλὶ. Σπηλιά βαθιὰ μὲ καταπράσινους τοὺς τοίχους ἀπ' τὰ κρεμασμένα πολυτρίχια. Ἐκεῖ μέσα ξαπλώνονταν νὰ ξεποστῆσει. Ὁ ὄνειροπόλος του τότε χαρακτῆρας ἀνοίγονταν σ' ἀτέλειωτες φαντασίες κι' ὄνειρα. Ἐ! ἀδύνατο ἦταν θάροχονταν χωρὶς ἄλλο ἢ μέρα ποῦ θὰ πετύχαινε κι' αὐτὸς κανένα μεγάλο ψάρεμα, ἢ μέρα ποῦ θὰ μπορούσε νὰ βάλει κίτι κι' αὐτὸς στήν ἀκρία. Δὲν τοῦ χρειάζονταν δὰ καὶ μεγάλα πρίμματα. Χίλια, δυὸ χιλιάδες γρόσα. Μαγιά μονάχα, μαγιά ὡς μπορούσε νὰ πιάσει κι' ὑστερα τὰ ἄλλα εὐκολα, γιατί ὁ παρῶς τὸν παρῶ γεννοβολαίει. Τὸ πᾶν ἢ ἀρχή, τὸ θεμέλιο τῆς δουλιᾶς. Κατόπι γνώριζε ὁ Μαρής καλλίτερα ἀπ' τὸν κάθε ἄλλο νὰ τὴ μεγάλωσει....

Ὅταν θὰ τὰ κατάφερνε κομμάτι, πρώτα πρώτα ἕνα σπιτάκι θ' ἀγόραζε στή φανίλια του, νὰ λειψέι πιά ἀπ' τοὺς κυράδες ποῦ σὲ τρῶνε, ὑστερα βάρκα, νὰ γλυτώσει ἀπ' τὶς δανεικὲς καὶ τὶς ξένες. Κατόπι καινούρια ροῦχα, ποδήματα ἀπάνω ἀπ' τὸ γόνατο, φέσι καινούριο.

Ἐνα χαμόγελο, ξεχώριζε ἀπάνω στοὺς στοχασμοὺς αὐτοῦς τὰ χεῖλια τοῦ Φυσεκῆ.

Μαγιά μονάχα ὡς μπορούσε νὰ πιάσει χίλια δυὸ χιλιάδες γρόσα... Ὑστερα τὴ βάρκα θὰ τὴν ἔκανε καῖκι, τὸ καῖκι τρεχαντήρι, τὸ τρεχαντήρι σκοῦνα νὰ ταξιδεύει τὴ Μαύρη καὶ τὴν Ἄσπρη θάλασσα.

Ὁ πελαγησίος μπότης μωσκοβόλητος χάϊδευε τὰ ψαρὰ μαλιὰ τοῦ ὄνειρευτῆ τὰ ξεχυμένα ὄξω ἀπ' τὸ φέσι καὶ τοῦ ἀνέμιζε τὰ γένια.

Φαντάσου νὰ γυρνούσε καρaboύρης στὸ λιμάνι μὲ τὶς τσέπες γεμιστὲς λίρες, ὅλοι θὰ τὸν λογάριζαν τότε καὶ θὰ τὸν ξεχώριζαν ἀνάμεσα σὲ χίλιους νομάτους δείχνοντάς του μὲ τὸ δάχτυλο.

— Νὰ ὁ Μαρής Μαρίνος.

~

Κάποια ἐρημικὴ παραλία, μιὰ ὥρα μακριὰ ἀπ' τὸ λιμάνι, ἦταν τὸ λημέρι τοῦ Μαρή. Ὁ ἴδιος τὴν εἶχε διαλέξει καὶ γνώριζε τὸ κρυφὸ μονοπάτι ἀπ' ὅπου μπορούσε νὰ κατέβει. Ἐκεῖ ἦταν ἀφέντης καὶ βασιλιάς. Οἱ ἀμμουδιές, οἱ βράχοι ὅλα δικά του. Μόνος κατόμονος χωρὶς κανέναν νὰ τὸν ταράξει. Τὸ πέλαιο κατάντικρά του ξαπλώνονταν διάπλατο καὶ βαθιογάλανο σὰν τὸ λουλάκι συχνὰ στεφανωμένο μὲ τὶς ἄσπρες κορῶνες τῶν κυμάτων του. Εὐτυχία τοῦ φυσεκῆ ἦταν νὰ τὸ κυττάξει σ' ἕνα ἀτελείωτο ἀγνάντεμα.

Κι' ὅμως τὸν τελευταῖο αὐτὸν καιρὸ ἢ δουλιὰ τοῦ Μαρή ἔπεφτε ὀλοένα καὶ στὸ χειρότερο. Ἡ καταδρομὴ τῆς τύχης τόσο εἶχε βαλθεῖ μαζύ του, ποῦ ὄχι πιά ἢ φτώχεια μὰ κι' ἢ πείνα ἢ ἴδια τοῦ κατάκρουε τὴ θύρα. Τί κακοτυχία ἦταν λοιπὸν αὐτὴ ἢ δική του, τί μικρὸ ριζικὸ τὸν ἀκολουθοῦσε; Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν αὐτὰ κι' ἕνας νεοερχομένος χωροφύλακας τοῦ εἶχε πέσει ἀπὸ πίσω στὸ κνήγι.

Πρώτη φορά τοῦ τύχαινε καὶ τοῦ Μαρή νὰ μπλέξει καὶ μὲ χωροφύλακους. Ἐλεύθερα εἶχε ὡς τότε ψαρεύει, ἐλεύθερα εἶχε πουλήσει χωρὶς κανέναν; λέξη νὰ τοῦ πεῖ. Ἀπορῶντας τί νὰ κάμει φανέρωσε τὸ κακὸ στὸ σύντεκνο ζητώντας συμβουλή. Ὁ Λυσσέας ἄκουσε ἤσυχος σὰν ἄνθρωπος ποῦ γνώριζε ἀπὸ τέτοια.

— Κανέναν ἀτζαμῆς θὰ ἦταν χωρὶς ἄλλο, εἶπε, αὐτὸς ὁ χωροφύλακας, κανέναν ποῦ δὲ γνώριζε ἀκόμα τὴ δουλιὰ του, θάροχονταν κι' αὐτὸς στὸ λογαριασμὸ μὲ τίποτε κερᾶσματα μὲ τίποτε γροσσᾶια στὸ χέρι.

Ὁ Μαρής ἔφυγε παρηγορημένος. Πέρασε ὅμως καιρὸς χωρὶς τὴν παραμικρό-

τερη καλλιτέρεψη. Φυσέκι τοῦ στέκουνταν τώρα πιά ἀδύνατο νὰ ρίξει τοῦ Μαρή ἀπ' τὸ λυσσαγμένο κνήγημα. Πάντα ἀπὸ πίσω του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἄγριος κι' ἀκοίμητος νὸ τοῦ δένει τὰ χέρια. Στὴ σπηλιά μέσα καθισμένος τ' ἀπομεισίμερα ὁ φυσεκῆς, ἀντιστορεῶντας τὸν κατατρεγμὸ αὐτὸν καὶ τὸ κνήγημα ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴ φτώχεια του ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔνοιωθε μιὰ βαθιὰ ἀδημονία στήν ψυχή. Μὰ τί τοῦ εἶχε κάμει λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ χριστιανοῦ γιὰ νὰ τὸν παρακολουθαί ἔτσι; ψυχή δὲν εἶχε πειράξει ὡς τότες ὁ Μαρής καὶ νὰ σήμερα βρίσκονταν ἄνθρωποι νὰ θέλουν τὸ κακὸ του. Δυστυχισμένε Μαρή, ναι τὸ κακὸ σου, ἀντὶ νὰ σὲ συμπονεσουν, ἀντὶ νὰ σὲ κυττάζουν ἔσένα τὸν καταμόναχο καὶ τὸ φτωχὸ, σὲ κατατρέχουν καὶ σὲ κνηγοῦν, σὰν νὰ μὴν ἦταν ἀδέρφια, συναίματοι σὰν νὰ μὴν ἦταν ὁ κόσμος ὅλος.

Ὁ φυσεκῆς σταματοῦσε γιὰ μιὰ στιγμή τοὺς λογισμοὺς. Σὲ λίγο ἢ ἀδημονία του γυρνούσε σὲ μιὰν ἀγανάχτηση. Τί ἤθελαν λοιπὸν νὰ τοῦ κάμουν; νηστικὸ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ πεθάνει σφάμελος. Καὶ τί ἀνακατώνονταν λοιπὸν ὁ χωροφύλακας στὸ ψάρεμα. Τί εἶχε νὰ κάμει αὐτὸς μὲ τὰ κοπάδια; Τοῦ Θεοῦ ἦταν τὰ ψάρια κι' αὐτὸς ἤθελε νὰ φάει καὶ νὰ χορτάσει ὁ κόσμος του. Ἐπαναστατημένος σ' αὐτὲς ἀπάνω τὶς σκέψεις ὁ Μαρής κινιόδνταν νὰ βγεῖ ἔξω νὰ παραμονέψει. Σὲ κομμάτι μετανοοῦσε. Μιὰ ἐγκατέρευση τοῦ ζωγραφίζονταν στὸ πρόσωπο. Τί νὰ παραμονέψει ἀφοῦ ἐκεῖνος κάπου θὰ τὸν παραφύλαγε. Ἄδικος κάθε κόπος. Κανένα ὄνειρο τοῦ φυσεκῆ δὲ θὰ ξεπληρώνονταν. Χαμένη κάθε ἐλπίδα. Φτωχὸς πάντα. Τὰ παιδιά του μεροκαματιστάδες, δουλετάδες τῶν ἄλλων. Πολλὴ ὥρα ἢ πίκρα τοῦ σκέπαζε τὸ νοῦ. Ἄξαρνα κρατιοῦνταν. Ἐβαζε ὅλη του τὴ δύναμη γιὰ νὰ σταματήσει στὸν κατήφορο ποῦ σέρνονταν. Προσπαθοῦσε νὰ γυρίσει πίσω στήν πίστη καὶ τὸ θάρρος.

Γιατὶ ἀπελπίζονταν; Δὲν πίστευε λοιπὸν πιά στήν τύχη; Δὲν ἦταν βέβαιος πὼς θὰ τὴν ἔκλεινε μιὰ μέρα στὴ φτώχεια σὰν τὸ πουλάκι; Ποιὸς θὰ λογάριζε τότε τὸν κατατρεγμὸ. Σαρανταπεντάρης θὰ ἦταν ἀκόμα ὁ Μαρής καὶ δὲν εἶχε καὶ τόσο γερύσει ποῦ νὰ μὴν ἐλπίζει πιά στήν εὐτυχία. Θὰ γίνονταν χωρὶς ἄλλο τὸ γραμμένο. Γιατὶ, τί ἄλλο ἦταν ἢ ζωὴ παρὰ ἕνα ριζικὸ ζαριοῦ ἕνα χαμόγελο τῆς τύχης;

Ἔτσι ἢ μέρα περνοῦσε κι' ὁ ἡλιος πλησίαζε στὸ βασιλεμὶ του. Ὁ φυσεκῆς μωσοζῆλιτος ἀπ' τοὺς στοχασμοὺς ἔβριαινε πάλι νὰ παραμονέψει. Βύθιζε τὰ μάτια στὰ νερά. Τίποτα. Στὰ πελάγη ἡσυχία. Κάποιες βάρκες μόνο φαίνονταν πέρα νὰ ψαρεύουν. Ὁ Μαρής γνώριζε τίποσ ἦταν. Κουνοῦσε τὸ κεφάλι καὶ μιὰ πίκρα τοῦ ἀνέβαινε στὰ χεῖλη. Αὐτὲς τοὐλάχιστο ψάρεσαν ἀναπαμένα καὶ ἡσυχά, κανέναν δὲν τὶς κνηγοῦσε. Τὶς ξανακίτταζε. Ἡ πίκρα του τότε λίγο λίγο γυρνούσε σὲ καταφρόνηση. Ἦσαν; Καὶ τί φελοῦσε ἢ γαλήνη!; Αὐτὴν ὁ Μαρής τὴν πετοῦσε πιάνοντάς τὴν μὲ τὰ δυὸ δάχτυλα. Καλλίτερα ἢ αἱματοστίαλαχτη ψυχή κι' ἢ τρικνμιασμένη. Καὶ τί καρτεροῦσαν αὐτὲς μέλλο μὲ τὰ δίχτυα καὶ τὰ παραγάδια; Γιὰ λύπηση ἦταν, στοὺς ἄδειους νυχτοκάματους ριζμένες καὶ στὸν κόπο, ἐνῶ εὐκολία ἤθελε ὁ Μαρής καὶ τύχη. Μαγιά μονάχα μαγιά ὡς μπορούσε νὰ πιάσει καμμιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσα.

Ὁ φυσεκῆς ἔκανε μιὰ μεγάλη χερνονομία πρὸς τὴν πλατιὰ θάλασσα καὶ στέκουνταν ἀκίνητος. Ἡ νύχτα ἦταν παντοῦ πιά ξαπλωμένη. Οἱ ἔφτὰ διαμαντόπετρες τοῦ ἄμαξιτοῦ λαμποκοποῦσαν γειτονεύοντας τὸ ἀνέσπερο τρομοῦλιασμα τοῦ ἄστρου ποῦ σημαδεύει τὸν τρομμουντάνα. Ὁ Μαρής βιάζονταν νὰ φύγει. Ἐδῶ στήν ἐρημικὴ παραλία θάροχονταν σὲ λίγο τὰ πειρασμικά κι' οἱ γελοῦδες νὰ στήσουν τῶς ξωτικούς χοροὺς τους.

~

Ξημερώματα μέρα; τοῦ Ἄλωνάρη.

Ὁ φυσεκῆς βγήκε σιγὰ σιγὰ ἀπ' τὸ σπίτι του κλειόντας προσεκτικὰ τὴ θύρα

για να μην κάμει κρότο. Στο πρόσωπο του που χτυπούσαν οι πρώτες αόριστες λάμψεις της αύγης ζωγραφίζονταν ή λύπη. 'Απ' το μαύρο ποκάμισό του, το μαύρο του φέσι, φαίνονταν πώς είχε θλίψη. Κι' αλήθεια δεν έχει περάσει ούτε ένας μήνας όπου είχε θάψει το ένα παιδί του, πεθαμένο απ' την επιδημία που είχε ξεσπάσει στο νησί και τώρα τα δυο του άλλα κοιτούνταν από το ίδιο κακό στο στρώμα. Το τί είχε υποφέρει όλον αυτό το καιρό, με την αρρώστια και τη φτώχεια στο σπίτι και το κηνήγιο έξω του χωροφύλακα, ο Θεός μόνο το γνώριζε κι' ο ίδιος ο Μαρής που τόκρυφε βαθιά στην πληγωμένη του ψυχή.

Πόσες φορές δεν είχε ιδεί την πείνα να του σφίγγει το λαιμό με τα κοκαλιάρικα δάχτυλά της, πόσες φορές δεν του είχε έρθει να πέσει απ' τους γκρεμούς. Κι' όμως όλα είχε βρει τη δύναμη να τα υποφέρει. Όμως έρχεται στιγμή που όλα φτάνουν στην άκρια κι' ο Φυσεκάς έβλεπε πώς την είχε πιά σιμώσει. Γι' αυτό πρωί πρωί σήμερα είχε ξεκινήσει κατόπι από άγρυπνη νύκτα με την απόφαση στην καρδιά. Έπρεπε να τελειώνει μια για πάντα. Έσωνε. Του είχε μαυρίσει πια το μάτι. Εσφίξε τα δόντια. Στην τσέπη κρατούσε δυο φυσεκία δυναμίτη.

Προχώρησε. Δυο βήματα πιδ πίσω ακολουθούσε ο βουτηχτής. Σήμερα θα τον αντιμετώπιζε ο Μαρής τον άλλο. Σήμερα θάρχιγε το δυναμίτη κι' ως γίνονταν ότι ήταν, έξορία ως τον έστελναν, στα μπουδραύμια ως τον πετούσαν. Γιατί τροφή και γιατρικά ζητούσε τώρα πια για τα παιδιά του και ζωή, ζωή που ο Θεός μονάχα τη δίνει κι' άνθρωπος άνθρωπου δεν μπορεί να την πάρει.

Α! αλλοίμονο σ' όποιον έρχονταν σήμερα να τον εμποδίσει. Θα τούδειχνε ο Μαρής τί θα πει να σου μαυρίσει το μάτι.

Με τις σκέψες αυτές και βιάζοντας ολοένα το βήμα, έφτασε ο φυσεκάς στην ακρογιαλιά του. Κατέβηκε και κάθισε λίγο σ' ένα βράχο να ξεκουραστεί.

Έρριξε μια ματιά στη θάλασσα.

Απανεμιά βαθιά που κυματάει δεν κουνιούνται. Όλη εκείνη ή άπεραντωσιά έλεγες πώς είχε μαρμαρώσει. Προς τη δύση καθρεφτίζονταν ακόμα μ' άψυχην αντιφειγιά μερικές ακτίνες του άγοπορημένου φειγγαριού. Καμμιά όμίχλη στα ουρανοθέμελα. 'Απ' την άλλη μεριά άρχιζε ν' ανεβαίνει ο ήλιος.

Ο Μαρής συλλογίστηκε αλήθεια τέτοιαν ευδιά δεν την είχε ιδεί ποτέ ως τότε. Κάτω ο πυθμένος ολοκάθαρος με τη στρωτήν άμμουδιά του.

— Γιαλι το νερό μονομούρισε ο Φυσεκάς.

Σταύρωσε τα χέρια στο στήθος και ξακολούθησε να κυττάζει. 'Αξαφνα κάτι σαν έμπνευση του φώτισε το νου. Μια πρωτόφαντη συγκίνηση τον κλόνισε ολοκληρο. Έπιασε το μέτωπο και προσπάθησε να γίνει κύριος στον έαυτό του. Κάποια ιδέα άρχιζε να του κυριαρχεί το είναι.

Ξανασκέφτηκε. Μην τυχόν σήμερα κι' ήταν ή μέρα ή λαχταρισμένη, σήμερα μη θα τούρχονταν ή τύχη. Στάθηκε και παρατήρησε πάλι τη θάλασσα.

Ποιός γνώριζε; Γιατί όχι; Ίσως ή ευδιά αυτή ή ξαπλωμένη σαν το λάδι να χρειάζονταν για να ρίξει κι' ο Μαρής το καλοροζικο ζάρι. Ναι κι' ύστερα από τόσο κλάμμα.

Ο φυσεκάς ανέβηκε στο βράχο και ξερεύνησε προσεκτικά τριγύρω. Τίποτα. 'Αρχιζε ν' άπορει. Στη φαντασία του μέσα ή υποψία είχε πάρει να γίνεται βεβαιότητα. Ο ήλιος ήταν ανεβασμένος τώρα πια περισσότερο από δυο όργιές.

Ο Μαρής ξακολούθησε το παραμόνεμα. Όταν σήκωσε τα μάτια απ' τη θάλασσα ή εικόνα των δυο άρρωστων παιδιών του, του χάραξε στο νου. Τώρα θα μπορούσε κι' αυτά να τα γιατρέψει. Μόλις θα πουλούσε το ψάρι θα έστειλε μήνυμα στην Πόλη ναρθεί ο καλύτερος γιατρός, με τα καλύτερα γιατρικά του.

'Αξαφνα κάποια κακή θύμηση του σκότισε το νου μ' άπαίσιο σύννεφο. 'Αν φαίνονταν τώρα κάπου εκείνος, εκείνος που τον κυνηγούσε, ο χωροφύλακας. Ο Μαρής άνατρίχιασε και τα μάτια του έβγαλαν δυο φλόγες άγριας άπόφασης.

Γύρισε το βλέμμα προς τα κάτω ενώ ένα αίματωμένο χαμόγελο του στάλαζε απ' τα χείλια. Πλάι στα πόδια του ήταν το καμιά. Τις τελευταίες μέρες για να σκοτώσει τον καιρό ο φυσεκάς του είχε γυαλίσει τα δόντια και τώρα έλαμπαν σαν λεπίδια σιλιέτου. Ο ήλιος ανεβαίνει ολοένα. Στην ψιχή τώρα πια του φυσεκά ή βεβαιότητα ήταν ακλόνητη.

Ξακολούθησε να περιμένει όρθιος, βυθομετρώντας ολοτρύγυρα το πέλαγος. Ο βουτηχτής δέκα βήματα παρέκει κάθονταν ήσυχος.

'Αξαφνα ένα σύγκρυο ξαπλώθηκε σ' όλο το κορμί του Μαρή. Στηλώθηκε γερά στα πόδια για να μην πέσει. Όλη ή ζωή του συγκεντρώθηκε σ' ένα κυταγμα άγωνίας. Έτριψε τα μάτια και παρατήρησε μ' όλη τη δύναμή του. Όχι δε γελιούνταν. Ήταν αλήθεια. 'Αλήθεια.

Κάτι ξαπλωμένο σαν μαυροπράσινο σύννεφο φαίνονταν νάρχεται από πάνω. Ο Μαρής το γνώριζε καλά. Ήταν κοπάδια, ήταν σμάρια. Καταίβαναν καταποδιαστά κι' ατελείωτα. Ο Μαρής έσφίξε στα δυο χέρια το κεφάλι για να μην του φύγει ο νους. Φώναξε το βουτηχτή για να ιδεί και κείνος.

Σμάρια ήταν, τόσα που δεν τα ξαναείδε ποτέ του. Είχαν τελειώσει πια λοιπόν τα όνειράτα κι' οι φαντασίες. Νά τα έρχονταν έρχονταν, σίμωναν όλο ένα τα κοπάδια. Σε κομματί θα περνούσαν μπρος απ' το βράχο.

Ο φυσεκάς δυνάμωσε τη θέλησή του και κράτησε την τρεμουλα που τον κλόνιζε. Νά λοιπόν που γίνονταν το γραμμένο να που έρχονταν ή τύχη.

'Απ' την ψαριά αυτή το πιδ λίγο χίλιες δυο χιλιάδες όκάδες ήταν δικές του. Νά λοιπόν ή μαγιά που ζητούσε, ή μαγιά, το θεμέλιο, ύστερα όλα εύκολα γιατί ο παρās τον παρā γεννοβολάει.

Κάτω εκεί, μέσα στην κουφάλα ενός βράχου από βραδις είχε πλαγιάσει τη βάρκα του Λυσοέα, θα την γέμιζε, ύστερα θα σώριαζε τα άλλα στη σπηλιά, στις κουφάλες να έρθει να τα πάρει.

Ο Μαρής έτοιμασε το φυσεκι.

'Αρχισαν πια να περνούν από μπρος από το βράχο τα σμάρια. Ο φυσεκάς καιροφυλάχτηκε λίγο ακόμα. Ήθελε να χτυπήσει στη μέση για να πετύχει καλύτερα. Τώρα πια όλη ή θάλασσα ήταν γεμάτη. Ο Μαρής άναψε το φητίλι και σφεντόνισε το φυσεκι με τέχνη. Εκείνο έφηνε σφριζόντας.

'Ενας δυνατός κρότος συντάραξε τα νερά. Ψάρια άμέτρητα φάνηκαν να πλέουν στην ύψη νεκρά ή ζαλισμένα, άλλα βυθίστησαν στο πυθμένα. Ο φυσεκάς τρελλός απ' τη χαρά του κινήθηκε να βουτήξει. Τότε ένα δυνατό χέρι έννοιωσε να τον πιάνει απ' τον ώμο.

— Στάσου, άκούστηκε μια φωνή.

Ο Μαρής γύρισε και είδε. Τα σκοτισμένα του μάτια αντίκρισαν από τη μια το χωροφύλακα όρθιο μπρος του κι' από την άλλη το βουτηχτή να φεύγει τρέχοντας προς το μονοπάτι.

— Στάσου, ξαναείπε ή φωνή.

Ο φυσεκάς κινήθηκε άπότομα προσπαθώντας να ρίξει κάτω τον άλλο.

— 'Αφισέ με, μούγγρισε.

— Όχι, ήταν ή άπάντηση.

— 'Αφισε με, ξαναμούγγρισε ο φυσεκάς, ενώ τα μάτια του έκαιαν σαν κόκκινα σίδερα.

— Όχι.

'Όλα τότε χάθηκαν μπρος στα μάτια του Μαρή. Η θάλασσα κι' οι βράχοι γέμισαν μαυρίλα. Τίποτε δεν μπόρεσε να ξεχωρίσει έξόν από το καμιά που γυάλιζε χάμω.

Με μάν υπεράνθρωπη δύναμη απαλλάχθηκε απ' τα χέρια που τον κρατούσαν, χαχίλωσε και το πήρε.

Μὲ φόβερὴ δρμὴ χύθηκε ἀπάνω στὸν ἄλλο.
Μιὰ πιστολιὰ ἀκούστηκε τότε. Ὁ φουσεκῆς ἔπεσε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ αἱματο-
μένος στὴ θάλασσα κι' ὁ χωροφύλακας ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπάνω στὸ βράχο μὲ τὸ κα-
μάκι μπηγμένο στὸ στήθος.
Ὁ ἥλιος ἦταν πιά πολὺ ἀψηλὰ καὶ τὰ σμάρια ξακολουθοῦσαν νὰ κατεβαί-
νουν ὀλοένα ἀτελείωτα κι' ἀπανωτά.

Πολι.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ.

ΑΓΑΘΙΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Α.

Δὲν εἶμ' ἐγὼ φιλόποτος· μ' ἂν θῆς νὰ μὲ μεθύσης
δός μου ἀφοῦ πρώτα σὺ γευθῆς τὴν κοῦπα τὴν χρυσή.
Καὶ θὰ δεχθῶ· γιατί ἄμα σὺ στὰ χεῖλη τὴν ἐγγύσης
πῶς ἀπὸ τέτοιον κεραστή θὰ φύγω τὸ κρασί;
Περνᾷ μου ἡ κοῦπα τὸ φιλι ποῦ σὺ θὰ τῆς χαρίσης
καὶ ψιθυρίζει μου γλυκὰ πῶς ἔχεις πιεῖ κ' ἐσύ.

Β.

Τάχα κ' ἐσὺ κρυφαγαπᾷς, Ροδάνθη, καὶ παθαίνεις
καὶ λιώνεις μὲ τὰ μάτια σου ἀκοίμητα, στεγνά;
Ἡ σὺ κοιμᾷσαι ξένοιαστα καὶ λόγος τῆς καμμένης
ἀγάπης μου δὲν γίνεται ποτὲ καὶ πουθενά;
Θὰ πάθης ὅμως σύντομα κ' ἐγὼ θὰ καμαρώνω
βρεγμένα σου τὰ μάγουλα μὲ δάκρυα περισσά.
Τί ἢ Ἀφροδίτη εἶναι κακὴ γιὰ τᾶλλα ἄμμι' ἔχει μόνον
καλό, πῶς τὰκατάδεκτα κορίτσια τὰ μισᾷ.

Γ.

Ὅλην τὴν νύκτα μύρομαι κιᾶμα τὸ φῶς προβάλλη
καὶ μοῦ χαρίση ἓνα ἑλαφρὸ πρωτόπνι, νά σου ἐξεῖ
Τὰ χελιδόνια γύρω μου περιλαλοῦν καὶ πάλι
στὸ δάκρυ βιάλλουν με, σκορποῦν τὸ κῶμα τὸ γλυκί.
Στέκουν ὑγρὰ τὰ μάτια μου καὶ τῆς Ροδάνθης πάλι
τὸ μέλημα στὰ στήθη μου στριφογυρνάει σιγῶ.
Φθονερά πάψετε πουλλιὰ τὸ μυρολόγι ἀγάλε·
τῆς Φιλομήλας τὴν λαλιὰ δὲν ἔχω μάθει ἐγὼ!
Κλαῖτε τὸν Ἴτυλον ἄλλοῦ, μὲς στὰ βουνά, στὰ δάση·
μὲς στὴν ἀβλή τοῦ Ἐπωπος πετᾷτ' ἐσεῖς, πουλλιὰ,
Ἴσως μιὰ στάλα κοιμηθῶ κι' οὐνερον ἴσως φθάση
καὶ στῆς Ροδάνθης κλίνη με γλυκὰ τὴν ἀγκαλιά.

1910.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ.

ΜΙΑ ΒΡΑΔΙΑ ΣΤΗ ΒΕΡΟΝΑ.

(COMTESSE DE NOAILLES "LES VIVANTS ET LES MORTS" Σελ. 174)

Βερόνα, τίς πλατεῖες σου τὸ βράδι ἀσημοβρέχει,
μὲ σμιλακίες καὶ κυπαρίσσια οἱ ῥόδινοι οὐρανοὶ
χαρακωτοί· καὶ δείχνεται σὰν ἀπὸ μναρέδες
πρασινοπένθιμο στεφάνι ἡ χώρα νὰ φορῆ.

Στοῦ παλατιοῦ ξεθωριασμένα τὰ χρυσάφια βλέπεις
νὰ κυματίζη λαμπερὴ μιὰ χλαίνα χνουδωτή.
Τὰ ἐρωτικά τὰ περιστέρια ὑπάκουα
ἀνατριχιάζουν ἐκεῖ πέρ' ἀπὸ ἡδονή.

Ἀνάμεσ' ἀπ' τοὺς τούβλινους τοίχους ποῦ καθρεφτίζει
στὸ ρέμα τοῦ ὁ Ἀδέγης ῥεῖ πλατὺς κοκκινωπός,
ὀρμητικά, γοργά. Στὴ χώρα τῆς Ἰουλιέττας
τοῦ αἱμάτου ἔχει τὸ χρώμα ὁ ποταμός,

Τραγικὴ γλύκα πολιτείας αἱματοσπαρασμένης.
Δρόμος ποῦ ζοῦν τὰ περασμένα κάτου ἀπ' τὸ φτερό
τοῦ κοιμισμένου ἀνέμου. Νά! Μιᾶς μάσκας ὁ ἴσκιος τρέχει
στῶν ἐραστῶν πολέμιων τὸ χορό.

Τινάζομαι, τὸ σπῖτι σου ξανοίγω Ἰουλιέττα
κατάμαυρο γιὰ κλάϊματα, κρύο κάρβουνο· εἶν' ἐκεῖ
ποῦ ὁ δροσερὸς κορυδαλλὸς μὲ τὸ κελαῖδιό του
σὲ τρομάζει. ὦ, ἐσύ,

Πῶς κήκεες, πῶς φαγώθηκες, τοῦ μαρτυρίου νεράϊδα.
Τί ὥραιο τοῦ πόθου πύρινου ποῦ σ' ἀρπαξε τὸ κῶμα
τὴν ὥρα ποῦ ἔξαφνα ἔκραξες:
«παραμάννα, ἐτοιμάστε μου τὸ μνημα

Τὸ μνημα μου ἐτοιμάστε καὶ τὸ ξόδι μου
βιολετί, μαῦρο στρώστε μου τὸ νυφικὸ κλινάρι
ἀνίσως δὲν τὸν ἀγκαλιάσω τὸν δημορφονιὸ
ποῦ ἔλαμπε μέσ' στὸν κήπο σὰ φεγγάρι».

Ἀγνάντια στὴν ἡρωϊκὴ, στὴ γοερὴ σου μάνητα
στὸ βάσανο ποῦ σ' ἔκαιγε, στὰ σκούσιματά σου ἔμπρός
ἡ δίψα εἶναι πηγὴ ἀναβρυστικὴ
καὶ ἡ πείνα χορτασμός.

Σὰν τὸν ἀνίκητο ἔρωτα ποῦ τὸν ἐξευμενίζου
τὰ δάκρυα, ἄλλο τίποτε δὲ βρίσκεται ἐδῶ κάτου
τὸ γνώριζες; ὁ πόλεμος, ἡ μουσικὴ, ἡ φωτιά
χλωμὰ εἶν' ἀντιφεγγισματά του!

Ποῦ εἶν' ἀδερφή μου ὁ κόρφος σου, κ' ἡ αὐγερινὴ σου ὄψη;
Νύχτα· σοῦ φέρνω τὴν καρδιά μου, βογγοαναστενάζει

τὸ περιστέρι ἀπάνου στὴ συκομουριά
σὰ νὰ πεθαίνει ἀπὸ μαρτζι...

Βαρὺ παλάτι παραπέρα πορφυροβαμένο
κλειστὰ τὰ παραθύρια του τὰ πράσινα κρατεῖ
σὲ πλάτια ἀγνοτριανταφυλλιά. Χεινόπωρο ἕνα βράδυ
ἔγραφε τὴν Παράδεισον ὁ Ντάντες μέσα ἐκεῖ.

Μὲ γλύκα θεία τὰ μάτια του γέμιζαν γύρω οἱ λόφοι
τὴν ὥρα ποῦ ἀποκαρωμένοι, σκεπτικοί, γιὰ ἰδέξ
στὸ γλυκοχάραγο οὐρανὸ τῆς Ἰταλίας οἱ ἀγγέλοι
γέρνουν ἀπάνω ἀπὸ τὶς σμιλακιές.

Μὰ πιὸ πολὺ μοῦ εἶσαι ἀκριβό, τοῦ μεθυσμοῦ ἐσὺ σπίτι,
κ' ἐσὺ μπαλκόνι ἀπ' τ' ἀηδονιοῦ τοὺς γόους λαχταριστό.
Αὐτοῦ χαϊδολογοῦσες Ἰουλιέττα
τὸ Ρωμαῖο στὸ πλευρό σου κρεμαστό.

Μὰ πιὸ πολὺ μοῦ εἶσαι ἀκριβό, τοῦ πυρετοῦ μπαλκόνι
σκοταδερό ποῦ ἡ μεταξένια ἢ σκιά σου λαλοῦσε
στριφογυρνώντας, καὶ τὸ ταῖρι σμίγοντας τὰ χεῖλη του
μ' ἕνα «Πιά σ' ἔχω!» σὲ λυγμοὺς ξεσποῦσε.

Εὐλογημένος ὁ ἔρωτας μέσα κι' ἀπάνου ἀπ' ὅλα
ἱερό κι' ἄς εἶναι τὸνομά του ἀκέρια πέρα ὡς πέρα
καὶ ἡ βασιλεία του! Τὶς δάφνες καὶ τὰ ρόδα φέρνω
στῶν Καπουλέτων μοναχὰ τὴ θυγατέρα.

ΑΘΗΝΑ, 17-11-1918.

ΜΕΤΑΦΡ. ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΣΤΗΝ ΚΟΝΤΕΣΑ ΝΤΕ ΝΟΑΓΗ.

Τ' ἀντίκρυσα τὸ Φῶς Σου ἐγὼ καὶ ζῶ στὸ θάμπωμά Σου,
Τὰ μάτια μου ὅμως γλίτωσαν ἀπὸ τὸν τυφλωμό,
Γιατὶ πρωτόειδανε τὸ φῶς, Ἀκρόπολη, σιμά σου
Καὶ ζήσανε στῆς Ἀττικῆς τὸ φέγγος τὸ ἱερό!

Τὰ Γαλανὰ ἀκροούρανα κι' ὅλα τὰ Πράσινά Σου
Ἐμένα δὲ μεθύσανε σὰν ἕνα ἀψὺ ποτό,
Γιατὶ μὲ πρωτομέθυσε, γύμνια ἀττική, ἡ θωριά σου
Μὲ τὴν πεντάμορφη γραμμὴ πούναι στὸν Ὑμηττό!

Ἡ Λάβρα Σου μὲ ζέστανε καὶ ζῶ μέσ' στὴ φωτιά Σου,
Καὶ στὴ θρακιά Σου ξέγυρα μὰ δίχως νὰ καῖ,
Γιατὶ μὲ πρωτοζέστανε, Ἀθήνα, ἡ ἀγκαλιά σου
Ἡ φλόγινη μαζί μὲ τὸ λιοπύρι τὸ ἀττικό!

Ὅλης τῆς Ζήσης τὴ χαρὰ τὴν ἔζησα κοντιὰ Σου,
Μὰ τὸ κορμί δὲν ἔλιωσε στὸ λῆγωμα μου αὐτό,
Γιατὶ τὴνε πρωτόζησε ψηλά στὰ μάγμαρά σου,
Ὡ Παρθενῶνα, σ' ἔρηβο λεβέντη σκαλιστό!

Τὴν ὁμορφιά τοῦ Χάρου ζῶ στὰ νεκροτραγουδά Σου,
Μὰ ὁ Ἄδης Σου δὲ μ' ἄγγιξε καὶ μ' ἄφησε νὰ ζῶ,
Τὶ πρωτοπέθανα ἄλλοτε, γῶμα ἀττικό, βαθιά σου
Σὲ σούρουπο μενεξελὶ μέσ' στὸν Κεραμεικό!

ΠΑΡΙΣΙ 1918.

ΚΩΣΤ. Γ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ

ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ.

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Πάμε νὰ ξεφαντώσουμε στοῦ βίου μας τ' ἀκρογιάλι,
Μ' ἀνθούς καὶ κληματοπλεχτα στεφάνια στὸ κεφάλι.
Γιατὶ θε' νά'ρη ἡ ὥρα μας στὴ γῆ ποῦ θὰ μᾶς βάλουν,
Στρῶμμα νὰ γίνουμε κ' ἐμεῖς ποῦ θὰ στρωθοῦνε κ' ἄλλοι.

Δός μου τὸ κρασοβάλσαμο νὰ μοῦ γλυκάνῃ ἐντός μου,
Πληγές ποῦ μ' ἀνοιξαν βαθεῖα τὰ βέλη τοῦ ἔρωτός μου.
Ἐγὼ τὴ μέθη ἐπόθησα μὲ τὰ χρυσὰ ὄνειρά της,
Ἄπὸ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ, κρανίο βαθὺ τοῦ κόσμου.

Τὸ ἔξρω· πῶς αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ ποῦ ἐστάθη
Κι' ἀναψε μέσ' στὰ στήθια μας ἀγάπης κ' ἔχθρας πάθη,
Θὰ τῶθελα καλύτερα νὰ φέγγῃ στὴν ταβέρνα,
Παρὰ νὰ τρεμοσβύνη ὠχρὸ μέσ' στῶν ναῶν τὰ βάθη.

Πάρε το, πόθε μου κρυφέ, στὸ χέρι σου τὸ τάσι.
Καὶ σύρε πέρα ὀλόχαρος στῆς ἐξοχῆς τὰ δάση.
Πόσους καὶ πόσες ὁ Οὐρανός—ὦ τί πικρὴ εἰρωνεῖα—
Σὲ βάζει, τάσια, καὶ σταμνιά, δὲν ἔχει μεταλλάσει!

Κανεὶς σοφὸς ποῦ ἐζήτησε τὸ μυστικὸ στὸ μνημα,
Ἐξω ἀπ' τὸν κύκλο τῆς σκιάς δὲν ἔκαμ' ἕνα βῆμα.
Καὶ μαθητάδες καὶ σοφοὶ τοῦ κάκου κοπιᾶζουν.
Ἐσὺ ὅσαι ἡ ἀδυναμία μας, γυναῖκα, ἐσὺ τὸ κρέμα.

Ἐσὺ, ποῦ ὄντας ἐγίγρισες τὰ μάτια σου καὶ μὲ εἶδες,
Κι' ὅπου ἂν περάσω δόκανα μοῦ σταίνεις καὶ παγίδες,
Δὲν θὰ θελήσης, ἂν πιαστῶ, στὸ μέτωπό μου ἀπάνω
Τῶν καταδίκων ἄπονα νὰ βάλῃς τῆς σφραγίδες.

Ὅλα τ' ἀστέρια σου, Οὐρανέ, κ' οἱ Ἡλιοὶ σου ὅλοι οἱ τόσοι,
Γιὰ νὰ φωτίσουν δὲ μποροῦν τὴν ὀδηγήτρα Γνωσι.
Καὶ χάνει ἀπὸ τὰ χέρια της στὰ σκοτεινὰ τὸ νῆμα.
Ποῖός σ' ἕνα τέτοιον ὀδηγὸ ἕνα ὀδηγὸ θὰ δώσῃ;

ΑΛΕΞΑ ΝΑΡΕΙΑ, 1919.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΝΥΚΤΕΡΙΝΟ.

Τὸ βορεινὸ οὐρανὸ κλωθογυροῦνε
τ' ἄστρα τὰ ἑπτὰ τὰ σταυρωμένα.

Μέσα ἀπὸ τὰ σκοινιά πὸν ἀργοσαλεύουν
κι' ἀπ' τὰ λογῆς κατάρτια τὰ γερμένα
(ἄκου, πῶς πᾶνε κι' ἔρχονται, λυπητερά, ὀλοένα!)
μέσα ἀπὸ τὰ σκοινιά πὸν ἀργοσαλεύουν
στὸν ξάστερο οὐρανὸ πῶς τρεμουλιάζουν
πάνω ἀπ' τὸ μῶλο τ' ἄστρα στηλωμένα!

Μέσα στὴν ἄδειαν ἵπαρξί μου
ἔσένα, γλυκὸ μάτι, πὸν χαράζει
ὁ Αὐγερινός, ἔσένα ἔχω κρατήσει,
πάνω ἀπ' τὴν τρικυμία πὸν ἔχει φυσήσει
νὰ κυβερνᾷς, καλόβουλο κι' ἀγαπημένο ἀστέρι.

Λάμψη τόσο ἀκριβή, πῶς μοῦ μερώνεις
μιὰ χειμωνιά γυμνή καὶ παγωμένη!
Μέσα τῆς τώρα
εἶς ἢ Πλειάδα, πὸν ἀνεβαίνει.

ΑΘΗΝΑ.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΙΝΕΣ ΖΩΕΣ.

[ΣΕΙΡΑ ΕΧΤΗ *]

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ.

Στέκει στὸ παράθυρο ἡ Κυρία.
Βλέπει κάτω στὸν κῆπο.
Φυσάει ἕνας ἀέρας. — Εἶναι ἡ πνοὴ πὸν φέρνει τὸ φθινόπωρο.
Συλλογίζεται πῶς εἶνε ἡ ἐποχὴ πὸν πεθαίνει ὅτι εἶναι μαραζωμένο.
Αὐτὸ τὸ ξέρεи κι' ὁ Ἀγαπημένος ἀρρωστος πολὺ καλά. Μεθαύριο πὸν θὰ
συρθῆ σὲ τοῦτο τὸ παράθυρο, θὰ δῆ τὰ φύλλα τῆς βερικοκκιάς κ' ἐκεῖ στὸ βάθος
τὸ νέο πλατάνι.

Κατεβαίνει καὶ παραγγέλλει νὰ κόψουν τὴ βερικοκκιά καὶ τὸ πλατάνι. Νὰ κό-
ψουν καὶ τὴν κληματαριά!

— Γιατί!... Γιατί!...

— Ἔτσι δὲ θάβρω τόπο ν' ἀκουμπήσῃ τὸ φθινόπωρο στὸν κῆπο μας...

Ὁ ἀρρωστος ἀκούει τὸ χτύπο τοῦ τσεκουριοῦ.

* Ἡ πρώτη σειρά τυπώθηκε στὰ «Γράμματα» Τομ. II Σελ. 182.
Ἡ δεύτερη » » » » » II » 487.
Ἡ τρίτη » » » » » III » 30.
Ἡ τέταρτη » » » » » III » 399.
Ἡ πέμπτη » » » » » V » 8.

— Τί κόβουν;!... Τί κόβουν;!... Εἶνε κανένα σάπιο δένδρο καὶ τὸ κόβουνε
μὴ σωριαστῆ καὶ πνίξῃ τὰ λουλούδια;

— Κόβουν ἕνα πλατάνι, μιὰ βερικοκκιά καὶ τὴν κληματαριά.

— Γιατί;!... Γιατί;!...

Η ΣΤΙΓΜΗ.

Τραβοῦσα πεζοπόρος νὰ φτάσω πρὶ νυχτώσῃ στὴν κορφή. Εἶχα νὰ κόψω
πολὺ δρόμο ἀκόμη. Τὸ βῆμα μου ἦταν ἀργὸ μὰ συνεχῆς κι' ἄ δὲν πρόφτανα νὰ δῶ
τὸν κάμπο πὸν περπάτησα ὀλημερῆς νὰ πλῆ μέσα στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, πάντα θὰ
πρόφτανα νὰ τότε δῶ μέσα στὴ λάμψη τοῦ δειλινοῦ.

Ἄξαφνα ἄκουσα τὸ σφύριγμα τοῦ σιδηροδρόμου. Ἀκόμα λίγο, καὶ περνοῦσε
σιμὰ ἀρχίζοντας νὰ χώνεται στὸ τουνέλι.

Ἀπὸ τὸν ἐξώστη του ἐκύταξε μιὰ γυναῖκα.

Μὲ εἶδε κ' ἔπεσε!

Ἄνοιξα τὴν ἀγκάλη μου καὶ τῆνε κράτησα.

— Δυστυχημένη.... γιατί τό κανες;!

— Δὲ ξέρω! Ἐπίστευα στὴ Στιγμή... Τώρα καταλαβαίνω πῶς δὲ φτάνει γιὰ
νὰ δῆ κανεῖς, νὰ σκεφτῆ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ! Ἄλλοίμονο! Δὲ βλέπω πιά ὅτι
εἶδα, δὲ σκέφτηκα καλά, καὶ μετανοῶ γιὰ τὴν ἀπόφασί μου.

— ὦ! ἡ Στιγμή!... μόλις μ' ἔφτασε γιὰ ν' ἀνοίξω τὴν ἀγκάλη μου νὰ σὲ
κρατήσω στὴν πτώση σου· μὰ χρεύστηκα πολὺν καιρὸ γιὰ νὰ μάθω «τὸν νόμο
τῆς Ἀδρανείας καὶ τῆς φορᾶς» κ' ἡ φιλανθρωπία καλλιεργεῖται μέσα μου ἀπὸ τὰ
μικρά μου χρόνια· ἡ Στιγμή μόλις μ' ἔφτασε νὰ σὲ κρατήσω στὴν πτώση σου.

— Καὶ τώρα;

— Οἱ δρόμοι μας εἶναι διαφορετικοί. Θὰ συνεχίσω τὸ ἀνέβασμά μου στὴν
κορφή... κι' ἂν δὲν προφτάσω τώρα πειὰ νὰ δῶ τὸν κάμπο στὴ λάμψη τοῦ δει-
λινοῦ πάντα θὰ προφτάσω νὰ τότε δῶ μέσα στὴ μενεξεδένιαν ἄχνα τοῦ σούρουπου.
Ἐγὼ εἶμαι πεζοπόρος. Γιὰ σέ, δυστυχημένη.... ἔφυγε ἡ μηχανή.

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΩΝ ΚΡΙΝΩΝ.

Δυὸ ἀγόρια παίζανε στὸν κῆπο.

Τὸ ἕνα κυνηγοῦσε τίς πεταλοῦδες καὶ τ' ἄλλο ἔσκυβε πάνω ἀπὸ τὰ κρίνα.

Ἐκεῖνο πὸν κυνηγοῦσε τίς πεταλοῦδες εἶπε ἀπογοητευμένο:

— Βέβαια... δὲν εἶναι πειὰ .. ἀγνωστο εἶδος πεταλοῦδες...

καὶ κάθισε σ' ἕνα πάγκο.

Τὸ ἄλλο ἀγόρι θωροῦσε ἕνα κρίνο πὸν σάλευε, σὰ λευκὴ φλόγα, στὸ ἀγγιγμά
του. Ἄξαφνα, εἶδε ἕνα ἄλλο κρίνο, σιμὰ, πὸν ἔτρεμε ἀπάνω στὸ μακρὺ του στελέχι
χωρὶς νὰ τ' ἀγγίξῃ.

— Ἄ!... Γιατί τρέμει αὐτὸ τὸ κρίνο;

— Μιὰ μέλισσα ὅτι σηκώθη ἀπὸ πάνω του καὶ σαλεύει.

— Τί εἶνε τὸ χνοῦδι, κ' ἡ κίτρινη σκόνη;

— Ἄγνωστis, ἀγαπητέ μου, καὶ τὰ στοιχειωδέστερα τῆς Βοτανικῆς... Θὰ σοῦ
δώσω νὰ διαβάσῃς...

Ἐκλεισε ἡ ὥρα τοῦ παιχιδιοῦ καὶ τ' ἀγόρια ἀφήκανε τὸν κῆπο.

Ἐρχονται συχνά, τὰ δυὸ ἀγόρια, στὸν κῆπο.

Ὁ κυνηγὸς τῶν πεταλοῦδων διαβάσει μιὰν «Ἐντομολογίαν» χωρὶς νὰ τὸν
ἐνδιαφέρουν οἱ πολύχρωμες πεταλοῦδες πὸν τὸν τριγυρίζουνε. Τὸ ἄλλο ἀγόρι, ἀπορ-
ρίχνει τὸ βιβλίον του—μιὰ «Βοτανικὴ» καὶ σκύβει σὰ κρίνα, πάντα μὲ πίστη
πῶς θὰ ἀνακαλύψῃ κάτι σὰ κρίνα πὸν δὲν εἶδανε οἱ βοτανολόγοι.

Η ΑΣΚΗΜΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΩΡΑΙΑ ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ.

Καμιά φορά, μπροστά στον φτωχικό καθρέφτη, θωρώντας τα ωραία της μάτια θυμάται πώς μπορούσε να ήτανε κι «ωραία γυναίκα» κι' αναστενάζει.

Καμιά φορά, θαρρεί πώς αυτή—το άτομό της, η απόστασή της... ή υγεία της να ποῦμε—εἶνε τὰ μάτια της και ἡ ἀσκήμια της δὲν εἶνε παρὰ κάτι ξένο...—μιά ἀρρώστεια!

Καὶ μαμιά φορά αἰσθάνεται πὼς οὔτε μάτια δὲν ἔχει ωραία, μὰ μόνο ωραία ψυχὴ πὸν ἀναβαίνοντας σ' αὐτὰ δανείζεται τὴν μαυρίδα τους γιὰ νὰ πενήσει τὴν ἀσκήμια τοῦ κορμοῦ της!

ΤΟ ΡΟΪΔΙ.

Ἐν' ἀληθινὸ θαῦμα!

Ἄνθος: ἓνα ποτήρι ἀπὸ κοράλι γεμάτο φλόγες.

Ἐστερα καρπός: μιὰ θήκη ἀπὸ πολύτιμο πετρί.

Μιά μέρα ἀγνουσιατικὴ ἀνοιξε ἓνα ροῖδι μπρὸς στὰ μάτια μου και ρέψανε τρία σπιρὰ στὴ γλῶσση, σὰ ρουμπίνια πὸν χύνονται ἀπὸ σκασμένη θήκη.

Ἐσκυφα, τὰ μάζωξα ἓνα ἓνα, και τὰ θωροῦσα στὴν παλάμη μου.

— ... Μά... πὼς τὸ μπορεῖ ὁ ἥλιος (ἔτσι σφιχτοδεμένη ἢ σακούλα) νὰ σταλάζει μέσα της και νὰ κρουσταλιάζει;!

ΤΑ ΓΕΛΟΙΑ ΤΟΥ ΤΡΕΛΛΟΥ.

Εἶχα ἐποσχεθῆ νὰ πάω καμιά φορά μαζί της στ' ἀμπέλι και μιὰ νύχτα τῆς παράγγειλα πὼς μπορεῖ νὰ μοῦ φωνάξῃ τὴν ἄλλη μέρα ὅσο θέλῃ πρωτὶ. Εἶταν ἐκεῖ κι' ὁ Θανάσης, ὁ τρελλὸς ἀδερφός της, πὸν ἡ τρέλλα του εἶνε νὰ γελᾷ ἀσώπαστα.

Μὲ ξύπνησε πρωτὶ κι' ἀναβαίναμε τὸ βουνό.

Ἐ Θανάσης περπατοῦσε λίγο μπροστά μὲ τὴν τρέλλα του—τὰ γέλοια—και κάθε λίγο γυροῦσε και μὲ κυττοῦσε μὲ τὴν τρέλλα του....

— Εἶν' εὐχαριστημένος ὁ Θανάσης πὸν ἐρχόσαστε στ' ἀμπέλι... μοῦ εἶπε ἡ κόρη.

— Τὸν καῦμένο τὸν Θανάση!...

— Δὲ ξέρετε... ψὲς τονέ κατάλαβα χαρούμενο—γιατί ἐγὼ καταλαβαίνω μέσα στ' ἀσώπαστα γέλοια του, τὸ γέλοιο πὸν εἶνε ἀπὸ αἰτία—μὰ δὲν κατάλαβα αὐτὴ τὴν φορά τί ἦτανε....

— Ἐ καημένος ὁ Θανάσης....

— Τὰ μεσάνυχτα τὸν ἐνοιωσα πὸν σηκώθη κι' ἀνοιξε τὸ παράθυρο. Τοῦ μάλωσα κι' ἔπεσε στὸ στῶμα του. Τοῦ εἶπα πὼς πρέπει νὰ κλείσῃ τὸ παράθυρο και μοῦ εἶπε «Ὅχι». Νὰ δῶ, λέει, πὸν θὰ ξημερώνη γιὰ νὰ σὰς ξυπνήσω. Σηκώθηκα και τόκλεισα ἐγὼ. Τὴν ἀγῆ μοῦ φώναξε. Καθώτανε στὸ παράθυρο κ' ἐντοῦσε ἀπὸ μιὰ χαρμίδα. «Ξύπνα, λέει, τὸν Κύριο, νὰ πάμε στ' ἀμπέλι μας». Ἐτι ἔπερνε νὰ φέξῃ.... Τοῦ εἶπα πὼς εἶνε πάρα πολὺ νωρὶς γιὰ σὰς.... Σηκώθη και κάθησε στὴν πόρτα τῆς κάμαράς σας και κίτταγε στενοχωρημένος πὸν ξημερώνε ὀλοένα και δὲ σὰς ξύπναγα.

Ἐ καῦμένος ὁ Θανάσης!...

Ἐφτάσαμε στ' ἀμπέλι.

— Ἐ! εἶνε πολὺ χαρούμενος ὁ Θανάσης....

Ἐ τρελλὸς στεκώτανε σιμὰ μας; ἢ μὰς κυττοῦσε μὲ τὴν τρέλλα του.

— Ξέρετε... μοῦ εἶπε ἡ κόρη... αὐτὸ τὸ ἀμπέλι τ' ἀνάστησε ὁ Θανάσης....

Ἐ ἦτανε πρὸ τρία χρόνια πέτρα... Δούλενε μῆνες... Μά... δεῖτε τὸν πὼς χαίρετε!...

Ἐ τρελλὸς στεκώτανε μὲ τὴν τρέλλα του... δίχως καμιά ἐκδήλωση χαρῆς ἢ εὐχαρίστησης... Ἐτόσο εἶπα, κάνοντας τὸν θαυμασμένο:

— Ἐλήθεια;! Ἐ Θανάσης ἔκανε τοῦτο τ' ἀμπέλι;!... Κι' αὐτὸ τὸ κλίμα τὸ φορτωμένο σταφύλια!... τὸ φύτεψε ὁ Θανάσης...;!... Καὶ τοῦτο τὸ μοσκάτο...;!

— Ἐ Ὄλα!... Ἐ Ὄλα!...

— Μπράβο!...

Κι' ὁ τρελλὸς γελοῦσε.

Ἐ ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ξανοίγω κ' ἐγὼ μέσα στὴν τρέλλα τοῦ Θανάση τὴ χαρὰ του.

ΜΠΑΛΑΝΤΑ.

Ἐ γέρος πυργοδεσπότης πρόσεξε πὼς κίμποσε νύχτες στὴ σειρὰ, ἢ νέα πυργοδέσποινα πήγαινε κι' ἀκουμποῦσε στὸ παράθυρο γιὰ νὰ «πρὸσβλέψῃ» τὸν νέον ἱππότη πὸν περνοῦσε σὰν ἴσκιος κάτω στὸ δρόμο.

Ἐ γέρος πυργοδεσπότης παραμόνεψε στὴ σειρὰ κίμποσε νύχτες αὐτὸν τὸν ἔρωτα. — Σιωπηλὴ ἀγάπη ἀπὸ ἔξη ὀργιῆς ἀπόσταση — και ἢ ὀχιᾶ ἢ ζήλεια, πλημμυροῦσε τὸ φαρμάκι μέσα του.

Μέσα στὸ φαρμάκι τῆς ζήλεια; πὸν πλημμυροῦσε μέσα του, γεννήθη τὸ καβουράκι ἢ περιέργεια πὸν τότε δάγκωνε κι' αὐτὸ φριχτά!

Ἐ γέρος πυργοδεσπότης κάλεσε τὸν νέον ἱππότη ν' ἀρθῇ στὸν πύργο του «γιὰ μιὰ παρτίδα σκάκι» και τοῦ ὄρισε μιὰν ὥρα προχωρημένη νύχτα, ὥρα πὸν ἢ νέα πυργοδέσποινα ὄφειλε νὰ ἀποτραβηχτῇ στὴν κάμαρά της.

Ἐ παρτίδα τὸ σκάκι, ὄργισε νὰ τελειώσῃ κι' ὁ κακόβουλος γέρος πρότεινε στὸ νέο νὰ κοιμηθῇ στὸν πύργο.

Στὸν πύργο ἦτανε δυὸ κάμαρες μὲ παράθυρα ἀντικρουστά. Στὴ μιὰν ἀγρυπνοῦσε ἢ νέα πυργοδέσποινα. Στὴν ἄλλη ὁ νέος ἱππότης κι' ὁ γέρος πυργοδεσπότης ἀγρυπνοῦσε στὴν κάμαρά του παραφυλίγοντας πίσω ἀπὸ τὸ παράθυρο πὸν ἦτανε στὴ μέση τῶν τριῶν ὀργιῶν τὸ διάστημα πὸν τοὺς χόριζε.

Πέρασε ἢ νύχτα σιωπηλή. Οὔτε τρίξιμο ἀκούστη παραθυρόφυλλου οὔτε κίβ πουλιοῦ κελαϊδισμός.

Ἐ γέρος πυργοδεσπότης, τὸ πρωτὶ, μπῆκε στὴν κάμαρα τῆς γυναίκας του και τὴν ρώτησε ἂν πέρασε καλά τὴ νύχτα κι' ἢ νέα πυργοδέσποινα ἀπάντησε πὼς ἀγρύπνησε γλυκά, ἀκούοντας τὸ κελαϊδισμὸ τοῦ ἀηδονιοῦ. Ἐστερα ὁ γέρος πυργοδεσπότης μπῆκε στὴν κάμαρα τοῦ ξένου και τοῦκανε τὴν ἴδιαν ἐρώτηση — ἂν πέρασε καλά τὴ νύχτα — κι' ὁ νέος τοῦδωσε τὴν ἴδιαν ἀπάντηση: «Ἐγρύπνησα γλυκά ἀκούοντας τὸ τραγοῦδι τ' ἀηδονιοῦ».

Ἐ γέρος πυργοδεσπότης διάταξε νὰ ἐτοιμαστῇ πρόγευμα και μέσα στὴ σιωπῇ πὸν κρατοῦσε, εἶπε ἄξαφνα καρφόνοντας τὸ βλέμμα του ἀπάνω τους: «Ἐγρύπνησα φριχτά... ἀκούοντας τὶς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ πὸν χτυποῦσανε σὰ ψιλὸ χαλάζι τὰ παραθυρόφυλλά σας.»

ΜΙΚΡΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ :

1.— ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ.

(ΣΤΗΝ ΑΓΑΘΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΡΥΣΟΜΑΛΛΗ).

[Είπε κάμποσος καιρός, που συμπληρώνοντας κάποιο βιβλίο μου, έγέμισα λίγες σελίδες του με τις παρακάτω σημειώσεις μου για τη μεταφραστική προσπάθεια των λυρικών κομματιών, ξένων και αρχαίων, οι οποίες έγιναν ως τὰ τώρα στη γλώσσα μας.

Στην ειδηση του θανάτου του Κερκυραίου λογίου Στυλιανού Χρυσομάλλη, που διαβάζω άξαφνα σὲ φύλλο τῆς εφημερίδας «Ἐστία», σπεύδω νὰ τίς ἀποσπᾶσω καὶ νὰ τίς στείλω στ' ἀγαπημένα «Γράμματα» μὲ τὴν παράκληση νὰ τίς δημοσιεύουν ὡς ἀφιέρωμα στὴ μνήμη του].

Ὅσο βλέπω τίς κακόζηλες, τίς βιαστικές, τίς ἐπιπόλαιες μεταφράσεις ποὺ γίνονται σήμερα ἀπὸ μερικοὺς νέους μας τῶν ξένων λυρικῶν ποιημάτων, τόσο περισσότερο συλλογίζομαι τὸν Ἀργύρη Ἐφταλιώτη. Γιατί ὡς μεταφραστὴς ἐκείνος κάποιων λυρικῶν ποιημάτων καὶ εἰδικότερα τοῦ Κορυδαλλοῦ τοῦ Σέλλεϋ ἔδειχτηκε μαέστρος. Ξεπέρασε τὸ μεταφραστὴ Βαλαωρίτη τῆς «Λίμνης» τοῦ Λαμαρτίνου, ὅχι ὁμοῦ καὶ τὸ Γλαῦκο Πόντιο τοῦ «Βουτηχτή» τοῦ Σίλλερ.

Ἄν ἤθελε τώρα νὰ ἐξετάσει κανεὶς τί ἐπίδραση ἐξάσκησαν οἱ μεταφράσεις τοῦ Ἐφταλιώτη τῶν δύο ποιημάτων τοῦ Σέλλεϋ στὴ νέα μας ποίηση, θὰ χρειαζόταν ν' ἀπλωθεῖ κανεὶς σὲ δλόκληρη μελέτη.

Αὐτοὶ εἶνε οἱ γνωστότεροι ἴσως ἀπ' τοὺς παλιούς μας ὡς μεταφραστὲς λυρικῶν ρομαντικῶν τραγουδιῶν. Γιατί εἶνε καὶ ἄλλοι κλασικότεροι στὸ γούστο τους καὶ τὴν προτίμησή τους, καθὼς λ. χ. ὁ Σολωμὸς στὴ μετάφρασή του τῆς Ὠδῆς τοῦ Πετράρχη: *Chiare, fresche e dolci acque*, ποὺ θὰ εἶταν τελεία ἂν δὲν εἶχε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κάποιες γλωσσικὲς ἐλλείψεις, ποὺ ὁ ποιητὴς τῆς «Φαρμακωμένης» εἶχε τότε σὲ πολὺ βαθμὸ.

Ἰσως πιά ἦρθαν ὁ Χρυσομάλλης, ὁ Καλοσοῦρος καὶ πὺ ὕστερα ὁ Γρυπάρης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποὺ μπορεῖ νὰ λησμονῶ ἢ καὶ ν' ἀγνοῶ. Νὰ λ.χ. ποὺ θὰ λησμονοῦσα τὸν Παλαμᾶ ὅχι τόσο τῶν δύο του Πινδαρικῶν Ὑμνων, ὅσο τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ὑμνου» τοῦ Μιστρᾶλ, ὅπου ξεχνᾶ γιὰ λίγο κάπως τὸ βαρβαρικὸν ἑαυτοῦ. Ὅσο γιὰ τὸ Μαλακάση τῶν «Στροφῶν» τοῦ Μορεᾶς τὸν ἔχω πάντα ὑπ' ὄψη μου. Ἄλλοῦ σὲ εἰδικὸ ἄρθρο μου γιὰ τὴ Γαλλικὴ Στροφή κάνω εὐρύτερο λόγο. (1)

Ὁ Καλοσοῦρος μὲ τοὺς «Τάφους» τοῦ Φώσκολου πέρνει τιμητικὴ θέση ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους. Τὸ μόνο του ἐλάττωμα εἶνε πῶς ἀκολούθησε βῆμα πρὸς βῆμα τὴν Κερκυραϊκὴ Σχολὴ τὴν κάπως ἀποπνευχτικὴ μὲ τὸν υπερδημοτικισμό της. Ὅμως στίχοι σὰν τοὺς παρακάτω θὰ εἶνε πάντα ὑπέρκαιοι :

Χαροποιᾶ γιὰ τὸν αἰθέρα σου ἡ Σελήνη
μὲ φῶς σου ντύνει λαμπυρότατο τὰ πλάγια,
ὅλα γελοῦμενα ἀπ' τὸν τρύγο, καὶ οἱ κοιλάδες
ἀπὸ σπῖτια παντοῦ σπαρμένες καὶ ἐλαιῶνες
θυμιάματα μύρι' ἀνθιδῶν στέλνουν στὰ οὐράνια (2)

Ὁ δεκατρισύλλαβός του γίνεται πὺ ἀλαφροπάτητος ἀπὸ τὸν κάπως βαρὺ τοῦ Πολυλά, ὁ ὁποῖος μόλα ταῦτα τὸν ἐσυνδύασε καὶ τὸν ἐφεύρησε καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀπ' εὐθείας τὸν ἐπῆρε καὶ ὁ πιστὸς μαθητὴς του Παλαμᾶς, χωρὶς νὰ τὸν χειροτερέψει βέβαια, μὰ χωρὶς καὶ νὰ τὸν καλλιτερέψει' χωρὶς δηλαδὴ νὰ τοῦ δώσει κάποιο σάλεσμα στὴν ἀκίνησία του, ποὺ θὰ τοῦ εἶταν ἀπαραίτητο.

✱

Ἄς μιλήσουμε τώρα γιὰ τὸ Γρυπάρη, ὁ ὁποῖος ὅ,τι καὶ ἂν ἐκαταπίεστηκε νὰ φτιάσει τὸ ἔφτιασε πάντα μὲ τὴν εὐσυνειδησία ποὺ τὸν χαρακτηρίζει, γιατί εἶνε ποιητὴς ποὺ ἂν

(1) Θὰ εἶταν ἴσως περιαιτιολογία μου ἂν ἔλεγα πῶς ἡ μετάφρασή μου τοῦ «Ἐνδυμῖωνα» τοῦ Κίτς ἀξίζει νὰ προσεχτεῖ ; Ἀδυστυχῶς ἐκεῖ ποὺ ἐδημοσιεύτηκεν εἶνε σὰ χαμένη καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν ξαναδημοσιεύω στὰ «Γράμματα» ἢ στὴ «Νέα Ζωή» κάπως ρετουσαρισμένη.

(2) Οἱ Τάφοι. Στίχ. 167-172.

ἐρχόταν λίγο ἀργότερα θὰ εἶταν ἐξάπαντος ἀδικός. Ἄλλὰ σὲ τί περιβάλλον ἔζησε! Εἶνε θαῦμα πῶς κατώρθωσε νὰ διατηρήσει τὴν ἀνεξαρτησία του αὐτὴν, ποὺ τὸ μέλλον θὰ τὴν σημειώνει πάντα μὲ ἀγάπη. Μὰ ἐδῶ ὁ λόγος πὺ πολὺ γιὰ τὴν μετάφρασή του τοῦ «Ὑμνου στὴ Δήμητρα» τοῦ Καλλιμάχου. Διαβάστε μαζί μου τὸ ἑξαίσιο τέλος του :

.... Καὶ σεῖς παρθένες ψάλετε καὶ σεῖς μητέρες πῆτε·
«Χαῖρε πλουσία Δήμητρα πολύτροφη τρεῖς χαῖρε !
Κι' ἔτσι ὅπως τέσσερα ἄλογα τὸ κύνιστρο τῆς φέρνουν
κατάλευκα, ἔτσι καὶ ἡ τρανὴ Θεὰ σὲ μᾶς νὰ φέρνει
λευκὴν τὴν ἀνοιξή, λευκὸ τὸ θέρος καὶ χειμῶνα
νὰ φέρνει τὸ φθινόπωρο καὶ φέτος καὶ τοῦ χρόνου.
Κι ὅπως ἐμεῖς ξυπόλυτες καὶ ἀσκεπες περπατοῦμε
πάντα γερὰ τὰ πόδια μας καὶ οἱ κεφαλές μας νάνε.
Κι ὅπως χρυσὸν στὰ κύνιστρα οἱ κληφόρες φέρνουν
τέτοιο καὶ μεῖς ἀμέτρητο χρυσάφι ν' ἀποχτοῦμε.
Ἄς ἐρχοῦνται ὡς τῆς πόλεως τὸ Πρυτανεῖον ὅσες
στὴν τελετὴ ἀκατήχητες καὶ ὡς τὴ Θεὰν ἂς ἔλθουν
κάτω ἀπ' τὰ ἔξῃντα ὅσες μετροῦν' καὶ ὅσες βαριές γρηοῦλες
ὅσο μποροῦν καὶ ὅσο βαστοῦν τὰ γόνα τους καὶ ἡ πότνια
θὰ δώσει τόσα καὶ σ' αὐτὲς σὰ νὰ ἦρθαν καὶ ὡς τὸ τέλος.
Χαῖρε Θεὰ καὶ στέριωνε τὴν πόλη αὐτὴ μὲ ὁμόνοια
καὶ μ' εὐτυχία φέρνε τῆς ὅλα τοῦ ἀγροῦ τὰ δῶρα,
τρέφε τὰ βῶδια καὶ τ' ἀρνιά, τρέφε τὰ πλούσια θέρη
καὶ δίνε εἰρήνην, ὅπου ἔσπερνε κείνος καὶ νὰ θερίζει.
Ἐλέησε μεγαλόχαρη Θεὰ καὶ τρισμεγάλῃ. (1)

✱

Ὁ Χρυσομάλλης ἂν καὶ Κερκυραῖος εἶταν πὺ προχωρημένος στὸ γλωσσικὸ γούστο του ἀπὸ τὴ σχολὴ του. Μιλῶ βέβαια γιὰ τὴ λίγη μεταφραστικὴ του ἐργασία, γιατί ὡς πρωτότυπος ποιητὴς, ἀπ' ὅ,τι ξέρω τουλάχιστο, δὲ μᾶς ἔδειξε παρὰ κάποιους ἀσήμαντους στίχους.

Ἀδυστυχῶς ἀπὸ τίς μεταφράσεις του δὲν ἔχω ὑπ' ὄψη μου ἄλλες ἀπὸ τίς δύο ἐκεῖνες, ποὺ ἐδημοσίεψε τὸ εὐσυνειδητο περιοδικὸ «Τέχνη». Νὰ ἔχει ἄρα γε καὶ ἄλλες; νὰ εἶνε καλὲς ὅπως αὐτὲς ; Τὸ ἀγνοῶ.

Τώρα μονάχα συλλογίζομαι πόσο βιασμένα πρέπει νὰ εἶχε γίνει τότε ἡ «Ἀνθολογία» τοῦ Ταγκοπούλου ἀφοῦ δὲν εὐρέθησαν λίγες σελίδες τῆς νὰ συμπεριλάβουν ὅλ' αὐτὰ τὰ κλασικὰ κομμάτια ποὺ ἀναφέρω στὸ σημερινὸ σημείωμά μου. Εὐρέθησαν ὁμοῦ ἄφθονες σελίδες τῆς νὰ συμπεριλάβουν μὸν τὲ ρ ν α μεταφράσματα, ὅπως ἐκείνη τὴν ἀπαίσια «Νεκροψία» τῆς Ἄντα Νέγρη. Μὰ σ' αὐτὸ δὲν φταίει ὁ κ. Ταγκόπουλος, μὰ ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος ποὺ κάτου ἀπὸ τὴν ἐμμεση ἐπιρροή του εἶχε γίνει ἡ Ἀνθολογία. Λίγο τὸν ἐγνιαζεν ἡ κλασικὴ ποίηση καὶ αὐτὸ πιά μᾶς τὸ ἀπόδειξε μὲ τὸ παραπάνω μὲ ὅλη τὴ στάση του καὶ μὲ ὅλη τὴν ἐργασία του. Γούστα !

Ὡστόσο ἂς ξανάρθουμε στὸν καλὸ μας Χρυσομάλλη. Προτιμῶ νὰ δώσω ἀμέσως τίς δύο του μεταφράσεις ἐδῶ, μὲ τὴν ἐλπίδα πάντα πῶς ὅσο πὺ πολλὰ παραδείγματα τῆς καθαρῆς ποίησης ποὺ ἔγινε στὴ γλώσσα μας, συγκεντρώσω στὶς σελίδες αὐτὲς, τόσο πὺ πολὺ θὰ εὐκολευτεῖ τὸ ξεχώρισμά της ἀπὸ τὴ βάρβαρη. Ὅμως, ἀλλοίμονο ! Ἐχομε τόσο λίγα τέτοια παραδείγματα ποὺ πρέπει κανεὶς νὰ κάνει δλόκληρες ἀνασκαφὲς γιὰ νὰ τὰ ξετρυπώσει.

ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ (2)

(Ἀπὸ τὸν «Κέρθωνα» τοῦ Ὀσσιάνου. Μίμησις)

Ἄστρο χρυσοῦ ! ποῦθε λοιπὸν λαβαίνεις τὲς ἀχτίνες ;
Ἄπὸ ποῖα ἀστείρευτη πηγὴ τραβᾶς τὸ πλῆθιο φῶς σου ;
Μόλις φανεῖς στὸν οὐρανὸ, τ' ἀστέρια φεύγουν ὅλα,
καὶ τὸ φεγγάρι ντροπαλὸ βυθίζεται στὸ κῆμα
χλωμὸ - χλωμὸ σὺ μοναχὰ κινεῖσαι στὸν αἰθέρα.
Καὶ ποῖος μπορεῖ στὸ δρόμο σου, ποῖος νὰ σ' ἀκολουθήσει,

(1) Τέχνη. Σελ. 218.

(2) Τέχνη. Σελ. 238.

ἀστρο λαμπρό; — Ἀπὸ τὰ βουνά τὰ δένδρα σκουῦνται, πέφτουν
καὶ τὰ βουνά μὲ τὸν καιρὸ πάλε καὶ αὐτὰ σωριάζουν.
Πότε ἀνεβαίνει ἡ θάλασσα καὶ πότε κατεβαίνει
καὶ ἀφαντο τέλεια γίνεται στή γῆ σὺ τὸ φεγγάρι.
Σὺ μόνος, Ἥλιε, παντοτε, παντοτ' ἐκεῖνος εἶσαι
καὶ χαίρεισαι περήφανος στὸ αἰώνιο σου ταξίδι.
Ὅταν ψηλάδε τρομερὴ πλακώνει ἀνεμοζάλη,
ὅταν μουγκρίζει ἐδῶ ἢ βροντῆ καὶ ἡ ἀστραπὴ πετάει,
λαμπρὸς σὺ ξαναφαίνεσαι στὰ σύννεφα τὰ σκορπια
καὶ περγελᾶς τὸν κεραυνὸ καὶ τὴν ἀνεμοζάλη.
Ἄλλὰ γιὰ μένα οἱ ἀχτίνες σου νεκρὸς ἀχτίνες εἶνε.
Δὲ βλέπει πλιά τὴ λάμψη τους ὁ γέρος Ὀσσιάνος,
ἢ τὴ χρυσοῖν ἀνατολὴ τὸ φῶς σου ἂν πλημμυρίζει,
ἢ καὶ ἂν μὲς στὸ βασίλειμα στή δύση τρεμουλιάζει.
Ὅμως, ποιὸς ξέρει, ἴσως καὶ ἐσὺ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον εἶσαι
ὅπως καὶ ἐγὼ περαστικός καὶ θὰ τελειώσουν ἴσως
μιὰ μέρα οἱ μέρες σου οἱ λαμπρές; — σβυσμένοι θὰ κοιμῶσαι
τότε σὲ μαῦρα σύννεφα καὶ δὲ θὰ ξανακούσεις
πλιά τῆς Αἰγῆς σου τὴ φωνὴ ποῦ μάταια θὰ σὲ κράζει.
Χαίρου λοιπὸν τὴ νιότη σου, τὴν ὁμορφιά σου χαίρου.
Πικρά εἶνε τὰ γεράματα καὶ μοιάζουν τὲς ἀχτίνες
χλωμές, ψυχρὸς τοῦ φεγγαριοῦ, τότε ποῦ θαμποφεγγουν
ἀνάμεσα στὰ σύννεφα καὶ καταχνιὰ σκεπάζει
τὸ ριζοβούνι, ὅταν βοριάς ἀδιάκοπα φυσᾷ
τὴν παγωμένην του πνοὴ καὶ τρέμει στὴν πεδιάδα
καταμσοῖς τοῦ δρόμου του διαβάτης ἀργοπόρος.

Νά τί εἶδους ἐργασίες θάλαρπε νά προσέχουν πὺ πολὺ οἱ νέοι καὶ ὄχι τὰ ὦ, ὦ, ὦ, ὦ, ὦ, ὦ!...
τῶν ψευτοδιονυσιακῶν ὀργιστῶν. Γιατί ἂν εἶταν ἐπὶ τέλους ἀληθινὸς ὁ διονυσιασμός τους
ὡς πῆγαινε στὸ διάβολο.

Ἄς διαβάσουμε καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Χρυσομάλλη ποῦ εἶνε ἴσως ἀκόμα πὺ καλλίτερο:

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΗ ΣΤΟ ΓΡΟΣΦΟ (1)

Σκόλη ζητάει ἀπ' τοὺς Θεοὺς ὁ ναύτης ποῦ ἄγρια δέρνει
τοῦ Αἰγαίου τὸ κῆμα τὸ πικρὸν, ὅταν καὶ τὴ Σελήνη
σκεπάζουν μαῦρα σύννεφα καὶ ὁ οὐρανὸς δὲ στέργει
καμμιὰν ἀχτίδα ἀστροφεγγιᾶς τὸ πλοῖο του νά διευθύνει.

Σκόλη καὶ οἱ Θράκες πεθυμῶν, στὸν πόλεμον λιοντάρια
καὶ οἱ Μῆδοι πόχουν τάρματα στολίδι καὶ καμάρι
ἀλλὰ πορφύρα, μάλαμα καὶ οὔτε μαργαριτάρια
νά προξενέψουν δὲ μποροῦν, Γρόσφε, μιὰ τέτοια χάρη.

Κι οὔτε μεγάλοι θησαυροί, τῆς εὐτυχίας ἐλπίδες,
διώχουν τις ἐγνοίες τὲς πικρὸς, κιοῖτε οἱ τιμὲς ἀκόμα
μποροῦνε νά σκορπίσουν τὲς θλιβερὲς φροντίδες,
ποῦ γύρω φτεγουγιάζουνε στὸ χρυσομένο δῶμα.

Καλὰ πορεύεται ὁ φτωχός, ὅταν εὐχαριστιέται
στὴν πατρικὴ κληρονομιά, στὸ φτωχικὸ του δεῖπνο,
καὶ πόθος φιλοχρηματός, ὅταν ἀποκοιμῆται,
δὲν τοῦ ταράζει ξαφνικὰ τὸν ἥσυχο τὸ ὕπνο.

Γιατί στὴ λιγυήμερη ζωὴ πολλὰ ζητᾷμε;
Γιατί σὲ χώρες τρέχουμε ποῦ ἄλλος ἥλιος θερμαίνει;
Μήπως τὸν ἴδιον μας ἑαυτὸ ξεφεύγουμε ὅταν πάμε
μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας σὲ μιὰ πατρίδα ξένη;

Ἄγρυπνη ἢ ἐγνοια πάντοτε μαζί μας ἀνεβαίνει
μὲς τὰ καρᾶβια τὰ ψηλά, παντοῦ μᾶς κνηγάει
τοῦ ξαρκαδιοῦ γοργότερη, γοργότερα προβαίνει
τοῦ ἀνέμου ποῦ τὰ σύννεφα μὲ μιὰ πνοὴ σκορπᾷ.

(1) Τέχνη, Σελ. 4.

Σὰν εἴμαστε καλόκαρδοι παρέκει ἄς μὴ κοιτᾷμε,
καὶ ἄς διώχουμε τὴ λύπη μας μὲ τὸ γλυκὸ τὸ γέλιο.
Τίποτε δὲ θενάβρουμε σ' ὅλο τὸν κόσμον ἂν πῆμε
νάνε ἀπὸ κάθε του μεριά, Γρόσφε, καλὸ καὶ τέλειο.

Τὸν Ἀχιλλεῖα τὸν ξακουστὸν ὁ Θάνατος ἀρπάζει
μὲς τὸν ἀνθὸ τῆς νιότης του καὶ ὅμως ἡ τύχη ἀφίνει
αἰώνια ὁ Τιθωνὸς νά ζεῖ καὶ αἰώνια νά γεράζει
καὶ ἴσως σ' ἐμὲ δὲν ἀρνηθεῖ ὅτι σ' ἐσὲ δὲ δίνει.

Ἔχεις κοπάδια ἀμέτρητα ποῦ γύρω σου βελάζουν
στοὺς κάμπους τοὺς Σικελικούς, γιὰ σένα χλιμιντρίζουν
γοργόποδα ἄλογα λαμπρά, ποῦ ὅλοι σοῦ τὰ θαυμάζουν
καὶ πλούσια ροῦχα πορφυρὰ τῆς Τύρου σὲ στολίζουν.

Σ' ἐμένα ἢ Τύχη δίκαιη βιὸς λίγο μοῦ ἔχει δώσει.
Ὅμως μοῦ χάρισε πνοὴ ὀλιγοστὴ ἀλλὰ θεῖα
τῆς ποιήσης, ποῦ ἐδόξασε τοὺς Ἕλληνας, καὶ γνώση
ποῦ ξέρει καὶ περιφρονεῖ τοῦ κόσμου τὴν κακία.

Θὰ εἶταν εὐχὴς ἔργο ἂν ἕνας ἐκδότης εὐσυνειδήτος ἐζητοῦσε ἀπὸ τὸ Κερκυραῖο λόγιον
(1) καὶ ἄλλες του τέτοιες μεταφράσεις, ἂν ἔχει, καὶ τίς ἔκανε σὲ μιὰ μικρὴ συλλογὴ. Τὸ καλὸ
ποῦ θάκανε καὶ στοὺς ποιητὲς μας καὶ στοὺς κριτικούς μας προπάντων—ἔχομε καὶ κριτι-
κούς; — θὰ εἶταν μέγιστο· ἀπεριόριστο.

✽

Οἱ νεώτεροι δὲ ξέραμε γιὰ πολὺν καιρὸ τί πρέπει νά μεταφράσουμε. Μᾶς ἐκοπάνιζαν
τόσα βάρβαρα ὀνόματα ἀπὸ τὸ πρῶν ὡς τὸ βράδυ, ὥστε ποιὸς λιγότερο, ποιὸς περισσότερο,
γυρίζαμε θαμπωμένοι, ἐκστατικοὶ σὲ ποιητὲς τῆς Δύσης ποῦ σαρώνονται ὀλοένα ἀπὸ τὸν καιρὸ.

Ἔχω μπροστά μου κάποια τραγούδια τοῦ Χαΐνε μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ μακαρίτη
Πέτρο Ραῖση. Εὐτυχῶς στὶς τελευταῖες σελίδες τῆς συλλογῆς ἐχώρησαν καὶ κάποια ἄλλα
μεταφράσματα. Λέω εὐτυχῶς γιατί ὁ Χαΐνε, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμη, παραμεταφράστηκε
στὴ γλῶσσα μας καί... ὄχι ὁ καλλίτερος.

Ἄπ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ στερνὰ ξεχωρίζω τὸν «Ἐρωτὰ καὶ Θάνατον» τοῦ Λεοπάρδη καὶ
πὺ πολὺ ἀκόμα τὴν «Ἐποδὴ XI» τοῦ ἀθάνατου Ὀρατίου μου, ποῦ δίνω ὀλόκληρη, γιὰ νά
τὴ σώσω ἀπ' τὴν ἀφάνεια ποῦ βρίσκεται. Τόσο ἢ μετάφρασή της μοῦ φαίνεται ἀξέπαινη.

ΟΡΑΤΙΟΥ ΕΠΩΔΗ ΧΙ (2)

Ἔξω ὁ καιρὸς ἀγρίεψε· πέφτει βροχὴ καὶ χιόνι.
Ἀντιλαλοῦν ἀπ' τὸ βοριά οἱ θάλασσες, τὰ δάση.
Ἀδέρφια μου, ἄς σκοτώσουμε τὴν ὥρα ἐδῶ στὸ σπῆτι
καὶ ἀφοῦ τὰ πόδια μας βασιτοῦν καὶ ἡ νιότη μας ἀνθίζει
τὸ γέρον πόνο ἄς διώξουμε μὲ τὴ θλιμένην του ὄψη.
Ἄς φέρει κάποιος τὸ γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὸ κελάρι,
ποῦ ὅταν ἐγὼ ἐγεννήθηκα βγήκε ἀπ' τὸ πατητήρι
καὶ ἄς μὴ μιλοῦμε. Τίποτε δὲ θέλω πιά ν' ἀκούσω.
Ἰσως τὰ σιάζει ἕνας θεὸς τὰ πράγματα τῆς Ρώμης.
Τώρα οἱ καρδιές μας λαχταροῦν τὴν ἀρμονία τῆς λύρας,
τώρα ζητοῦν τὴ μυρουδιά τοῦ νάρδου τῆς Περσίας
ν' ἀλαφρωθοῦν οἱ δύστυχες ἀπ' τὸ βαρὺ τὸν πόνο.
Ἄς ποῦμε ὅτι εἶπε ὁ Κένταυρος στὸν Ἀχιλλεῖα μιὰ μέρα:
Ἦ παλληκάρι ἀνίκητο ποῦ ἔχεις Θεὰ μητέρα!
ἢ γῆ τῆς Τροίας σὲ προσκαλεῖ, ἢ γῆ ποῦ τὴν ποτίζουν
ὁ σιγανὸς ὁ Σκάμαντρος καὶ ὁ ὀρητικὸς Σιμόεις.
Μὰ οἱ Μοῖρες στὴν πατρίδα σου δὲ θέλαν νά γυρίσεις,
καὶ ἢ μίνα σου δὲ θὰ σὲ πάει στὸ πατρικὸ παλάτι.
Πῆνε λοιπὸν ἐκεῖ κρασί καὶ μέθα ἀπὸ τραγοῦδι,
εἶνε ἢ γλυκιά παρηγοριά τῆς λύπης ποῦ ἀσχημίζει.

(1) Ὅπως εἶπα παραπάνω, τὸ σημεῖωμα ἐτοῦτο ἐγράφηκε πολὺ πρὶν μάθω τὸ θάνατον
τοῦ συμπαθοῦς λογίου.

(2) Π. Ι. Ραῖση: Τραγούδια τοῦ Χαΐνε. Σελ. 42.

Ὁ Ραΐσης ὁμως πέθανε πολὺ νέος καὶ δὲν ἐπρόφτασε νὰ δώσει ὅτι μὲ παρόμοιες εὐσυνειδητές προσπάθειές του μᾶς ὑποσχόταν. Ἄλλὰ οἱ νέοι τοὺς ὁποίους βλέπω στὸ ἕνα (ἀρθ. 1) περιοδικὸ ποῦ λαβαίνω, τὰ καταγίνονται μ' ἐνθουσιασμὸ στὰ μεταφραστικὰ ἔργα, ὅσο καὶ στὰ πρωτότυπα, τάχα γιατί δὲν προσέχουν καὶ δὲν ἐπιμελοῦνται τοῦλάχιστο στὴ γλώσσα τους, ποῦ σχεδὸν εἶνε τὸ πᾶν καὶ τάχα γιατί τὴν κατακρουροῦν, τὴν ἀφανίζουν πότε μὲ τίς ὑπερβολικὰς ντοπιολιλιές τους, τίς τόσο ἀντιπαθητικὰς καὶ πότε πάλι μὲ τίς κακοήθεις ἀθαιρεσίες τους; Εἶναι παιδιὰ. Δὲν ὑποψιάζονται οὔτε πόσο οἱ ἐπιπολαιότητές τους αὐτὲς θὰ τοὺς ἀναγκάζουν μιά μέρα νὰ θλίβονται, πόσο θὰ τοὺς παρακολουθοῦν αἰώνια καὶ θὰ τοὺς κάνουν νὰ ντρέπονται τὸν παλαιότερο ἑαυτὸ τους.

*—

Τὴν τελευταία στιγμή μου ἤρθε στὸ νοῦ πὼς ὁ κ. Μαγκάκης ἔχει μεταφρασμένα τὰ σονέττα τοῦ Σαίξπηρ, μὰ δὲν τὰ ξέρω. Καὶ δὲν τὰ ξέρω οὔτε τὰ ἴδια τὰ σονέττα (!) γιὰ νὰ τολμήσω νὰ τὰ κατατάξω. Τὸ Σίμο Μενάρδο κὶ αὐτὸν μόνο ἀπὸ τὴν «Ἡρώ καὶ Λέανδρο» τοῦ Μουσαίου τὸν ξέρω καὶ δὲ μου φτάνει, γιατί καὶ τὸ ποίημα δὲν εἶνε λυρικό, μὰ περισσότερο σὰν ἐρωτικὴ ραψωδία καὶ ὁ τρόπος του ὁ μεταφραστικὸς αὐτὸς δὲ μὲ πολυενθουσιάζει σήμερα, γιατί ὄχι μόνο ντοπιολιλιεὶ καὶ αὐτὸς στὴ γλώσσα του, μὰ τὸ κάνει τέλεια δημοτικὸ τραγοῦδι, ἀφαιρῶντας του τὴ λίγη ἀρχαϊκότητα ποῦ ἔχει στὸ πρωτότυπο. Ὅμως ὁ ἀγαπητὸς καθηγητής, εἶδα κάπου, πὼς ἐμετάφρασε καὶ δικούς μας ἀρχαίους λυρικούς. Κρίμα ποῦ δὲν ἔχω τίς μεταφράσεις του.

Γιὰ νὰ μὴ μου πῆτε λοιπὸν ὅτι προσποιούμαι κὶ ἐγὼ τὸ μετριόφρονα ἄς κλείσω τὸ σημεῖμά μου αὐτὸ μ' ἕνα δικό μου τοῦ Μόσχου, ποῦ εἶχα μεταφράσει στὰ νεανικά μου χρόνια καὶ τὸ διόρθωσα κάπως πιὸ ὕστερα:

ΜΟΣΧΟΥ - ΕΙΔΥΛΛΙΟ

Τὸν καταγάλανο γιαιλό ὅταν χαϊδεύει ὁ μπάτις,
ἀνηουχοῦν τὰ φρόνιμα τὰ φρένα κὶ ἡ φυγή μου·
ἢ ἐπιθυμιὰ πρὸς τὴν καλὴ στεριά μέσα μου σβύνει
καὶ μὲ τραβᾷ τῆς θαλάσσης περισσότερο ἢ γαλήνη.
Μὰ ὅταν ὁ γέρικος βυθὸς ἴηται κὶ ἀγχιομανίζει
ὁ πόντος ἀπ' τὰ κύματα τὰ δυνατὰ κὶ ἀφρίζει,
τὴν ἀρμυρίλα τὴν ὑγρὴ ξάφνου πάλι ξεφεύγω
κὶ ἐρωτικὰς ρίχνω ματιὰς στὴ γῆ καὶ στὰ δέντρα τῆς.
Τὶ πιὸ γλυκιὰ μου εἶνε ἢ στεριά μὲ τοὺς ἀπόσκιους λόγγους,
ποῦ κὶ ὁ βοριάς ὅταν φυσᾷ κουκουναριὰς σφυρίζουν.
Εἶν' τὸν ψαράδων ἢ ζωὴ ἀγαρίστη· τὴ βάρκα
σπίτι τους ἔχουν, ἀργατιά τὴ θάλασσα καὶ γλέντι
τὰ πλανεμένα ψάρια τῆς. Γι' αὐτὸ σὲ πλατυφύλλου
πλατάνου τὴ σκιά ἀγαπᾷ νὰ πέρνω γλυκοῦμαι·
ν' ἀκούω τερπνὰ ἀπ' τὰ κοντινὰ τῆς κρύας πηγῆς τὸ φλοῖσβο,
ὅπου δὲν σκιάζει τὸ βοσκό, μὰ τὸν εὐφραίνει ἢ βοῆ του.

Σήμερα θὰ τὸ ἐμετάφραζα βέβαια καλλίτερα ἀπὸ τότε, ποῦ πᾶνε πιά δεκαπέντε χρόνια.

Θὰ εἶμουν εὐτυχὴς ἂν τὸ σημεῖμά μου αὐτὸ τὸ πρόχειρο, γινόταν ἀφορμὴ στοὺς νέους νὰ συλλογιστοῦν πὼς ἔξω ἀπὸ μερικὸς παρδαλλοὺς μοντέρνους, ποῦ παλιώνουν πιὸ γλιγωρα κὶ ἀπὸ τὰ σακκάκια μας, ὑπάρχουν οἱ αἰῶνοι μοντέρνοι, οἱ ἀληθινοὶ κλασικοὶ, δικοὶ μας καὶ ξένοι. Ἄς κυτιάξουν καὶ τὸ Μαλλαρμέ καὶ τὸ Φερνάνδο Γκρέγκ καὶ δὲν ξέρω ποιὸν ἄλλον σὰ μιά *curiosité*, ὁμως καλλίτερα ἄς κυτιάξουν τοὺς ἱαμβογράφους μας ἢ τὸ Σοφοκλῆ, τὸν Περσάρχη ἢ τὸ Ρονσάρ, γιὰ ν' ἀναφέρω λίγα ὀνόματα ἔτσι περαστικά. Ἐκεῖνοι μόνον θὰ μᾶς γυρίσουν στὸν ἑαυτὸ μας καὶ θὰ μᾶς μορφώσουν τὸ γούστο, ὥστε νὰ διακρίνομε τὸν ἀληθινὸ ποιητὴ ἀπὸ τὸν ἀγύρτη, ποῦ θὰ προβάλλει μ' αὐθάδεια νὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὸ ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο μὲ τὴ θεϊότητα τῶν νεφρῶν του, καί... μὴ χειρότερα!

(!) Τὰ σονέττα τοῦ Σαίξπηρ τὰ διάβασα πολὺ νέος. Μόλις ἔχω μιά ἀμυδρὴ ἐνθύμηση τῆς μορφῆς τους. Κι οὔτε τάχω πρόχειρα αὐτὴ τὴ στιγμή γιὰ νὰ τὰ διαβάσω.

2.— ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

Ἀπὸ τὰ καλλίτερα πεζὰ κομμάτια ποῦ παραχθῆκανε στὰ τελευταία αὐτὰ χρόνια, εἶνε, μου φαίνεται, καὶ τὰ τέσσερα διηγήματα τοῦ Δημοσθένη Βουτυρά, ποῦ ἀκολουθοῦν τὸ Λαγκᾶ (!) του στὴν ἐπιμελημένη ἔκδοση τῶν ἀγαπημένων «Γραμμάτων». Οἱ τίτλοι τους: Τὸ μῖσος τοῦ Καμένα, Παραρλάμα, ὁ γέρο-Μούγας, τὸ Ἐρημόσπιτο.

Καὶ τὰ τέσσερα σκορπίζουε τὴν ἀνατριχίλα μιᾶς τέχνης πρωτότυπης καὶ δυνατῆς, ποῦ δὲν τὴ βρίσκει κανεὶς παρὰ σὲ διηγήματα διηγηματογράφων μιᾶς παγκόσμιας φήμης. Στὰ κομμάτια του αὐτὰ ὁ Βουτυρᾶς περιορίζει στὸ μίνιμουμ τὰ ἐλαττώματα ποῦ τὸν χαρακτηρίζουν (λίγοι συγγραφεῖς εἶνε χωρὶς ἐλαττώματα) καὶ ξεδιπλώνει στὸ ζενίθ, ὅλα του τὰ προτερήματα, ποῦ τὰ ἔχει ὅταν προσέχει, ἀφθονα. Ἐνα ἀπ' τὰ ἐλαττώματά του τὸ σημεῖον ἔδω γιὰ νὰ μὴν τὸ ξεχάσω πιὸ ὕστερα. Εἶνε ἡ ἀκαταστασία του. Ναί, εἶνε ἀκατάστατος. Κι αὐτὸ φαίνεται ἀπ' τίς λέξεις του καὶ τίς φράσεις του ποῦ τίς ἀφίνει ὅπως ἐρχονται σὰν αὐτοσχέδιες καὶ δὲν πέρνει τὸν κόπο νὰ τίς ξανακοιτάξει λιγάκι. Ἐχει ἀνυπάθεια μὲ τὴν τάξη καὶ τὴν παραμελεῖ πάντα μὲ προθυμία σὰ νὰ τὴ θεωρεῖ ἐμπόδιο στὴν πέννα του νὰ προφτάσει γλιγωρα νὰ γεμίσει τίς κόλλες ποῦ ἔχει μπροστά του.

Μὰ αὐτὸ ἴσα-ἴσα ποῦ σ' ἕνα λόγοι μὲ ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξης μπορεῖ νὰ γίνει ἡ καταστροφή του, στὸ Βουτυρᾶ γίνεται γνώρισμα σχεδὸν συμπαθητικὸ. Γιατί ὁ Βουτυρᾶς δὲν εἶνε καθόλου λόγιος κὶ ἀμφιβάλλω ἂν ἀνοίγει ποτέ του βιβλίον νὰ ρίξει στὰ φύλλα του μιά ματιά. Εἶνε σὰν αὐτοδίδαχτος, ὅπως ὁ Γκόρκυ κὶ ἂν προσέξει κανεὶς τὸ λεξιλόγιον ποῦ μεταχειρίζεται, θὰ βρεῖ ἴσως πὼς ἕνα μέρος του εἶνε ἐκεῖνο τῶν ρομαντικῶν μυθιστορημάτων ποῦ διαβάσαν οἱ μαθητὲς ἄλλοτε κὶ ἴσως διαβάζουν σήμερα, λιγάκι ἀλλαγμένο καὶ πλησιασμένο πρὸς τὴν ἀπλὴ γλώσσα καὶ τὸ ἄλλο του, τὸ τρεχούμενον λεξιλόγιον τῆς καθημερινῆς μας χρήσης. Αὐτὸ ὁμως δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ εἶνε πολλές φορές γόης. Προπάντων ὅταν ἢ τὴν τέχνη του κατορθώνει καὶ δίνει, μὲ τὸ μυστικὸν τρόπο ποῦ ξέρει μόνον αὐτὸς καὶ τόσο νόημα τὴ φανταστικὴ κὶ ὑπερφυσικὴ ἀποψη τῆς ζωῆς μὲ τὴν πιὸ ὀμῆ τῆς, τὴν πιὸ πραγματικὴν. Δὲν μπορῶ ν' ἀποφύγω τὸν πειρασμὸ νὰ δώσω ἔτσι στὴν τύχη μερικὰς περιγραφὰς κὶ εἰκόνας ἀπὸ τὰ διηγήματα γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησα πιὸ ἐπάνω, ποῦ ὅταν ὁ συγγραφεὺς τοῦ Λαγκᾶ εἶνε στὰ κέφια του μᾶς τίς χαρίζει ἀμίμητες.

«Κάποτε τοῦ Φάρμα (ἀρχίζει στὸ Παραρλάμα του) τοῦ ἰχόντανε καὶ ἀναμνησίς. » Καὶ θυμόταν ὅτι εἶχε πατέρα, ποῦ φοροῦσε φέσι καὶ κόκκινο ζωνάρι, καὶ μάνα τῆς ὁποίας » εἶχε ξεχάσει καὶ αὐτῆς τὴ μορφὴ καὶ ποῦ φοροῦσε τσεμπέρι. Ἄλλο τίποτε. Ὅλα τ' ἄλλα » τὰ εἶχε φάει τὸ γύρισμα τῆς ροδας, κὶ ἔπειτα τὸ κρασί, ποῦ ἔπινε γιὰ ξεκούρασμα. Ἄλλὰ » τί ἤθελε νὰ τὰ θυμᾶται; »

Πινελιά μαέστρου ποῦ δίνει κὶ ὄλας ἕνα χαρακτήρα. Ἐναν ἄνθρωπον μὲ ραγισμένη καρδιά, ποῦ δὲν κρατάει πιά κανένα νερὸ τῆς ζωῆς γιατί χύνεται ἀπ' τὴ ραΐσματιὰ. Μὰ σὲ μιά γωνιά τῆς μένει κάποιον κατακάθι θολό, εἶνε τὸ πικρὸ νερὸ τῆς φαρμακίας.

Παρακάτω ὁ ἀγέλαστος κὶ ὁ ἀμίλητος αὐτὸς ἦρωας τοῦ Βουτυρᾶ—ἔτσι εἶνε οἱ καλλίτεροι του ἦρωες—ἐργάτης σ' ἕνα ἐργοστάσιο, τοῦρχεται ν' ἀνεβῆ ἀπὸ μιά ψωριασμένη ἐλιά, τὴ νύχτα, νὰ μπεῖ στὸ ἐργοστάσιο καὶ νὰ γράψει στὸν τοῖχο μὲ κάρβουνο μιά λέξη φανταστικὴ ποῦ νόμιζε, πὼς εἶνε τρομερὴ στὸ ἀκατάληπτό τῆς: παραρλάμα! ἔτσι ἀπὸ μῖσος, ἀπὸ ἐκδίκηση στοὺς συντρόφους του καὶ προπάντων στὸν καταστηματούχο.

Κι ἡ ἐντύπωση ποῦ προξενεῖ σὲ ὅλους ὅταν τὴ βλέπουν ἐκεῖ γραμμμένη εἶνε καθὼς τὴν ὑπελόγιος: τρομερὴ!

Τὴ δευτέρη φορὰ τὴν ξανάγραψε πιά μὲ χρῶμα κόκκινο καὶ τὴν τρίτη μὲ ὅλη τὴ βάρδια ποῦ εἶχε βάλει ὁ καταστηματούχος νὰ φυλάει γιὰ νὰ πιάσει τὸν ἄνοστο χωραταντζή, ὁ Φάρμας βρῆκε εὐκαιρία μιά στιγμή καὶ τὴν ξανάγραψε: Παραρλάμα!

(*) Δημοσθένη Βουτυρᾶ, ὁ Λαγκᾶς κὶ ἄλλα διηγήματα. Ἐκδοση «Γραμμάτων», 1915.

Κι όταν καταστημάτωνάρχης και εργατες μένουν εκεί μ' ανοιχτά στόματα, κάτωχροι, γεμάτοι άνεξίγητο δέος, κοιτάζοντας τή διαβολική, τήν ακατάληπτη αυτή λέξη,

«Ὁ Φάρμας φάνηκε ἀπό ψηλά νά κοιτάζει· ἔπειτα τραβήχτηκε γλίγωρα και πήγε κοντά » στή ρόδα, κι ἐκεῖ κρατώντας τὸ χερσὺν της, γέλασε, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ἕνα σιωπηλό γέλιο! »

«Ὅλες οἱ φλυαρίες κάποιων σοσιαλιστικῶν διηγηματογράφων γιὰ νά μᾶς δώσουν τὸν πόνο, μὰ και τὸ μῖσος τοῦ ἐργάτη πρὸς τή ζωὴ τοῦ τὸν ἀδίκησε, πρὸς τὸ κεφάλαιο τοῦ τὸν ἐστραπατοῦρισε σβύνονται τώρα μπροστὰ στίς τέσσερες - πέντε αὐτές σελίδες τοῦ Βουτυρά.

Κι ἄς μὴ μοῦ πει κανεὶς πὼς εἶνε τὸ διήγημα αὐτὸ φανταστικό. Θυμᾶμαι τώρα μιὰ γρη῏ ὑπερέτρια ποῦ εἶχαμε, κάθε φορὰ ποῦ ἡ μητέρα μου τῆς ἔκανε καμμιά αὐστηρὴ παρατήρηση κι ἐθύμωνε, ἀρπαξε τὴ μαύρη μπογιὰ τῶν παπουτσιῶν, ἐβουτούσε μέσα ἕνα ξύλο κι ἐχάραξε μ' αὐτὸ στὸν τοῖχο τῆς κουζίνας ἕνα σταυρὸ. Ἐκεῖνη εἶταν ἀναλφάβητη. Ἄν εἴξερε λίγα κολυβογράμματα, ἴσως ἀντὶ γιὰ σταυρὸ νᾶγραφε κι ἐκεῖνη καμμιά παρόμοια φανταστική, μ' ἀσύλληπτο νόημα λέξη, κι ἴσως τὴν ἴδια αὐτήν, ποῦ ἐγραψεν ὁ Φάρμας τοῦ Βουτυρά: Παραράλιμα!

✱

Ὁ γέρο-Μούγας, εἶνε ἕνας ἄλλος θλιβερός τύπος τῆς ζωῆς, τὸ ἴδιο μισάνθρωπος κι ἀκουβέντιαστος, ποῦ ἦρθε ἐκεῖ στὸ θαλασσοχώρι μὲ τὸ ἄλογό του τὸ τρελλὸ και μ' ἕνα κοριτσάκι. Ὡς και τὸν παπᾶ, ποῦ πήγε γιὰ τὸν ἁγιασμὸ στὸ σπίτι του, τοῦ ἔκλεισε τὴν πόρτα στὰ μοῦτρα του. Ὁ παπᾶς γιὰ νά τὸν ἐκδικηθεῖ ἔργαλε πὼς εἶν' ἐβραῖος και πὼς τὸ κοριτσάκι ποῦ ἔχει μαζί του, τῶχει κάπου κλέψει, και τὸ μοσκοταῖζει τώρα γιὰ τὸ προορίζει γιὰ τὰ βελόνια. Οἱ χωριανοὶ ἀποφασίζουν και κλέβουν τὸ κοριτσάκι. Ὁ γέρο-Μούγας πηγαίνει στοῦ παπᾶ και τοῦ λέει:

«Παπᾶ, μοῦ πήραν τὸ κοριτσάκι μου. Ἐπάνω-κάτω ξέρω πὼς ἐσύ μοῦ τὸ πήρες ἡ ξέρεις ποιὸς τὸ πήρε...»

«Ὁ παπᾶς τὸν ἐσπρωξε και τὸν ἔβγαλε ἔξω· ἀλλὰ πρὶν κλείσει τὴν πόρτα, ὁ γέρο-Μούγας, εἶχε πάρει τὸ τουφέκι του, ποῦ τὸ εἶχε ἀφήσει ἀπ' ἔξω, και τοῦ τραβᾶ μιὰ τουφεκιά. Ἡ σφαῖρα βρῖσκει τὸν παπᾶ στὸ κεφάλι και παίει ὁ παπᾶς...»

Ὁ γέρο-Μούγας καβαλλίκεφε τὸ τρελλὸ ἄλογό του και δρόμο. Οἱ χωριανοὶ ὁμως, καβάλλα και αὐτοὶ τὸν πρόφτασαν και τὸν κῆλωσαν ἐκεῖ κοντά πρὸς τὸ γκρεμνὸ, και σταμάτησαν. Αὐτὸς ὁμως δὲ σταμάτησε, μὰ ρίχτηκε στὴ θάλασσα καβάλλα στὸ τρελλὸ ἄλογό του.

Ὁ γέρο-Μούγας τοῦ Βουτυρά μοῦ θυμίζει τὸ «Μυστικὸ τοῦ μάρμα-Κορνίγ», στὰ «Γράμματα ἀπ' τὸ Μῦλο μου», τοῦ Ἀλφόνσου Ντοντέ, ποῦ εἶμαι βέβαιος πὼς ὁ Βουτυρᾶς οὔτε τὸν τίτλο του θᾶχει ἀκούσει. Ἄλλωστε ὁ γέρο-Μούγας εἶνε καλλίτερος ἀπ' τὸ διήγημα ἐκεῖνο τοῦ συγγραφέα τῆς Ἀρλεζιάνας.

✱

Τὸ Ἐρημόσπιτο κι αὐτὸ φρικιαστικὸ παραμῦθι, ἀνώτερο κι ἀπὸ τ' ἄλλα.

«Εἶχα φθάσει —λέει πρὸς αὐτό,—μὲ κακὴ διάθεση. Ὁ ὁδηγός μου καθὼς κρατοῦσε τὸ μουλάρι του, τραγουδοῦσε ρινόφωνα ἕνα τραγοῦδι, ποῦ φαινότανε νά τοῦ δασκάλεψεν ὁ ἄερας ὁ θλιβερός κι ὁ κρότος ὁ μονότονος τοῦ κῆματος. Ὅλο γιὰ ἐρημιὲς εἶλεγε.

« ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΙ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ »

• Καὶ ὁ ἄνεμος στ' αὐτιά μου τραγουδοῦσε κι αὐτὸς τραγοῦδι ἐρημιᾶς και τὸ κῆμα ποῦ ἀκουγότανε νά χτυπᾶ, ν' ἀπλώνεται, εἶλεγε, κι αὐτὸ, κάτι ἐρημο, κάτι σάν παρᾶπονο χιλιάδων ψυχῶν χαμένων στὰ βᾶθη του. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος σάν νά εἶχε σβῆσει πιά, νά εἶχαν χαθεῖ οἱ ἄνθρωποι, ἡ ζωὴ, και μόνος διαβάτης τοῦ κόσμου ἐρημιᾶς νά εἶμουν ἐγώ.»

Τὶ σπαραχτικὴ ποίηση κλίνει αὐτὸ τὸ κομμάτι!

Στὸ Ἐρημόσπιτο αὐτὸ κατοικοῦσε ἄλλοτε ἡ χήρα τοῦ Καπετᾶν-Βόλγη μὲ τὰ δυὸ τῆς ἀγόρια και μιὰ κόρη, τὴ Μέλπω τὴ βασιλοπούλα αὐτὴ τῆς ὁμορφιάς.

Ἡ Μέλπω, ὅλοι τῶξεραν πᾶ και τ' ἀγόρι ποῦ τὴν ἔλεγαν ἀδελφὴ τους,

«πὼς ὁ καπετᾶν-Βόλγη, τὴν εἶχε βρεῖ μικρὴ-μικρὴ μιὰ νύχτα σ' ἕνα πλοῖο, μεγάλο, ἐρημο σκοτεινὸ, μὲ σπασμένα κατέρτια, ποῦ παραδέρνε στὸ κῆμα.»

Ἐνα καλοκαιριάτικο πρωτὶ ὁ Βάσος, ὁ δεύτερος γιὸς τοῦ καπετᾶν-Βόλγη ἀκολούθησε κρυφὰ τὴ Μέλπω, ποῦ πήγαινε πρὸς τὴν ἀμμουδιά κι ἐκρύφτηκε μέσα ἀπὸ δυὸ βράχια.

«Ἐνα γέλιο ἄκουσε ξαφνικά, ἕνα γέλιο ποῦ εἶτανε σάν πέσιμο νεροῦ ἀπὸ βροῦση μαγι-κή, σὰ γέλιο ἐρωτευμένης, μὲ ἄνθρωπο, νεράιδας!... Αὐτὴ γελοῦσε, ἡ Μέλπω, μόνη τῆς, γέλοῦσε σὰ θεὰ τῆς θάλασσας μὲ τὸ κῆμα, ποῦ ἐρχότανε σάν ταπεινὸς προσοχητηὴς και ἀπλωνόταν στὰ πόδια τῆς! »

Ποιὸς δὲ θᾶ θαυμάσει τὴ δροσιά και τὸ ἤρεμο μαζί μεγάλιο τῆς εἰκόνας αὐτῆς; Καὶ δὲ θᾶ δεῖ με τὰ μάτια τῆς φαντασίας του τὴν κόρη αὐτὴ τοῦ ναυαγίου, ποῦ λὲς κι εἶχε μυστικὴ ἀνταπόκριση μὲ τοὺς ἄφρους και τὰ κῆματα, ποῦ τὴ γνωρίζαν ἀπὸ παλιὰ χρόνια, ποῦ εἶταν κρυὰ τους!...

Τέλος ὁ ἄλλος ἀδελφός, ὁ Γιῶργος, ποῦ ἀκολούθησε κι ἐκεῖνος κρυφὰ τὴ Μέλπω, και τὴν ἀκολουθοῦσε φαίνεται ταχτικά, πρόβαλε μὲ τὸ μαχαίρι στὰ χέρια μπροστὰ στὸ Βάσο. Καὶ

«Ὁ Βάσος σὲ κείνα τὰ ἄγρια μάτια, ποῦ φαινότανε κάτι νά ταράζεται, εἶδε τὴν ἀγάπη τοῦ ἀδελφοῦ του γιὰ τὴν κόρη ποῦ λουζότανε.»

Τὴ λύση τὴ φαντάζεται εὐκόλα κανεῖς. Ὁ Γιῶργος σκοτώνει τὸν ἀδελφὸ του και γκρεμίζεται ὕστερα ἀπ' τὸ Σκιαμένο Βράχο στὴ θάλασσα. Ἡ γρη῏ μητέρα τρελλαίνεται και γυρίζει χρόνια στὰ βράχια ζητώντας τὰ παιδιὰ τῆς.

«Ἡ κόρη μετὰ τὸ κακὸ χάθηκε κι αὐτὴ. Τί ἔγινε; κανεῖς, κανεῖς δὲν ξέρει. Μόνη τῆς ἄλλη μέρα, θαλασσινοὶ ποῦ γύριζαν ἀπ' τὸ πέλαγος μιλοῦσαν γιὰ κάποιον πλοῖο, ποῦ ἀπαντήσανε τὴ νύχτα, κάποιον πλοῖο, ποῦ ἔπλεε σκοτεινὸ, μὲ σβηστά τὰ φανάρια και σπασμένα κατέρτια.»

✱

Τὸ Μῖσος τοῦ Καμένα, δὲν εἶνε τῆς ἴδιας γραμμῆς στὴν ἀξία μὲ τ' ἄλλα, ὁμως δὲν παύει νά εἶνε κι ἐκεῖνο καλὸ, καθὼς ὥραιο εἶνε κι ἕνα τὸν ἄλλο κομμάτι, ποῦ διάβασα αὐτὲς τίς ἡμέρες σὲ παλιὸ φύλλο τοῦ Καλλιτέχνη (ἔτος Α'. τεύχος 8ον σελ. 243) Ἡ Ἀγάπη τοῦ Ἀρπη.

Μὰ σ' ἕνα ἄλλο του: Οἱ Ἀλανιάρηδες (Ν. Ζωή, τόμ. ΙΧ, ἀριθ. 3-4, σελ. 269) ὁ Βουτυρᾶς πέφτει. Γιὰτὶ ἀρχίζει μιὰ φιλολογία ἀκατάσχετη και κουραστικὴ, ἀταίριαστη μὲ τὴν τέχνη του, τὴν τέχνη του τὴν αὐθόρμητη και τὴ φυσικὴ. Καὶ μὲ ὅλη τὴν καλὴ θέληση ποῦ εἶχα, δὲν μπόρεσα νά τὸ διαβάσω ὁλόκληρο. Ἐκεῖ ὁμως πάλι ποῦ γυρίζει στὸν ἑαυτό του, στὸ Βουτυρᾶ τὸ ζωγράφο τῆς ζωῆς και τῆς φύσης, τὸ ρεαλιστὴ, τὸ σιγανομίλητο, ποῦ μὲ τὸ πὸ ἀπροσποίητο κι ἀσυγύριστο ὕφος, λέει τὰ πὸ ὥραια κι ἐκκληχτικὰ πράγματα, μᾶς δίνει και πάλι περιγραφὲς σάν αὐτὴν:

«Ὅταν βγήκε — ὁ ἀλανιάρης ὁ Ἀλίμπης, ὁ δυστυχής, ὁ πεινασμένος ποῦ ζητοῦσε θέση » γιὰ νά ζήσει τὴ μάνα του και δὲν εὔρισε γιὰτὶ εἶταν γιὸς ἑνὸς πατέρα ποῦ πέρασε ἀπὸ καρμανιόλα — ὅταν βγήκε λοιπὸν στὴν αὐλὴ του εἶδε τίς δυὸ ὄρνιθες και τὸν πετεινὸ (*) » νά σκαλίζουνε, στὸ μικρὸν ὄρνιθονα, στὸ χῶμα.

«Ἐνα πανὶ σκούρο, μάλλινο, ποῦ τοὺς εἶχε βάλει γιὰ τέντα, νά τὰ προφυλάει ἀπ' τὴ βροχὴ, εἶχε φύγει τώρα ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ποῦ εἶτανε δεμένο σ' ἕνα δεύτερο και κρεμότανε.

» Ποιὰ θᾶ εἶτανε; Ποιὰ θᾶ ἔχανε τὴ ζωὴ τῆς;

» Τίς εἶδε ἀμέριμνες νά σκαβόβουνε γιὰ νά βροῦνε τροφή.

» Σκαλίζουνε, σκαλίζουνε, γιὰ νά βροῦνε νά φῖνε, κι αὐτὸ τὸ φαί εἶνε ἡ εὐτυχία τους!

» Μὰ μήπως διαφέρουν πολὺ ἀπ' τὸν ἄνθρωπο; Κεῖνος χειρότερα και χειρότερα. Δουλεύει,

(*) Πρέπει νά ἐξηγήσω στοὺς ἀναγνώστες μου πὼς ὕστερα ἀπὸ συμβούλιο μὲ τὴ φτωχὴ του μάνα, τὸ πρωτὶ ποῦ ξύπνησεν ὁ Ἀλίμπης, ἔβγαλαν ἀπόφαση νά σφάζουν μιὰ κόττα, ἀφοῦ δὲν εἶχαν καμμιά ἐλπίδα νά τὰ καταφέρουν νά βροῦν τίποτε ἄλλο νά φᾶνε και τὴ μέρα ἐκεῖνη.

» πάσχει, δέρονται για να ζήσει. Κι είνε αυτός λογικό ζώο! Μά αξίζει ή ζωή τώση τυραν-
 » νία; Θυμήθηκε και τις άλλες που είχανε πουλήσει κι έτσι σά να τις είδε κι αυτές στά
 » χέρια του αγοραστή, κρεμασμένες απ' τ' πόδια, χωρίς να βγάζουνε φωνή. Πόσο τις είχε
 » λυπηθεί! Άλλιώς όμως να κάνει δέν μπορούσε. Ή φτώχεια τ' ήθελε!
 » Κυνήγησε και έπιασε μι' κίτρινη όρνιθα. Μιά φορά τούς γεννούσε, τούς πλήρωνε με
 » τ' παραπάνω τήν τροφή, που τής έδιναν. Τώρα είχε πάψει για να ξεκουραστεί...
 » — "Έλα, έλα!... φεύγα απ' τόν κόσμο! είνε στήν όρνιθα, καθώς τήν κρατούσε και
 » που τόν πείραζε πολύ, γιατί αισθάνθηκε στά χέρια του τήν καρδιά της να χτυπάει δυνατά.
 » Φεύγα, αφού ή μοίρα σ' έκανε με φτερούγες αντί με χέρια! Ίσως ξανάρθεις με χέρια και
 » τότε ίσως εγώ θά είμαι με φτερούγες.
 » Τήν εξάπλωσε χάμω, πατώντας τις φτερούγες της και τ' πόδια της και κρατώντας
 » τήν απ' τή μύτη... Είδε τ' μάτια της όρνιθας να τόν κοιτάζουνε με μι' έκφραση ματιών
 » ανθρώπου και κάτι νόμισε ότι του λέγανε... Θύμωσε όμως, τ' έδιωξε, (*) και τ' μαχαίρι
 » γλήγορα και δυνατά κινήθηκε στό λαιμό της.
 » Τ' αίμα του πιτσίλισε τ' χέρια. Αισθάνθηκε τήν όρνιθα να ταράζεται. Αυτός με
 » σφιγμένα δόντια, άγριος τήν κρατούσε. "Όλα είχανε χαθεί, ή λύπη, ή σκέψη... είχανε
 » κρυφτεί. Και έπιασε τόν εαυτό του σκληρά, άγρια να κοιτάζει τ' αίμα σά να τ' είχε
 » ξυπνήσει ή θέα του κάτι αίμοβόρο, που κοιμισμένο βρισκότανε μέσα του».

Δέν είνε άφραστη ή περιγραφή αυτή; Δυστυχώς δέν είνε έτσι όλοι οι Άλανιάρηδες.
 Είνε σχέδιο διηγήματος που θάπρεπε να ξαναχυθεί στό καλούπι για να γίνει σωστό διή-
 γημα. Έτσι που είνε πνίγεται από ένα σωρό περιτολογίες κι είνε πάλι μέρη του που θά-
 θελαν περισσότερο ξετίλυγμα. Όμως αυτό δέν ελαττώνει τήν αξία του Βουτυρά. Γιατί και
 τ' ελαττώματά του θά μπορούσε να τ' μετριάσει πολύ και τ' προτερήματά του να
 τ' αναπτύξει στό κατακόρυφο αν εύρισκε κάποια θετική ενθάρρυνση, κάποιο πραγματικό
 ενδιαφέρον για τ' έργο του. Όμως από ποιούς; Άπ' αυτούς που έκαβαλλίκεψαν τ' καλού-
 πια τής κοινής γνώμης, που άπασχολούν μι' στήλη έφημερίδας, που άπολαύουν τήν ευμέ-
 νεια ενός περιοδικού; Των αδυνάτων αδύνατον. Ό Βουτυράς δέν είνε τής κλίμας, δέν είνε
 επιτήδειος, δέν είνε φθασάτορας κι είνε εκκεντρικός, χαμένος εκεί μέσα στους κόσμους του
 τούς παραπονετικούς και όραίους.

Ή φιλοσοφία του είνε μικρή και πεσιμιστική. Γύρω του δέ βλέπει παρά τ' βάρος τής
 άδικίας και τής δυστυχίας που πέφτει σάν έφιάλης στό στήθος κάθε ανθρώπινης ύπαρξης
 που βογγά, παλεύοντας κάθε μέρα να ελευθερωθεί απ' τ' νύχια του κι όλο πέφτει περισσό-
 τερο σ' αυτά. Κι έρωτά: "Αξίζει άραγε τέτοια τυραννία ή ζωή; Γιατί βλέπει πώς τ' κακό
 δέ διορθώνεται, όπως δέ διορθώθηκε σέ κανέναν καιρό. Γι' αυτό κι αν κάπου-κάπου κάνει
 πώς γυρεύει να βρει τήν αιτία αυτού του κακού, είτε επάνω απ' τ' ανθρώπινα κεφάλια εν'
 αυτή, είτε μέσα στον άνθρωπο, για να πολεμήσει ή για να προτείνει κι αυτός τ' αντίφαρ-
 μακό του, τής δικής του κατασκευής κι έφεύρεσης, κουράζεται κι υποχωρεί με φρίκη ή με
 σαρκασμό. Ξέρει από τ' πριν πώς οι κόποι του θά πάνε χαμένοι κι ούτε θέλει να γίνει
 ούτοπικιστής. Τόν αηδιάζει τέτοιος ρόλος. Ως και τή θεωρία του άταβισμού, κι αυτήν παρο-
 δικά τήν άγγίζει, γιατί ξέρει πώς δέν είνε ούτε αυτή ή πραγματική αιτία των δεινών μας.
 Κάποια άλλη πιο βαθιά θά είνε ή ρίζα της, που είνε ρίζα και τής ίδιας τής ζωής, που
 άμα θελήσεις να τήν κόψεις, κόβεις μαζί και τή ζωή.

✱

Έπροσπάθησα να δώσω στις γραμμές αυτές ένα σύνθημα και τίποτε περισσότερο.
 Σύνθημα στους νέους να προσέξουν έναν άληθεινόν καλλιτέχνη που τόσο άδικείται και παρα-
 σιωπείται από τ' περιβάλλον. Άν τ' κατώρθωνα θά είμουν άληθεινά ευτυχής. Γιατί πάντα
 θά μισώ τ' άδικο και θ' αναγαλλιάζω όταν βλέπω πώς οι άνθρωποι τής αξίας πέρνουν μι'
 μέρα τή θέση που τους άνήκει και που τήν έχουν πιάσει άλλοι, των οποίων μόνη αξία είνε
 ή αυθάδεια και ή επιτηδειότητα.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ.

ROSNAC.

(*) Τί έδιωξε; Τ' έλεος ίσως. Ό Βουτυράς δέν τ' λέει. Τέτοια είνε τ' λάθη του
 πολλές φορές.

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ :

ΑΝΟΜΟΙΩΣΗ.

Ό σοφός καθηγητής τής γλωσσολογίας κ. Χατζιδάκις μιλώντας κάπου στά
 ΜΝΕ. α', 153 για τή συλλαβική άνομοίωση ύποσημειώνει τ' εξής :

«Ό έν Πιερσιόσις κ. Ίωάννης Ψυχάρης κατέχον τ' χάρισμα να διδάσκη αξιω-
 ματικώς περί ών συνήθως άγνοεί, αποφαίνεται έν Revue Critique 1887 σελ.
 364 ότι τ' -βιβάζω διδάσκαλος κτλ. άπόλεσαν πρώτον τ' ι, ώστε έγινοντο ββάζω,
 δδάσκαλος και έπειτα δι' άπλοποιήσεως βάζω, δάσκαλος. Περιττόν βέβαια να είπω
 προς τόν Έλληνα άναγνώστην ότι τοιαύται τερατώδεις λέξεις ββάζω δδάσκαλος
 ουδέποτε έλέχθησαν και ότι ή συγκοπή τής έτέρας των δύο όμοίων συλλαβών είνε
 συχνότατον φαινόμενον έν πάση γλώσση». (*)

Έπειδής κ' εγώ είμαι «Έλληνας άναγνώστης» και μάλιστα απ' τούς λίγους που
 νιώθουν καταβάθα τ' Χατζιδάκι, κ' έχτιμω τή δουλειά του τήν αξία όσο και τήν
 κακοήθειά του, πιχειρίζομαι να πω τή γνώμη μου στην πρόκληση άφτη του κ.
 Χ. για κάθε Έλληνα άναγνώστη.

Δέν καταλαβαίνω τί έννοεί ένας γλωσσολόγος όταν λέει «τοιαύται τερατώδεις
 λέξεις ββάζω δδάσκαλος» ενώ άκούμε κάθε μέρα γύρω μας σέ κάθε χώρα που
 κανονικά ξεπέφτουν τ' άτονα ου και ι έτούτες τις λέξεις: β'βάλι, β'βός, να-β'βα-
 θείς, τού-β'βλιου σ' (=τ' βιβλίου σου), τί-δ'δάχνεις κτλ. κ' ακόμα: σ'σάμ
 σ'σουράδα κτλ.

Τώρα παρακαλώ τόν άπροσωπόληφτο άναγνώστη που νιώθει λίγο, να μου
 πει: Άν καιμιά απ' άφτες τις λέξεις τύχαινε να περάσει σ'εμάς τούς άλλους; Έτσι
 ξετελειωμένη με ξεπεσμένο δηλαδή τόν πρωτοσύλλαβο φωνήεντα φτόγγο και τήν
 παίρναμε σέ χρήση εμείς που μιλάμε τήν κοινή έλληνική, που δέν άπορρήχουμε
 τ' άτονα ου, ι, πώς θά τήν προφέρναμε; Πώς άλλιώς, παρά βάλι, βός, βλιό,
 σάμι κτλ.;

Τί θά φταίγανε λοιπόν άφτες οι λέξεις ά βρισκότανε κανας έπιστήμονας και
 ξηγούσε τ' πώς γίνανε και πώς πρωτοπροφέρθήκανε; ώστε να βρεθεί και κάποιος
 δάσκαλος να τις βρξει: «τερατώδεις»!

Τώρα αν άφτός ό δάσκαλος τύχαινε ν' έχει στό ένεργητικό του τήν έπιστημο-
 νική αξία του κ. Χατζιδάκι, τότες τόσο τ' χειρότερο για λόγου του.

Μα θά μου πητε άφτός τ' ξηγάει άλλιώς: «Ή συγκοπή τής έτέρας των δύο
 όμοίων συλλαβών είνε συχνότατον φαινόμενον έν πάση γλώσση».

Δέν ξαίρω τί γίνεται στις αποδέλοιπες γλώσσες, μα στη δική μας, τ' πράμα δέ
 γίνεται όπως τ' λέει ό κ. Χ. στά ΜΝΕ. α', 323, ή όπως τ' λέω γω στη Γραμμ.
 § 282 ακολουθώντας άφτόνα τότες ακόμα. Δέν άποκόβεται δηλαδή με μι'ς συλ-
 λαβή άλάκηρη όπως φαίνεται με πρώτη όψη.

Τέτοια ξήγηση πρωτοδόθηκε απ' τούς Γερμανούς Kühner-Blass στην έλλη-
 νική γραμματική Α', σ. 285 για τις αρχαίες λέξεις: άμφορεύς αντίς άμφιφορεύς,
 άρνακίς αντίς άρνονακίς κτλ. κτλ. δικαιολογημένα βέβαια γιατί στις αρχαίες γλώσ-
 σες, που δέ μιλιούνται πιά, βλέπουμε τις λέξεις γραμμένες μονάχα. Έτσι απ' τ' άμ-
 φιφορεύς > άμφορεύς λείπει ή συλλαβή -φι-, απ' τ' άρνονακίς > άρνακίς ή
 συλλαβή -νο- κτλ.

Και μη ξαίροντας άκριβολογημένα μήτε τήν προφορά τ' φτόγγων, μήτε τούς
 φωνητικούς νόμους τ' ξηγάμε πάντα άδρομερώς όπως δά τ' λέει ό κ. Χ. δηλ. χον-
 τρικά, και με συμπερασμούς.

(*) Εΐδετε τί μιλακούτσικα που εκφράζεται; Μπαράβ δάσκαλε!

Σὲ μιὰ γλώσσα ὅμως ζωντανὴ καὶ μιλούμενη καὶ μάλιστα τὴ δική μας, πού νιώθουμε κι ἀκοῦμε καὶ τὴν προφορὰ τῶν φτόγγων καὶ τὶς μεταβολές τους, χρωστοῦμε νὰ ξηγοῦμε ψιλολογημένα τοὺς διάφορους νόμους τῆς φτογγοπαθιάς της. Λοιπὸ: Στὴν πατρίδα μου Ἄρτακη λέμε τὸ: *κάθειται* τέσσερω λογιῶ, δηλαδή:

κάθειται, τὸν ἀφθαρτο τύπο.
κάεται, μὲ ξεπεσμένο τὸ δοντικὸ *θ* πρὶν ἀπ' τὸ δοντικὸ *τ* γιὰ ξέμοιασμα: *θ + τ > ' + τ*
κάιτι μὲ μακρόχρονο καὶ περισπᾶμενο τὸ *α*.
κάται μὲ τὸ συνηθισμένο τὸ *α*.

Ἐπίσης εἶναι μαρτυρημένοι ἀφτοὶ οἱ τύποι πού τοὺς ἔχω ἀκούσει ὅλους σὲ διάφορες χώρες:

πρόβατα, ὁ ἀφθαρτος τύπος.
πρόατα, μὲ ξεπεσμένο τὸ χειλικὸ *β* κατόπι ἀπ' τὸ χειλικὸ *π* γιὰ ξέμοιασμα.
πράατα, μὲ ἀφομοιωμένο τὸ *ο* σὲ *α* ἀπ' τὸ ἀκόλουθο δυνατότερο *α*.
πράατα, μὲ συντραβηγμένα τὰ δυὸ *α* σὲ ἓνα.

Ὁ τύπος *πράατα* καὶ ὁ τύπος *κάται* εἶναι ἴδιοι μὲ τὴ διαφορὰ στὸ *κάται* πού ἔρχεται ἀπ' τὸ *κάεται* ἐπειδὴ γίνεται πρῶτα συνίληση τοῦ *αε* *κάεται*, κῦστερα ἢ ἀφομοίωση τοῦ ὑποταχικοῦ *ε* σὲ *α* (φωνοσυρμή), ἀκούεται ἐνάμισον *α* δηλ. εἶδος μακρόχρονο περισπᾶμενο *ᾱ*, ἐνῶ στὸ *πράατα* πού γίνεται ἀπ' τὸ *πρόατα* ἐπειδὴ τὸ τονισμένο *ό* δὲν κάνει συνίληση μὲ τὸ ἀκόλουθο δυνατότερο *α* μόνε ἀλάκερο ἀφομοιώνεται σὲ *ά* τονισμένο, γιὰ τοῦτο ἀκούγονται δυὸ συνεχικὰ ἀλάκερα *άα*. Ἀπ' ἀφτὰ λοιπὸν τὰ δυὸ ὀλοφάνερα καὶ χεροπιαστὰ παραδείγματα φαίνεται πῶς σὲ ὅσα καταλογίζει ὁ κ. Χατζιδάκις στὰ Μ Ν Ε. *α'*, 223-225 καὶ σὲ ὅσα ἄλλα καταλογίζω ἐγὼ στὴ Γραμματικὴ μου στὸ κεφάλαιο Ἐποκοπή σελ. 87-89 τίποτε ἄλλο δὲ γίνεται παρὰ ὁ συνηθισμένος ξεπεσμός γιὰ ξέμοιασμα τοῦ ἑνὸς ἀπὸ δυὸ ἴδια ἢ ὅμοια σύμφωνα πού βρίσκονται σὲ δυὸ συνακόλουθες συλλαβές.

Ὅπως δηλ. στὸ *πλαγιάβλι* > *παγιάβλι* ξεπέφτει τὸ *λ* γιὰτὶ ἀκολουθίει κιᾶλλη συλλαβὴ μὲ *λ*, καὶ στὸ *χουσόφρα* > *χουσόφα* ξεπέφτει τὸ *ρ* γιὰτὶ προϋπάρχει ἄλλη συλλαβὴ μὲ *ρ*. ἔτσι καὶ στὰ: *σταφυλο(λ)ογιῶ*, *βορβο(ρ)όπηλα* κτλ. ξεπέφτει τὸ ἐν ἀπ' τὰ δυὸ *λ* ἢ τὸ ἐν ἀπ' τὰ δυὸ *ρ*.

Ὅπως λοιπὸν στὴ σύνθεση *λ.χ.* στὸ *θεο-όρατος* > *θεόρατος* δὲ λέμε πῶς ξεπεσε συλλαβὴ παρὰ πῶς ἀπλοποιήθηκαν τὰ δυὸ *ο* σὲ ἓνα ἔτσι καὶ σ'ἀφτὰ μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ *λ*: *σταφυλο(λ)ογιῶ*, ἢ τοῦ *ρ*: *βορβο(ρ)όπηλα* καμιά συλλαβὴ δὲν ξεπέφτει μόνε συντραβιούται τὰ δυὸ *ο* σὲ ἓνα: *σταφυλογιῶ βορβόπηλα*, ἢ τὰ δυὸ *α*: *κα(τ)α-χτιερός* > *καταχτιερός* κτλ. ἢ τὰ δυὸ *ου*: *ξαναπου(π)ουλιάζω* > *ξαναπουλιάζω*, ἢ τὰ δυὸ *ε*: *πε(λ)ελός* > *πελός* κτλ. ἢ τὰ δυὸ *ε* *σιματη(τ)ήρα* > *σιματήρα* κτλ. κτλ. Ἀμα πάλε μετὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ προστριβόμενου φτόγγου (σύφωνου) συγκρουστοῦνε δυὸ διαφορετικὰ φωνήεντα *λ.χ.* *κακη-τύχη* > *κα'ητύχη*, *τεσσεράρα* > *τεσσε'άρα*, *καμηλολάτης* > *καμηλο'άτης*, *δρολαιλάπι* > *δρο'αίλάπι* κτλ. κτλ. τότες γίνεται πρῶτα ἢ ἀφομοίωση τῶ συγκρουσόμενων φωνηέντων (ἢ φωνοσυρμή) κῦστερα ὁ συντραβηγμὸς τῶ δυὸ φωνηέντων πού ἀφομοιώθηκαν σὲ ἓνα (καθὼς ἀπὸ καιρὸ τῶχο διδάξει διάπλατα σὲ ἀρθρο μου στὸ «Νουμά» ἀριθ. 335 καὶ 336 πού τὸ φωτίστηκα, ὅτα βρισκόμουνε στὰ περίγυρα τῶν Σαφραντακλήσιων, καὶ στὴ Γραμματικὴ μου κατόπι σὲ ἀπόσωμα σελ. 547, γιὰτ' εἶτανε πιά ξετυπωμένος κι ὁ β' ὁ τῶμος).

Ὅπως λοιπὸν στὰ σύνθετα: *νιο-ὑπαίτρος* > *νιο'υπαίτρος*, *κριατο-ελιά* > *κριατο'ελιά* > *κριατολιά*, *άλατο άρμη* > *άλαταάρμη* > *άλατάρμη* κτλ. ἀφομοιώνεται πρῶτα τὸ ἀδυνατότερο πρὸς τὸ πλαγινοῦ του δυνατότερο κῦστερα ἀπλοποιούονται τὰ δυὸ σὲ ἓνα, ἔτσι κ *σ'ιφτά*, πού ξεπέφτει ἀπ' ἀνάμεσα σύφωνο καὶ συγκρούονται δυὸ διαφορετικὰ φωνήεντα *λ.χ.*

κα'ητύχη > *κα'τύχη* > *κατύχη*

δρο'ελάπι > *δρο'λάπι* > *δρολάπι* κτλ. κτλ.

σὴν τὸ *κάεται* > *κά'εται* (= *κάται*) > *κάται*.

καί: *κα'ένας* > *καάνας* > *κάνας*, *καμηλο'άτης* > *καμηλοάτης* > *καμηλάτης* κτλ. σὴν τὸ *πρό'ατα* > *πρόατα* > *πράατα*.

Τὸ λοιπὸν ἀλάκερη συλλαβὴ, ξετελειωμένη, ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα μεμιάς δὲν ξεπέφτει μαζωμένη ἀπὸ μιὰ λέξη, φτογγολογικὰ τουλάχιστο.

Ἀφτὰ γιὰ τὸν ξεπεσμὸ ἢ τὴν ἀποκοπή, ἢ τὴν ἀποβολὴ συλλαβῆς ἀνάμεσα ἀπ' τὴ λέξη. Γιὰ τὴν ἀποκοπή της ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς λέξης φαίνεται πῶς συνεργοῦνε ἄλλοι νόμοι ὀλότελα ἀντίθετοι, δηλ. ξεπέφτει πρῶτα τὸ φωνήεντο: *σεισουράδα* > *σ'σουράδα* κῦστερα ἀπλοποιούνται τὰ δυὸ ἀρχικὰ ἴδια σύμφωνα σὲ ἓνα. ἔτσι δηλ. πού τὸ λέει ὁ Ψυχάρης.

Ἀμα προσέξεις στὰ ντόπια θάκούσεις ἀκόμα: *σ'σουράδα*, *σ'σαμόλαδο*, *β'βου-νιά*, *δ'δουμάρης* ἀκόμα καὶ *δ'δουμότειχο* (Νότια Θράκη). Μόνον τὸ *δάσκαλος* δὲν ἀκουσα μὲ διπλὸ *δ*, μὰ ἀφτὸ βλέπετε εἶναι ἀρχαιότερο καὶ πανελλήνιο κῦχει συμμορφωθεῖ.

Ὅσοτό κατὰ ἐπαγωγὴ ἔτσι πρέπει νὰ ξηγηθεῖ κι ἀφτὸ, ἀλλιῶς θὰ τὸ λέγαμε: *δι(δ)άσκαλος* > *διάσκαλος*, γιὰτὶ τὸ *δ* σὲ μετάφωνο δίφτογγο (Φιλήν. γραμ. § 87-88), ὅτα δηλ. εἶναι πρὶν ἀπ' τὸ δυνατότερο φτόγγο, δὲν ἀφομοιώνεται μὲ δάφτονα (*) δηλ. τὸ *δα* δὲ γίνεται ποτέσ σκέττο *α*.

Ὅυτε *β'βάζω* δὲν ἔχω ἀκούσει μὲ διπλὸ *β*. Γιὰτὶ τὸ *βεβάζω* ἀπλὸ δὲν ἔφρασε ὡς σὲμᾶς ὁ ἀνομοιωτικὸς ξεπεσμός γίνεται στὰ σύνθετα *ου(β)ιβάζω*, *δια(β)ιβάζω*, *ἀνα(β)ιβάζω* *κατα(β)ιβάζω*, ἀπ' τὴ μέση τῆς λέξης. Τὸ ἀπλὸ *βάζω* συνεπαρμὸς ἀφτωνῶνε μὲ τὸ *βάλλω* > *βάνω*.

Τὰ μεταβατικὰ *μπάζω* *βγάζω* γίνονται κατὰνολογία ἀπ' τὰμετάβια *μπαίνο* *βγαίνο*.

Σημειῶνω ἐδῶ μερικὲς λέξεις πού ὁ Χ. τίς ἔχει γιὰ παραδείγματα τῆς συλλαβικῆς ἀνομοίωσης ἐνῶ δὲν εἶναι:

τὸ *καρκαρούνα* εἶνε συνεπαρμὸς τοῦ *καρκαξα+κουρούνα* καὶ τίποτεσ ἄλλο.

Πιὸ ἀπλοϊκὴ εἶναι ἡ ἐξήγησι τοῦ Βελβεντινοῦ *φιλουιά* ἀπ' τὸ *φιλολογία*, λέει. Ὡ σου τὴν ἀφέλεια δάσκαλε! *Φιλουιά* εἶναι νέτη σκέτη ἢ γνωστότατη καὶ πάγκοινη: *ἀφιλογιά* δηλ. *ἀμφιλογία* (Φιλήν. Γραμ. σελ. 412).

Ἐπίσης καθόλου δὲν εἶναι σύφωνος μὲ τὰ πράματα ὅτα μιλώντας γιὰ τὴ φθογγικὴ ἀνομοίωση (Μ Ν Ε. *α'*, σ. 330) λέει: «ὅτι... ὁ πρῶτος τῶν δυὸ ὁμοίων φθόγγων μεταβάλλεται πρὸς ἀνομοίωσιν»

Ὅσοτόσο θὰ παραδέσω ἐδῶ μερικὰ παραδείγματα ἀφιλονίκητα, πού μεταβάλλεται ὁ δέφτερος: *α'*. στὰ ἴδια σύμφωνα:

ρ + ρ > ρ + λ: γούργουρας > γούργουλας, κορμίρι > κορμάλι, κριάρι > κριάλι, Βενετσιάνικο: *carega+καθέδρα* > *καρέγγρα* > *καρέγγλα*.

ρ + ρ > ρ + ν: πορφύρα > πορφύνα.

λ + λ > λ + ρ: κεφαλαγία > κεφαλαργία.

λ + λ > λ + ν: Μελιγάλες > Μελιγάνες, (ἐ)λιλιφασκιά > λιλιφασκιά > λινοφασκιά (Ἄξια).

ν + ν > ν + λ: ἀνάχνος > ἀνάχνος.

δ + δ > δ + ν: σκορδογούδι > σκορδογούνη (Σινασό).

σ + σ > σ + τζ: σκασουλήθρα > σκατζουλήθρα.

χ + χ > χ + φ: χρυσοχός > χρυσοφός.

φ + φ > φ + χ: (ἀδερφοπ(οι)τός >) ἀδερφοφτός > ἀδερφοχτός, (φανόπτης >) ἀφανόφτης > ἀφανόχτης.

(*) Κῦστερα ἔχει τὴν ἀνάιδεια (πού μόνον ἓνας Χατζιδάκις μπορεῖ νὰ τὴν ἔχει), νὰ γράφει πῶς οἱ ἄλλοι λένε «αὐτοσχέδια καὶ ἀσύστατα» (Ἄθηνᾶς ΚΔ', σελ. 32). Ἀκοῦς ἐκεῖ *φιλοουγιά*, λέει, *φιλολογία*!!!! Μαίνῃ δάσκαλε, τὰ πολλὰ (!) σὲ γράμματα εἰς μανιὰν περιτρέπει.

β'.) στα ἰδιοπρόφερα, πὸν σχηματίζεται δηλ. ὁ φραγμὸς τοὺς ὀλότελα στὰ ἴδια στοματήσια κατατόπια (Φιλην. Γραμ. § 136):

β + φ > β + χ : bouffa > βόχα.

β + φ > β + θ : βλασφημῶ > βλασθημῶ > (σθ > στ) βλαστημῶ.

φ + β > φ + γ : φλέβα > φλέγα, φοβοῦμαι > φογοῦμαι.

π + μ > π + ν : (φλόμος) σπλόμος > σπλόνος, Πάτιμο > Πάτινο.

γ + χ > γ + φ : γλείω > γλείφω, γλι(γ)χός > γλιφός.

γ'.) στὰ ὁμοιοπρόφερα, πὸν προφέρονται δηλ. μετὰ τὰ ἴδια πάνου-κάτου στοματήσια ὄργανα (Φιλην. Γραμ. § 135):

π + β > π + γ : περβόλι > περγόλι.

π + φ > π + χ : (ἄποπος) ἀπόφι > ἀπόχι (Καρδάμυλα) ἀψηφῶ > ἀψηχῶ.

π + φ > π + χ : ἀσπόφυλλας > ἀσπόθυλλας (Νικαριά).

τ + θ > τ + χ : ξεστήνου > ξεστήχου.

γ(=π final μυτόπνοο) + μ > γ + β : γαγγάμη > γαγγάβα.

Τὰ παραδείγματα ἀπτά εἶναι ξεσηκωμένα ἀπὸ βιβλίον πὸν ἐτοιμάζω : «Τὸ ξέμοιασμα καὶ τὸ παράμοιασμα στὴν Ἑλληνική», μετὰ νέα ὀλωσδιόλου ἀποψη καὶ μετὰ πολὺ διαφέρο.

ΑΘΗΝΑ.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ ΒΙΒΛΙΑ. (*)

27

Ὁ κακὸς δαίμονας τῶν ἀπολυταρχικῶν ἡγεμόνων, θὰ εἶνε πάντα ὁ Βενιζέλος. Ἄν ὁ Μακιαβέλης ἐξοῦσε στὴν ἐποχὴ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδας, θὰ ἐτροποποιοῦσε τὰ συμπεράσματά του στὸν Ἠγεμόνα του.

28

Πολλοὶ ἀλλάζουν ἰδέες ἀπὸ μόδα· ἐλάχιστοι ὁμως ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη.

29

Ξέχασε τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ νὰ σὲ θυμηθεῖ ἐκεῖνος.

30

Μὴν τρέχεις πίσω ἀπ' τὴ δόξα γιὰ νὰρθεῖ ἐκεῖνη νὰ σὲ βρεῖ ὅπου κι ἂν βρισκεσαι. Ἐπὶ ἐρημιὰ σου. Κι ὅταν ἀκόμα ἐρθεῖ, δέξου τὴν μετὰ δυσπιστία, ὅπως δέχεται μιὰ γυναῖκα. Εἶνε τὸ μόνο ἀντιφάρμακο ἐναντίον τῆς πικρίας στὴ ζωὴ.

31

Ἐπὶ ἦρχεν ἕνας συγγραφέας στὴ Γερμανία πλούσιος καὶ κοσμικός, πὸν οἱ κριτικοὶ τῆς μόδας τὸν εἶχαν ἀνεβάσει σὲ θεόρατα ἕψη καὶ τὸν ἔφεραν διαρκῶς ἀντιμέτωπο στὸ Νοβαλίς.

Ὁ Νοβαλίς, πὸν εἶχε συναίσθησι τῆς ἀξίας του καὶ τῆς μηδαμνότητος τοῦ ἀντιπάλου του ἐνοιῶθε μιὰν ἀπερίγραπτη ἀπογοήτεψη γιὰ τὴν ἀδικία πὸν τοῦ ἐγινόταν. Εἶταν τόσο ἄρρωστος!...

Ὅμως ποῖος θυμᾶται σήμερον τὸν πλούσιον καὶ κοσμικὸν συγγραφέα; κι ἂν τὸν ἀναφέρουν οἱ γραμματολόγοι, τὸν ἀναφέρουν ἴσα-ἴσα χάρι στὸ Νοβαλίς, γιὰ νὰ καυτηριάσουν τὸ γεγονός.

(*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχου σελίδα 31 τοῦ προηγούμενου φυλλαδίου (ἀρ. 40).

32

Ὁ Παλαμάς δὲν ἐπῆρε πρὸς τὴν εἰδηση ἀπὸ τὴν ἑλληνική, τὴν κλασικὴ τέχνη. Κι οὔτε θὰ εἶταν δυνατόν νὰ πασχολῆσει τέτοιο πρόβλημα ἕναν ποιητὴ πὸν εἶπε σὲ κάποιον ἄρθεο τοῦ πῶς ὁ «Ζηπιᾶνος» τοῦ Καρκαβίτσα στέκεται πὸ κοντὰ στὴν ἀρχαία τραγωδία ἀπὸ τὴν «Ἰφιγένεια» τοῦ Μορεάς.

Στὸ ἴδιο τοῦ ἄρθεο μᾶς δίνει παστρικά καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ τοῦ «πιστεύω» κρῖνοντας τὰ δῆθεν σονέττα τοῦ Ἐρμονα. Ἴδου αὐτό:

«Καὶ ὁμως ὁ ποιητὴς τῆς «Ζωῆς» (ὁ Ἐρμονας δηλαδὴ) ξέρει τὴ γλῶσσα του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν ξέρει μετὰ τὴν συνείδηση καὶ μετὰ τὴν ἐντέλεια τοῦ τεχνίτη. Δὲν ἔχω νὰ τὴν κατηγορήσω ἐδῶ γιὰ τὰ σπάνια καὶ τ' ἀσυνήθιστα ὀνόματα πὸν μεταχειρίζεται καὶ σπέρνει ἐδῶ κι ἐκεῖ. Εἶνε σὰ νὰ κατηγοροῦσα τὴν ὁμορφὴν γιὰ τὰ δαχτυλίδια, γιὰ τὰ σκουλαρήκια, γιὰ τὴν καρφίτση, γιὰ τὰ βραχιόλια τῆς, πὸν τὰ προμηθεύεται ἀπὸ παντοῦ, κι ἀπὸ τοὺς χρυσοκόμους, κι ἀπὸ τὰ ντουλάπια τῆς γιαγιᾶς τῆς, παλαιῶν καὶ ἀσυνήθιστα καὶ στολιζέει καὶ φορτώνει καὶ παραφορτώνει (sic) μ' αὐτὰ τὸ κάλλος τῆς. Ἡ ὁμορφία τῆς καὶ χωρὶς αὐτὰ θὰ στέκονταν. Μὰ ἔλα πὸν ταιριάζουν καὶ τὰ στολιδία αὐτὰ σὲς ὁμορφες ἢ ὁμορφιά γίνεται πὸν ὁμορφὴ μέσα σ' ἐκεῖνα. Κι ἔπειτα γιὰ νὰ στολιζέται κανεὶς μετὰ χρυσαφικά, θὰ πεῖ πῶς ἔχει. Ἀνάλογα κι ὁ ποιητὴς. Καὶ μετὰ τὴν φτωχότερη γλῶσσα τὰ καταφέρνει ἐκεῖνος. Ὁ πλοῦτος τοῦ λεξικοῦ, τὰ σπάνια ὀνόματα, τὰ ξεσηκωμένα ἐπίθετα δὲν τοῦ εἶνε πρῶτης χρεῖας· μὰ τοῦ χρειάζονται· κι ὅσο πὸν πλοῦσιος εἶνε ἢ φαντασία του, τόσο πὸν πολὺ θέλει νὰ θησαυρίζῃ τὴν τέχνην του μετὰ κείνα».

Νά, ὅλο τὸ μυστικὸ, νά, τὸ κλειδὶ τῆς βάρβαρης ποίησης, πὸν καταδικάζεται σήμερον ἀπὸ τὸ ἀμείλιχτο μέλλον.

Κι ὅ,τι ἔκαναν οἱ ποιητὴς, οἱ βγαλμένοι ἀπὸ τέτοιες θεωρίες, γιὰ τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπίθετα, τὴν λέξι, τὴν γλῶσσα, τὸ ἔκαναν καὶ τὸ κάνουν καὶ γιὰ τὴν εἰκόνα, γιὰ τὴν ἰδέαν κτλ. «Ἐπῆραν, ἀπ' τὰ ντουλάπια τῆς γιαγιᾶς τῶν, παλαιῶν καὶ καινουριοκάμωτα καὶ συνηθισμένα καὶ ἀσυνήθιστα καί, καί, καὶ στόλισαν καὶ φόρτωσαν καὶ παραφόρτωσαν μάλιστα μ' αὐτὰ τὴν μουσα τους». Κι ἔτσι μᾶς ἔδωκαν μιὰ μουσα νεόπλουτη, ξιπασμένη· καλὴ τί λέγω; μιὰ μουσα ραστακουέρα.

Δὲν εἴξεραν πῶς ἡ Μοῦσα, ὅπως ἡ ἀληθινὴ ἀρχόντισσα, ἡ ἀληθινὴ ἀριστοκρατίσσα, ξέρει νὰ δείχνῃ τὴν ὁμορφίαν τῆς σεμνῇ, ἀπλῇ, ἀπείρητη. Κι ἂν τὴν στολιζέει κάπου-κάτου, τὴν στολιζέει μ' ἕνα-δύο τὸ πολὺ στολιδία εὐγενικά.

Νά, πὸν βρῖσκεται ὅλη ἡ διαφορὰ μᾶς μετὰ τὴν χθεσινὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν τέχνην, γιὰ τὴν ποίησιν· καὶ νὰ γιὰ τὴν ἀπὸ τέτοιους ποιητὴς εἶνε χίλιες φορὲς ἀνώτεροι κι ὁ Σολωμὸς κι ὁ Βιλαωρίτης κι ὁ Κρυστάλλης. Γιατὶ ὅλ' αὐτοὶ, χωρὶς ν' ἀγγίζουσαν βέβαια τὸ ὑψηλότερο ἰδεῶδες τῆς τέχνης, πὸν μὸλις σήμερον ἀνικροῦσαν μερικοὶ, δὲν εἶταν τοῦλάχιστον παραφορτωμένοι, νεοπλουτικοί. Μὰ ὁ ἕνας θέλησε τὴν μουσα τοῦ θρησκοφομαντικῆ, μυστικιστικῆς καὶ ἔτσι τὴν ἐκράτησεν ὡς τὸ τέλος, ὁ ἄλλος ἀρματολίτικη κι ὁ τρίτος ζωγραφικὴ, χωριάτισσα. Ἀπὸ τὸ ἔργο ὅλων αὐτῶν βγαίνει μιὰ γραμμὴ ἀρκετὰ σταθερὰ σχεδιασμένη. Ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν παραφορτωμένων καὶ τῶν νεοπλουτικῶν δὲ βγαίνει καμμιά γραμμὴ.

Κι ἂν μοῦ ποῦν — ὅπως μοῦ τὸ εἶπεν ἕνας τους — πῶς αὐτὸ εἶνε ὁμορφιά θὰ τοὺς ἀπαντήσω τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτοὺς πὸν ἔχουν τέτοιαν ἀντίληψη τῆς ὁμορφίας. Μήπως κι ὁ Ματσούκας δὲν ἔχει τὴν δικὴν του ἀντίληψη κι αὐτός;

33

Καὶ ἄλλοι πέσανε θύματα μᾶς τέτοιης ἀντίληψης γιὰ τὴν τέχνην, πὸν εἶχαν πολὺ γερότερα ποιητικὰ κότσια. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ ἰδεῖ μερικοὺς ρομαντικοὺς καὶ παρνασσικοὺς τῆς Γαλλίας. Ὅμως αὐτοὶ εἶνε πολὺ κοντὰ μᾶς κι ἡ μόδα πὸν τοὺς ἀνέβασε στὰ μεσοῦρα νὰ τοὺς σκεπάζῃ ἀκόμα πολλὰς ἀσχημίας. Ἄς κοιτάξουσαν καλλιτέρα λίγο μακρότερα τὸ Θεόφιλο δὲ Βιῶ (1590-1626) πὸν οἱ σύγχρονοὶ τοῦ τὸν ἔλεγον μεγάλο ποιητὴ, ἐνῶ σήμερον μὸλις ξέρουσαν στὴ Γαλλία τὸνομά του, γιὰ τὸ ξανάφερε στὴν ἐπιφάνεια ὁ Σαιντ Μπέβ. Οἱ

ξένοι ούτε τόν ξέρουν, ούτε θά τόν μάθουν. Έγώ τόν ξέρω. Θά τόν παρουσιάσω μιά μέρα στους «Μικρούς Περιπάτους» μου για νά ἰδοῦμε μέ ποιούς δικούς μας μοιάζει.

34

Νά, κι ἄλλη μετάφραση τῆς «Τρικυμίας» τοῦ Σαίξπηρ, φτιασμένη ἀπό ἄλλον Κερκυραῖο λόγιο, τόν κ. Θεοτόκη ποῦ μᾶς δίνει τὸ εὐσυνείδητο περιοδικό τῆς Ἀλεξανδρείας: Τὰ «Γράμματα».

Δέν ἔφταναν ἄραγε ἡ μετάφραση τοῦ Πολυλά; Παραδέχομαι, ἔστω! πῶς αὐτὴ εἶνε πιστότερη ἀπὸ τὴν παλιά. Καί τί βγήκε μέ τοῦτο; Δέ φτάνει τὸ κακό ποῦ ἔκανε στή φιλολογία μας ἡ πρώτη, ἔρχεται νά τὸ δευτερώσει κι ἡ δεύτερη;

Γιατί δὲ μεταφράζει Μίλτωνα ἢ Ρακίνα ἢ τὴν Αἰνείαδα τοῦ Βιργιλίου λ.χ. ὁ κ. Θεοτόκης; Δέ θά τοῦ ἀρέσουν φαίνεται. Κρίμα!

Ἐξέχασα ὅμως πῶς μέ τῆ γλώσσα του, τῶν χρυσικῶν καὶ τῆς ντουλάπας τῆς γαργιάς του κι αὐτὸς δέν μπορεῖ νά μεταφράσει βέβαια οὔτε Μίλτωνα, οὔτε Ρακίνα, οὔτε Αἰνείαδα.

35

Δίνω ἐδῶ ἔτσι γιὰ διασκέδαση, λίγο ἀπ' τὸ λεξιλόγιο δύο ποιητῶν: Ἐνὸς Ἑλλήνα κι ἐνὸς Ρωμοῦ. Τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου καὶ τοῦ Κώστα Θεοτόκη:

Κάλβος:

Μνημοσύνη — ἐλικωνιάδα — ἐλικώνια — ἀμάργαρος — Πιερίδες — Αὐσονία — Παρνασσίες κόρες — Λύσιον φύλλον — ἀμαλθεῖον — αἰόλιον φύσημα — Ἴόνιον κύμα — ἰόνιοι ζέφυροι — Κυθηρεία — ἐσπέριον ἄστρον — τῶν χρυσῶν κίτρων — τὸ ἀθάνατον μέτρον — μελανόπτερα σύννεφα — κυκλοδίωκτος — ροδόπεπλος κόρη — πρόνοος φύσις — δακρυχέουσα — χάσμα λητογενέος — μελίφρονον, ὑακίνθινον στέμμα — λυγύφθογγος — αἰσθήσεις ὑψηλονόους — λαμπαδηφόρος — οἱ κύκλοι τῶν οὐρανῶν — γηγενέων δρακόντων — σίμβλα — ἀγλαός — ὑψηλοκάρηνος — λυαῖος — θρέπτειρα γῆ — νουθέτημα — ἀένναα — τοῦ κισσοῦ τ' ἀτρέμητα φύλλα — ποσειδώνεια κύματα — ἐνθα ἔπη — μόρσιμος ἕπνος — καστάλιος κύκνος — ἀφθάρτων κλάδων — χρυσοβλέφαρος — σάνδαλα χρυσοδέτα — τὴν στροφὴν τὴν Λέσβιον — ξεφύρια πνεύματα — σιδηροχάρμης Ἄρης — τὰ αἰγαία νερά — ἀθέριστα ἄνθη — ὑμνητικὸν καὶ αἰώνιον — χαρμόσυνον κρατῆρα — δροσέντα ρόδα κ.τ.λ.

Θεοτόκης:

Μ' ἐλιάς ζαῖρα μουτεμένην — στὸ φύγι — κουναρῆ — καὶ κακοειδὴ ἢ κεφάλαια — ἢ πλαγαριά — πόλλαινε τα — μουρτζινο — φλίκουρα — ἀναπελλιέται — ἀφαντασιές — λεβδίξοντας τὸ τζιρουνέιο ἄξονι — βυζανταριές — βεδούρια — σκάθρες καρβαλαρέων — στρίζει — μουσοῦδι — ἀναγκισαῖζον — νυσάνια — βουρλίδες — τῶν ζωντηριῶν ἢ ζήτια — ἀλόγες — βροχερῆς — βράχια — καὶ κρητικὸ ταρκάσι — ἀπεικὸ — ἀμμοῦδες — σιδεροτορκαμένους — ὀγνήστρες — σχολουόδια — ἢ ἀράτα — πλημουδίζον — τὰ βαρκά — σμουλιά — σκάρφη ἀμιά, κι ἀσκέλλα — διάσυνας — κοντυλάω — ἀρθούνη — βοστέροι — κλημποῦρι — σπρόπολη — φλουτιές — κιβέρτι — γεμονιάδες — γρουψασμένους — μανούσια — φλαστούς — μουτρούνα — μελικέτια — βόστερας — βόθυνος κ.τ.λ.

Ἐπὶ δύο ἀντιπροσώπους δύο ὑπερβολικὰ ἀντιθέτων τάσεων γιὰ νά δεῖξω ποῦ γύρευε νά μᾶς φέρει ἢ μιά καὶ ποῦ γυρεύει νά μᾶς φέρει ἡ ἄλλη. Τοῦτο μόνο πρέπει νά σημειωθεῖ περαστικά, πῶς τίς λέξεις τοῦ Κάλβου μπορεῖ νά τίς ἀνεχθεῖ μιά χαρὰ ἢ γλώσσα μας, ὅταν πάρουν τὸ δικό της τύπο:

Λύσιον φύλλον	(γράφει καὶ πρόφερε):	λύσιο φύλλο.
μελανόπτερα	» » »	» μελανόπτερα.
κυκλοδίωκτος	» » »	» κυκλοδίωκτος.
αἰσθήσεις ὑψηλονόους	» » »	» ὑψηλόνους αἰσθήσεις.
πρόνοος φύσις	» » »	» πρόνοη φύση.
στὴν στροφὴν τὴν Λέσβιον	» » »	» τὴ Λέσβια στροφή κ.τ.λ.
Ἄσο γιὰ τὸ συμπέρασμα πιά, ἀφίνω νά τὸ βγάλει ὁ καθένας μονάχος του.		

36

Τόσο νοιώθουν μερικοὶ ἀπὸ κλασικὴ τέχνη ὥστε σοῦ λένε πῶς ὁ Ἐρεντιά εἶνε κλασικός.

Τὸ εἶπα κι ἄλλοῦ καὶ τὸ ξαναλέω πῶς ἡ κλασικὴ τέχνη διακρίνεται πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ ἀπέριττο καὶ τὸ ἀπροσποίητό της. Ἡ ἐπιτήδευσὴ κι ἂν ὑπάρχει δὲν πρέπει οὔτε καν νά μαντεύεται. Τὰ σοννέτα τοῦ Ἐρεντιά εἶνε πνιγμένα ἀπὸ τὴν ἐκζήτηση σὲ ὀνόματα, ἐπίθετα, λέξεις, (ιδέες δὲ λέω γιατί δὲν ἔχει).

Σὲ κάποιον παλιό μου ἄρθρο στὴν ἐφημερίδα «Ἐθνος» τὸν εἶχα συγκρίνει μέ τὸ Γουσταῖο Μορώ, τὸ γνωστὸ ζωγράφο. Κι οἱ δύο τους μεθοῦν ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρώματα, τὰ μεθυστικά καὶ προπάντων τὰ κόκκινα. Ἄπ' αὐτὸ ὁ Ἐρεντιά προδίδει τὴν καταγωγὴ του πῶς εἶνε δηλαδὴ ἀπόγονος τῶν Τορραντό.

Μόνο μ' ἓνα σοννέτο του (ἀρθ. 1) «τὸ Γιδάρη» του, πλησιάζει κάπως τὴν ἀλεξανδρινὴ τέχνη. Μά ὡς αὐτοῦ. Νά, τὸ σοννέτο:

Ο ΓΙΔΑΡΗΣ

Μὴν ἀκλουθᾶς τοῦ ἀμέρωτου τράγου, βοσκέ, τοὺς πῆδους,
 μέσ στοῦ φαράγγι τὸ ἄχαρο. Στὰ πλάγια τοῦ Μενάλου,
 ὅπου ἐξορία μᾶς ἔκανε ξανά τὸ καλοκαίρι,
 ἢ γύχτα φτάνει γλίγορα κι ἡ ἐλπίδα σου εἶνε μάταια.
 Θέλεις; Ἄς μείνομε ἐδῶ πιά! Σῦκα, κρασί δὲ λείπουν.
 Θενά προσμείνω στὸ ἄσυλο τ' ὀλάγγιο μέ τὴ μέρα.
 Μά μίλα, ὦ Μνάσυλε, σιγά, γιατί οἱ Θεοὶ εἶνε ὀλοῦθε.
 Ἡ Ἐκάτη μέ τὸ οὐράνιο τῆς μᾶς ἀντικρῶζει βλέμμα.
 Ἡ τρύπα ἐκεῖνη ἢ Ἰσκιερὴ εἶν' ἢ σπηλιά ποῦ πάει,
 τῶν ὑψωμάτων ὁ ἀγαθὸς ὁ δαίμονας, ὁ Φαῖνος.
 Ἴσως ἂν δὲν τὸν σκιᾶζομε θενά προβάλλει ξάφνου.
 Ἄκου, σφυρίζουν τὸν αὐλὸ τὰ χεῖλη του... Αὐτὸς εἶνε!
 Στὰ κέρατά του δένονται οἱ ἀχτίδες, καὶ στὸ φῶς τους,
 γιὰ ἰδές, πῶς τὰ κασιόκια του τὰ κάνει καὶ χορεύουν.

Πρέπει νά σημειωθεῖ πῶς στὰ ἑλληνικὰ κερδίζει περισσότερο γιατί εἶνε κάπως ξαλαφρωμένο ἀπ' τὰ ἐξεζητημένα ἐπίθετα καὶ τὰ ρέστα. Ὅμως ἔστω! Δέν ἔχει νά μᾶς δείξει ὁ Ἐρεντιά ἓνα δεύτερο τέτοιο. Λησμόνησα ὅμως πῶς ὁ πιστὸς του μαθητὴς ὁ Ἐρμονας, ἴσως νά ἔχει κι αὐτὸς ἄλλο ἓνα. Κι ἔτσι ἓνα καὶ ἓνα μᾶς κάνουν δύο.

37

Μπορῶ νά συμπαθῆσω ἀκόμα τὴ μανία ἐκείνων ποῦ ἐπιμένουν νά γράφουν σοννέτα, ὅταν τὰ φτιάχνουν καθὼς ἀπαιτεῖ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς παρακμῆς. Μά νά κάθεται κανεὶς νά φτιάχνει σοννέτο ἀκανόνιστο καὶ μάλιστα ἀναμοιοκατάληκτο, αὐτὸ πιά εἶνε ἀπὸ τ' ἄγραφα. Ποιὸς ὁ λόγος; Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νά ἔχει τότε δύο τετράστιχα καὶ δύο τρίστιχα, ἐνῶ μπορούσε νά ἔχει δύο τρίστιχα καὶ δύο τετράστιχα λ.χ. Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νά ἔχει δεκατέσσερες στίχους, ἐνῶ μπορούσε νά ἔχει δώδεκα ἢ δεκάξη;

Καὶ ὅμως ὁ Ἐρμονας νομίζει πῶς ἔκανε σπαιδαῖα ἐφεύρεση. Κι οἱ θαυμαστάδες του τὸ νομίζουν κι αὐτοί. Ἐγὼ δὲν τὸ νομίζω.

38

Ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴν τέχνη τοῦ Ἐρμονα δείχνεται κι ἀπ' τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμο ποῦ διάλεξε, περιφρονῶντας τὸ ὠραῖο του ὄνομα, τὸ τόσο ἑλληνικό: Βλαστός. Ἴσως τὸ κανεν ὅμως γιὰ νά μοιάσει καὶ σ' αὐτὸ λιγάκι μέ τὸ Γάλλο δάσκαλό του στὰ πρῶτα δηλαδὴ τοῦ ὀνόματός του: Ε ρ — Μόνο στὸ πνεῦμα δὲν ἔμοιασε γιατί τὸ ἓνα πέρνει δασεῖα καὶ τὸ ἄλλο ψιλὴ (sic).

39

Τὰ μόνα σοννέτα τοῦ Μαβίλη, ποῦ δὲν προδίδουν τὴν κουραστικὴ ἐπιτήδευσὴ καὶ τὸ μανιερισμὸ τοῦ ποιητῆ τους εἶνε ἡ Ἀθήνη καὶ τὸ Μούργωμα. Φαίνονται σχεδὸν σὰ νά βγήκαν

αυθόρμητα. Ἡ εὐγενική τους διάθεση μᾶς κάνει καὶ δὲν προσέχομε τὴν ἀπαίσια γλῶσσα τους. (Γιατὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Μαβίλη εἶνε καὶ ἐκεῖνη «τῶν χρυσιῶν καὶ τῆς ντουλάπας τῆς γιαγιάς»).

Ἔτσι τ' ἄλλα του εἶνε Ἐρεντιὰ καὶ ἔχουν τὰ ἴδια καὶ περισσότερα λάθη ἀπὸ τὰ σοννέτα τοῦ Ἐρεντιὰ. Ἄς πάρουμε λ.χ. τὴν «Καλλιπάτειρα»

«Ἀρχόντισσα Ροδίτισσα πῶς μῆρες ;
Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
ἔδωθε».

Ἐκεῖνο τὸ «μῆρες» τὸ ἄξαφνο γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὶς ρίμες Ὀλυμπιονίκες, Ἐλλανοδίκες, ἀντρίκες σου μπαίνει σὰν κουνούπι στὸ μάτι σου... Κι ὕστερα πῶς νὰ διαβάσεις παρακάτω μὲ πονόματο ;

Κι ὕστερα αὐτὴ ἡ μέθοδος νὰ ξεσηκώνουν ἓνα κομμάτι ἀρχαίου κειμένου ἱστορικό, μυθολογικό, καὶ νὰ τὸ στρυμώνουν γιὰ νὰ χωρέσει σὲ λίγους δυστυχισμένους στίχους, ποὺ δουλεύουν δύο καὶ τρία χρόνια γιὰ νὰ τοὺς στολίσουν μὲ λίγες θιαμαστὲς ψυχὲς καὶ τὰ τέτοια, δείχνει τὴν τελεία τους παρανόηση τῆς τέχνης.

Μὰ ὁ Μαβίλης εἶταν μεγάλος πατριώτης καὶ συμπαθὴς διλητάντης. Ἄφησε καὶ δύο-τρία σοννέτα γιὰ τὴν ἀνθολογία. Εἶνε λοιπὸν ἄξιος τοῦ βαθύτερου μᾶς σεβασμοῦ. Κανεὶς δὲ θὰ τὸν ξεχάσει ποτέ.

Τὸ ἴδιο λέω καὶ γιὰ τὰ σοννέτα τοῦ Γρυπάρη... Εὐτυχῶς ἐκεῖνος δὲ στηρίζει σ' αὐτὰ τὴν ποιητικὴν του ἀξία, τὴν ἀναμφισβήτητη.

Τὰ σοννέτα τοῦ Μαρτζώκη ἔχουν ἀπὸ ἀλλήλη πηγὴ. Τὰ ἔφεραν ἀπὸ κάποια ἐρωτοσοσιαλιστικὴ σχολὴ τῆς Ἰταλίας. Τὰ προτιμῶ ὁμοίως ἀπὸ τ' ἄλλα ἂν καὶ ἀτεχνότερα. Κλείνουν μέσα τους κάτι πρὸ ἀνθρώπινο, πρὸ ποινεμένο, ποὺ συγκινεῖ.

Ἄλλὰ ὁ Μαρτζώκης ἄφηκε καὶ κάποιους «Βαρβάρους στίχους».

40

Εἶνε περιέργο καὶ ὁμοίως βέβαιο. Οἱ πόλεμοι δὲν ἐμπνέουν ποίηση. Τοῦ Ἄνρι Μπαταίη ἡ «Θεῖα Τραγωδία» (τὴν ἀξίωση!) ποὺ ἔκανε τόσο θόρυβο, δὲν εἶνε, φρεῦ, οὔτε κοινή, ἀνθρώπινη τραγωδία. Ὁ φίλος μου καὶ ξεχωριστὸς ποιητὴς Πῶλ Φὸρ ἔγραψε καὶ αὐτὸς πολεμικὰ ποιήματα μὲ τὸν τρόπο ποὺ γράφει τώρα τελευταῖα τὰ ποιήματά του : Ποιητικὰ.

Κάπου-κάπου ὁμοίως κάποια τραγούδια τοῦ πολέμου μὲ ἀγνωστες ἑπογραφές, ἀγνωστα ὀνόματα, σὲ λαϊκὰ περιοδικὰ ξεχνῶνται κάποια ἀνατριχίλα μὲ τὸν ἀπλό, λαϊκὸν τόνον. Κι αὐτὸ μὲ κάνει νὰ πιστέψω πῶς ἴσως μιὰ μέρα τραγουδιστοὺν οἱ πόλεμοι, μὰ ὄχι ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς ποιητῆς.

Οἱ φτιασμένοι ποιητῆς ἔχουν πιά ἀποχτήσει τὴν κεκτημένη τους ταχύτητα — ὁ καθένας γιὰ τὸ ἴδιόν του — καὶ δὲν μποροῦν νὰ γυρίσουν πίσω τους, σὲ μιὰ νέα κατάσταση, ἀπρόοπτη γι' αὐτοὺς, ποὺ ἐδημιούργησεν ὁ πόλεμος. Ἐπροσπάθησαν νὰ γυρίσουν μερικοὶ, ὄχι ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, ὄχι γιὰτὶ ὁ πόλεμος τοὺς ἐδόνθησε κάποια χορδὴ μέσα τους, ἀλλ' ἀπλῶς γιὰ ν' ἀκολουθήσουν τὸ πνεῦμα ποὺ ἐφύσηξε. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πολεμικὰ τραγούδια τοὺς εἶνε ἀνοῦσια αὐτοσχεδιάσματα, οἰχτρὲς ρίμες.

Ἄπ' τοὺς δικούς μας μόνον ὁ Γρυπάρης μὲ τὸ γνωστὸ σοννέτο του «Ὁ Ὀρθρος τῶν ψυχῶν» ἔδειξε πῶς μπορεῖ νὰ γράφει καὶ πολεμικὸ τραγούδι. Δὲν εἶνε βέβαια αὐτὸ ποὺ ἀπασχολεῖ τὸ πνεῦμα μου στὸ παρὸν βιβλίον. Ἰστώσο εἶνε, ὄχι μόνον ἐπίκαιρο, ἀλλὰ καὶ ἄξιο τῆς σχολῆς ἢ ὁποῖα τὸ ἐγέννησε, τῆς παρνασσικῆς καὶ εἰδικώτερα τῆς «Καρδιάς τοῦ Γιάλμαρ» τοῦ δυνατοῦ ποιήματος τοῦ Λεκὸν δὲ Λιλ, ποὺ τοῦ εἶνε καὶ σὰ μιὰ ἀλαργινὴ ἀπήχηση.

Δὲ βρῆκα ὄσσοπο νὰ τὸ παραθέσω ἔδω :

Ο ΟΡΘΡΟΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

Τ' ἀστέρια τρεμοβλύνουνε καὶ ἡ νύχτα εἶνε λίγη
μὲ φῶς χλομὸ καὶ ἀρρωστο οἱ κάμποι ἀντιφεγγίζουν
καὶ ὀλόγυρά του, ὅπου στραφεῖ, τὸ μάτι του ξαναοίγει,
ἔδω κορμιά, ἐκεῖ κορμιά στρωμένα νὰ μαυρίζουν.

Φίλους καὶ ἐχθροὺς ὁ θάνατος σ' ἓνα τραπέζι σμίγει
ὅπου τ' ἀγγίμια ἀκάλεστα μὲ πείνα τριγυρίζουν.
Χαρὰ στον ὅπου γλύτωσε, χαρὰ στον ποὺ ἔχει φύγει,
μὰ ὅσους τὸ βόλι ξέσκισε, κοράκια ξανασκίζουν.

Ἄξαφνα ὀρθὸς ὁ Σαλπικτὴς τηδᾶει ὁ λαβομένος.
Στριγγὴ φωνὴ καὶ σπαραχτὴν ἢ σάλπιγγά του βγάζει
ποὺ λὲς τὸν ἴδιο τῆς χαλκῆ — καὶ ὄχι τ' αὐτὰ — σπαραξέει.

Μὰ δὲν ξυπνάει στ' ὀρθρινὸ κανένας πεθαμένος.
Μόν' τὰ κοράκια φεύγουνε κοπαδιαστὰ σὰ νᾶνε,
τῶν πεθαμένων οἱ ψυχὲς ποὺ στὰ οὐράνια πάνε.

Ἄκοῦστε τώρα καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὰ λαϊκὰ, ποὺ σᾶς ἔλεγα πρὸ ἐπάνω καὶ ποὺ ἔπεσε τυχαῖα στὰ χέρια μου γιὰ νὰ τελειώσω :

ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

(Παραμονὴ Χριστουγέννων)

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ;
ἂν εἴξερες θενάνοιωθες τρομάρα !
Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες καὶ ἐσύ.
Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σὰν κατάρρα.

Μοῦ εἶπε ἡ μητέρα πῶς θὰ ρθεῖς, Χριστέ,
μ' ὄλο ποὺ οὐρλιάζει τοῦ πολέμου ἡ δίνη.
Ἄχ, ξέρεις τὴν ἀγάπη μου γιὰ σέ,
τρέμω μὴν τύχει καὶ κακὸ σοῦ γίνει.

Φρονίμεψα ἀπ' τὸν ἄλλο χρόνον πιά
καὶ ἀξίζω δῶρα καὶ πολλὰ παιχνίδια.
Ἄχ, πήγαινε τα στ' ἄστεγα παιδιὰ,
ποὺ εἶνε οἱ μικρὲς καρδοῦλες τῶν ξεσκλειδία.

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ;
ἂν εἴξερες θενάνοιωθες τρομάρα !
Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες καὶ ἐσύ.
Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σὰν κατάρρα.

Στὴν κλίνη ἐγὼ τὴν ζεστασιά θὰ βρῶ...
Πάρ' τὴ φωτιά, Χριστέ μου, ἀπὸ τὸ ντζάκι
καὶ φέρ' τὴν στὸν πατέρα τὸ χρυσό,
στὰ χαρακώματα, νὰ ζεσταθεῖ λιγάκι.

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ.
Ἄν εἴξερες θενάνοιωθες τρομάρα !
Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες καὶ ἐσύ.
Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σὰν κατάρρα.

Μεῖνε κοντὰ στὴ μάνα σου, Χριστέ,
κρύψου στοῦ γαλανοῦ οὐρανοῦ τὸ βάθος,
παρόμοια τρέλλα τοὺς θνητοὺς ποτέ
δὲν ἔπιασε· δὲ νοῦσαν τέτοιο πάθος.

Χριστέ μου, πιά μὴν ἔρχεσαι στὴ γῆ;
Ἄν εἴξερες θενάνοιωθες τρομάρα.
Ἄν ἔβλεπες θὰ δάκρυζες καὶ ἐσύ.
Ὁ πόλεμος μᾶς ζώνει σὰν κατάρρα !

Τὸ τραγούδι αὐτὸ ὅταν τὸ διάβασα ὁμολογῶ πῶς μοῦ ἔδωκε κάποια συγκίνηση. Περισσότερη τοῦλάχιστο ἀπ' τὰ πολεμικὰ ποιήματα τῶν γνωστῶν ποιητῶν — δικῶν μας καὶ ξένων.

Ξαναδιαβάξω τὸ παρακάτω σοννέτο: Ὡδάριο στὴ μετὰστατὴ τῆς Πανάγνου. (*)

Ἐάν εἰς ἄρμα λαμπρόν, στὰ χρυσομένα
τῶν Ἀγγέλων φτερά, ἐπέτα ἡ θεία
μητέρα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ὁποία
ἦσαν ὅλα τὰ κάλλη μαζωμένα,

Τοῦτα βλέπουσα ἡ Γῆ, μὲ πικραμένα
μάτια, μὲ στεναγμούς, εἶπε: — Μαρία,
ποῦ μ' ἀφήνεις ἐδῶ στὴν ἐρημία
ἢ πῶς νὰ ζήσω ἐγὼ χωρὶς ἐσένα;

Εἶνε πολεμικός νόμος νὰ σέρνει
πίσω του ὁ νικητὴς τοὺς νικημένους,
ὅταν θριαμβικὴν δόξαν λαβαίνει,

Κι ἐμὲ καὶ τοὺς υἱούς μου ὑποκειμένους
ἐκαμες, Μαρία, λοιπὸν τυχαίνει
νὰ μᾶς σύρεις αὐτοῦ γλυκά δεμένους.

Ὁ ποιητὴς του εἶνε ὁ Φραγκίσκος Κουλούμπης ἀπὸ τὸ Ληξοῦρι τῆς Κεφαλονιάς, ποῦ ἐγεννήθηκε στὸ 1688.

Καὶ συλλογίζομαι:

Τὸ σοννέτο αὐτὸ δείχνει πόσο ὁ ποιητὴς του εἶταν προχωρημένος στὴν ἀντίληψη τῆς ποιητικῆς τέχνης. Εἶν' ἀδύνατο νὰ ὑποθέσει κανεὶς πῶς κοντὰ σ' αὐτὰ δὲν εἶχε γράψει καὶ ἄλλα παρόμοια κομμάτια. Κρῆμα ποῦ δὲν τὰ ἔχομε.

Φαντάζεται εὐκόλα κανεὶς πόσο μεγάλη σημασία θὰ εἶχε γιὰ τὴν ποιήσῃ μας ἓνα ποιητικὸ ἔργο ἀποτελούμενο ἀπὸ ἓναν κάποιον ἀριθμὸ σοννέτων σὰν τὸ παραπάνω, γραμμένα ἐναν αἰῶνα πρὶν ἂν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς τότε, ἔχοντας ὑπ' ὄψη του ἓνα παρόμοιο λόγιον ποιητικὸ ἔργο, δὲ θάπεφε μὲ τὰ μούτρα κι ἀποκλειστικά στὸ λαογραφικὸ ὕλικό, γιὰ νὰ πάρει ἀπὸ κεῖ τὸ λεχτικὸ του καὶ τὸ ὕφος του. Ὁ Κάλβος πάλι θὰ τὸ συλλογιζόταν ἂν θάπεφε ν' ἀπομακρυνθεῖ τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν γραμματικὴ τῆς νέας Ἑλληνικῆς, κατασκευάζοντας μιὰ γλῶσσα ὑποκειμενική, ποῦ ὄχι μόνον ἐξημίωσε τὴ μορφὴ τοῦ ἔργου του, μὰ ἐμπόδισε καὶ τὴν πλατύτερη ἐκδήλωσή του.

Τότε κι οἱ ποιητὲς τοῦ αἰῶνα μας θὰ εἶχαν ἀρκετὰ παραδείγματα σταθερὰ μπιστά τους ὥστε νὰ τ' ἀκολουθήσουν καὶ νὰ μὴν πέσουν οὔτε στὴ μία, οὔτε στὴν ἄλλην ὑπερβολή. Καὶ προπάντων θὰ εἶχαμε ἀπὸ καιρὸ πιά τὸν καθάριο, τὸν ἀκραιφνὴ Ἑλληνα ποιητὴ, ἀντὶ ὅλων τῶν ρωμιῶν ποιητῶν ποῦ ἔχομε ὡς τὰ σήμερὰ μὲ «τοὺς χρυσοκούς καὶ τὰ ντουλάπια τῆς γαγιᾶς τῶν».

Καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα; Θάταν κι αὐτὸ λυμένο ἀπὸ καιρὸ.

Συχνὰ συζητήσαμε λιγάκι ζωηρὰ μὲ τὸν ὑπέρχαλο ποιητὴ τῆς Ἰφιγενείας, γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα. Δὲν τὸν ἐννοοῦσα ὅταν καταφερόταν ἐναντίον τῆς δημοτικῆς, γιὰ τὴν ἴδια στιγμὴ εἰσιγύριζε καὶ τὴν ψευτοκαθαρεύουσα, χαρακτηρίζοντάς την ὡς κενὴ καὶ ἀνόητη. Λοιπὸν τί ἤθελε καὶ τί ζητοῦσε; Τώρα ποιά τὸ ἐννοῶ.

Ἦθελε μιὰ γλῶσσα ἀνώτερη ἀκόμα κι ἀπ' αὐτὴ τοῦ «Ἀπολλωνίου Ἄσματος» καὶ τῆς «Αἰολικῆς Ἄρπας». Μὲ ἄλλους λόγους ἐγύρευε τὸν ἀκραιφνὴ ἑλληνικὸ τόνον, ποῦ νὰ διακρίνεται πέρα καὶ πέρα κι ἀπ' τὸ βυζαντινὸ κι ἀπ' τὸ ρωμῆικο κι ἀπ' τὸν ἀνατολίτικο κι ἀπ' τὸ μοντέρνον. Ἦ καὶ τὸ χειρότερο κι ἀπὸ τὸν ἀξιοδάκρυτα ἀνακατωμένον ἀπ' ὅλους αὐτούς. Ἦθελε τέλος αὐτὸ ποῦ θέλω κι ἐγὼ σήμερὰ: Τὴν ἀληθινὴ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ.

(*) Ἀκρίτας. Ἔτος Α'. Τόμ. Α'. Σελ. 322.

Νὰ τί ἤθελε μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἐξηγήσει γιὰ τὸ ἐλλείπαν τὰ παραδείγματα στὴ γλῶσσα μας. Ἄν ἐξοῦσε σήμερὰ θὰ τοῦ ἔλεγα ἀκούστε, cher Maître, τὴ γλῶσσα αὐτῶν τῶν στίχων γιὰ νὰ μοῦ πεῖτε:

Ὅταν παύει γιὰ λίγο τὴ σκέψη μου
νὰ μοῦ τρώει τῆς φροντίδας ὁ γύπας,
ὄνειρεύομαι πάλι ἓνα κἀνιστρο
στολισμένο μὲ νιόκοφτα ρόδα.

Ἡ καλλίτερα ἐσένα στογάζομαι,
Ναυσικά, στὸ ἀκρογιάλι νὰ φτάνεις
καὶ τῆς θάλασσας ἢ αἴρα τὸν πέπλο σου
στὸ κορμί σου σὲ κῆμα ν' ἀλλάζει.

Ὅνειρεύομαι ἀκόμα ἓνα χάραμα
ἐαρινὸ στὴν κορφή τῆς Πεντέλης...
μιὰ ἐλευσίνια γιορτὴ... τὸ χαμόγελο
ἐνὸς ἥρωα σὲ κλίνη θανάτου.

Μιὰ στροφή ραψωδοῦ ἀπὸ τὸ ἤθεμο
τῆς σελήνης τὸ φῶς, καὶ ζωσμένον,
ἄχ, ἐσένα, περήφανε πόνε μου,
μὲ τῆς θείας ὁμορφιάς τὴ γλαμύδα. (*)

Εἶπα κάποτε πῶς ὁ Μορεᾶς εἶνε ἓνας θλιμένος Ἀνακρέοντας. Ἐνας Ἀνακρέοντας τοῦ δυστυχημένου μας αἰῶνα.

Κι οἱ δύο τους ἤθελαν νὰ τοὺς στολίζον τὰ μαλλιά μὲ τριαντάφυλλα.

Τοῦ ἐνὸς τοῦ ἐπραγματοποιούσαν τὴν ἐπιθυμία οἱ σύγχρονοί του κι εἶταν εὐχαριστημένος.

Τοῦ ἄλλου τοῦ τὰ ἐστόλισαν κι αὐτοῦ μιὰ φορὰ: Ὅταν εἶταν ξεπλωμένος πιά στὸ φέρετρό του.

Ἐδῶ ἔχει τὴ θέση του ἓνα ποιημὰ μου ποῦ εἶχε γραφεῖ γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Ἄρπα» μὰ κάποιον ἄλλο ποῦ πῆρε τὴ θέση του:

ὦ Μορεᾶς! πῶς πόνεσες ἐμπρός στὴν ἀσκημία
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς!
Μὰ γνώρισες ἀγέρωχος μέσ' ἀπὸ τὴν κακία
τοῦ κόσμου νὰ διαβεῖς.

Κι ἂν εἶδες τῶν εὐφρόσυνων τῶν εἰδυλλίων μονάχα
τὴν τραγικὴ μορφὴ,
εἶταν γιὰ τὸ στόλισε κανεὶς μὲ ρόδα τάχα
τὴ θεία σου κεφαλή;

Κάποιος (νέος θὰ εἶνε) ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μοῦ ἔστειλε στίχους του, διῆθεν, μὲ τὴν παράκληση νὰ ρίξω μιὰ ματιὰ κι ἂν τοὺς κρίνω καλοὺς νὰ τοὺς στείλω νὰ δημοσιευτῶν στὴ «Νέα Ζωὴ» ἢ στὰ «Γράμματα» μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ἄλφα». Νὰ οἱ στίχοι:

ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

Ἦλθαν οἱ Πέρσαι, μὰ δὲν πέτυχαν
κανένα ἀπὸ τὰ δύο σχέδιά των.

(*) «Ἀπολλώνιον Ἄσμα», Βιβλίον Δ'. XV.

Γιατί τούς Ἀθηναίους δὲν ἐνίκησαν
 κι ἀπὸ τὰ δωρικά μνημεῖα ποῦ γκερμῖσαν,
 ὁ Περικλῆς τὸν Παρθενῶνα ἀνήγειρε
 μὲ μιὰ μεγαλοπρέπεια θαυμαστότερη ἀπὸ πρῖν.
 Ἔτσι ποῦ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔλεγε
 πῶς θάθελε στὰς Θήβας «νά τὰ μεταφέρῃ αὐτά»
 τῶν Ἀθηνῶν τὴν δόξαν αἰνιττόμενος.
 Διότι ὁ Ἐπαμεινώνδα ἀγαθὴ,
 δὲν γνόριζες — καὶ σὲ δικαιολογῶ —
 ὅτι «αὐτά» ποσῶς δὲν μεταφέρονται
 ἀλλὰ ὡς ἄνθη εἰς ἓνα τόπον φέρονται
 κι ἐκεῖ μένουν κι ἀνθίζουν αἰωνίως.

Νά σᾶς πῶ τὴν ἁμαρτία μου δὲν τούς ἔστειλα· γιατί φοβήθηκα μήπως παίζεται αὐτοῦ
 καμμιά φάρσα και δώσω ἀφορμὴ νὰ γελάσουν σὲ βάρος μου. Ἄλλιῶς πῶς ἐξηγεῖται νὰ
 μοῦ στείλει ὁ κ. Ἄλφα ἐμένα ἐδῶ γιὰ νὰ τὸ ξαναστειλῶ ἐκεῖ... Πολὺ περίπλοκη ἱστορία.
 Ἄλλωστε οἱ στίχοι αὐτοί, ἀπ' τὰ προτερήματά τους και τὰ ἐλαττώματά τους, δείχνουν τοῦ-
 λάχιστον πῶς εἶνε τοῦ κ. Καβάφη και μάλιστα ἀπ' τοὺς καλλίτερούς του. Ὑποπιτεύομαι λοι-
 πὸν πῶς κάποιος φίλος τοῦ ποιητῆ τοῦ «Ἐνας γέρος» τοῦ ὑπεξαίρεσε τὸ ποίημά του αὐτὸ και
 μοῦ τὸ ἔστειλε, σκεδιάζοντας καμμιά φάρσα, ἀθῶα βέβαια.

Ἄς κοιτάξει ὁ κ. Καβάφης τὰ χαρτιά του και θὰ ἰδεῖ πῶς τοῦ λείπει τὸ παραπάνω
 ποίημά του. Εἶμαι βέβαιος.

46

Και μιὰ γλωσσικὴ παρατήρηση :

Οἱ γλωσσολόγοι τῆς δημοτικῆς ἐξοστράκισαν πολλές λέξεις ἀπ' τὴ νέα μας γλῶσσα
 και μαζὶ μὲ ἄλλες και τὸ «ὁποῖος» ποῦ ἀντικατάστησαν μὲ τὸ ποῦ. Μὰ τὸ «ποῦ» ἔχει
 ἀντικαταστήσει πολλά πράγματα και ἔτσι ἀναγκαζόμαστε νὰ διαβάζομε Ἑλληνικά σὰν αὐτά :

«Τὸ εἶναι και ἡ ἐνεργητικότητα δὲν διασκορπίζονται πιά σὲ μονάδες ποῦ τις χωρίζει
 » κάτι σὰν κενό, τὸ ἄτομο, αὐτὴ ἡ ἀκαμπτη περίμετρος ποῦ θὰ καθιστοῦσε ἀδύνατο αὐτὸ
 » ποῦ, ἀπὸ καιρὸ, ἔχομε ὀνομάση (1) κ τ.λ.»

«Στὸ σπῆτι ποῦ ἐγεννήθηκεν ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν ἐβνοηκότατη γιὰ τὸ βλάστημα τοῦ
 » σπόρου τῆς ψυχῆς του, γιατί και ὁ πατέρας του ὁ Ἰγνάτιος εἶχε γράψει στίχους και ὁ
 » Μέμνονας και ὁ ἄλλος ἀδελφός του, ὁ Ἀντρέας, ποῦ μάλιστα και ἀφτὸς κατάγει συστηματικά
 » μὲ τὴν ποίηση, χωρὶς ὡς τὴν ὥρα νὰ μᾶς δείξει κάτι ἀξιοπροσοχῆς, και ἄλλοι ποῦ σύχνα-
 » ζαν στὸ πῆτι του ἔγραφαν στίχους, και οἱ περισσότερες ἀπὸ τις κουβέντες ποῦ ἐκεῖ
 » ἐγινόντανε, γιὰ τὴ φιλολογία και τὴν τέχνην εἶτανε».

Κόβεται ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ διαβάσει τέτοια φράση.

Και παρακάτω συνέχεια :

«Μ' ἄλλα λόγια, τὸ σπῆτι ποῦ ἐγεννήθηκεν ὁ Σ. Μαρτζώκης, ἦταν ἓνα εἶδος ζωντανοῦ
 » σκολιοῦ, χωρὶς τις νεκρὶλες τοῦ σχολαστικοῦ δασκαλισμοῦ, και ποῦ γιὰ σχολάρχην εἶχε
 » τὸ φιλελέφτερο και σοφὸν Ἰγνάτιο, ποῦ ἀπὸ θιαμασμὸ τὸν ἀποκαλοῦσαν κινητὸν πανε-
 » πιστήμιον.» (2)

Κι αὐτὸ ποῦ γίνεται στὴν πρόξα, γίνεται και στὸ στίχο σὲ λιγότερο βαθμὸ βέβαια.
 Μοῦ φαίνεται πῶς ἡ γλῶσσα μας δὲ θὰ ἐχάλαζεν ἂν κρατοῦσε και τὸ ποῦ και τὸ ποῦ
 και τὸ ὁποῖος γιὰ νὰ τὰ συναλλάξει ὅπως στὸ εὐγενικὸ ὄδαριο τοῦ Κουλούμπη :

Μητέρα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ὁποία

47

Ἡ Μελέτη τοῦ κ. Σπαταλά γιὰ τὸ Μαρτζώκη (2) ἀρκετὰ μελετημένη. Μᾶς ἐξωγράφισε
 τὸν ἀνθρωπο ποῦ εἶχε τόσες εὐγένειες ψυχῆς, ἀλλὰ και τόση δυστυχία· μᾶς ἔδωσε πληθὸς

(1) Ν. Τσιγαδᾶς : Γράμματα : Γεννάριος - Ἰούλιος 1918. Σελ. 631.

(2) Γ. Σπαταλάς : Γράμματα : Φύλλ. 31-36 Τόμ. Γ'. Σελ. 515.

πιστῶν βιογραφικῶν σημειώσεων, μᾶς ὀδήγησε στὸ περιβάλλον ὅπου ἔζησε και μᾶς ἀνάλυσε
 τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ. Και μολονότι θάθελα νὰβλεπα τὸ νέο κριτικὸ νὰ ἐπιμένει πολὺ περισ-
 σότερο στὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθηκε ἀπὸ καθαρώτερη ἐπί-
 δραση, — μιλῶ γιὰ τοὺς «Βαρβάρους τοῦ Στίχους» — δὲν πειράζει. Ἡ μελέτη του θὰ εἶνε
 γιὰ πολὺν καιρὸ, ἡ πιά τελειωτικὴ ἀπὸ ὅλες ὄσες ἐγράφτηκαν ὡς τὰ τώρα γιὰ τὸν καημένο
 τὸ Στέφανο και θάχει πάντα στὸ ἐνεργητικὸ του, θὰ εἶνε πρὸς τιμὴ του, πῶς ἀσχολήθηκε
 μ' ἓναν ἀληθινὸ ποιητῆ, ποῦ οἱ ὁπαδοὶ τῆς μόδας εἶχαν περιφρονήσει και παρασιωπήσει.

Ἄλλὰ, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Σπαταλά, εἶνε ἀπελπιστικὰ ἀκαλλαστήτη. Γιὰ ἓναν
 ποῦ διαβάσει και μεταφράσει Πετράρχη και Φώσκολο, αὐτὸ δὲν ταιριάζει καθόλου. Ἐκεῖνα
 του τὰ ἀδικαιολόγητα ἔφτασαν (ἔφτασαν) λυπιέται (λυπᾶται) θιαμαστής (θαυμαστής)
 και τόσα ἄλλα παρόμοια και χειρότερα συκοφαντοῦν τὴν ὥραιαν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Αὐτὰ πιά
 δὲν εἶνε «οὔτε τῶν χρυσακῶν οὔτε τῆς ντουλάπας τῆς γαγιαῆς του» εἶνε τοῦ δασκάλου του
 Θεοτόκη, και δὲν κάνουν οὔτε τὴν ἐντύπωση τοῦ ξαφνικοῦ.

48

Ἐδιάβασα μεγάλο τόμο, ἀπὸ τριακόσιες σελίδες και ἀφοῦ τὸν ἔκλεισα ἄρχισε νὰ μι-
 κραίνει, νὰ μικραίνει στὸ νοῦ μου, ὡς ποῦ ἔγινε μιὰ σελίδα. Ἐδιάβασα και ἓναν ἄλλο μικρόν,
 ὀλιγοσέλιδον, και ἀφοῦ τὸν ἔκλεισα, ἄρχισε νὰ μεγαλώνει, νὰ μεγαλώνει στὸ νοῦ μου ὡς ποῦ
 ἔγινε τόμος μὲ σελίδες ἀμέτρητες.

49

Ἄπ' τὸν καιρὸ, ποῦ οἱ Γερμανοὶ εἶδαν πῶς και οἱ ἄλλοι μποροῦν νὰ γίνουν ὑπεράνθρω-
 ποι, μὲ τὴν ἴδια και μεγαλείτερη μάλιστα εὐκολία, ἄρχισαν νὰ καταλαβαίνουν πῶς ὁ Θεός
 των τοὺς ἐκορόιδεψεν.

50

Ἄπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὅλοι ἐβάλθηκαν νὰ γίνουν ὑπεράνθρωποι, ὁ ἄνθρωπος ἐπῆρε
 τὴν παλιά του ἀξία.

51

Ἄπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἐπλήθυναν οἱ ὑπεράνθρωποι στὴ γῆ, ἐκατάντησαν και αὐτοὶ
 ἀγγελόζωα.

52

Ἄπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὅλοι ἔγιναν ὁπαδοὶ και κακοὶ κοπίστες τοῦ Νίτσε, ὁ ἀληθινὸς
 ποιητῆς ἐνοσταλήθη.

(1916 - 1918)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΑΠΟ «ΤΑ ΡΟΥΜΠΑΓΙΑ»

ΤΟΥ ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

Κάτου ἀπὸ δέντρο μὲ γλυκὸ ψωμάκι, μὲ παλιὸ κρασί,
 μὲ κάποιον ἀγαπημένο μου βιβλίον και μ' ἐσένα
 νὰ τραγουδᾷς στὸ πλάι μου μὲ τὴν ὥραία σου φωνή,
 ἡ ἐρημιὰ παράδεισο σωστὴ θᾶνε γιὰ μένα.

Τὸ μέσα, τὸ ἔξω, ἀλλοίμονο, τὰ ὕψη και τὰ κάτω,
 ὅλα παιχνίδι μαγικοῦ δὲν εἶνε φαναριοῦ;
 Ὁ ἥλιος εἶνε τὸ κερὶ και ἐμεῖς ὀλόγυρά του
 ὡσὰν σκιᾶς γυρίζομε ὀνειρίου θλιβεροῦ.

1918.

ΜΕΤΑΦΡ. ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

CONFÉRENCE DE HAN RYNER SUR GABRIEL BELOT. (*)

MESDAMES, MESSIEURS,

Lorsque Voltaire achevait ses commentaires sur Corneille, un ami lui demanda s'il ne ferait pas le même travail pour les tragédies de Racine. Il répondit à peu près que ce serait œuvre inutile, impossible, et, dans tous les cas, singulièrement monotone : il faudrait mettre au bas de chaque page, presque à la suite de chaque vers : parfait, admirable, sublime !

Il y a, en effet, des artistes d'une harmonie si pleine ou si simple, que l'analyse ne sait avec eux, à quoi se prendre.

Si je voulais commenter l'œuvre peinte, l'œuvre dessinée, l'œuvre gravée, l'œuvre écrite de Gabriel BELOT, je répèterais à chaque instant : exquis, délicatement simple, noblement naïf, d'une émotion contagieuse, mais lorsqu'on n'a à exprimer que des émotions aussi irrésistibles et inanalysables, ne vaut-il pas mieux dire tout simplement : «Regardez, lisez, écoutez». Je devrais dire surtout aujourd'hui «Regardez», ou plutôt : «Allez voir», car ce n'est pas à cette exposition qu'il faut juger de la richesse merveilleuse de l'œuvre de Gabriel BELOT. Il n'y a ici que quelques-unes de ses peintures, un petit nombre de ses dessins, et bien peu de ses bois gravés. Je devrais donc vous dire : «Allez voir ! Allez voir dans son Atelier, allez voir dans ses livres». Or, je vous dirai surtout : «Lisez et écoutez». Car encore que Gabriel BELOT se soit exprimé jusqu'ici, d'une façon plus complète, comme graveur, c'est de l'écrivain que je dois particulièrement vous parler. Ignorant de tout ce qui concerne la technique des arts graphiques, j'aime mieux avouer mon ignorance que la transformer en erreur.

D'ailleurs, qu'importe ? Gabriel BELOT me fait penser au mot de Pascal sur le ravissement que nous éprouvons lorsque croyant nous trouver en présence d'un écrivain, nous nous sentons en présence d'un homme. Quelque soit son moyen d'expression, c'est toujours le même homme qu'il manifeste. Gabriel BELOT est un poète qui parle plusieurs langues, mais qui rayonne toujours la même poésie.

Qu'il se serve du crayon ou du pinceau, de la plume ou du burin, toujours sa sincérité profonde exprime les mêmes pensées, les mêmes sentiments, les mêmes émotions.

Malgré ma répugnance pour l'anecdote, et même pour l'essentiel de la biographie, je dois vous dire quelques mots de la vie de Gabriel BELOT, parce qu'elle nous est un enseignement ; parce qu'elle nous montre en une clarté simple et héroïque, la puissance de la vocation et la puissance de la volonté. Balzac aimait à répéter : «la vie c'est du courage». Mais l'existence de l'artiste pauvre qui réussit à quelques réalisations, ne dirons-nous pas que c'est du surcourage !

Gabriel BELOT est un enfant du Paris pauvre, un fils d'ouvriers. Ses parents, écrasés sous le labeur de l'usine, n'arrivent au logis qu'avec une humeur peu douce ; ils sont incapables de comprendre les aspira-

(*) Le 23 Janvier 1919.

tions étranges de leur enfant. Dans ce milieu point méchant, mais naturellement hostile, tout meurtrit ses délicatesses et ses rêves. De bonne heure, il est obligé de quitter même l'école primaire pour aller à l'usine, à l'atelier. Il est obligé de dépenser toute sa journée à des besognes matérielles, et c'est la nuit seulement, de retour au pauvre logis, qu'il se livre à ce que sa pensée appelle le seul travail. Il emploie des heures à la lecture, à l'effet de se donner une culture générale. Une autre partie de ses veilles est consacrée à sa propre réalisation, à l'extériorisation joyeuse et douloureuse comme un accouchement de ces choses, qui selon le mot vigoureux d'Alfred de Vigny... «sont en nous et veulent sortir».

Les premiers tableaux qu'il produisit dans ces conditions difficiles furent exposés aux Indépendants ; ils furent remarqués pour la sincérité et la profondeur de leur émotion, mais aussi ils furent souvent critiqués pour leur manière noire, pour la lourde mélancolie qui semblait émaner d'eux. Lourde en effet, cette mélancolie... Elle dit que c'est après toutes les fatigues et tous les nausées d'une journée de labeur fastidieux, d'une journée passée dans un milieu grossier que se créait cette œuvre.

Pendant, cette manière noire n'était pas due uniquement à des causes profondes. Ce n'est pas seulement dans la nuit symbolique de son âme, c'est dans la nuit réelle, à la lueur d'une mauvaise lampe que Gabriel BELOT accomplissait son œuvre. Le dimanche «cet être de plein vent» va sur place prendre au piège quelque paysage morose. Ces études de plein air sont très supérieures à ses travaux nocturnes. Le chef d'œuvre de cette première manière est ce triste et captivant **St Julien le Pauvre** qui fut très remarqué et qui, je crois bien, est une œuvre durable, une œuvre de musée.

Depuis quelques mois, la vie semble sourire dans quelque mesure à Gabriel BELOT. Depuis quelques mois, il a enfin acquis ce trésor que la fortune livre à tant d'inutiles, et que l'artiste pauvre a tant de peine à conquérir : *le loisir de travailler* ; et maintenant ces nouveaux tableaux sont tout entiers joie et lumière.

Mais, dès la première heure, ses dessins, et dès qu'il s'est donné à la gravure, ses bois, furent, il me semble, plus colorés, plus nuancés que ses tableaux. C'est par les contrastes du noir et du blanc qu'il réussit le mieux à nous donner non seulement des ténèbres et du jour ; de la nuit, et comme on a dit : «du soleil imprimé» ; de la joie et de la mélancolie, mais encore les richesses éclatantes de la plus diverse des palettes.

L'œuvre littéraire de Gabriel BELOT se compose jusqu'ici de deux ouvrages qui s'appellent : **L'Île St. Louis** et **Le Bonheur d'aimer**, et du livre **Proses et Bois** qui paraît aujourd'hui même.

L'Île St. Louis est la plus longue gravure sur bois que je connaisse.

Gabriel BELOT a pu écrire à la fin du livre, avec une émotion pleine de fierté : «Cette œuvre a été écrite, illustrée, gravée et tirée par Gabriel BELOT». Je crois qu'il aurait pu ajouter que tous les exemplaires ont aussi été reliés par lui-même.

Après avoir produit les planches qui représentent les divers paysages de **L'Île St. Louis** et ses habitants dans leurs diverses attitudes, il

avait, en effet, gravé le texte qui devait accompagner ces planches. Il fallait graver les caractères à l'envers: il travaillait, les planches inclinées devant une glace. Lorsque ce travail fut fini et qu'il fallut arriver à la besogne toute matérielle de l'impression, Gabriel BELOT n'avait pas de presse et n'avait pas d'argent pour en acheter une. Il réussit à en fabriquer une à sa façon. Or, tous ces moyens de fortune n'aboutirent pas à un travail quelconque ou même à un travail remarquable. Le résultat fut plus harmonieux que tous les livres modernes. Pour l'œil comme pour l'esprit, le texte et l'illustration font corps et il n'y a jamais de trou dans la page.

Pour graver, pour dessiner, pour tirer, pour relier, il n'avait eu aucune hésitation. Il en avait eu un peu plus pour écrire. Mais je crois bien que c'est par pure vanité personnelle que je vais vous conter comment Gabriel BELOT est devenu écrivain.

J'avais aimé l'une après l'autre chacune des gravures de l'*Ile St. Louis*; je les avais aimées davantage en les voyant réunies. Gabriel BELOT, devant mon sincère enthousiasme me demanda d'écrire le texte qui accompagnerait ces gravures. Or, à je ne sais quelle qualité éloquente que je trouvais dans l'émotion de ses œuvres gravées, à certaines grâces souples de sa parole, et aussi à certains coudes de sa pensée qui livraient d'imprévues et magnifiques clarières, je devinais chez lui un écrivain qui s'ignore. J'eus le désir de faire sortir cet écrivain. Lui refuser ce qu'il me demandait, c'était l'attrister, le décourager peut-être; le lui accorder, c'était retarder et risquer de compromettre l'éclosion de l'écrivain. Je promis donc. Mais en même temps je fis remarquer qu'une telle collaboration n'était qu'un pis-aller: l'harmonie ne serait jamais complète entre mon interprétation et son émotion. Pour réduire au minimum ces inconvénients, il fallait que je travaille sur des notes de lui. Ces notes, pour qu'elles m'éclairaient les profondeurs, je désirais qu'elles fussent rédigées avec le même soin que si elles devaient être livrées au public. J'espérais bien qu'elles seraient assez belles pour cela. Lorsque je fus en présence du travail de Gabriel BELOT, je sentis qu'il avait fait beaucoup mieux que je n'aurais su faire; il y avait là un mélange de grâce et de pittoresque, d'humour et d'amour, que seul l'auteur des gravures pouvait réaliser.

Gabriel BELOT, outre les œuvres que je viens de citer, a en manuscrit d'autres ouvrages que je crois aussi beaux et peut-être davantage.

Tantôt c'est le dessin qui a été réalisé le premier; tantôt c'est le texte, mais toujours texte et dessin ont été rêvés simultanément, ont souri à la fois aux yeux visionnaires, à l'esprit charmé, au cœur ému.

Comme on le devine chez un dessinateur, chez un peintre, chez un graveur, Gabriel BELOT est un visuel: sa puissance de vision et sa mémoire visuelle sont d'une telle qualité qu'il garde en lui les impressions aussi vivantes, aussi fraîches ou ardentes que l'était la présence directe de l'objet et il peut peindre de mémoire avec une richesse de détails et une exactitude aussi pleines que devant le modèle.

Mais — exactement classique — lorsqu'il éprouve une émotion visuelle, il éprouve à la fois une émotion humaine; tempérament classique — il voit dans la beauté formelle un signe ou un symbole d'une beauté morale. Il écarte avec soin les détails insignifiants pour donner toute sa valeur à ce qui est vraiment essentiel; or, ce qui est essentiel

chez lui, c'est dans une grande mesure, la pensée, dans une mesure plus grande encore l'émotion.

Lorsqu'il est en présence d'une œuvre étrangère, il la juge ordinairement d'un mot: il dit, et l'œuvre à ses yeux est condamnée: «Cela n'est pas sensible», ou il dit, et c'est le plus grand des éloges: «Cela est sensible». Volontiers il répéterait le mot célèbre de Musset:

«Ah! frappe-toi le cœur; c'est là qu'est la genie».

Mais il est trop artiste, il est trop peu ami du paradoxe pour répéter l'erreur de Musset:

«Vive le mélodrame où Margot a pleuré!»

Ce n'est pas par le mensonge qu'on doit arracher des larmes même aux yeux naïfs de Margot. Je ne dois tirer de larmes qu'en rendant visible même aux yeux aveugles de Margot, ma propre émotion. Le mélodramaturge et le feuilletoniste sont des malfaiteurs publics; ils volent la pitié, ils cambriolent les larmes; ils enseignent au peuple à pleurer sur du faux, — sur de l'impossible, et ils l'empêchent de sentir les émotions sincères devant la réalité. Ils déforment et détournent — ou détruisent — la divine Pitié! L'artiste ému, au contraire, est un bienfaiteur public; il fait, lui, l'éducation de nos sentiments; il nous donne un peu de sa profondeur, un peu de sa puissance de voir jusque dans les choses, en apparence les plus banales, ce qu'elles contiennent de beauté et d'humanité; il nous donne généreusement ce qu'il renferme de douleur ou de joie; ce qu'il renferme de vérité profonde.

Ainsi l'art de Gabriel BELOT, art sans ruse, j'allais presque dire sans métier: mais non, l'art de Gabriel BELOT s'appuie sur un métier très personnel, très original. Une forte technique permet seule de s'exprimer contagieusement à ses émotions profondes et sincères, permet seule de faire de l'art avec de la vérité.

Voici comment lui-même exprime ses idées en s'adressant à un jeune ami qui se propose, lui aussi, de graver sur bois.

TIMIDES CONSEILS [EXTRAIT DU N° DES "HUMBLES" CONSACRÉ A GABRIEL BELOT].

«Hélas! Mon ami tu me demandes des conseils sur l'art de graver «le bois généreux»?... Je suis si peu qualifié pour en donner... Les conseils, vois-tu, ne peuvent venir que de ton âme... interroge-la, et, si tu es sincère, tu verras comme elle est docile, et comme elle répond bien!..

J'ai là devant moi une de ces belles planches de bois dur: Une de ces planches qui savent me donner de grandes joies!... Elles me font penser, quand je les caresse, à la peau satinée d'une belle maîtresse ou à celle, plus rare, d'un petit enfant... Leur couleur blé mûr rejouit le cœur et, à les contempler, passent devant mes yeux les ondes des lourds épis par les matins frais...

L'Histoire de ce bon bois est l'Histoire de tous les arbres imputrescibles. Il a vécu sept à huit cents ans, respirant la brûlante atmosphère de la Turquie au milieu des fleurs et des insectes incandescents, puis la main de l'homme est venue, brutale, clore cette existence de dieu...

Avant toute chose, possède bien ton sujet, ne te presse pas, ne grave que ce que ton cœur te dictera... Aime passionnément ce que tu désires tailler dans ces fibres dures... aime avec l'émotion de ton «premier amour» et tremble de ne pas donner suffisamment à cette matière sensible ce que tu lui dois... ne pense pas que le métier soit le sommet de l'art et ne confonds jamais calligraphie avec «Savoir».

Eh oui! Je le sais, sur ton chemin, tu entendras des gens te dire, les mains

plongées dans leurs poches : Moi, j'ai trouvé la formule. Maintenant tout va bien... Je sais : Je les connais... Méfie-toi, mon ami... Méfie-toi de ton habileté. «La patte», vois-tu, on est toujours tenté d'en avoir beaucoup de trop et cela au détriment du cœur... Méfie-toi de toi-même et vivrais-tu autant que la pierre ou l'arbre, tâche de rester, toute la vie, inquiet devant l'œuvre en gestation. Seule, cette grande inquiétude, ce grand trouble continu ouvrira la porte à «l'Humilité», Base nécessaire pour l'envol vers la Beauté!...

Pense, si tu veux être digne de toucher la matière la plus vénérable que je connaisse, qu'il ne suffit ni d'avoir de bons burins, ni d'avoir des pinceaux de maître, ni d'avoir un métier trouvé par d'autres, ni d'aimer les êtres et les choses ; ce qu'il faut, c'est savoir te faire aimer d'eux... En retour, ils changeront sous ton burin ton art en (vérité).»

ILE ST LOUIS, 10 AOÛT 1917.

Ces conseils ne s'adressent pas seulement à l'artiste, mais à l'homme en général, car notre vie doit aussi être une œuvre d'art. Ecoutez, simplifiés et généralisés les mêmes avertissements adressés à un enfant quelconque :

A L'ENFANT [EXTRAIT DU BONHEUR D'AIMER].

«Toi qui regardes toutes choses avec tes bleuets qu'un ciel d'été t'a donnés, de peur qu'ils ne se fanent, fuis le mensonge de la nuit... Et, si tu veux à jamais conserver en ton âme le reflet de tes cheveux d'or... crains la route grise bordée de noirs chardons...»

N'admire que la Vérité et demande-la, avant de choisir ton chemin, à la source qui, sous l'ombrage généreux, enseigne l'art d'aimer aux oiseaux ; demande-la souvent au nuage qui passe chargé de fature rosée ; demande-la au brin d'herbe, à l'immense sapin vert ou à la tendre anémone. Et si ton cœur a suivi l'enseignement avec amour, tu seras comme l'aubépine en fleurs un jour de mai... ta vie entière portera un printemps heureux, ignorant de la laideur et du mal...»

Ainsi cet art est uniquement la manifestation d'une âme. Ame à la fois simple et complexe, tendre et passionnée, sensuelle et sensible, joyeuse et douloureuse. Ce qui en forme le centre radieux, c'est l'amour... un amour soutenu plus que limité d'individualisme et de fierté. Mais ici encore Gabriel BELOT a exprimé beaucoup mieux que nous ne le pourrions faire son amour, son large besoin de se donner, ses fiertés aussi et ses reculs farouches devant certains êtres. Il semble qu'il se soit rappelé et qu'il ait traduit en formules nouvelles, le beau symbole de Pythagore :

«L'homme est une maison. Le cœur est la porte. L'amour est la clef. Beaucoup d'hommes sont des rochers pleins et qui n'ont point de porte. Cherche la porte de tous les côtés, mais ne reste point, les mains pleines de présents, devant les rochers.»

«Quelques maisons attendent ta venue...»

Devant cet art si simple et si pénétrant, je ne puis que répéter : «Allez voir, lisez, écoutez». Je vous dis encore : «Ecoutez». Mr. Emile Drain, de l'Odéon, va nous lire avec son art souple et fort, quelques pages du livre «Bois et Proses» qui paraît aujourd'hui. Ecoutez. Ce que vous allez entendre, c'est le battement d'un cœur!

LE MOUVEMENT INTELLECTUEL EN FRANCE.

LES LIVRES.

LUIGI LIBERO RUSSO ; *Contes à la Cigogne* (Figuère. Paris).

Courtes proses concises, nerveuses, et qui plaisent par l'audace heureuse des images. Malheureusement, tout à côté de ces audacieuses images s'en rencontrent d'autres, mièvres et précieuses qui viennent se froisser à des choses banales dans une langue pas toujours sans défauts.

MARCEL PAQUOT ; *La Joie d'aimer* (Edition des «Cahiers». Front belge).

La joie d'aimer, dans la caresse des fleurs, les aubes claires de l'été, les meurtrissures fauves de l'automne, telle la conçoit et l'éprouve ce simple et gracieux poète qu'est M. Marcel Paquot.

J'aime cette plaquette de courts poèmes fleurant bon, avec l'arome de la nature, l'âme tendre du poète. Je cite ce petit poème, non parce qu'il est le meilleur, mais parce que l'un des plus courts ;

- » Avril au clair visage exhale en nos pourpris
- » l'odorante fraîcheur des corolles écloses.
- » Pourquoi rêver des fruits si le mois veut des roses ?

- » Aux jours harmonieux sache nouer la Vie ;
- » toute heure a son mystère et cèle une merveille ;
- » Aujourd'hui les bouquets, et demain les corbeilles.

ROMAIN ROLLAND ; *Colas Breugnon* (Ollendorff).

Voici du Romain Rolland auquel je ne m'attendais guère, en suite du cycle austère de *Jean Christophe*. J'ai la conviction que M. Romain Rolland a dû s'amuser follement en écrivant ce livre, ce long poème de saine gauloiserie, de liesses rabelaisiennes, s'amuser follement, tel un peintre sautant sur les guérets après qu'il aurait brossé une vaste fresque.

Il ne me déplait pas qu'un écrivain se révèle à nous sous des aspects divers, telles les formes changeantes d'un paysage, et ce poème de M. Romain Rolland contient d'exquis et savoureux paysages.

Et dans une forme particulière la bonhomie révoltée de Colas Breugnon s'apparente parfaitement à l'indépendance farouche de Jean Christophe.

FRANCIS CARCO ; *Scènes de la vie de Montmartre* (Fayard).

M. Francis Carco s'est fait le chantre apitoyé des bohèmes faméliques qui hantent les hauteurs verdoyantes de la «Butte sacrée». Mais, hélas ! la Butte aujourd'hui n'est plus sacrée. Des pas sacrilèges profanent les ruelles inégales dont le flux tortueux débouche à la provinciale place du Tertre. Et le vieux Frédé, tel un pêcheur napolitain, accueille maintenant en son antre enfumé du «Lapin agile» d'autres «gueules» que celles, hirsutes, de jadis, des faces strictement glabres, montées du Boulevard pour l'édification des deux Amériques.

M. Francis Carco est un pieux mémorialiste de ce passé, dont le pittoresque s'effrite et disparaît sous les coups des pioches des démolisseurs. Merci à lui de nous l'avoir conservé en ces pages vivantes où s'agitent, bien campées, des silhouettes auxquelles il ne serait pas difficile d'accrocher un nom. Les croquis de Montmartre, qui forment cadre aux personnages sont d'un réalisme aigu, d'une vision rare ; et cela est, à mon sens, la partie la meilleure de l'ouvrage de M. Francis Carco.

Poèmes de Walt Whitman; version française de LEON BAZALGETTE (Editions de «l'Effort libre»).

Grâces soient rendues à M. Léon Bazalgette de cette belle traduction de poèmes de Walt Whitman. Ce petit livre est une admirable introduction à l'œuvre splendidement touffue du génial auteur des «Feuilles d'Herbe», ce grand Initiateur de vie.

PAUL DERMÉE; *Beautés de 1918* (Edition de «l'Esprit nouveau»)

Les «Beautés de 1918» sont-elles aussi neuves que le prétend son auteur? L'esprit de M. Paul Dermée est-il si «nouveau», qui noue ses racines en ce coin de planète où brille, un temps, la clarté de nos ailes? L'Esprit de l'homme n'est pas plus nouveau que le rythme des étoiles; seules, varient les nuances à nos yeux mortels, les images au miroir intérieur.

M. Paul Dermée est un créateur d'images; elles naissent, imprévues, au cours de son ouvrage qu'imprègne un humour capricant, paradoxal un peu. Une émotion discrète n'est pas étrangère à cette œuvre, qui est d'un poète.

O. W. de LUBICZ-MIŁOSZ; *L'Emprise allemande sur la Russie* (Publications de «l'Affranchi»)

Breve étude, documentée, de la colonisation allemande en Russie depuis le XIIe siècle à nos jours.

CHARLES BAUDOUIN; *L'Arche flottante* («La Maison française»)

Et voici un poète dont la voix prophétique appelle l'amour, de «l'Arche flottante» où s'est réfugié son cœur.

M. Charles Baudouin nous avait déjà donné une plaquette de poèmes «Eclats d'obus», de valeur inférieure au présent ouvrage, où l'inspiration du poète semble plus à l'aise, dans ces versets de geste biblique aux images délicates et nombreuses. M. Charles Baudouin est un tendre poète que blessa la rouge tourmente, et qui voulut crier sa peine dans un apostolat d'amour.

CHARLES PATRIS; *Fleurons gothiques* (Figuière).

M. Charles Patris est un versificateur consciencieux qui taille ses vers dans un marbre sans richesse.

ROLAND DORGELÈS; *Les Croix de Bois* (Albin Michel)

Sans atteindre à la valeur des ouvrages de Barbusse, Werth, Duhamel, Martinet, etc. les «Croix de Bois» sont un des bons livres où l'actualité guerrière propage sa rouge insécurité.

Ces ouvrages survivront-ils à la guerre qui les engendra? On ne saurait le prétendre. Les «Croix de Bois» contiennent, certes, de belles pages de pitié, des tableaux de grandiose horreur, mais la partie anecdotique noie la partie «créatrice» de l'œuvre et les images qu'emploie M. Roland Dorgelès ne sont pas toujours d'une heureuse originalité.

HENRI BARBUSSE; *Clarté* (Ernest Flammarion).

Au livre de Roland Dorgelès je préfère la nouvelle œuvre de Barbusse «Clarté». Ici, l'artiste est sûr, le penseur net et courageux. Le critique pourrait diviser l'ouvrage en deux parties; la partie proprement artistique, où se retrouvent les qualités du romancier, du poète du «Feu», de «l'Enfer», des «Pleureuses», etc. La partie sociale où M. Henri Barbusse ne craint pas de conduire aux fins extrêmes sa pensée, de se poser en apôtre passionné de l'hégémonie populaire. C'est là l'œuvre d'un artiste, en même temps que l'acte de foi d'un homme courageux.

Le courage civique étant chose rare de nos jours, loué soit M. Henri Barbusse d'avoir ajouté sa qualité d'homme à sa valeur indéniable d'écrivain.

LES REVUES.

L'Affranchi d'Avril 1919 publie le premier chapitre d'un livre à paraître d'Alexandre Mercereau, «Sacerdoce de vivre».

Dans le *Jardin sur la Montagne* de Mars 1919 de jolis vers de M.M. Louis Palauqui, Firmin Amiel, Prosper Estieu, Jean Molles-Rives, un intéressant article de M. Palauqui: «Du vers libre, du vers libéré et des Musiques en prose», etc.

Le Mercure de France, (1 Avril 1919). Un douloureux poème de M. André Spire: «Et demain»; André M. de Poncheville: «Les Ruines de la maison de Verhaeren»; la fin du beau roman passionné de M. Charles-Henry Hirsch: «l'enchaînement» etc.

Notre Voix (6 Avril 1919) hebdomadaire, publie son premier numéro avec des proses de Barbusse, Han Ryner, un poème de Georges Chennevière, une critique des livres de Génold, une revue de la presse, des échos, etc.

Nos compliments à Génold pour sa vivante publication à laquelle nous souhaitons le prompt succès qu'elle mérite.

Les Pionniers de Normandie (Janvier-Février 1919). Une belle étude de M. Paul Morisse sur «Edouard Dujardin»; Walt Whitman: «Pionniers! ô Pionniers!» (adaptation rythmique de A.-M. Gossez); d'excellentes chroniques de A.-M. Gossez et Marcel Lebarbier. «Les Pionniers de Normandie» continuent leur vaillant effort de vivant régionalisme.

La Politique et les Lettres est l'une de nos meilleures revues d'avant-garde. Chaque mois elle publie des articles, des chroniques, des poèmes de Henri Béraud, Henry Bourbonnay, Pierre Boissie, Louise Bodin, Henri Dalby, Léon Delfoux, Paul Desanges, Louis de Gonzague Frick, Etienne Gril, René-Marie Hermant, Louis Latourette, Georges-Armand Masson, Louis Tenars, Emile Zavie, etc.

Le Crapouillot, qui fut parmi les plus intéressantes des publications du front, est devenu bi-mensuel depuis qu'est révolu le cycle infernal des exploits guerriers.

Excellente collaboration: J. Galtier Boissière, Henri Béraud, Georges Fabri, René Bizet, Dominique Braga, André Warnod, Carco, etc. Illustrations de Guy Arnoux, Dresca, de Segonzac, Galtier-Boissière, Jean-Loup Forain, etc.

Ceci me paraîtrait tout à fait excellent si la partie critique n'empiétait sur les «œuvres» qui maintiennent vivante une publication.

Les Marges continuent leur tradition de haute tenue littéraire. J'aime tout particulièrement cette revue qui ne publie rien d'indifférent. Le numéro du 15 Avril 1919 contient: Michel Puy: «Les Contemporains vus par Léon Daudet»; propre étude, mais bien généreuse sur le fougueux polémiste; Pierre Lucchini: «Poèmes»; Jules Borély: «Trois types»; Marcel Coulon: «Exégèse verlainienne» etc.

Dans la *Veilleuse* de Mars-Avril 1919 M. Jourd'hui continue la publication de ses «Heures du Jour», noblement humaines; des Louis Castel: «Thérèse»; des poèmes mélancoliques de Marcel Millet; de ravissants poèmes juifs traduits de l'iddisch par Emmanuel Lochac; critique théâtrale de Pierre Berch, etc.

Dans les *Cahiers d'Avril* (Liège) un probe article d'Albert Mockel, d'une amicale ironie; «Lettre ouverte à M. Henri de Régnier»; deux mélancoliques poèmes de Louis Boumal: «Je viens vers toi» et «Résignation»; d'autres poèmes signés Henri Dalby, Claude Armel, etc., études et chroniques de E. Lacoste, Lucien Christophe, sans oublier les «Propos d'un tondeur», où Ignace, malicieux, arrache quelques poils à la barbe de ses contemporains.

Les Facettes (Mai 1919) contiennent de beaux poèmes de Gaston Carey: «La Gare»; Ch. Th. Féret: «Hommage des poètes à la Rose»; Edmond Fleg: «La Reine de Sheba»; Marius Martin: «La Bataille en Mai»; Léon Vérane: «La Salle du

Festin», etc. «Les Facettes» constituent de petits recueils qu'aimeront tous les lettrés; éclectiques et jamais indifférents.

La Monette (Le Havre). Octobre 1919. Une intéressante étude de Ch. Th. Férét sur le poète breton: Robert Le Minihy de la Villehervé; des vers gracieux de M. Franck Le Gonidec, etc.

La Revue contemporaine (25 Mars 1919). A. Perivier: «Le Droit, qu'est ce qu'il vaut?», Achile Borgnis: «Histoire de mes études, Découvertes et Aventures spirites», etc.

Dans le N° du 25 Août-25 Sept. 1919 des poèmes des poètes de l'école «romane»: Maurice du Plussys, Raymond de la Taillède, Ernest Raynaud, un beau sonnet de Germain Nouveau: «Pourrières», Ludovic Nemo: «La Littérature grecque moderne», Ernest Raynaud: «Pourquoi j'ai traduit Virgile» etc.

Le 4e fascicule du *Donar* (Tunis), Juillet-Août 1919, publie un exquis petit poème de Guy Lavaud, des «Esquisses» un peu forcées, de Franz Hellens, contenant maintes images originales, une brève étude de Paul Martignon sur «P. J. Toulet», une autre étude de M. C. Poinsot: «La Mélancolie du Désir», des poèmes de Nicolas Beauduin, Dominique Combette, la chronique des livres de Ker-Frank-Houx, etc.

Les Livres des livres Directeur Gaston Moussé, publie chaque mois des extraits d'œuvres littéraires, que précèdent un résumé, une brève critique. Tentative intéressante, malgré que les extraits donnés soient insuffisants pour faire apprécier l'ouvrage; en outre, ce genre de publication présente un écueil: desservir une œuvre au lieu de l'aider, si la sélection est mal faite.

Le Phare est une revue mensuelle d'éducation et de documentation socialistes qui paraît en Suisse, à Chaux-de-Fonds. A lire les solides articles de son directeur: Jules Hurbert-Draz et de Lorenzo Vanini; la documentation qui suit est remarquable. Les idées exposées sont nettes, claires, sans équivoque; c'est la revue «vraiment» socialiste, donc révolutionnaire.

La Revue de l'Époque, bi-mensuelle. Le premier numéro de cette revue, dont la parution était attendue avec impatience, nous apporte une gerbe de noms aimés du public lettré. Un curieux poème de Henri Hertz: «Au rendez vous de 23 heures», une étincelante et forte nouvelle de René-Marie Hermant: «Redemption», etc.

Les chroniques sont tenues: les Poèmes: Louis de Gonzague Frick; les Romans: Marcello-Fabri; la Philosophie: Han Ryner; Esthétique et Littérature: Jean Royère; le Théâtre: L. A. R. Saintardy; la Musique: Henri de Maublanc; les Arts plastiques: Georges Laure; l'Art du livre: Christian; Parmi les Revues: Louis-Richard Mounet; le Mouvement des Idées: René Le Gentil; l'Intellectualité agissante: Banville d'Hostel; Paradoxes légiférés: Pierre Mimin; Chroniques étrangères: Belgique: Charles-André Grouas; Espagne: Pérez-Jorba; Grande-Bretagne: Georges Mallet; Italie: Francesco Cucca; Suisse: Pierre Alin; Yougo-Slavie: B. Tokine.

MEMENTO.

La Grande Revue (Mars 1919). Dimitri Méréjkovski «l'Avenement de Cham»; Mayme Lerly: «Les Producteurs au Pouvoir»; Suite de l'Enquête Mondiale sur l'Avenir de la littérature; Louise Compain: «Qu'est ce que la Théosophie». N° d'Avril 1919. Une très belle prose de Jean Giraudoux: «Mort de Ségaux Mort de Erigeard», toutes en facettes, en images imprévues, en pudique sensibilité.

Le Peuple juif (11 Avril 1919). Un poème, d'un beau souffle, de M. Edmond Fleg: «Le Psaume de la Terre promise».

Le Mercure de France (16 Avril 1919). Georges Le Cardonnel: «D'un certain romantisme à un Classicisme moderne».

Les Cahiers Idéalistes français (Avril 1919) Maurice Vernes: «La Paix de demain»; Henriette Sauret: «Province»; Edouard Dujardin: «De Stéphane Mallarmé au prophète Ezechiel», «Dédicace».

La Voix des Femmes (24 Avril 1919). Louise Bodin: «Tue-là!»

La Montée (10 Avril 1919). Maxime Gorki: «Esclaves»; Vera Starkoff: «Le Ghetto mobile»; «Une lettre d'Henri Barbusse»; une bonne chronique: «des livres, des idées» de Garrigue Garonne, etc.

Les Chants de l'Aube (Bruxelles). Poèmes de Charles Courardy, Marcel Loumaye, Herman Frenay-Cid etc.

L'Hexagramme (Avril 1919) réunit les noms de Georges Simon-Savigny, Han Ryner, Danyl-Helm, Manoel Gahisto, etc.

Le Mêlée (1° et 15 Avril 1919). Marcel Sauvage: «Ceux qui croient»; Han Ryner: «La Sagesse qui rit»; Florent Fels: «Petite Anthologie philosophique»; une solide étude de Pierre Chardon: «Sur la tactique révolutionnaire», etc.

Le premier numéro du *Nouveaux Spectateur* (10 Mai 1919) où le bon poète Roger Allard émet de fines réflexions sur le «cubisme».

La Tramontane (Perpignan) continue sa bonne besogne régionaliste avec la collaboration de Charles Bauby, Frédéric Saisset, Albert Bausil, Émile Ripert, etc.

Le Mai fleuri (Liège). Charles Courardy: «Poème».

La Revue littéraire et artistique (Paris); *Les Trois Roses* (Grenoble); *Ariste* (Nantes); *La Nouvelle Tribune des Jeunes* (Paris); *La Flamberge* (Besançon); *La Palestine nouvelle* (Paris); *Les Journées de XCMXIX* (Paris); *La Paix organisée* (Neuilly sur Seine); *Les Amitiés spirituelles* (Rouen); *La Revue des Primaires* (Marseille); *l'Art* (Paris); *La Femme socialiste* (Paris); *l'Aube* (Bressuire. Deux-Sèvres); *Les Tablettes* (St. Raphael. Var); *le Néo-Malthusien* (Paris); *la Vache enragée* [Paris]; *les Lectures* [Lyon]; *la Presqu'île* [Paris]; *la Voix des Jeunes* [Paris]; *l'Activité française et étrangère* [Paris]; *la Politique illustrée* [Paris]; *la Tribune* [Paris]; *Savoir* [Vitry sur Seine]; *le Petit Bourgeois* (Marseille); *Renaitre* (Paris); *les Cahiers de Provence* [Avignon]; *la Revue de Marseille* [Marseille]; etc. etc.

PARIS, NOVEMBRE 1919.

JOSEPH RIVIERE.

“LE BESTIAIRE OU CORTÈGE D'ORPHÉE”.

Le matin se lève. On entend des clameurs et il y a des cris. Je vois le jour briller à la pointe de Ras-El-Tine. La vie comme une jeune fille indolente jette ses roses au vent. L'automne déjà voile de brume l'écusson du soleil sur les plaines cotonneuses. Tout est rouge. Les nuages couleur de la brique brûlée. Les Dieux ne sont pas plus gais que nous.

Saché-je d'où provient, sirènes, votre ennui
Quand vous vous lamentez au large, dans la nuit?
Mer, je suis, comme toi, plein de voix machinées
Et mes vaisseaux chantants se nomment les années.

Elles passent. Elles ont entraîné Guillaume Apollinaire. Voici son «Cortège d'Orphée» si heureusement illustré de bois de Raoul Dufy. On y voit représenté le dieu aux tresses retombantes et à la Lyre inspirée. Issu de l'union d'un roi de Thrace et d'une vestale d'Apollon il était allé demander aux prêtres de Memphis l'initiation aux Mystères. Revenu dans sa patrie, pontife de Zeus Olympien, retiré dans le plus ancien sanctuaire de Jupiter, sur le mont Kaoukaïôn, il éleva ses disciples par le mépris des passions et l'exaltation de l'esprit jusqu'à la connaissance des éléments de la grande Triade (1) qui resplendit dans l'Ether enflammé.

«Jupiter est l'époux et l'épouse divine, Homme et Femme, Père et

(1) Osiris, Isis et Horus formaient la triade divine. Amôn-Ra, Mant et Khons, celle de Thèbes; Mandou, Ritho, Harphré celle d'Hermonthis; Harhat, Athor et Harsontô celle d'Edfou. Chaque temple avait la sienne, quelquefois même un seul temple était consacré à deux triades différentes. Léon Carré. «L'Ancien Orient».

Mère. De leur mariage sacré, de leurs noces éternelles sortent incessamment le Feu et l'Eau, la Terre et l'Ether, la Nuit et le Jour, les frères Titans, les Dieux immuables et la semence flottante des hommes».

Il enseignait la sagesse à l'éclat de la lampe égyptienne allumée dans le sanctuaire. Le nom d'Eurydice qu'il avait aimée se mêlait à son enseignement en soupirs mélodieux. Les bêtes féroces et les bois, les ouragans et les rochers se pressaient pour l'entendre. Plus tard ses fidèles assurèrent selon l'affirmation d'Edouard Schuré «qu'il était descendu aux enfers pour y chercher l'âme de son épouse et que les Bacchantes jalouses de son amour éternel l'avaient mis en pièce mais que sa tête jetée dans l'Ebre et emportée par ses flots orageux appelait encore: «Eurydice! Eurydice!» L'âme d'Eurydice est devenue l'âme de la Grèce.

Treize cents ans avant le Christ elle vit le jour dans les temples d'Egypte. Orphée en rapporta la science inscrite en hiéroglyphes sur les papyrus roulés dans les coffrets de cèdre.

Guillaume Apollinaire en imaginant son bestiaire symbolique nous a donné un livre redevable à la gloire de ce pays. J'y songeais, tournant ces pages de vers finement décorés, m'attardant aux civilisations entraînées sur la pente des âges.

Au bord des grands fleuves les grands peuples ont campé. Le Gange a vu le premier sur ses rives venir la foule des hommes qui pensent. Le Nil nourricier a porté à la mer un limon dont se sont nourries Rome, Athènes et Byzance. L'Euphrate a reflété Bagdad et le Quadalquivir Cordoue. Paris s'est posé sur la Seine. Peut-être qu'il y a une source commune. Je vois un grand courant descendre l'Himalaya. Dans les Bhagavata Pourana et les Oupanishads j'entends mugir un océan de poésie. Les initiés des temples égyptiens dont plusieurs venaient des Indes en gardèrent jalousement le secret. Les civilisations ont marché de l'équateur vers les pôles. De l'Inde elles ont passé en Egypte et en Chine d'où elles se sont répandues en Chaldée, en Assyrie, en Phénicie et sur les côtes carthaginoises. Au Moyen Age, l'Espagne s'illumine à son tour. De l'Arabie et des rives méditerranéennes elles vont de l'Espagne à la France et en Angleterre, de la Grèce et de l'Italie à l'Allemagne, de l'Asie Mineure en Autriche. Enfin plus récemment elles gagnent la Russie et la Scandinavie, les continents septentrionaux. Dans ce mouvement des peuples la part de l'Egypte est importante. «Peu s'en faut, écrit Hérodote au livre d'Euterpe que tous les noms des dieux ne soient venus d'Egypte en Grèce, et l'ai trouvé ainsi après que je me suis enquis pourquoi les Grecs disent que les noms des dieux leur viennent des Barbares. Quant à ce qui concerne l'esprit et l'entendement des hommes, ils sont d'accord que les Egyptiens ont trouvé la division de l'an, et l'ont départi en douze mois, par la connaissance qu'ils ont eue des astres». Le débordement du Nil et la nécessité de la répartition des impôts est la cause, d'après l'illustre voyageur, de l'invention de la géométrie qui de là fut apportée en Grèce. Mais il faut lire les mœurs des Egyptiens dans Hérodote: «Ils en ont de belles et honnêtes, et entre autres, ils ont une manière de chanson qu'ils appellent Linos. En égyptien Linos se dit Manéros. Là-dessus ils me contaient que leur premier roi n'eut qu'un fils, lequel mourant jeune, fut pleuré avec tel chant que chantant ils ont toujours en bouche. Mais depuis les prêtres me lisaient dans leurs registres et annales les noms

de trois cent trente rois, et parmi ces grandes générations d'hommes en nommaient dix-huit éthiopiens et une femme étrangère; tous les autres étaient égyptiens.

«Il faut dorénavant parler des hommes égyptiens entre lesquels je trouve ceux qui habitent le pays fructueux les plus limés et du meilleur esprit que tous hommes à qui je me sois onque adressé. Leur façon de vivre est telle: par chacun mois ils prennent purgation trois jours de suite, concervant leur santé avec vomissements et clystères et estimant que toutes les maladies des hommes procèdent des viandes dont ils se nourrissent. Leur médecine est ordonnée de sorte que chacun médecin guérit d'une seule maladie, non de plusieurs. Par ce moyen, ils ont médecins particuliers pour les yeux, pour la tête, les dents, le ventre, et pour les maladies occultes. A la vérité, les Egyptiens sont les plus sains de tous les hommes après les Africains.

«En lieu de saluer par les chemins avec paroles, ils se font la révérence et s'embrassent les genoux.

«Ils portent tuniques de lin, avec franges qui leur battent sur les cuisses, et les appellent calasiris; par-dessus ils s'enveloppent de mantelines faites de laine blanche.

«Les femmes conduisent tout le train de leurs trafics et marchandises, et tiennent les tavernes et cabarets, pendant que les hommes demeurent assis en la maison à tisser. Les hommes portent les fardeaux sur leurs têtes et les femmes sur leurs épaules. Elles se tiennent debout quand elles urinent, mais les hommes s'accroupissent. Il n'est permis de faire les nécessités du corps hors la maison, mais ils boivent et mangent en pleine rue, disant que les choses laides et vilaines se doivent faire en secret, et les honnêtes en public.

«Les enfants mâles ne sont nullement contraints de nourrir père et mère si n'est de leur bonne volonté, mais les filles y sont contraintes malgré elles.

«En autres pays les prêtres portent longs cheveux; en Egypte ils ont la tête rase. Chacun homme Egyptien a deux habillements de lin, lesquels ils sont fort soigneux de laver et blanchir. Ils se coupent le prépuce, afin d'être plus nets, estimant plus netteté que la beauté. Ils se lavent deux fois par chacun jour en eau froide, et autant la nuit».

On ne se lasse pas de lire Hérodote d'Halicarnasse dans la traduction si savoureuse et colorée de Pierre Saliat où l'on saisit par à coups l'exquise fraîcheur du dialecte ionien, un harmonique écho des poèmes d'Homère. La jeune langue française du seizième siècle aux tours ingénieux et hardis se plie plus aisément aux mouvements onduleux de la langue hellénique qu'à la construction régulière et savante de la phrase latine.

Le gentilhomme grec, comme l'appelait Saliat, après avoir visité l'Egypte et remonté le Nil jusqu'à Eléphantine en avait conservé une image éblouie. Peut-être y mêlait-il le souvenir des soir de Memphis à l'odeur des roses que la reine d'Egypte portait entre ses seins et dans ses cheveux.

Telles sont les diverses pensées que ramenait à mon esprit la lecture du Cortège d'Apollinaire tandis que le premier vent de l'automne qui soufflait du Mariout balançait à ma porte les branches d'un palmier

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ.

ΤΑ «ΠΑΡΑΚΑΙΡΑ» ΤΟ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ.— Μπροστά σ' ένα έργο του Παλαμά πρέπει πάντα να στεκόμαστε με την πιο μεγάλη προσοχή, να τάγγιζουμε με το βαθύτερο σεβασμό και να μιλούμε γι' αυτό με τη μεγαλύτερη αγάπη. Θέλοντας κανείς να γράψει—όχι κριτική—μά λίγα λόγια, που να μπορούν να το γνωρίσουν στους πολλούς, πρέπει πάντα να μετρήσει καλά τις δυνάμεις του και να δώσει σ' όλες τις λειτουργίες του μυαλού του την πιο έντακτη τους ενέργεια. Γιατί ο τέτοιος κάθε φορά θάχει να γνωρίσει το μεγαλύτερο Έλληνικό φιλολογικό γεγονός εκείνης της εποχής και θάχει να μιλήσει για βιβλίο, που ή έκδοσή του αποτελεί πάντα ένα σπουδαιότατο σιαμμό της νέας μας φιλολογίας.

Η νέα ποιητική συλλογή του μεγαλύτερου Νεοέλληνα ποιητή, του Κωστή Παλαμά, «Τὰ Παράκαιρα», βγήκε τον περασμένο Φλεβάρη μέσα στα μεγάλα παγκόσμια ζυμώματα που έφερε ή επαύριο του τρομερού πολέμου. Σε μιάν εποχή εξαιρετικά μεγάλη για την ανθρωπότητα, με εθνικοκοινωνικές μεταβολές ανάλογες με την τρομερότητα και μεγαλοσύνη του αίτιου που τις έδημιούργησε, σ' εποχή ξεχωριστά για την πατρίδα μας μεταβατικώτατη και δραματικώτατη για τις αγώνες και ταποτελέσματα που κρύβει μέσα της, ο Παλαμάς σύναξε σε τόμο κάποια τραγούδια του που το περιεχόμενό τους δε συγγενέει και τόσο με την εποχή τους και με τα καιρικά τριγύρω τους. Την αντίθεση τούτη ή και την έλλειψη τούτη τηνε δικαιολογεί ο ίδιος ο ποιητής σ' ένα κριτικώτατο πρόλογο, που μέσα του βρίσκονται γοργοιμμένες κάποιες γενικώτατες ποιητικές αλήθειες στο στόλ και στη φόρμα που μόνο ένας Παλαμάς ξέρει να τις δίνει. Ο πρόλογός του πάντα με σταματά. Μου ξεδιπλώνει κάθε φορά το ποιητικό Είναι του πλατύτατο και γενικώτατο καθώς είναι τις περισσότερες φορές, γενικά ανθρωπιστικό και παγκόσμιο ή κάποτε μερικά πατριδολατρικό. Μου φανερώνει την εσωτερή υπόσταση του Ποιητή που ξέρει να συγκινείται απ' όλους τους καιρούς, που ξέρει να ξη μ' όλες τις εποχές, που ξέρει ναγκαλιάζει όλα τα ιδανικά και που ξέρει να χτυπά την έναλλάσσοσα λύρα του σ' όλους τους σκοπούς, από το γλυκότατο αηδονολάλημα και το γλυκοπαθιασμένο μοτίβο του ερωτόπαθου τραγουδιού ίσαμε το βροντερόφωνο και μεγαλόστομο κράξιμο του Έθνοδηγητή ή το συναρπαχτικό κήρυγμα του προφήτη μιας νέας θρησκείας, της Ανθρωπότητας κι όλης της Γης.

—*—

Τα τραγούδια των «Παράκαιρων», γραμμένα σε διαφορετικές εποχές πριν και κατά τον πόλεμο, αποτελούν ένα εσωτερή κοίταγμα και δείχνουν τα περισσότερα τον ποιητή στραμμένο προς το μέσο του. Είναι ίσως οι στιγμές που κουρασμένος ο ποιητής από τάναντέματα μεγάλων ιδανικών κι από τα δουλέματα κάποιων πλατειών έργων στρεφότανε προς τον εαυτό του και προς τα ζωικά πράματα που τον τριγυρόννε με την αγάπη του κοσμικού ανθρώπου. Είναι, όπως λέει κι ο ίδιος στον πρόλόγο του, «σα σφυρίσματ' αγαπημένων ήχων για να μου συντροφεύουν κάποιους άλλους στοχασμούς μου και για να μου την εύκολόνουν τη γέννα κάποιων άλλων τραγουδιών...» Γι' αυτό τα «Παράκαιρα» δεν τα χαρακτηρίζουν ούτε οι μεγαλονόητοι συμβολισμοί ενός «Δωδεζάλου» ούτε τα εθνικά ξεχειλίσματα μιας «Φλογέρας», ούτε τα γοργοιμμένα προς όλες τις σφαιρές του νοητού και τα φιλοσοφήματα άπανου σε λογείς θέματα της «Ασάλευτης Ζωής», της «Πολιτείας και Μοναξιάς» και τελευταία των «Βωμών». Τάντίθετο, τα «Παράκαιρα» είναι γεμάτα από υποκειμενισμό ή και το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι το έγω του ποιητή. Ο ποιητής στάθηκε μια στιγμή να ξεκουραστεί από τάνιδιάκοπο αντικειμενικό κοίταγμα της ιστορίας των εποχών, των πραγμάτων, των προσώπων. Κάποτε μέσα στο μεγαλόπρεπο ταξίδι με το καράβι του αντικειμενισμού θυμότανε τον εαυτό του και με στοργή κι αγάπη στρεφότανε στα κοσμικά πράματα που περιβάλλοννε τον ποιητή-άνθρωπο. Σε τέτοιες στιγμές χρωσιένται τα περισσότερα τραγούδια της νέας συλλογής. Όλα εκείνα τα πράματα και πρόσωπα που ξεχωριστά αγάπησε ο ποιητής, λυπήθηκε για το χαμό τους, όλες οι ηρώτισες και ήρωες που κάθε φορά

από διάφορα βιβλία τονε συγκινήσανε κι όλα τα κοσμικά γύρω του, συνδυασμένα με τρόπο που ναποτελούνε κάποια αιώνια σύμβολα, βρίσκουνε θέση το νέο τόμο. Είναι το πλατύ εσωτερή ξεδίπλωμα του ποιητή μά μαζί και του ανθρώπου. Αποτελεί τα κλειδιά που μπορούνε να σου ανοίξουνε τις χιλίες δυο πόρτες του λαβυρινθιακού άγροπαλατιού που λέγεται ψυχή του ποιητή. Στον προσεχτικό μελετητή των «Παράκαιρων» φανερώνεται ο άνθρωπος, ολοζώντανος μπροστά στα μάτια του, μ' όλες του τις αγάπες, τους καημούς και τους πόνους, και ο ποιητής, δλάκερος στις ποικίλες του εκφάνσεις, με το κατασύνεχο αφήλωμα και άπλωμα σ' όλες τις σφαιρές του νοητού. Ο ίδιος ποιητής, σις άξέχαστες για μένα ώρες που τον πλησίαζα, μιλώντας μου για τα «Παράκαιρα» μουλε: «Γιά να τα καταλάβης πρέπει ναχης διαβάση και ναχης παρακολούθηση όλο το έργο μου, γιατί μέσα σ' αυτά βρίσκουνται σε σπέρμα όλες οι ιδέες που με τραβήξανε».

Τα «Παράκαιρα» λοιπόν, τέτοια καθώς είναι, μπορούσε κανείς να τα χαρακτηρίση σαν ποιήματα ξεπεσμού, σαν την νεκατέντζα του ποιητή. Μά θάχει άδικο στη βιαστική του άφτη κρίση. Και δε μας ξεδιπλώνει και δε μας σηκώνει την άβλαία σ' όράματα μεγαλοφάνταστα και σε κόσμους ιστορικούς αναστημένους από της λύρας το χρυσό και μαγικό ραβδί, ναι, μά μας γιομίζει τάντι με του ατομισμού του την εκφραση και με τους ήμους, το κλάμα και την αγάπη του ανθρώπου προς δετι επίδρασε βιθειά στη ζωή του. Πλάι του επικολυρικού το συνέλασμα, στού ιστορικού έθνοδηγητή το κήρυγμα, στού φιλόσοφου το βύθισμα, έχρειάζετο το φανέσμα του Ανθρώπου. Τέτοια ανάγκη γιομίζουσε τα «Παράκαιρα». Τα βρίσκω και τα χαρακτηρίζω ως τάναγκαίο συμπλήρωμα των άλλων συλλογών του στο πλέριο αγνάντεμα και στην τέλεια κατανόηση του μεγαλόπρεπου ποιητικού κύκλου του Παλαμικού έργου. Και τέτοια όμως που είναι δεν πάβουνε ναχουνε την ίδια Παλαμική σφραγίδα μ' όλα τα προηγούμενα. Καμιά κατάπτωση στο αίσθημα, και καμιά άδυναμία στην έμπνευση. Ο ποιητής μας είτε δραματίζεται τα μεγάλα όράματα του Κόσμου, της Ζωής, και της Φυλής του είτε τον εαυτό του ξεδιπλώνει και τα μέσα του δείχνει μένει, σύμφωνα με το ποιητικό αξίωμα του μεγάλου Ταιν «πάντα νέος και αιώνια παρθενικός».

—*—

Στα «Παράκαιρα» βρίσκουνται όλα τα χαρίσματα της Παλαμικής τεχνοτροπίας. Τα μέτρα του παρουσιάζουσε πάντα την ίδια ποικιλία και την ίδια έναλλαγή. Μέσα στο πλούσιο δούλεμα του 15σύλλαβου, του 13σύλλαβου και του 11σύλλαβου βλέπουσε την παντοινή Παλαμική μαεστρία στο μεταχείρισμα των μέτρων και των ρυθμών. Ο στίχος του σαν πάντα κλασικός και γεμάτος. Και βέβαια, όπως σ' όλους τους μεγάλους ποιητές, βρίσκουσε και στίχους κάποιας ποιητικής αδυναμίας και κούρασης, κάποιου ποιητικού τραβήγματος στο κατασκευασμά τους, σαν οι τέτοιοι από την «Ευρυδική» του:

«Σε ποιός Ροδόπης τις κορφές και στα ποτάμια ποιού Αΐμου,
σε πλούσια πουά Παγγαία, σε ποιούς πλατιούς θρακιώτες Έβρους,
σε ποιές άπατες θάλασσες μαύρες και σε ποιά πέλαα
που άπρογαλλιάζουν από ποιών ξανθονησιών κυκλάδες»...

Όμως έφτυχώς άφτοι είναι και οι μόνοι που πρόσεξα, και έρχουνται παρακάτω στο ίδιο τραγούδι στίχοι άλλοι που αναβρούν από την πλούσια πηγή του λυρισμού του, για να σε κάνουνε ναπολημονήσης την προηγούμενη έντύπωση:

«...Τόνομα, τόνομα, τόνομά σου!
Πλάση, και πάνεται, όλογομάτη,
και την άδράζνω,
τό γλυκοσφίγγω, σαν κορμί κάτι,
κάτι πρωτόφαντο και τώ ψάχνω.
...Και θά το γράψω στάδεια ρημάδια,
και στα πολύκοσμα τα παλάτια,
και στα καλύτερα και στα λαγκάδια,
και στα κορμιά σας, πλατάνια, έλάτια!...»

Ένα από τα πολλά χαρακτηριστικά των «Παράκαιρων» είναι και ή μουσικότητά τους, έντονη σε πολλά μέρη, που θελήσανε μερικοί να τους την άρνηθουνε. Και δεν έχουνε βέβαια

τή μουσικότητα τή μοναδική και παθητικώτατη, πού ναι σά γλυκογάδεμα άβρου χεριού, του Μαλακασικού τετραστίχου. Η μουσικότητά τους και γενικά τὸ μουσικό στην Παλαμική ποίηση, είναι κάπως άλλιώτικο. Κάτι τὸ άντρίκεια έντονο σέ πολλά μέρη, πού παίρνει χίλιων λογίων άπόχρωσες και τόνους ανάλογα πάντα με την πλούσια συναισθηματικότητα του ποιητή. Πότε άλαφριά και γλήγορη, πότε βαθύφωνη και σάν προφητική και πότε σ' όλους τους τόνους των διαπασών μιās τραχειάς ποιητικής άρμονίας. Κομμάτια ανάλογα από τὰ «Παράκαιρα» μπορούσα πολλά νά φέρω, άν είχα τόπο. Ξεχωρίζω όμως για την έντονη μουσικότητά του τὸ 2^ο τραγούδι των «Παράκαιρων», έν' από τὰ καλύτερα όλης τής συλλογής:

«Σ' αγαπῶ με τή γλώσσα
του πουλιού τήδονιού
και με τ'άφραστα μ'όσα
στό θαμπό μου τὸ νοῦ

μισοῦσόν, άργορεύουν,
άπό χάος λαός,
κ' έναγωνία γυρεύουν
τήν μορφή και τὸ φῶς»... κ.λπ.

Ξεχωρίζω ακόμα για τόν ίδιο λόγο τὸ 8^ο, 17^ο, την «Κακή φωτιά», τὸ «Σιδηράνο πού παιζ' ή κόρη» κ.λπ.

Άλλο χαρακτηριστικό των «Παράκαιρων» είναι τὸ πλούσιο αίσθημα πού τὰ πλημμυρίζει, αίσθημα πού κάποτε ξεχύνεται σέ πλατὺ λυρισμό. Αναμφίβολα ή νέα συλλογή είναι γραμμένη με πολὺ αίσθημα. Κ' είναι τούτο φυσικό για τραγούδια κινημένα από τις άγάπες, τὰ πάθη, τους καημούς, τις λύπες του παντοίου Ανθρώπου. Ο ποιητής από τις λογής έντόπωσης τής ζωής, τόσο τής κοσμικής όσο και τής ιδεολογικής, ξεχωρίζει εκείνες μόνο πού επιδρῶνε άπάνω του μέσω του αίσθηματος. Γι' αυτό και τὰ τραγούδια τὰ γεννημένα από τις αιτίες αυτές είναι γιομάρια από τέτοιο, πότε ειδυλλιακό έξ αιτίας μιās άγάπης, πότε θλιβερό άπ' άφορμή ενός τάφου, πότε πατριωτικό από τάντίκροσμα του μνημείου του Ηρώα και των γύρω του πολεμικών κραυγών, και πότε και βαθύτερα φιλοσοφικό και γενικά άνθρωπιστικό.

✱

«Τὰ Παράκαιρα» όσο κι άν δὲ συγγενέβουνε με τὰ συγκαιρινά τους, όμως κάποια αντιφεγγιά τής γύρω κοσμογαλασίας θά βρούμε μέσα τους, καθώς τὸ δείχνουνε τὸ πλατὺ τραγούδι «Λόγος και Άντίλογος» και τὸ τελεφαίτο, «Τις χώρες τις χερσώνες», πού ναι βαλμένο σέ θέση επίλογου. Κι ακόμα, όπως μις λέει στον πρόλογό του ο ίδιος ο ποιητής, τὰ τραγούδια τής συλλογής άφτῆς του συντροφέψανε «τή γέννα κάποιων άλλων τραγουδιών. Τραγουδιών όχι παράκαιρων, μά πολὺ επίκαιρων' ή καλύτερα, μαζί καιρικῶν και για όλους τους καιρούς», πού θά φανῶνε σέ λίγο χρόνο. Γιατί τὰ τέτοια τραγούδια για νά μπουνε άξια στή μεγάλη Τέχνη πρέπει για τή γεννήσή τους νά δοθῆ ή άνάλογη καιρική προοπτική. Έτσι σέ λίγο θά εκδοθῶνε, όπως μούπε ο ποιητής τελευταία στην Άθήνα, τὰ «Έπικά» του τὰ κινημένα από τὸν πόλεμο κι από τις μεταβολές και τις άπόψεις τις παγκόσμιες και τις κοινωνικές πού μις έφερε. Μις τὸ υπόσχεται άλλως τε κι ο ίδιος στο τέλος των «Παράκαιρων», στο τραγούδι του Σίχου και τής Έμνησης:

«Σύνα! Γλήγορα κάμε.
Τι έγω τώρα είμαι ή ρήγισσα,
τώρα ο σλάβος έσύ!
ΕΠΙΚΟΙ ΕΙΝ' ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ...»

ΛΕΜΕΣΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1919.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΗΑΙΑΔΗΣ.

ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΝΤΕΣΣΑΣ ΒΑΛΕΡΑΙΝΑΣ. Άθήνα 1918.— Ο κ. Γρ. Ξενοπούλος παρουσιάζει ένα σπάνιο φαινόμενο στα θεατρικά και έν γενεί τὰ φιλολογικά χρονικά. Σπάνιο όχι τόσο για τί έγραψε, όσο για τὸ τί είπαν γι' αυτά πού έγραψε. Η κριτική θέλησε νά τὸν ρεζιλέψη, είτε νά τὸν εκθειάση και αυτός χωρίς νά τὸ θέλη την έκμη-

δένεσε. Μάλλα λόγια ο συγγραφεὺς τής Φωτεινῆς Σάντρα είναι ή ζωντανή άπόδειξη πὸς δέν υπάρχει κριτική τής άνθρωπιās στον τόπο μας.

Άπ' τή μιὰ μεριά τί βρισιές, τί προστυχιές, τί χυδαιότητες, τί άνοησίες, και τί άκρισίες δὲ γράφτηκαν ή ξεστομίστηκαν' και άπ' τήν άλλη πάλι τί θούριοι, τί διθύραμβοι, τί ύμνολογήματα τόσο άνυπόστατα όσο και ύπερβολικά πού φέρουν τὸν ίδιο τὸ συγγραφέα στην πιὸ δύσκολη θέσι πού νάναγκάζεται νά όμολογήση πὸς τὸ βαρὺ θυμιάμα τὸν δυσανασχετῆ καθὼς και ή κατέντροχη κατηγορία τὸν πειράζει. Σὲ μιάν ύποσημειωσούλα στην σελίδα 83 τής τελευταίας έκδοσης του Μυστικού τής Κοντέσσας Βαλέραινας λέγει καθαρά πὸς «Ίσως... ή αλήθεια νά βρίσκεται στή μέση».

Για τὸς και αυτή ή όμολογία δὲ θά είχε καμμιάν άξία. Ο κ. Ξενοπούλος ίσως νά ύπερτιμῆ ή και νά ύποτιμῆ τὸν έαυτό του. Η προσωπική του γνώμη δέν πρέπει νά έπηρεάξη καθόλου τήν κριτική. Δέν έχει άνάγκη νά βγῆ διαφεντεφτῆς του θεατρικού του έργου ο κ. Ξενοπούλος. Αυτό του τὸ δραματολόγιο έχει άρκετά προσόντα για νά συσταθῆ και νά έπιβληθῆ μονάχο του. Έκτός τούτου κανείς δέν μπορεί νά αυτοεκτιμηθῆ. Πάντα θά γελαστῆ. Όταν όμως ένας Παλαμῆς και ένας Πάλλης είπαν τόσο ξάστερα την ιδέα τους για τὸ πλούσιο δραματολόγιο του κ. Ξενοπούλου, χρειάζεται άρκετῆ δόσι από θράσος πρὸ πάντων από άνθρώπους πού οὔτε ιδέα έχουν (και αυτό φαίνεται από τὰ γραφόμενα τους) τὸ τί είναι θεάτρο, για νά βρῶσουν και νά γκρεμίσουν δίχως νά θελήσουν νά βασίσουν τὰ λεγόμενά τους σέ λογικοφανῆ τουλάχιστον άν όχι λογικά έπιχειρήματα. Τὸ νά έχη κανείς μιὰ γνώμη είναι τὸ άλφα τής ελευθερίας. Όταν όμως αυτή ή γνώμη ζητᾶ νά μαυρίση έναν άλλο πρέπει τούλάχιστον κάπου νά βασίζεται. Όλοι όσοι κατηγορήσαν τὸν κ. Ξενοπούλο (και με τί ζήλεια!) και όλοι όσοι τὸν παίνεσαν (και με τί ζήλο!) φάνηκαν άπ' τους πιὸ αῦθαιρετους σατράπηςδες.

Εὐτυχῶς όμως πού τὸ θεατρικό έργο του κ. Ξενοπούλου ύπάρχει, τυπώθηκε, παίχτηκε, άκούστηκε και είναι στή διάθεσι του καθενὸς για νά κριθῆ με όλη τήν ήσυχία και τήν άμεροληψία. Βέβαια σένα έργο τόσο μεγάλο (καμμιά τριανταριά κομωδιές, δράματα, διασκευές και μεταφράσεις) ή άδυναμίες δέν μπορούν νά μη λείπουν και άναγκαστικά μερικῆς ανισότητες γίνονται τόσο καταφανέστερες, όσο τὸ έργο είναι εκτενέστερο. Έχουν όμως και αυτές τὸ καλό τους γιατί έτσι τὰ καλά μέρη τὰ κάμουν νά γίνονται καταφανέστερα.

Ειδικότερα για τὸ θεάτρο του κ. Ξενοπούλου μπορεί κανείς νά πῆ πὸς μπορεί νά κριθῆ από διπλῆν έποψη: ως προσπάθεια και ως καθαρῶς καλλιτεχνική δρᾶσι' ως προσπάθεια πρέπει κανείς νά τὸ χαρακτηρίση με τὰ κολακευτικώτερα επίθετα, πρὸ πάντων άν αναλογισθῆ με τί συνθήκες είχε νά κἀνῆ ο έφτανησιώτης συγγραφεὺς και με τί άντιπάλους νά παλέψη. Ο άχάριστος αυτός άγωνας ήταν γλωσσικός, κοινωνικός και επαγγελματικός. Ο κ. Ξενοπούλος (και σχεδόν όλοι του οί σύγχρονοι) είχαν νά τὰ βάλουν με τους σχολαστικούς πού άπαιτούσαν τήν καθαρεύουσα στην σκηνή, με τὸν κοσμική πού ξετρελλαινούνταν για τὰποσκούπια τής ξένης πορνοφιλολογίας και με τους θιασάρχας πού εκτός από έξαιρέσεις δέν έχουν αντίληψη τής δουλειās τους και τής άποστολῆς τους, τριπλὸς άγωνας μ' αυτούς πού εκριναν, θά έβλεπαν και θά έπαιζαν τὰ θεατρικά έργα με τους έπίσημους, τους κοινους και τους ειδικούς. Μιὰ γενεά θεατρικών συγγραφέων όπου ο κ. Ξενοπούλος ήταν από τὰ πολεμικώτερα μέλη, μπόρεσε με τήν βοήθεια ενός Χρησιμοποιήνου νά τὰ βγάλῆ πέρα και ν' άποδείξῆ πὸς τὸ νεοελληνικό θεάτρο δέν ήταν μιὰ οὐτοπία.

Από τήν έποψη τής καλλιτεχνικής δράσεως μπορεί κανείς νά φανῆ έπιφυλακτικότερος άκριβῶς για τις ανισότητες πού ύπάρχουν στο δραματικό έργο του κ. Ξενοπούλου, πού έξ άλλου και ο ίδιος με μιὰ σπάνια φιλολογική ειλικρίνεια πού τὸν τιμᾶι ακόμα παραπάνω, άφίνει νά ύπονοηθοῦν όταν λέγει στον πρόλογο του βιβλίου του πὸς άναγκάστηκε για νά τραβῆξῆ τὸ κοινὸ μαζί του νά καταβῆ πρὸς στιγμῆν και νά τὸ τραβῆξῆ ανεπαίσθητα στα ύψη πού προτίθεταν. Θά ήταν ίσως πολὺ νά έλεγε κανείς πὸς ο κ. Ξενοπούλος μόνος του μόρφασε ένα θεατρικό άκροατήριον συνετέλεσε όμως πολὺ στο νά δημιουργήση τούλάχιστον με τὸν αριθμὸ των έργων του ένα θεατρικὸ κεφάλαιο άπ' όπου θά μπορέση νά άντλήση, φτὸ μέλλον ο θεατρῶνης άρκετά έργα άξια νάντιπροσωπεύσουν τήν ελληνική φιλολογία και στον έξω κόσμῳ. Η ειλικρίνεια τούτη του κ. Ξενοπούλου, του νάναγνωρίζῆ μιὰ παροδικῆ περίοδο

καλλιτεχνικής ύψους, που πιστεύουμε να είναι θεληματική αφού μας το λέει και που θα έχτιμίσουμε ακόμα περισσότερο από την αντίθεση των καινούργιων έργων που θάναβιάσει στη σκηνή, μας κάνει άθελα ναγαπήσουμε το θεατρικό του έργο.

Πολλοί κατηγορήσαν—και τί δεν κατηγορήσαν—το κ. Ξενόπουλου πως του λείπει η δραματική τεχνολογία. Ψεγάδι ανυπόστατο, γιατί εδώ βρισκόμαστε στο περίεργο φαινόμενο ενός καλλιτέχνη που ακριβώς ξέρει πολύ καλά τη δουλειά του, τόσο καλά που να ξεπερνά κάποτε την εμπνευση. Αυτό ίσως να δικαιολογηθεί και τη δραματοποίηση των διηγημάτων του που δείχνουν μία φαινομενική στειρότητα. Καμιά φορά στο έργο του γίνεται καταφανέστερη ή δραματική τεχνολογία που πάντοτε ζημιώνει τη δραματική συγκίνηση. Έκτός από άλλα παραμικρά ψεγάδια για τα οποία δεν μπορώ εδώ να επεκταθώ, αυτή είναι η κυριότερη αδυναμία που βρίσκω στο θέατρο του κ. Ξενόπουλου.

Μ' ευχαρίστησι όμως βλέπω πως το τελευταίο του διασκευασμένο έργο, το «Μυστικό της Κοντέσσας Βαλέρινας», το αγαπημένο έργο του συγγραφέα που το δούλεψε και το χάρθηκε και το χτένισε σ' όλη του τη φιλολογική δράση, παρουσιάζει ένα από τάρμονικότερα σύνολα ενός σύγχρονου δραματικού έργου. Λίγως να έχω σκηνές βίαιες, δίχως καμιά κτυπητή δράση, ξετυλίγεται ήρεμα μέσα σε μια όριζοντα σενα περιβάλλον που αληθινά με μεγάλη δύναμη καθόρθωσε να δημιουργήσει ο συγγραφέας. Τα πρόσωπα όλα είναι ζωγραφιστά: ίσως μονάχα, η Τασία, η καινούργια Βαλέρινα, να ύστερη λιγάκι παραβαλλόμενη με τάλια πρόσωπα και πρό πάντων με τη γρηά Βαλέρινα, την ήρωίδα, που είναι άφογα παρουσιασμένη και τον Πάντουζα τύπο μασκαριό επαρχιώτου που στη μοναδική του εμφάνιση στη δεύτερη πράξη αφίνει την καλλίτερη έντύπωση γι' αυτόν που τον έπλασε και την χειρότερη για το άτομό του.

Ίσως ο διάλογος να μην έχω αρκετή φυσικότητα και ζωηρότητα για να συντελέσει στην υποβλητική ψυχολογία των προσώπων, ίσως να είναι πολύ στενόχωρα συμμαζωγμένους. Όμως αυτό είναι κάτι που σχεδόν σ' όλα τα θεατρικά έργα του κ. Ξενόπουλου μπορεί κανείς να συναντήσει. Πιθανόν να γελιέμαι, θαρρώ όμως πως λείπει εκείνη η άνετη διεξαγωγή του διαλόγου για τη δράση. Αυτή όμως την τεχνολογική αδυναμία ο κ. Ξενόπουλος τη σκεπάζει μέσα σωρό άλλα θεατρικά τερτίπια. Έξασφα φαντάζεται και αρραδιάζει τόσα μικροεπεισόδια που αρκοφν πολλές φορές στο να περάσει άπαρατήρητη αυτή η φτώχεια του διαλόγου. Τα δύο συστήματα έχουν τους θιασώτες τους και τους κατακριτές τους και κάθε θεατρικός συγγραφέας σύμφωνα με την ιδιοσυγκρασία του, την εφευρετικότητά του και τη διαλογική του τέχνη μπορεί να προτιμήσει το ένα ή το άλλο, αρκεί να μας ενδιαφέρει. Εύτυχως που μπορεί κανείς να πη πως στο Μυστικό της Κοντέσσας Βαλέρινας το ενδιαφέρον μένει αδιάπτωτο.

Το ζακυνθινό αυτό δράμα και θεατρικό έργο στέκει και παραστέκει. Κάνει μεγάλη τιμή του συγγραφέα και θα ήταν εύχης έργο να εξακολουθήσει τη δραματολογική σταδιοδρομία του ο συγγραφέας παρουσιάζοντας έργα παρόμοιας εμπνευσης και ίδιας τελειότητας στο γράψιμο. Σενα δραματικό έργο όπου υπάρχουν χαρακτήρες, που μπορούν να συγκινήσουν και να ενδιαφέρουν τον άκροατή δεν υπάρχει ανάγκη από άλλα στοιχεία που καθαντό αντιθεατρικά ζημιώνουν τη δραματική έντυπωση. Ο κ. Ξενόπουλος πηχίτης του θεάτρου από τους έκλεκτους νεοέλληνες έχει όλα τα προσόντα για να δημιουργήσει νέα έργα που θα μέινουν και θα κρατήσουν την προσωποποίηση του αν όχι την πρωτοτυπία του.

Προσπάθειες σαν το Μυστικό της Κοντέσσας Βαλέρινας πρέπει να βροδν κατάλληλην υποστήριξη. Να παίζονται όσο το δυνατό συχνότερα και ακόμα να μεταφράζονται για την Εύρώπη που να τα γνωρίζει και εν ανάγκη να τα παίξει κιόλας. Γιαυτό θα ήταν καλό ή κριτική μας να είναι πειδ άμερόληπτη. Αν κάθε εύγενική εργασία γίνεται δεχτή με μοδές, με βριολογία και με κρυόμπλαστους έπαινους, το αποτέλεσμα είναι πως παραλύεται ή καλή θέληση του έργατού της τέχνης και πως γελοιοποιούμεστε στους Ξένους. Όσοι κύριοι ξεφυτρώνουν σα μανιτάρια δήθεν θεατρικοί κριτικοί, ως καταπιστοδν να γράφουν ένα δραματικό έργο, έστω και ένα απλό διάλογο και θα καταλάβουν τί θα πη δουλειά και τί συνάμα απαιτεί ή εργασία.

ΒΕΡΣΑΪ 26. 11. 1919.

M. ΒΑΛΣΑΣ

ΤΟ ΝΕΟ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.— Έδω και λίγες μέρες πήραμε το νέο Αλφαβητάριο του κράτους. Το βιβλίο αυτό αν και δε φέρει επάνω του το όνομα του συγγραφέα, ξέρουμε πως γράφτηκε απ' τον Αλ. Δελμούζο, άνωτερο έπόπτη. Ο Δελμούζος μιά απ' τις πιο σημαντικές, ίσως ή σημαντικότερη εκπαιδευτική φυσιογνωμία, απ' όσες φανήκανε στα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, δεν είναι μόνον ο θεωρητικός της παιδαγωγικής επιστήμης, δεν είναι μόνον ο φιλόσοφος παιδαγωγός, αλλά είναι κι ένας απ' εκείνους, που με το λόγο της άπέραντης στοργής προς τη μικρή ηλικία κατέβηκαν και έψαξαν μέσα στο σκοτεινό λαβύρινθο της παιδικής ψυχής, με την ίδια λαχτάρα, που ο μεταλλωρύχος ζητά μέσα στα άδιάβηστα σκάπη ενός λατομείου τις πολύτιμες φλέβες του μετάλλου.

Δεν είναι βέβαια δωτέρα ο κατάλληλος τόπος για να δώσω κανείς αναλυτική εικόνα του παιδαγωγικού έργου του Δελμούζου. Θάταν εν τούτοις αρκετό για την ώρα αν ρίχναμε μια σύντομη ματιά επάνω στο αλφαβητάριό του, ένα βιβλίο που για να γραφή, όπως γράφηκε, απαιτεί άφοσίωση στα μικρά, καλοσύνη, υπομονή, μεθοδικότητα και προ πάντως γνώση τεράλαιη της παιδικής ψυχής και του παιδικού κόσμου.

Για την πρώτη παιδική ηλικία το Αλφαβητάριο του Δελμούζου είναι ένας λαμπρός και άπαράμιλλος καθρέφτης, σαν και κείνον που αντίκρύνει το παιδί στο ήρεμο ποτάμι. Και όπως το παιδί γυρνά πάνω στην όχη χαίρεται τον έαυτό του μέσα στο λαμπερό ποτάμι, έτσι και με το καινούριο βιβλίο, σκυφτό και παραδομένο επάνω στις εικόνες και στα σύμβολά του θα παρακολουθεί άχόρταγα τον έαυτό του, όμορφο, χαρούμενο, εξαγνισμένο. Μέσα στον καθρέφτη αυτόνα θα βλέπει τους πήδους του, τα γέλοια, τις χαρές του, τις έλπίδες και τις συγκινήσεις του.

Το βιβλιαράκι άποτελεί ένα σύνολο από μικρές, χαριτωμένες παιδικές σκηνές. Η διήγηση μολαταύτα δεν έχει τη μορφή της σφιχτής αλληλοδιαδοχής και των στενών συνεπειών, αλλά τη χαλαρότητα και το άπρόδοπο της συνδέσεως, που παρουσιάζει ή παιδική φαντασία, όταν βλέπει, παρακολουθεί ή διηγείται κάτι. Η παιδική φαντασία εύκολα πηδά απ' το ένα στο άλλο, ή ξεχνά τη συνέχεια, για να παρεμβάλη ένα άσχετο στην εμφάνεια επεισόδιο, και με την ίδια εύκολία και απλότητα ξαναγεννά στο θέμα του. Έτσι το βιβλιαράκι με τα άπρόδοπά του κατανατá μιά πιστή και φρεϊνή άπεικόνιση της μικρούλας ζωής του παιδιού, που σαν πεταλούδα πετά απ' το ένα επεισόδιο στο άλλο ροφώντας απλήστα το ζωοδότη χημό της χαρής.

Διαρκώς το παιδί μέσα στο αλφαβητάριό του έχει να κάνει με σκηνές αυτότελες, χαριτωμένες, σκηνές που μπορεί να τις σκηνοθέτησεν το ίδιο μαρσά από δυο λεπτά, ή θα τις σκηνοθετήσει άργότερα. Τόσο συνυφασμένες είναι με τη πραγματική, τη καθημερινή του ζωοδία. Και στις σκηνές αυτές, όπου ο συγγραφέας είναι άόσχηρά άποχρεωμένος να χρησιμοποιή όρισμένες λέξεις, στην άρχή μάλιστα και όρισμένα γράμματα, αναλόγως των αναγνωστικών στοιχείων και της φθογοπροφερετικής δυνάμεως που διαθέτουν τα παιδιά, παρ' όλες τις ανυπερβλητες δυσχέρειες, που πρέπει να συνάντησε, διατήρησεν όλη τη φραστική αλήθεια, τη χάρη, την λιγυρότητα και τη ζωή, που τις κάνει παιδικές χωρίς τον παραμικρό έκβιασμό και αληθινές χωρίς την παράμικρή προσποίηση.

Απ' τη πρώτη στιγμή, το βιβλιαράκι αυτό, με τη θελκτική του φυσικότητα και την αλήθεια που κρύφτει μέσα του, είναι ικανό όχι μόνο το μικρό παιδάκι να δεσμεψή, αλλά και το μεγάλο που θα το προσέξη, να τότε σαγηνέψη. Είνε τόσον ειλκρινώς παιδικά, αλλά και τόσον πραγματικώς ανθρώπινα όσα παρουσιάζει, ώστε δεν μπορεί παρά να συγκρατήσει και το σωμένο άνθρωπο, που μέσα στις γραμμοδές του αναγνωρίζει τις βάσεις και τις απαρχές του είναι του. Είναι κάτι που μας τέρπει αληθινά, γιατί μας οδηγεί με το φυσικό κώτερο τρόπο είσαμε τις πηγές της ύαφξεός μας, όπου ξαναζοδμε τα πρώτα μας συναισθήματα, τις πρώτες μας επιθυμίες.

Δημιουργεί τριγύρω μας την άγνή άτμόσφαιρα ενός κόσμου που κάποτε ήτανε δικός μας. Δέ μοιάζει καθόλου με τα εκ προθέσεως σαλιαρίσματα των παιδικών βιβλίων, που φέρουν και σ' αυτά τα μικρά την άηδία και ος λέν πως δεν τα θέλουν γιατί είναι «για τα μικρά παιδιά».

Το βιβλίο αυτό άποτελεί την άρχή της ένδοτικής γραμμής, που περνά μέσα απ' όλη

τή ζωή του ανθρώπου και αρμολογῶ και συνδέει ὅλες τις ἡλικίες μεταξύ των, ἀπ' τὰ πρῶτα μικρά χρόνια εἶσαμε τὰ βαθεῖα γερατεῖα.

Καὶ οἱ σκηνές αὐτές, τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ γεγονότα, γίνονται μέσα σ' ἕνα περιβάλλο ἐντελῶς γνώριμο γιὰ τὸ παιδί, κί' ἐπάνω σὲ ἀντικείμενα πού τὸ παιδί καθημερινῶς τὰ ἀγγίζει, τὰ βλέπει, τὰ παίζει, τὰ χαίρεται καὶ προάγεται μαζύ τους.

Εἶναι περιττὸ βέβαια νὰ ποῦμε πὼς τὸ καινούργιο ἀλφαβητάριο ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ζωντανίας πού κρύφτει μέσα του τὴν ὄφειλε στὴ γλῶσσα πού εἶναι γραμμένο, τὴ δημοτικὴ, πού εἶναι καὶ ἡ ἀβίαστη, ἡ φυσικὴ γλῶσσα τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ ἀλφαβητάριο παρουσιάζει τρία ἀδέλφια πού ζοῦν καὶ χαίρονται μέσα στὴν οἰκογενεῖά τους τὶς τέσσερες ἐποχὲς τοῦ χρόνου. Ὁ κύκλος ἀρχίζει ἀπ' τὰ τέλη τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπ' τὸ φθινόπωρο καὶ τὸ χειμῶνα ὡς τὴν ἀνοιξή.

Τὸ μόνο πού ἔχει νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς γιὰ τὸ βιβλίον εἶναι ὅτι γράφηκε περισσότερο γιὰ παιδιὰ πού ζοῦνε στὰ χωριά καὶ στίς μικρὲς ἐπαρχιακὲς κομποπόλεις. Τὸ ὕψος καὶ οἱ παραστάσεις πού δίνει εἶναι πολλὲς φορὲς ξένα γιὰ τὸ παιδί τῶν μεγαλουπόλεων.

Αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ καταλογίσῃ σὲ βίαιος τοῦ συγγραφέα, πού γράφοντας εἶχε ὑπ' ὄψη του, μὲ ὅλο του τὸ δίκιο, τὴ μεγάλη πλειονότητα τῶν Ἑλληνοπουλων, πού εἶναι παιδιὰ μικροαστῶν καὶ γεωργῶν τῶν χωριῶν καὶ μικροπόλεων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τούτοις θάταν ἀνάγκη νὰ γραφῆ ἕνα ἀνάλογο γιὰ τὰ παιδιὰ πού ζοῦνε στίς μεγάλες πόλεις ὅπως εἶναι ἡ Ἀθήνα, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Σμύρνη, ἡ Ἀλεξάνδρεια κτλ. Ἐκεῖ μέσα πιά θὰ χρησιμοποιηθοῦνε οἱ παραστάσεις καὶ τὰ γεγονότα, πού θίγουνε καθημερινὰ τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν αὐτῶν.

✱

Τὸ σημαντικώτερο ὅμως πλεονέκτημα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ μέθοδος πού ἀκολουθεῖ καὶ πού γιὰ νὰ τὴν καταλάβομε θάταν ἀνάγκη νὰ ριζοῦμε μιὰ ματιά στὰς μεθόδους πού ἀκολουθήθηκαν ὡς τὰ τώρα ἀπ' τοὺς παιδαγωγούς γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ τὴ σύνταξη τῶν ἀλφαβηταρίων.

Ἡ πρώτη προσπάθεια στηρίχτηκεν, ὅπως ἦταν λογικὸ, ἀν πάρη κανεὶς γιὰ μέτρο τὸ μυαλὸ τῶν μεγάλων, ἐπάνω στὴ λεγομένη συνθετικὴ μέθοδος. Σύμφωνα μὲ τὴ μέθοδος αὐτήνα, τὸ ἀλφαβητάριο, ὁ δάσκαλος διδάσκοντας στὰ παιδιὰ ἕνα ἕνα τὰ μέρη, ἔπρεπε νὰ προβῆ μαζύ τους συνθετικὰ στὴν ἐξοικοδόμησιν τοῦ συνόλου. Δηλ. διδάσκοντας στὸ παιδί τὸ ἀλφάβητο θὰ προσπαθοῦσε ἀργότερα μὲ τὰ γράμματα πού ἤξερε τὸ παιδί νὰ τὸ βοηθήσῃ στὴ σύνθεση συλλαβῶν, ἔπειτα λέξεων καὶ τελευταία προτάσεων ὡς πού νὰ τὸ κἀν ἰκανὸ νὰ διαβάξῃ. Ἀκριβῶς ὅπως γενότανε καὶ γίνεται ἀκόμα ὡς τὰ τώρα στὰ περισσότερα σχολεῖα μὲ τὴ διδασκαλία τῆς ἰχνογραφίας καὶ τῆς καλλιγραφίας. Γιὰ νὰ μάθῃ τὸ παιδί νὰ ἰχνογραφῆ ἔπρεπε νὰ συνηθίσῃ πρῶτα τὴν εὐθετὰ γραμμὴ σὲ ὅλα τῆς τὰ εἶδη. Ὅταν τελείωνε αὐτὸ τὸ ὀδηγοῦσαν νὰ κἀν κατὰ πού ἀποτελοῦσε σύνδεση ὄλων τῶν εἰδῶν τῆς εὐθείας. Ἐνα τρίγωνο, ἕνα τετράγωνο κτλ. ἢ καὶ ἕνα σύνολο μὲ νόημα, ἕνα σπῆτι ἀπλὸ ἢ μιὰ καλύβα. Ἀργότερα ἤρχονταν οἱ καμπύλες καὶ οἱ μικτές, οἱ ὁποῖες ἔπρεπε νὰ μαθευθοῦνε σὲ ἀτελείωτα γυμνάσματα, ὅπου τὸ παιδί δὲν εἶχε παρὰ νὰ κἀν τὸξά καὶ γραμμὲς χωρὶς νόημα ὡς ὅτου ἔφθανε σὲ μιὰ σχετικὴ δεξιότητα. Τότε πιά ἦταν καιρὸς νὰ ἀρχίσῃ νὰ κἀν σχέδια καὶ ἀντικείμενα πού ζοῦνε καὶ ὑπάρχουνε μέσα στὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ. Τὸ παιδί ὡς τὴν ὥρα ἐκεῖνη ἔπρεπε νὰ σφαλᾷ τὰ μάτια καὶ νὰ καταγίνεται δουλικά καὶ ἀχαρὰ στὴ βίασάνου τῆς ἐκμαθήσεως γραμμῶν δηλ. ἐννοιῶν καὶ πραγμάτων κατὰ σύμβαση, πού δὲν εἶδε, δὲ χάρηκε δὲν ἀντίκρουσε πονθενά. Τὴν ἀνία καὶ τὴ βαρνομάρα, πού ἔφεραν ὅταν ἀφενκτο ἀποτελέσμα τὴν ἀηδία τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὸ μάθημα αὐτό, (πού ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ ἀγαπητὰ καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μαθήματα) τὴ φαντάζεται καθέννας σας.

Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τὴν καλλιγραφία. Ἄρχιζαν ἀπ' τὰ πιὸ ἀπλᾶ γράμματα τὸ γιῶτα ἔξαφνα γιὰ νὰ καταλήξουν στὴ συλλαβὴ καὶ ἀργότερα στὴ λέξη καὶ στὴ φράση γιὰ νὰ φθάσουν μὲ τὸ καλὸ στὴν πρόταση, στὸ νόημα. Ἀπ' τὸ ἀφηρημένον δηλ. γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ συγκεκριμένον. Ἐνῶ ἀκριβῶς τὸ ἐνάντιο ἔπρεπε νὰ γίνῃ.

Οἱ δάσκαλοι τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου ἀγνοοῦσαν ὅτι τὸ παιδί στενοχωριέται, ἀηδιάζει μὲ τὸ τμήμα τὸ ἄψυχο, τὸ ἀφηρημένον, τὸ ἀνολοκλήρωτο, τὸ χωρὶς νόημα, χωρὶς νόημα, ζωὴ καὶ ἔκφραση. Ὁ νοῦς τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ἡ ψυχὴ νὰ ποῦμε καλύτερα δὲν μπορεῖ νὰ χιλ ἀκόμα τὴν ἔννοια τοῦ μέρους. Στὴν ἡλικία αὐτήνε τὸ ἀπασχολοῦνε τὰ σύνολα πού κινοῦνται, πού ζοῦν, πού κατὰ τὸ λέν.

Βλέπει ὀλοκληρωτικὰ—in toto—καὶ τὸ μυαλὸ του κλίνει στὴν ἀντίληψη τοῦ γενικοῦ, τοῦ συγκεκριμένου, τοῦ ὀλοκληρου καὶ ὄχι τοῦ ἀφηρημένου, τοῦ μέρους. Στὴν πρώτη ἀρχὴ ὄλο τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τότε βλέπει σὲ μιὰ ἀδιάκοπη ἀλληλουχία καὶ συνέχεια. Μόνον δὲ μὲ τὴ βαθμιαία ἀφύπνιση τῆς ἀφαιρετικῆς δεξιότητος τοῦ μυαλοῦ του κατορθώνει νὰ διακρίνῃ ἀδρές μερικότητες μέσα σ' ἕνα θολὸ σύνολο. Ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζῃ τὰ ἀντικείμενα, τὰ πρόσωπα, τὶς φωνές κτλ. Ἀλλὰ κί' ἀπ' αὐτὸ τὸ στάδιο εἶσαμε τὸ ἄλλο πού θάρχησῃ νὰ διακρίνῃ μέσα σ' ἕνα πρόσωπο ἢ ἀντικείμενο, χαρακτηριστικὰ, τμήματα, μέρη, τὸ διάστημα μὲνει ἀρκετὰ μεγάλο. Τὸ παιδί δὲν εἶναι ἐπιστήμονας πού ζητᾷ νὰ εἰσχωρήσῃ στίς αἰτίες καὶ τὰ ἀρχικά αἰτία, εἶναι μᾶλλον περιηγητὴς πού ἀπολαβαίνει τὴν ἐξωτερικὴν τὴν παράστασιν. Ἡ ἐσωτερικὴ οὐσία, στὴν ἀρχὴ δὲν τὸ ἐνδιαφέρει. Ἡ δύναμη τῆς εἰσχωρήσεως καὶ διαιρέσεως εἶναι ὑστερογενής.

Ἐτσι ἀκολουθώντας τὴν πρωταρχικὴ αὐτὴ ἀντιληπτικὴ τάση τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσουμε παρουσιάζοντας στὸ παιδί σύνολα, ὀλόκληρα ζωντανὰ, συγκεκριμένα, καὶ ὄχι κομμάτια, ὄχι γραμμὲς, ὄχι μέρη τῶν νοημάτων καὶ τῶν συνόλων. Τὰ γράμματα, ὅταν ἀφηρημένα σύμβολα πού εἶναι δὲν ἔχουνε κανένα νόημα ζωντανό, καμιά πραγματικὴ ὑπόστασιν. Ἐπομένως οὔτε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μικρῶν κινοῦν, οὔτε τ' ἀρέσουν, οὔτε τὰ διδάσκουν.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀντίληψη ἔφερε στὸ συμπέρασμα ὅτι, προκειμένου νὰ διδαχθῇ τὸ παιδί τὴν ἀνάγνωσιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ τοῦ δοθοῦν σύνολα, λέξεις, ἰδίως οὐσιαστικά, ὀνόματα γνωστῶν γιὰ τὸ παιδί ἀντικειμένων, προσώπων ἢ πραγμάτων. Γιατὸ βλέπομε τὰ ἀλφαβητάρια νὰ μὴ καταγίνονται πιά μὲ τὰ ἀπλᾶ γράμματα, μὲ τὰ φραγμένα, ἀλλὰ νὰ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ λέξη, ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ συνόλου, γιὰ νὰ κατέβουν ἀργότερα ἀναλυτικὰ στὴν ἀνάλυσιν τῶν μερῶν, συλλαβῶν πρῶτα καὶ ἀργότερα γραμμάτων, ἀπ' τὰ ὁποῖα πάλι μὲ τὴ σύνθεση θὰ ἀναδημιουργήσουνε τὸ ὄλο. Δίνεται λοιπὸν τὸ ὄλο, γνωρίζεται, ἀναλύεται ἀργότερα στὰ ἀδρά του κί' ἀπὸ κεί στὰ πιὸ λιανὰ του μέρη γιὰ νὰ μπορέσῃ τὸ παιδί ἀργότερα χρησιμοποιώντας τὰ μέρη νὰ τὸ ξανασυνθέσῃ, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ σιγουρότερα τὴν ἔννοια τοῦ συνόλου. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη ἀναλυτικὸ-συνθετικὴ μέθοδος.

Ἐτσι ὀδηγηθήκαμε στὴν ἀναγνώσιν τῶν προτύπων λέξεων. Διαλέγονται γιὰ κάθε ἀναγνωστικὴ ἐνότητα οἱ πρότυπες λέξεις, οἱ ὁποῖες πρέπει πρῶτα νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατό μὲ λιγότερες συλλαβές, οἱ συλλαβές τους νὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὅσο τὸ δυνατό λιγότερα καὶ πιὸ ἀπλᾶ στὴ μορφή γράμματα καὶ νὰ εἶναι εὐκολοπρόφρατες ἀπ' τὸ παιδί.

Εἶναι γνωστὸς πιά ἀπὸ ὄλον τὸν κόσμον οἱ πρῶτες πρότυπες λέξεις τῶν κορασιατικῶν ἀλφαβηταρίων μας: —Ἰα—ὠά—ὄτα κτλ.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ παιδιὰ μποροῦσαν ἀπὸ μιὰ ὀλόκληρα, ἀπὸ ἕνα σύνολο εὐκολο καὶ ἀπλὸ μὲ τὴ βοήθεια τῶν σχετικῶν γυμνασμάτων νὰ καταλήξουν στὸ χωρισμὸ τῶν συλλαβῶν, πού δὲ χωρίζαν προηγουμένως μέσα των καὶ ἀργότερα στὴν ἀνάλυσιν τῶν γραμμάτων, πού οὔτε κἀν ὑποπτεύονταν. Τότε καὶ μόνον πιά εἶναι καιρὸς νὰ τὰ ἀφηνερίσουμε καὶ τὴ συνθετικὴν τὴν ἐνέργειαν προτρέποντάς τα νὰ σχηματίσουν ἀπ' τὰ γράμματα καὶ ἀπ' τὶς συλλαβές, τὶς λέξεις.

Καὶ ὅμως ἔτσι πού ἐργάζονταν τὰ βιβλία καὶ οἱ δάσκαλοι μὲ τὶς πρότυπες λέξεις, δὲν κατάφεραν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ παραβαίνουν, λιγώτερον ἴσως τὴ φορὰ αὐτὴ, τὸ γνωστὸ μας ψυχολογικὸ δεδομένον, ὅτι τὸ παιδί προτιμᾷ τὰ σύνολα, γιὰτὶ αὐτὰ μόνον βλέπει στὴν ἀρχὴ, αὐτὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ γι' αὐτὰ ἐνδιαφέρεται.

Ἡ λέξη δὲν εἶναι παρὰ τμήμα, μέρος ἐνός συνολικοῦ νοήματος, μιᾶς προτάσεως. Καθ' ἑαυτὴν δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἀφαίρεσιν. Ἡ λέξις Ἰα καὶ ὠά ὅσο κί' ἀν φανερώσουν ἕνα ὀλοκληρὸ φαγώσιμον, ἕνα ὀλοκληρὸ ἄνθος, δὲν εἶναι νοήματα καθ' ἑαυτὰ, δὲν εἶναι σύνολα. Τὸ αἰγὸ πάντοτε βρῖσκειται σὲ σχέση πρὸς ὀρισμένα ἄλλα πράγματα, σχηματίζει πάντοτε γιὰ τὸ παιδί

τόν κρῖκο ἑνὸς νοήματος, γὰρ τὸ ὁποῖο καὶ μόνο θὰ ἐνδιαφεροθῆ. Καὶ ὕστερα; Ἄν τοῦ πῆς μόνο τῆ λέξι θὰ σὲ ἀντικρούσῃ σὰ χαζό, ἂν ὁμως τὸ πῆς ὅτι ἡ ὄρνιθά μας γέννησε ἕνα ἀγό; Ὡ τότε θὰ ἀνοίξῃ διάπλατα τὰ φωτέρὰ του μάτια, θὰ λάμπῃ τὸ πρόσωπό του ἀπὸ χαρὰ καὶ ἐνδιαφέρο καὶ θὰ τρέξῃ κάτω στὸ κοίτσι γιὰ νὰ τὸ ἐξακριβώσῃ. Ἡ λέξι δὲν τὸ ἐνδιέφερε, τὸ νόημα τὸ ἔκανε νὰ λαχταρίσῃ.

Ἐχοντάς το αὐτὸ ὑπ' ὄψη του ὁ Δελμοῦζος καταπιόστηκε μὲ ὅλες τὶς τεράστιες δυσκολίες πού παρουσιάσῃ ἡ ἐργασία νὰ δημιουργήσῃ τὸ πρῶτο ψυχολογημένο ἀλφαβητάριο γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα. Δὲν ἀρχίζει βέβαια ἀπὸ τὸ ἀνούσιο καὶ ἀφηρημένο γράμμα, ἀλλὰ οὔτε ἀπ' τῆ λέξι τῆ χωρὶς νόημα, τὴν χωρὶς σύνδεση, τὴν ξεκάρφωτη, πού δὲν μπορούσε νὰ προκαλέσῃ κανένα ἐνδιαφέρο στὸ παιδί. Ἀρχίζει ἀπὸ νοήματα ὁλόκληρα, ἀπὸ προτάσεις ὁλόκληρες! Μπορεῖ αὐτὸς οἱ προτάσεις νὰ μὴ εἶναι γιὰ τὸ πρῶτο μάθημα παρὰ ἕνα γράμμα! Αὐτὸ δὲ σημαίνει εἶναι μάλιστα καὶ προτέρημα μεγάλο. Γιατί τὸ γράμμα δὲν εἶναι κειτέρα βαλμένο σὰν ἀφηρημένο καὶ ξεκάρφωτο σύμβολο, ἀλλὰ ἀποτελεῖ νόημα ὁλόκληρο, εἶναι ἐκδήλωση μιᾶς ὁλόκληρης ψυχικῆς καταστάσεως, συχνῆς στὰ παιδιά. Ἐτσι προχωρεῖ στὸ ἀλφαβητάριο του ὁ Δελμοῦζος, μὲ προτάσεις μὲ νοήματα, διαλέγοντας, ἐννοεῖται, ὄχι μόνο τὰ πιὸ ἀπλᾶ σὲ κατάληψη, τὰ πιὸ ἀφελῆ, τὰ πιὸ ἀβιάστως παιδικά, ἀλλὰ καὶ κείνα πού ἀπὸ ἀναγνωστικὴν ἄποψη παρουσιάζουν τὰ ἀπλούστερα τὰ εὐφρονότερα καὶ τὰ εὐκολότερα στοιχεῖα. Φαντάζεστε λοιπὸν τὶς ἀνυπέβλητες δυσκολίες πού ἔχει νὰ ὑπερηδῆσῃ ὁ συγγραφεὺς ἑνὸς τέτοιου Ἀλφαβηταρίου, ὅταν ἔχῃ νὰ τηρήσῃ τὸς, ἐ ν τ ε λ ὡ ς ἀπαραίτητους ὅρους μαζὶ.

Τὸ Ἀλφαβητάριο ἀρχίζει ἀπ' τὴν τόσο συνηθισμένη στὴ μικρὴ ἡλικία ἐκπληξι! Αὐτὸ παιδάκι, πού τὰ ἀνέβασεν ὁ μπαμπᾶς του στὸ λόφο τὰ χαράματα, γιὰ νὰ τὰ παρουσιάσῃ τὸ μεγαλύτερο καὶ ὄραϊότερο φυσικὸ φαινόμενο, χωρὶς νὰ τὰ προῖδεῖ καθόλου. Τὰ παιδιά βλέποντας ἀπ' τὸ βάθος τοῦ ὠκεανοῦ γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τους νὰ προβάλλῃ τὸ ξανθόμαλλο ἄστρο τῆς ἡμέρας, ξεχύνονται σ' ἕνα τεράστιο θαυμαστικὸ α! Τί φρικώτερο, τί ὁμιμορφότερο, τί ἀληθινότερο ἀπ' αὐτὸ! Ἐνας ὁλόκληρος ψυχικὸς συγκλονισμὸς τόσο συγγενικός μὲ τὶς πρώτες ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς τους, ἐκφρασμένους τόσο σύντομα, τόσο ἀπλᾶ, τόσο καταληπτά ἀπ' τὰ παιδιά.

Καὶ τὸ νόημα αὐτὸ τοῦ α! συμπληρώνεται μὲ μιὰ ἀπλῆ, ἀλλὰ εὐγλωττῆ εἰκόνα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μὲ τὰ παιδιά πού τὴ θαυμάζουν μὲ ἀνάλογη κίνηση τῶν ἄκρων τοῦ σώματός των. Τὸ ἴδιο γίνεται γιὰ ὅλο σχεδὸν τὸ βιβλίον. Αὐτοῦμαι γιατί ὁ χῶρος πού φιλοξενεῖ τὸ πρόχειρό μου αὐτὸ σημεῖωμα, δὲ μὲ ἐπιτρέπει νὰ ἐκτεθῶ περισσότερο δίνοντας μιὰ σειρά, τουλάχιστον τὴν πρώτη, ἀπ' τὶς χαριτωμένες καὶ ἀπλῆς σκηνῆς τοῦ βιβλίου. Τὸ συνιστῶ μολαταῦτα ὄχι μόνον στοὺς δασκάλους καὶ τοὺς γονεῖς πού θὰ τὸ δοῦν καὶ θὰ τὸ χαροῦν μὲ τὰ μικρά τους, μὰ καὶ σὲ κάθε ἄνθρωπο πού ἀγαπᾷ τὰ μικρά, ἀλλὰ καὶ τὸ δικό του ἀνθρώπινο ἔμβρυο, πού κλείσθη ἀδικημένο καὶ παραπονεμένο στὰ βάθη τοῦ μεγαλωμένου του εἶναι. Θὰ χοροπηδήσῃ ξαναζωντανεμένο καὶ χαρούμενο μὲ τὶς ἀπαράμιλλες παιδικῆς σελοῦδες τοῦ πρῶτου ἀληθινὰ παιδικοῦ βιβλίου πού ἀποκτήσαμε.

Εἶναι τὸ πρῶτο ἀλφαβητάριο, τὸ ὁποῖο μὲ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴ μέθοδό του θὰ μπάσῃ τὸ παιδί στοὺς παραδείσους τῶν δικῶν του κόσμων καὶ θὰ κἀνῃ τὸ ἐπίπονο γιὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ἔργο τοῦ δασκάλου τερατὸν καὶ εὐκαλο. Τὸν τρόπον τοῦ χειρισμοῦ τοῦ βιβλίου τὸν ἐκθέτει ὁ Δελμοῦζος μὲ πλατεῖα ἐπάρκεια στὸ βιβλίον τοῦ δασκάλου, δίνοντας ἔτσι στὸ δάσκαλο τὸ μῖτο, ἀπ' τὸν ὁποῖο ἔχει νὰ ὀδηγηθῆ, μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία, μέσα στὸ λαβύρινθο τῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης ἀναγνώσεως.

Μὲ τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ ὁ Δελμοῦζος βάζει ἕνα ἐκὸς σημαντικὸ λίθο στὰ θεμέλια τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ συγχρονισμοῦ τοῦ δημοτικοῦ μας σχολείου.

Οἱ γονεῖς πού θὰ νοιώσουν σύντομα τὴ μεγάλη σημασία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ χρωστοῦνε τὴν λεπτότερη, τὴν πιὸ ἐξαυλωμένη εὐγνωμοσύνη στὸν ὑπομονητικὸ καὶ ἀκούραστο αὐτόνε μελετητὴ τῆς μικρῆς ἡλικίας, πού μὲ τοὺς τίμιους κόπους του (καὶ δὲν τοὺς φαντάζομαι καθόλου λίγους) χάρισε στὰ παιδιά τους τὸ πρῶτο ἀληθινὸ βιβλίον.

ΚΑΤΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΜΑΣ ΓΛΩΣΣΟΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ. «Πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση» (Μ. Τριανταφυλλίδης). — Στὴν ἀναμορφωτικὴ κίνηση, πού γίνεται λίγα χρόνια τώρα στὴν Ἑλλάδα μας καὶ πού εἶναι πλατεῖα πέρα πέρα πολιτικὴ-κοινωνικὴ, σπουδαία θέση ἔχει καὶ ἡ γλωσσοεκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση.

Ὁ σχολαστικισμὸς χτυπιέται κατακέφαλα, ἡ σκλαβειὰ τοῦ σχολείου μας τσακίζεται, καὶ ἀκράτητο τώρα τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀλήθειας θὰ ποτίξῃ ἄφθονα καὶ ἀνεμπόδιστα τὴν Ἑλληνικὴ καρδιά καὶ τὸν Ἑλληνικὸ νοῦ.

Ὅπως εἶναι φυσικὸ ἕνα ἀνορθωτικὸ κίνημα δὲ μπορεῖ νᾶναι μονόπλευρο· θὰ ἔχῃ πάντα τὴν πλατεῖα δράση πού πρέπει νὰ ἔχῃ θὰ ξετάξῃ καὶ θὰ προσπαθῆ νὰ διορθώσῃ κάθε στραβό.

Ὡς τώρα ἕνας σπουδαιότατος παράγοντας τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, τὸ σχολεῖο μας, ἦταν σκλαβωμένο καὶ μὲ ἀνοιχτὰ χέρια μὲ φωνῆς ἱκετευτικῆς γύρευε βοήθεια καὶ ἐλευθερία. Οἱ ἀκαμπτὸι καὶ ἀναίσθητοι τύραννοι τοῦ ἦταν ὁ ἀναρχισμὸς τὸ ἀναποδογύρισμα δηλ. τῆς ὀρθῆς σκέψεως, ἡ ἀκαταλόγηστη προγονοπληξία. Αὐτὰ μᾶς θάμπωναν τὰ μάτια, μᾶς ἐσβηναν κάθε σημάδι τῆς τορινῆς ζωῆς· μᾶς ἔδειχναν σὰν σὲ νεφέλωμα μέσα, τὸ πανόριο δῆθεν ἄγαλμα τοῦ κλασικισμοῦ νεκρωμένο ὁμως πιά, πού ουσιαστικὰ τοῦ ἦταν τύποι καὶ φράσεις μὲ ἔννοια ἴσως κάποτε, πάντα ὁμως χωρὶς αἴσθημα.

Τὸ σχολεῖο μας — καὶ ἔχω στὸ νοῦ μου τὸ Δημοτικὸ — ὑπηρετοῦσε καὶ λάτρευε ξόανα σὰν: τοῖς πατράσι, ταῖς πατρίσι, βελτίον βέλτιστος, δεικνυμι, κ.τ.λ.

Προσπαθοῦσαν οἱ δασκάλου νὰ μασκαρέψουν τὴν πραγματικότητα νὰ τὴ ντύσουν μὲ χιτῶνας καὶ ἱμάτια γιὰ νὰ τὴν κάμουν δῆθεν ὄραία, Ἑλληνικὴ.

Φκιάσαμε τότε τερατώδες δῆθεν καὶ ὀλέθριο καὶ τρομερὸ καὶ τὸ σιχώτρο τοῦ μαλλιαρισμοῦ, ἑνὸς τίτλου πού μεγαλόμυαλοι καὶ μεγαλόκαρδοι γλωσσοπροφῆτες μας τὸν θεωροῦσαν μεγάλη τους τιμὴ.

Καὶ κυτᾶμε νὰ τὸ διώξωμε νὰ τὸ ἐξαφανίσωμε μὲ τὸ ἱερὸ καὶ πανίσχυρο δῆθεν σύμβολο τῆς καθαρότητος.

Πολεμοῦσαμε δηλ. τὴ ζωὴ μὲ τὴ νεκρά, τὸ ποτάμι μὲ τὸ στεγνόμενο νερὸ, χτυπούσαμε τὸ σημερινὸ κανόνι μ' ἕνα δόρυ.

Ἡ κοινωνία μας συντηρητικὴ καὶ παραστρατημένη ἀπὸ ἀλλόκοτη νοοτροπία, δούλευε χρόνια τώρα στὴ ματαιοπονία αὐτῆ.

Καὶ βλάφτηκε σὲ μεγάλο βαθμὸ — ἀνατροπὴ - πολιτισμὸς κ.τ.λ. — γιατί σὰν εὐφάνταστη καὶ εὐπιστὴ γελᾶσθηκε ἀπὸ τὴν ψεύτικὴ αἴγλη νεκρῶν πραγμάτων.

Κι' ἔπρεπε ἡ ἴδια κοινωνία, πού ἀσυναίσθητα καταλάβαινε τὴν ἐκπαιδευτικὴ τῆς κακομοιριά καὶ τὶς συνέπειές της, νὰ τὴ νοιώσῃ ξεκαθαρισμένη, νὰ πολεμήσῃ ἡ ἴδια τὴν παλιά τῆς νοοτροπία, νὰ ζητήσῃ τὴν ἀποκατάσταση τῆς πραγματικότητος.

Ἡ γλωσσοεκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, στὴ βάση τῆς ἔχει τὴ γενικὴ παρόρμηση — ἐκτός ἀπὸ μικρῆς ἐξαιρέσεως — εἶναι μιὰ πνευματικὴ ἐπανάσταση γενικευμένη, πού κάνει ἡ ἑλληνικὴ νοοτροπία κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ της. Κι' ὅπως εἶναι φυσικὸ, σημαιοφόροι τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς εἶναι οἱ δασκάλου.

Ὅποιος παρακολουθεῖ τὴν ἐκπαιδευτικὴ κίνηση τῆς Ἑλλάδος τώρα, θὰ δῆ ὀλοφάνερα, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι γενικὸ οἱ προσπαθεῖς καὶ οἱ ἀπαιτήσεις στὶς γενικῆς γραμμῆς ἴδιες. Περιοδικά, διαλέξεις, φροντιστήρια καὶ συζητήσεις ἔγιναν καὶ γίνονται διαρκῶς ἀπὸ δασκάλους, ὄχι πιά σχολαστικά καὶ στενοκέφαλα μὰ συγχρονιστικὰ γεμάτα φῶς καὶ ζωὴ.

Ἡ μεταρρύθμιση δὲ γίνεται ἐκ τῶν ἄνω, εἶναι ἀπαιτησι καὶ ἐπιβολὴ σὰ νὰ ποῦμε τῆς κοινωνίας, πού ἡ κυβέρνηση μόνο τὴ χειρονομία ἔκανε σ' αὐτῆ.

Δουλεῖουν οἱ πολλοὶ τώρα γι' αὐτῆ· ἄλλος μὲ πόθο μόνο καὶ ἐνδιαφέρο καὶ ἄλλος μὲ ἔργα καὶ ὑποδείξεις.

Ἡ εἶδη ἡ ἐπίσημη ὑπηρεσία θὰ ρυθμίσῃ, θὰ ἀρμονίσῃ ἄς πῶ καλλίτερα, ἕνα κομμάτι τοῦ κοινωνικοῦ μας μηχανισμοῦ πού ἦταν σκουριασμένο καὶ δὲ δούλευε καλά, μὲ τὴν ἐπιδοκιμασία καὶ τὴν ἀπαιτησι τῶν πολλῶν. Ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἔκτασι τῆς γλωσσοεκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἔχει ἐξηγηθῆ πολὺ διαφορετικὰ μὲ διαλέξεις καὶ ἄλλες μελέτες εἰδικῆς, ἡ

πρακτική της δὲ ἐκδήλωση γίνεται μὲ τὰ νέα ἀναγνωστικά βιβλία Α'. Β'. Γ'. καὶ Δ'. τάξεως στὴ ζωντανή μας γλῶσσα γραμμένα πού μπήκαν στὸ σχολεῖο ἄλλα ἀπὸ πέρυσι καὶ ἄλλα ἐφέτος.

Ἐξαιρετικὴ ἀξία καὶ σημασία ἔχει τὸ Ἀλφαβητάριο πού βγήκε μόλις πρὸς μὴνός· κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι τὸ πρῶτο τέλειο σχετικὸ βιβλίον πού βλέπει τὸ Ἑλληνικὸ Δημοτικὸ σχολεῖο ἀφ' οὗτοῦ ἰδρῶθηκε.

Στὴ σημερινὴ μελέτη ξέφυγα χωρὶς νὰ θέλω σὲ γενικότητες, ἐνῶ σκοπός μου ἦταν νὰ σχολιάσω μὴ διάλεξη τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη ἀνώτερου ἐπόπτου τοῦ ὑπουργεῖο τῆς παιδείας ὅπως ἔλεγα στὸ προηγούμενο φυλλάδιον τῶν «Γραμμάτων».

Ἡ διάλεξη αὐτὴ μὲ τὸν τίτλον πρὸς τὴν «Ἐκπαιδευτικὴ Ἀναγέννησις», ἔγινε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1918 στοὺς δασκάλους τῶν Ἀθηνῶν γιὰ πρῶτο γλωσσικὸ μάθημα.

Ἔχει ὅπως θὰ εἶδῃ καθένας ἄμεση σχέση καὶ μεγάλη σημασία γιὰ τὴ μεταρρυθμισμόν.

Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης δούλεψε ὅσο λίγοι γιὰ τὸ δημοτικισμόν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Οἱ μελέτες του, πού φαίνονται στὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπαιδ. Ὁμίλου Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1912, νομίζω, δείχνουν ἕναν ἀκαταπρόβλεπτον μελετητὴ πού ἐξονυχίζει κάθε τι, διαβάζει ὅλα τὰ στοιχεῖα πού θὰ τοῦ χρησιμεύσουν γιὰ τὴ θέσιν του.

Ἐξαιρετικὴ σημασία ἔχουν ἡ «Ὁρθογραφία μας» καὶ τὸ quo-usque-tandem· σ' αὐτὴ φαίνεται ἡ μεγάλη μεθοδικότητι, ὁ ἀριεὶς ἐπιστημονικὸς ὀπλισμὸς μὲ τὸν ὁποῖον ξετινάξει κάθε ἔνστασις γάθε ἀντιλογία (βλ. δελτίον Ἐκπ. Ὁμίλου Ἀθηνῶν 1913 τόμος 2 καὶ τὸ τελευταῖον 1917-1919).

Εἶν' ἀλήθεια πὸς κάνει πάρα πολλές ὑποσημειώσεις μὰ χρήσιμες πάντα, πού δείχνουν τὴν μεγάλην του μελετηρότητα καὶ ὑπομονήν. Τὶς γνώμες του φωτίζει μὲ ντοκουμέντα ἀπ' ὅλες τὶς πηγὰς, γυρίζει ἀκούραστα σ' ὅλα τὰ μονοπάτια τῆς πνευματικῆς μας ἐξελίξεως καὶ κουβαλᾷ ἐφόδια ἀφ' οὗτα καὶ πειστικά.

Θεωρῶ τὸν κ. Τριανταφυλλίδη ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀνδρειωμένους πνευματικὰ σημαιοφόρους τοῦ Δημοτικισμοῦ, ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀκούραστους καλλιεργητὰς του, πού τοῦ ἀνοίγουν τὸ δρόμον καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης τὸν ἀπολυμαίνουν ἀπὸ τὰ μικρόβια τοῦ ἀναρχισμοῦ. Ἄς δοῦμε τί λέει σὲ γενικὴν γραμμὴν στὸ πρῶτον τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος πού ἀνάφερα:

Ἀπὸ τὸ 1800 ἐνῶ ἡ φυλὴ μας ζωντανεμένη καὶ ζυγνυμένη προσπαθεῖ νὰ πετύχῃ τὴν πνευματικὴν τῆς ἀναγέννησιν, δὲν εἶχε καλλιεργηθῆ πρακτικὰ ἢ ζωντανὴν μας γλῶσσα, καὶ τὴν ἀνάγκη αὐτὴ τὴν αἰσθάνονταν οἱ φωτισμένοι λόγιοι καὶ ζητοῦσαν νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς πολυγλωσσίας ἢ μᾶλλον τῆς ἀγλωσσίας, πού κληρονόμησε τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα του.

Οἱ ἔθνικες καὶ μεγαλόκαρδες προσπάθειες τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἀπέτυχαν, γιατί ἡ γλωσσολατρεία καὶ ἡ πρόληψις ἀνάγκαιε τὴν κοινωνία μας νὰ βλέπῃ πίσω, νὰ εἰδωλοποιήσῃ γραμματικὸν καὶ συντακτικὸν τύπον, καὶ νὰ πιστεῖ πὸς μ' αὐτὰ θὰ ἀναπτυχθῇ.

Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους ὀξωσθε στὴν ψυχὴ τῆς τότε κοινωνίας καὶ μὴ πολὺ τολμηρῆ μὰ καὶ ἀκριβῆ ὡς τότε πληρωμένη πλάνη.

Προσπαθοῦσαν, ἀσυναίσθητα οἱ πολλοὶ νὰ σταματήσουν τὴν ἐξέλιξιν, πίστεψαν πὸς θ' ἀναστήσουν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ ἀνόητη ματαιοδοξία καὶ φτωχολαζονεῖα, πὸς ἅμα ξαναζωντανεύουν τὴν ἀρχαία γλῶσσα θὰ γυρίσουν πίσω οἱ παλιῆς δόξες καὶ τὰ παλιὰ μεγαλεῖα, οὐτοπίες δηλ. καὶ σκέψεις ἀντίθετες μὲ τὴν πραγματικότητα.

Δὲν εἶχαν καταλάβει οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ τρέφεται καὶ καλλιεργεῖται μὲ πράγματα καὶ ὄργανα ζωντανὰ καὶ ὄχι νεκρά. Δὲν ἔνοιωσαν, ὅτι κίνητρο κάθε παρορμήσεως στὴν ἐκπαίδευσιν εἶναι τὸ συναίσθημα καὶ τὸ κίνητρο αὐτὸ ὅτε νὰ τ' ἀγγίξῃ κατόρθωσιν τότε ἡ ἀρχαία γλῶσσα, ὅτε ἢ καθαρεύουσα. Τὸ σωστὸν θὰ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν νὰ μὴ στὰ σχολεῖα ἢ ζωντανὴν μας γλῶσσα μ' αὐτὸ δὲν ἔγινε· καὶ ἔξηρει ὁ κ. Τριανταφυλλίδης πὸς γελάστηκαν οἱ τότε ἄνθρωποι, τὴν μεγάλην πλάνην τοῦ Κορυῆ, πού τὴν ἀκόλουθον καὶ τὸρ' ἀκόμη πολλοί, ὅτι δηλαδὴ ἡ μεταβολή, πού εἶχε γίνῃ σιγά σιγά στὴ γλῶσσα μας σὲ δυὸ χιλιάδες χρόνια μέσα, ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς σκλαβιάς, παραφθορᾶ καὶ ἐκχυδαϊσμοῦ. Δὲν κατάλαβαν πὸς μοναδικὴν βάση γλῶσσας εἶναι τὸ στόμα καὶ ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ κατασκευάσμα τῆς καθαρεύουσας πού δὲν εἶχε τὸ στήριγμα αὐτὸ, ἦταν ξεκάθαρο μετέωρον.

Γελάστηκαν ἢ καλλίτερα τυφλώθηκαν καὶ δὲν ἔβλεπαν τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα, πού ἔφερνε ἢ καθαρεύουσα στὴν ἔθνικὴν μας παιδείαν, στὴ λαϊκὴ μόρφωσιν καὶ στὴ γλῶσσα τὴν ἴδιαν. Καὶ ἔτσι νικᾷ ἡ πλάνη καὶ ἀπὸ τὰ 1834 διώχεται ὁλότελα ἡ δημοτικὴ, καὶ ἐπίσημη γλῶσσα στὸ σχολεῖο γίνεται τὸ νόθον κατασκευάσμα, πού οὔτε ἀρχαία οὔτε νέα εἶναι ἢ καθαρεύουσα. Ἐπειτα σύντομα ἐξιστορεῖ τὶς μορφὰς καὶ τὰ παραστρατήματα τῆς σχολικῆς γλώσσας, πού φαίνονται σ' ἡ ἀναγνωστικά βιβλία καὶ στὶς Γραμματικὰς.

Μ' ὅλα τὰ παραπάνω παρατηρεῖ ὁ κ. Τριανταφυλλίδης, ὅτι ἡ διαμαρτυρία τῶν ὀρθοφρονούντων πνευματικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους, ὄλο καὶ δυναμώνει, καὶ ἔτσι ἡ σημερινὴ μεταρρυθμισμὸς δὲν εἶναι ἀνταγμία ψευτικὴ, μὰ φῶς ἀληθινὸν τῆς ζωῆς, πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε φωτίσει τὶς κορυφὰς τῆς πνευματικῆς πατριδας.

Καὶ ὅπως πάντα μεθοδικὸς καὶ πειστικὸς ἐρευνητὴς φέρνει λόγια τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Τρικοῦπη, τοῦ Τερτοῦτη, καὶ τῆς βαθυστόχαστης ἀλήθειας τοῦ Βερναρδάκη, πὸς ἀπ' τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν φωτίστηκε καὶ ζωντανεψε πνευματικὰ ἢ Ἑυρώπη καὶ νεκρωθῆκαμ' ἔμελλε.

Καὶ γιὰ κορυφώμα τῆς διαμαρτυρίας αὐτῆς, τὰ λόγια τοῦ γλωσσολόγου κ. Χατζιδάκη ὅτι «ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ καθαρισμοῦ εἶναι ὄχι μόνον ἀνέφικτος ἀλλὰ καὶ βλαβερὸς» ἀφ' οὗ καὶ ἂν κατορθώναμε νὰ πλησιάσωμε τὴν ἀρχαία Ἀττικὴν θὰ φτάναμε σὲ μεγάλη ἔθνικὴν συμφορὰν.

Σὲ μεταγενέστερη ἐποχῇ φαίνεται πὰ καθαρά, ὅτι ἡ γλωσσικὴ μεταρρυθμισμὸς ἦταν ἕνα ζήτημα ζωικόν, πού τὸ αἰσθάνονταν οἱ πρόδρομοὶ κάθε ἐποχῆς καὶ κάθε ἰδέας, ὅπως ὁ Φατῆσας, ὁ Βεργωτῆς, ὁ μέγας Ψυχᾶρης καὶ ὁ Φωτιάδης.

Ὡς πρὶν εἶχαμε μόνον ἄτομα, πού φώναζαν, ἀργότερα ὅμως ἔχομε τὴν κοινωνία ὁλόκληρη πού αἰσθάνεται τὸ δίκιον τῆς, ἐνδιαφέρεται, ἀνησυχεῖ, τὸ γυρεύει.

Τὸ κράτος ὅμως ὡς τελευταία φάνηκε διασταχτικόν καὶ μὲ τὶς ἀποφάσεις του ἔβαζε φραγμοὺς στὸ φούσκωμένο ποτάμι τοῦ δημοτικισμοῦ. Ἀπὸ τὰ πορίσματα μιᾶς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς στὰ 1914 διακηρύσσεται ἡ χρεωκοπία τοῦ Δημοτικοῦ σχολεῖοῦ μὲ τὴν καθαρεύουσα, καὶ ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα πὰ ἢ ἀλήθεια.

Ἐπρεπε ὅμως νὰ δημοσυργῆθῃ μὴ νέα κατάσταση στὸ κράτος, ἕνας συναγεραμὸς, μιᾶ ἐπανάστασις πολιτικοκοινωνικὴ, ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ ζήτημα καὶ νὰ τὸ λύσῃ τελειωτικά.

Ἡ κυβερνητικὴ ἀπόφασις συμβολίζει μιᾶ νέα ἐποχῇ γιὰ ὁλόκληρη τὴν πνευματικὴν ζωὴ τῆς φυλῆς μας.

Τὸ νέο ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα σημειώνει τὸ σημαντικώτατον σταθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ μας, βασιζεται καὶ κορυφώνεται στὴν καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας.

Τελειώνοντας ὁ κ. Τριανταφυλλίδης ἀναπτύσσει τὸ σκοπὸν τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων, πού θὰ εἶναι, νὰ ξηγήσουν στοὺς δασκάλους τὸ πνεῦμα τῆς μεταρρυθμίσεως, τὴν ἱστορίαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος νὰ χύσουν φῶς σὲ κάθε πρόληψιν καὶ πλάνην.

Θὰ ξηγηθῇ δηλ. ὅτι ἡ γλῶσσα δὲ ζεῖ μὲ τὴν γραμματικὴν οὔτε κανονίζεται αὐθαίρετα, παρὰ ὡς ζωντανὴ ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἔχει ὁδηγὸν γιὰ τὴν χρῆσιν τῆς στὸν καθένα τὸ γλωσσικὸν τοῦ αἰσθημα.

Ἔχει βέβαια καὶ ἡ δημοτικὴ τὴ Γραμματικὴ τῆς, μὰ σύντομη σὲ ἀπλοῦς καὶ λίγους κανόνες, πού τοὺς ἐπιζητεῖ καὶ τοὺς θεσπίζει τὸ γλωσσικὸν μας αἰσθημα.

Μὲ μιᾶ βαρυσήμαντη συμβουλὴ τελειώνει τὴν εἰσηγητικὴν μᾶλλον μὰ καὶ διαφωτιστικὴν ὁμιλίαν τοῦ ὁ κ. Τριανταφυλλίδης. Προσκαλεῖ τοὺς δασκάλους νὰ προσέξουν, στὸ, ὅτι ὁ δημοτικισμὸς δὲν εἶναι τυπομανία καὶ σχολαστικότητις, ἀλλὰ ζωὴ καὶ οὐσία· μὰς δίνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ διδάξωμε στὰ παιδιὰ μας πράγματα καὶ ὄχι τύπους καὶ φαινόμενα.

Ἡ δημοτικὴ στὸ σχολεῖο, λέγει, εἶναι ἀφετηρία ζωῆς καὶ δημιουργίας, εἶναι σύνθημα, πού καλεῖ τοὺς δασκάλους νὰ συνεχίσουν μὲ περισσότερην πίστιν τὸ ἔργον τους.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ.— Ὅλοι ξέρομε πὸς τὸ σχολεῖο ἀποστολὴν ἔχει νὰ μπάσῃ τὸ παιδί στὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς καὶ ἔθνικῆς μας ζωῆς, νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὰ σκοπευτικὰ καὶ πνευματικὰ μάτια, νὰ τοῦ καλλιεργήσῃ τὸ νοῦν καὶ τὴν καρδίαν.

Μά ξέρομε πάλι — οί πολλοί τουλάχιστο — πώς ή στενοκεφαλιά κι ή αναχρονιστική νοοτροπία του σχολειού μας, πού λάτρευε ως τά τόρα είδωλα, σταύρωνε την ολοζώντανη παιδική ψυχή, μάραυνε κάθε της δειλή εκδήλωση και τάση.

Με τη γλωσσική πρόληψη και τους άπαισίους περιορισμούς της, σκλάβωνε την ελληνική καρδιά, πού ήταν πάντα γεμάτη αίσθημα και ζητούσε ευκαιρία να ξανοιχτεί.

Τά παιδιά μας πριν λίγα χρόνια — και τόρα ακόμη — έγραφαν για εκθέσεις θέματα νεκρά και ψεύτικα: κύων ό κλέπτης, ό Έρμής και ό χωρικός, τό λαίμαργον παιδίον ήθικά δήθεν, και κάποτε τις πιο ψεύτικες ακόμη έπιστολές με τά: Σεβαστή μοι μητερ, πρώτον έρωτώ, άσπάξομαι την ύμετέραν δεξιάν κ.λ.π. φράσεις και θέματα πού δεν έχουν ούτε τη μοναδική και θεμελιώδη βάση τό στόμα δηλ. των παιδιών.

Η καθημερινή μας ζωή, τά λαχταριστά δημοτικά μας τραγούδια, οί ψυχωμένες παραδόσεις μας, ήταν ή πεταμένες άπ' τό σχολείο ή μασκαρεμένες, άφου σ' ένα "Αναγνωστικό του 1914 ό μαρμαρωμένος βασιλιάς, είχε γίνει μαρμαρωμένος βασιλεύς!!!

Είπα πάρα πάνω πώς ή "Ελληνική καρδιά είναι πάντα γεμάτη αίσθημα και δύναμη και θέλει μόνο ευκαιρία για να ξανοιχτεί.

Πρόχειρο παράδειγμα είναι ή πάρα κάτω εκθεσοίλα μιας νεαρής δεσποινίδας πού τό μυαλό κι ή καρδιά της έχουν αρκετά βασανιστή από τό μεσαιωνικό σύστημα της διδασκαλίας και τό φριχτό μαρτύριο των παρασαγγών, του ύδασι και της καλλίτερης κι ευγενικής γλώσσας. Τέλειωσε τό σχολαρχείο πριν 4 χρόνια κι ύστερα πήγε σε ξένο σχολείο.

Φεύγοντας από τό "Ελληνικό είχε σχεδόν την πεοιόθηση, πώς όλη μας ή πνευματική εκδήλωση είναι συγκεντρωμένη στα έγκεκριμένα "Αναγνωσματάρια και σι' άλλα σχολικά άριστουργήματα, κι ή άνώτερη στους άρχαίους δήθεν συγγραφείς, πού φυσικά δεν τους καταλάβαινε.

Πού και πού διάβαζε καμιά έπιφυλλίδα πού εκτός από την παριέργεια πού τις κινούσαν οί περιπέτειες, δεν είχε άλλη επίδραση στην ψυχή της.

Είναι λιγός καιρός πού έμαθε και κατάλαβε στα σωστά, ότι υπάρχει κι άλλη όψη της πνευματικής μας κινήσεως ή σύγχρονη ή πραγματική ή ζωντανή.

Κι είναι ευτυχισμένη τόρα να διαβάξη τον Ξενόπουλο και τον Παπαδιαμάντη, τό Δροσίνη τον Πολέμη και τον Παλαμά τό Βιζυηνό, μά και τον Όμηρο του Πολυλά και του Πάλλη.

Με κάποια δειλία άρχισε να γράφη, και δίνει τό πρωτόλειό της στα "Γράμματα". Δεν έχει βέβαια καμμιά χτυπητή πρωτοτυπία, ούτε δημιουργικότητα' είναι όμως μά ειλικρινής προσπάθεια, μά άποτύπωση αμόθυμητων αίσθημάτων ευγενικών και παρορηύσεων.

Τό ζήτημα πού έφερε στην ψυχή της ή ζωντανή μας γλώσσα και τά νεολογικά πνευματικά δημιουργήματα, μάς κάνουν να έλπίζουμε πολύ καλλίτερα από τό πάρα κάτω.

Στό δοκίμιο αυτό της έχω κάνει διορθώσεις μικρές και ύποδειξεις όρθογραφικές και συνταχτικές.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ.

A. M.

Τό σαλονάκι ήταν φωτισμένο και τριγύρω σ' ένα τραπέζι όλες μαζεμένες, κάθε μία με τό εργοχείρο της κεντούσαμε και συζητούσαμε διάφορα θέματα.

Μιά στιγμή ή συζήτηση έγινε πιο σοβαρή. Μιλούσαμε για τις ελληνικές παραδόσεις, πού εκφράζουν τους πόθους και τά όνειρά μας. "Ήρθε λόγος για τό μαρμαρωμένο βασιλιά, τά ψάδια της Ζωοδόχου πηγής και για την "Αγια Σοφία. Στό άκουσμα της τελευταίας μά Κωνσταντινουπολίτισσα, ήλιωμένη γυναίκα, μά έξυπνη και ένθουσιώδης πήρε φόρα κι άρχισε να μάς λέη πολλά. Μας περιέγραψε την "Αγια Σοφία και τις άπάγγειλε ένα ποίημα του Βιζυηνού ή "Αγια Σοφία. Τό ποίημα πού δεν τόχα ποτέ διαβάσει μου άνευ έξαιρετικής έντύπωσης. Τό ζήτησα από κάποιο φίλο, κάθισα ένα βράδι και τό διάβασα, και μου άρεσε όρεξη να γράψω τις έντυπώσεις εκείνες, πού μου γεννήθηκαν άπ' τά λόγια της Κωνσταντινουπολίτισσας και από τό ποίημα.

"Την εποχή πού βασιλευσε ό Ίουστινιανός τό Βυζαντινό κράτος ήταν μεγάλο και πλούσιο. Ό Ίουστινιανός ήταν βασιλιάς ξακουσμένος. Τά μεγάλα του προτερήματα, οί γενναίες του πράξεις, οί σοφές του ιδέες, ή φιλοδοξία του και ή γενναιοτήτά του, τον έκαμαν αγαπητό στο λαό του.

"Ενα από τά σπουδαία του έργα είναι ή "Αγια Σοφία, πού μάς δείχνει τον περήφανο χαρακτήρα του. Σκέφτηκε να κάνει ένα έργο, πού να μην ύπάρχη δεύτερο στο είδος του. "Ήθελε δηλαδή ή εκκλησία πού θά έκανε να είναι άνάλογη με τη δύναμη και τη Σοφία του Θεού, πού θά την άφιέρωνε σ' αυτή.

Κάλεσε λοιπόν όλους τους άρχιτέκτονες του Βυζαντίου στο παλάτι και τους είπε να του κάμουν διάφορα σχέδια για να διαλέξη.

Πολλοί άρχιτέκτονες έτρεξαν με την έλπίδα να πετύχουν τό σχέδιο.

Τους φαντάζομαι όλους σε μία φαρδιά σάλα γύρω σ' ένα μεγάλο τραπέζι σκυμμένους και σιωπηλούς να σχεδιάζουν άδιάκοπα. Στη μία πλευρά είναι ό βασιλιάς πάνω στο ώραιό και ψηλό θρόνο κμαρώνοντας και επιβλέποντας με περιφάνεια. Δίπλα του ό ύπουργός, πού φέρνει τά σχέδια, γονατίζει και τά δείχνει' μά φεύγει με ένα άρνητικό νεύμα του βασιλιά. Κανένα δεν ταιριάζει με τό σκοπό του, κανένα δε φτάνει την ιδέα του.

Και οί τεχνίτες δουλεύουν μέρα νύχτα με πόθο και λαχάρα ποιός να ίκανοποιήση τό βασιλιά.

"Ήταν Σάββατο και δουλέναν όλη μέρα' νύχτωσε και δε σταμάτησαν' ή Κυριακή τους βρήκε στη θέση τους.

"Όλος ό κόσμος τρέχει στις εκκλησίες μά κανένας άπ' αυτούς δεν άδειάζει να πάη να λειτουργηθή' είναι βυθισμένοι στη δουλειά και για μόνη άνακούφιση στην εξάντλησή τους έχουν τόρα την πρωινή αύρα, πού τους δροσίζει. "Εξαφνα άκουσαν κάποιο θορυβο, ξεχώρισαν τη γεροντική φωνή του Πατριάρχη' έρχόταν με την Κυριακάτικη ώραία φορεσιά του με την πατερίτσα στο χέρι να δώσει στο βασιλιά τ' αντίδορο.

"Ό Ίουστινιανός κατέβηκε με εύλαβεια άπ' τό θρόνο του φίλησε τό χέρι, πού τον εύλογούσε και πήρε τό αντίδορο. Μά δεν τό έπιασε φαίνεται καλά και με λύπη είδε πώς του έπεσε ένα ψίχουλο πάνω σε παχύ δέρμα λεονταριού, πού ήταν στα πόδια του. "Εοκυψε άμέσως να τό βρή γιατί φοβόταν μην τό πατήση κανένας. "Εψαχνε με τόσο ενδιαφέρο, πού λες και γύρευε τό πολυτιμότερο πράγμα. "Εξαφνα βλέπει μία μέλισσα, πού έβγαυε άπ' τό παράθυρο και κρατούσε τό αντίδορο. Στενοχωρέθηκε ό βασιλιάς και έστειλε άμέσως διαλαλητάδες στη μεγάλη πόλη να φωνάξουν παντού: "όσοι έχουν μέλισσα να τά τραγήσουν και όποιος βρή τ' αντίδορο θά πάρη μία καλή άμοιβή".

Ποιός θάταν άραγε αυτός ό τυχερός;

"Άρχισαν να τρυγούν τά μέλισσα μά όσο μεγάλη ήταν ή επιθυμία τόση και ή απογοήτευση, όταν δεν εύρισκαν τίποτε άλλο παρά κερι και μέλι. "Ατυχος είμαι" έλεγε καθένας. "Ό Πρωτομάστορης όμως (ή παράδοση έπίτηδες ίσως αναφέρει τον άρχιτέκτονα Ίσιδώρο γιατί σ' αυτόν όφείλεται όλη ή δόξα του άριστουργήματος) όταν άνοιξε την κυψέλη έμεινε σάν άπολιθωμένος στο θαύμα πού είδε.

Μά ήταν αλήθεια ή μήπως όνειρευόταν; Ούτε μέλι, ούτε κερι παρά κάτι πού λαμποκοπούσε. Πλησίασε και κύταξε καλλίτερα ήταν μία «εκκλησιαστική σκαλιστή», πού δεν μπορούσε να την είχε κάνει άνθρωπινο χέρι. Οί θόλοι της έμοιαζαν με τον ουρανό.

Οί κολώνες της πυκνές, πού νόμιζες πώς έβλεπες κορμούς δένδρων σε διάσει. Τό δε πάτωμα ήταν ή γη με όλα τά στολίδια της.

Καμιά εκκλησιά δεν ήταν σάν αυτή καμιά δεν είχε την όμορφιά της.

Είθε τό άγιο βήμα την άγια τραπέζα, και μέσα στο διακάκι τό αντίδορο του βασιλιά.

"Την παίρνει με προσοχή κι εύλαβεια και τρέχει στον Ίουστινιανό. Γονατίζει και την παρουσιάζει.

"Ό βασιλιάς ένθουσιώστηκε, και με κάποιο παράπονο παρητήρησε, ότι κανένας άνθρωπος δε φαντάστηκε την όμορφιά και τό μεγαλείο της Σοφίας του Θεού.

— Είδες, βασιλιά μου τό μέλισσι για να τιμήση τό αντίδορό σου τί κερήθηρα έκαμε; Μου φαίνεται πώς ένα τέτοιο σχέδιο θά είχες και συ στο νού σου. "Ό Θεός είδε την αδυναμία μας κι' έκανε τό θαύμα του.

"Ό Ίουστινιανός φίλησε την πανέμορφη εκκλησοίλα, την ξανακύταξε με θαυμασμό κι' έδωσε διαταγή να χτίσουν την "Αγια Σοφία, πάνω σ' εκείνο τό σχέδιο.

Σε πέντε χρόνια τέλειωσε τό ώραιό οικόδομημα κι' έγιναν τά εγκαίνια.

"Η Κων/πολη ήταν σε μεγάλη κίνηση:

"Όλος ό κόσμος άκολουθούσε τό βασιλιά και τον Πατριάρχη, από τά άνάτορα ως την εκκλησία.

"Όταν έφθασαν, πρώτος μπήκεν ό Ίουστινιανός, άνέβηκε στον άμβωνα εύχαρίστησε τό Θεό και είπε με περιφάνεια. "Νενίκηκά σε Σολομών".

Τό ώραιό αυτό έργο δεν τό χαρήκαμε για πάντα μάς τό πήραν οί Τούρκοι και τό έκαμαν τζαμί. Καμιά όμως "Ελληνική καρδιά δεν άποξενώθηκε ως τόρα από την "Αγια Σοφία. Τη νομίζουμε πάντα δική μας.

"Ό εύφάνταστος λαός έπλασε παραδόσεις, πού βαστούν ζωντανή την έλπίδα και τον πόθο, πώς ή "Αγια Σοφία δεν έπαυσε, στα κρυφά τουλάχιστο να είναι Χριστιανική εκκλησία, και πώς επάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δική μας θάναυ. Φαντάζεται και πιστεύει, ότι,

κάθε Πάσχα τὰ μεσάνυχτα ἀκούεται λειτουργία καὶ τὸ πρωὶ βρίσκονται κόκκινα φλούδια αὐγῶν.
Ὅσο κι ἂν εἶναι παραδόσεις καὶ μῦθοι, ἐπειδὴ κλείνουν μέσα τους, ἓνα ἀδιάκοπο κι ἀκατανίκητο πόθο μας, ἓνα μεγάλο ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ μας δικαίωμα ἃς ἐλπίσωμε πὼς θὰ πραγματοποιηθοῦν τώρα.

ΚΑΦΡ-ΖΑΓΙΑΤ.

ΖΗΝΟΒΙΑ

A. PABST: "Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ", μετάφρ. I. Ἰορδανίδη.— Εἶναι ὁ τίτλος ἑνὸς βιβλίου πού βγήκε στὰ 1918 στὴν Λάρνακα τῆς Κύπρου. Ἡ «Παιδικὴ Χειροτεχνία» εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ πρῶτα σημαντικὰ παιδαγωγικὰ βιβλία πού μεταφράστηκαν ὡς τὰ τώρα στὴν Ἑλληνική. Ὁ Pabst ἓνας ἀπ' τοὺς ποιὸς τολμηροὺς καὶ ποιὸς δυνατοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ σχολείου τῆς ἐργασίας στὴ Γερμανία, στὸ βιβλίο του αὐτό, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ προδρομικὰ γιὰ τὴ μεγάλη μεταρρύθμιση, πού πάει νὰ μετατρέψῃ τὸ σχολαστικὸ σχολεῖο τῆς μονόπλευρης νοητικῆς ἐργασίας τοῦ βιβλίου, σὲ σχολεῖο κίνησης, ἐνέργειας, δημιουργίας, ἀναπτύσσει μ' ἓναν πολὺ καθαρὸ καὶ πειστικὸ τρόπο τὴ μεγάλη σημασία πού ἔχει ἡ δουλειὰ τοῦ χεριοῦ ἀπὸ ἱστορικὴ ἐκπολιτιστικὴ ἄποψη, τονίζοντας συνάμα τὴν ἀπίστευτὴ μορφωτικὴ ἐπίδραση πού ἔχει ἐπάνω στὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο.

Ὁ συγγραφέας μας μαζί μὲ ὅλους ἐκείνους πού θέλουνε μέσα στὸ σχολεῖο ὡς βασικὴ διδακτικὴ ἀρχὴ τὴν ἐργασία, ἐπιμένει σὲ κείνο πού οἱ Ἀμερικανοὶ παραδέχθησαν καὶ ἐφάρμοσαν ἀπὸ καιρὸ: ὅτι δηλ. οἱ ἐνδιάθετες δημιουργικὲς ἱκανότητες τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ μόνο μὲ τὴν ἐργασία τοῦ χεριοῦ εἶναι δυνατό νὰ ἀναπτυχθοῦν. Ἡ πρωτοβουλία, ὁ δυνατὸς καὶ δραστήριος χαρακτήρας, ἡ δύναμη τῆς ἐνέργειας, εἶναι ἀρετὲς ψυχικῆς τελείως ἄγνωστες μέσα στὸ παλιὸ νοησιαρχικὸ σχολεῖο, πού ὅλη του τὴ διδακτικὴ ἐνέργεια ἐβάριζε ἐπάνω στὴν ἀπομνημόνευση. Καὶ στὴ μνημονικὴ αὐτὴ ἐργασία πού γινότανε, τὸ παιδί μόνο τὴ μνήμη του ἔβαζε σὲ ἐνέργεια, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες του ψυχικῆς ἱκανότητες ἔμειναν πρωτόγονες καὶ ἀνεξέλεχτες μέσα του, ἀφοῦ ποτε τοῦ δὲ σκέφτηκε ἡ ἀγωγή νὰ τὶς χρησιμοποιήσῃ καὶ νὰ τὶς ἐξασκήσῃ.

Ἐπιπλέον ἀπ' αὐτὰ ὁ συγγραφέας ἐξετάζοντας ἀπὸ ἱστορικὴ παιδαγωγικὴ ἄποψη τὴν ἐξέλιξη τῆς διδασκαλίας τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν, φθάνει εἴσαμε τίς ἡμέρες μας, ὅπου μᾶς ἀποδείχνει μὲ τὴ σύγχρονη ψυχολογία στὸ χέρι, πόσο ἐπιστημονικὰ δικαιολογημένες ἦταν οἱ προσπάθειες τῶν παιδαγωγῶν ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Κομμένου νὰ μπάσουν τὴν ἐργασία τοῦ χεριοῦ στὸ σχολεῖο. Καὶ γιὰ τὸ μᾶλλον αὐτὸ ὡς τόσο πιά σήμερα ἐξὸν ἀπ' τὴ ψυχολογία, συνηγοροῦνε πρακτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀπόψεις, καθὼς καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ μορφώσουμε τὸ καλλιτεχνικὸ συναίσθημα τοῦ παιδιοῦ.

Ἐπιπλέον ἀφοῦ παρακολογήσῃ τὴ σημασία τῆς χειροτεχνίας μέσα σὲ εἰδικὰ καθιδρύματα, ὅπως εἶναι τὰ οἰκοτροφεῖα, τὰ σχολικὰ ἔντυλα, τὰ μαθητικὰ ἐργαστήρια κτλ. καθὼς καὶ στὰ σχολεῖα ὅλων τῶν εἰδῶν, μᾶς δίνει μιὰ συγκεκριμένη ἔννοια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διδασκαλίας αὐτῆς στὴ Γαλλία, τὴ Σουηδία, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἀμερική.

Τὸ βιβλίο σημαντικώτατο στὸ εἶδος του, εἶναι ἀπαραίτητο ὄχι μόνο γιὰ τὸ δάσκαλο ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε διανοούμενο πού θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ γνωρίζῃ τί γίνεται στὸν πολιτισμένον κόσμον γιὰ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ σχολείου.

Κεῖνο πῶς ἔχουμε νὰ καταλογίσουμε σὲ βάρος τοῦ βιβλίου, εἶναι ἡ καθαρεύουσα στὴν ὁποία μεταφράστηκε. Ἴσως δὲ θάταν ἄσχοπος μιὰ παράφρασή του στὴ δημοτικὴ. Ἐπειδὴ ὄχι μόνο θὰ ζωντάνευε περισσότερο τὸ βιβλίο, ἀλλὰ καὶ θὰ πρόσθετε μιὰ ἐκλεκτὴ μονάδα στὴ φτωχὴ ἀκόμα συλλογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν μας βιβλίων τῶν γραμμένων στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ.

ΑΜΙΑΚΑΣ

E. G. CAHEN, ΜΙΚΡΕΣ ΠΡΟΖΕΣ.— Ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο βιβλίο τοῦ φίλου μας E. G. Cahen, δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω κομμάτι, ἀρκετὸ γιὰ νὰ δώσει μιὰ ἰδέαν τοῦ ὅλου πού θὰ βγῆ σὲ βιβλίο σὲ λίγους μῆνες.

CRIS DANS LA NUIT HUMAINE.

Α HENRI BARBUSSE.

«Ab imo pectore».

Je veux comprendre... je veux comprendre pourquoi les privilégiés des classes dirigeantes, les puissants, les riches sont-ils aussi fermés aux douleurs de ceux qui souffrent?...

Je veux comprendre pourquoi les masses, les foules, plient-elles passivement,

consciemment, sans révolte, sous l'action criminelle de quelques faux chefs?...

Je veux comprendre pourquoi les intellectuels, ceux qui ont une certaine autorité spirituelle, reculent-ils devant l'action sociale, ont-ils peur de la Vérité?...

Je veux comprendre pourquoi les prêtres, l'Eglise, les religions s'associent-ils aux bourreaux du Peuple, s'arment-ils contre la Vie, débordent-ils d'injures contre les apôtres de la vraie Foi?...

Pourquoi ne le pourrais-je pas? ô mon âme!...

—

Et dans mon désespoir, je veux comprendre les moindres élans des cœurs simples... Je veux comprendre tout l'univers. Je veux comprendre toute la vie, toute l'âme humaine: mon pauvre moi dans le moi des cœurs simples, des humbles, des éprouvés...

ALEXANDRIE, NOVEMBRE 1919.

E. G. CAHEN

THOMAS DE QUINCEY (1785-1859).— Ἀρχοντικὴ φροσιγνομία ὁ Θωμᾶς De Quincey στέκει μιὰ κορυφὴ μέσα στ' ἀγγλικά γράμματα. Εἶνε, καὶ θὰ μείνει ἓνας ἀπὸ τοὺς καλλίτερους χειριστὲς τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅπου ἔξέχει γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς ἐκφράσεως μὲ μιὰ τεχνολογία ἐντελῶς ἰδιότυπα. Τὸ ὄψος του εἶνε γεμᾶτο καλλιπέεια κ' ἡ πεζογραφία του μοιάζει σὰ ποιήματα, ἀλλὰ ξεχνιέται πολλές φορές στ' ἀτέλειωτα ὄνειρά του καὶ γίνεται σκοτεινὸς κ' ἀκατάληπτος — τὸ χειρότερό του ἐλάττωμα — γιὰ αὐτὸ κ' οἱ δεινότεροι κριτικοὶ ἀδυνατοῦν ἀκόμα νὰ τὸν χαρακτηρίσουν καὶ δυσκολεύονται νὰ τὸν κατατάξουν σ' ὀρισμένη σχολή. Ἐξ ἄλλου εἶχε εὐρύτατες γνώσεις σ' ὅλα σχεδὸν τὰ ζητήματα, κίβαν ἤθελε τὰ ἐμβάθυνε ριζικά. Μᾶς λέγει ὁ ἴδιος στὴν ἀθάνατὴ του αὐτοβιογραφία (Ἐξομολογήσεις Ἀγγλοῦ Ἀφιονοφάγου), ὅτι δέκα τριῶν ἐτῶν ἔγραφε ἤδη τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴ μ' εὐχέρεια, κίβι στὰ δέκα πέντε τὴν ὁμιλοῦσε εὐκολώτατα. Τέτοια εἶταν ἡ πολυμαθειὰ του!

Νεώτατος τὸν συνεπῆρε ὁ λόθος τῆς ἀνεξαρτησίας, τοῦ ἀγνώστου, ὅπως συμβαίνει σὲ τόσοὺς ἄλλους ἰδεολόγους ὅταν τοὺς βαραίνουν οἱ στενόχωρες ἀπαιτήσεις τῆς στρωτῆς ζωῆς. Ἐτσι ἐγκατέλειψε μιὰ μέρα ξαφνικά, τὸ σπίτι τοῦ δασκάλου του κί ἄρχισε τίς ὀδυνηρὲς περιπέτειες τοῦ πλανητικοῦ του βίου — τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως. Ἐπέστρεψε γιὰ ἓνα διάστημα στὸ Ὁξφόρδ κ' ἐπειτα ἀρνῆθηκε ὀριστικῶς νὰ ἐπικοινωνήσῃ στὸ ἐξῆς μὲ τοὺς δικούς του. Κάποτε ὅμως ἓνας θεῖος του ἐπεχείρησε νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπ' τὸν ἐπικίνδυνον κατήφορο πού ἔτρεχε ὀλοένα κ' ἔπεισε τὴ μητέρα του νὰ τοῦ παραχωρήσῃ ἓνα μικρὸ ἐπίδομα. Ἄλλ' ἐστάθη μάταιον καὶ ξαναγύρισε στὴν περιεργὴ ζωὴ του, στὴν ἀγαπητὴ του μτοέμ.

Ὁ αἰὼνα περιπλανώμενος De Quincey ἀγκαλιὰ κ' εἶχε τὸ μέγα χάρισμα νὰ κατέχει πρωτότυπες ἰδέες κί ἀνυλῆψεις, κ' εἶτανε πολυγράφος καὶ γονιμώτατος — δυστυχῶς ὅμως μᾶς ἄφησε λίγα σχετικὰ ἔργα του κί αὐτὸ προέρχεται ἀπ' τὴν ἀστασία τοῦ βίου του — συνῆθιζε νὰ ἐγκαταλείπει τὰ χειρόγραφα του καὶ νὰ τὰ ξεχνᾷ κατόπι στίς ἀναρίθμητες κατοικίες του. Ἴσως νὰ τῷκανε ἀπὸ ἀφηρημάδα ἢ ἀπὸ ἀπλή ἀναίσθησία, γιὰ τὴ φτώχεια τὸν βρῆκε γρήγορα κ' ἡ πείνα τὸν τυράνησε οἰκτρά, τόσο πού γιὰ νὰ τὴν καταπραῖνει ἀναγκάσθηκε νὰ προστρέξῃ στ' ἀφίον, ἡ καταστροφὴ του! πού στάθηκε σωματικὴ του καταστροφὴ, ὄχι ὅμως καὶ πνευματικὴ. Χάρης εἰς αὐτὴν τὴ δύναμη ὁ ἐκλεκτὸς ὄνειροπόλος ἔβγαξε τίς ἀληθινὰ μαγευτικὲς του ἐμπνεύσεις.

Κανένας ἀνθρώπος δὲν περιέγραψε ἴσαμε τὰ τότε μὲ τόση σκληρὴ εἰλικρίνεια, λέξη πρὸς λέξη, τὸ τί ὑπέφερε ὅταν εἶταν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τῆς νάρκης τοῦ ὀπιου: αὐτὸ τὸ ἀνυπόφορο βασανιστήριον πού τὸν τραβοῦσε σὰ μαγνήτης, μὲ σατανικὴ ἔλξη, ἐνῶ γινώριζε πολὺ καλά, πὼς ἂν τὸ προσέγγιζε τὸν περίμενε ὀλέθριον ἀποτέλεσμα. Τραγικώτερη περιγραφή αὐτοῦ τοῦ πάθους δὲ μποροῦσε νὰ γίνῃ... καὶ μᾶς τίς δίνει ὁ De Quincey τίς ἐξομολογήσεις του χωρὶς νὰ διατάξῃ νὰ μᾶς φανερώνῃ τὰ ἐσώτερα τραγικά του μέρη μὲ τέτοια ζωηρὰ χρώματα κί ἐκπληκτικὴ ἀφέλεια, πότε τυλιγμένες σὲ μιὰ ἀπαλὴ ἠρεμία καὶ πότε δονούμενες

από μια θεϊκή όρμη, που μας συγκινεί και μας κλονίζει σύσσωμους αφύροντας βαθιά μέσα μας ίγνη αλησμόνητης συμπάθειας προς αυτόν τον πονεμένο θνητό.

Δεν συναντούμε πουθενά, ούτε σε μια γραμμή, εκείνο το κλαυμάριο παράπονο, εκείνη τη γκρίνια ανθρώπου πάσχοντος, όπως θα το προσμέναμε φυσικά, αφού αρκεί να φαντασθούμε τη ζωή του για να φριξουμε και ν' αναπολήσουμε τις τρομερές περιστάσεις που ζούσε για να μας καταλάβει ο οίκτος κ' η απόγνωση. Τουναντίο, αποφεύγει τα παράπονα, τα περιφρονεί, κ' ενώ έξιτορει άπλά, τ' αγάθια του δικού του βίου ή δυστυχία των άλλων αδυνάτων, και προπάντων η έλευνη κατάσταση των παιδιών, τον ταράσσει και σταματά κάθε τόσο για να χάσει την άδολη θλίψη που αισθάνεται γι' αυτούς. "Αλλά και σε μερικά του κριτικά δοκίμια δεν του λείπει κ' η προεπόμενη ειρωνεία και σατυρίζει με δριμύτητα όπως συμβαίνει πάντα σε έναν βαθύ άπαισιόδοξο. "Όλο του το έργο πνέει μια ευγενικά μελαγχολία κ' η ταλαιπωρημένη του ψυχή, η διασπασμένη για νέους ανεξάρτητους όριζοντας άναζητά παντού το τέλειο και το όρατο. Διαβάζοντάς τον, μας παρασέρνει άθελα το ρεύμα και ταξιδεύουμε μαζί του πάνω στ' άυλο καράβι της σκέψέως του, μαγεμένοι, άλαλοι από άφραστο θαυμασμό, στον τόπο του όνειρου του.

Δεν ξέρω πως, άλλ' ό De Quincey μου θυμίζει κάποιον άλλον επίσης τρανό συγγραφέα, τον έξαισιο Λεοπάρδι. Βρίσκω μάν άγνότητα αισθημάτων στον άστατο βρετανό που συγγενεύει καταπληκτικά με την του ποιητή του «Σαββάτου του Χωριού». Κιάν η αντίθεση του παρθενικού βίου του τελευταίου συγκρούεται με την τυχοδιωκτική manía της περιπλανήσεως του άλλου, κείται στο βάθος των δυό, η ίδια λύπη, η ίδια άπαισιόδοξία.

Τί περίεργη σύμπτωση! Ό Λεοπάρδις γεννήθηκε εύπατριδης κι όποσδήποτε πλούσιος, αλλά σκληρά άδικημένος απ' την πλάνα φύση, γιαυτό δε μπόρεσε ποτέ να του ξεριζωθεί η πικρία της ζωής, κι αφέθηκε μ' ύπεροχη ύποταγή στο μοιραίο. Ό De Quincey πάλι, μολονότι άνήκε κ' εκείνος σ' εύπορη οικόγένεια είχε μέσα του όμως, από παιδι ακόμα, το άνυπότακτο πνεύμα' εΐτανε γεννημένος μποέμ, κι αυτό εΐνε που τον προέτρεψε να έξωκώλει απ' τον ίσιο δρόμο και τον άνάγκασε να δοκιμάσει όλους τους διαφόρους έξευτελιστικούς σταθμούς της πνεΐας, να κατακυλήσει ως το βοήρο και νάρθει σε συνάφεια με τον κόσμο της άληθινής ένδειας, κακοήθειας κι άθλιότητος. "Επασχαν κ' οι δυό, διαφοροτρόπως ναί, κ' έντούτοις δεν είδανε παρά την ώραία φάση της άπαισιόδοξίας, την έξαγνήστρια και την άγνή.

Γιά τον αξιοθαύμαστο ρεμβώδη τρόπο που έξωτεριεύει τις σκέψεις του, για την αυστηρή άτομικότητα που κρατεί στις δημιουργίες του, ό De Quincey παίρνει ξεχωριστή θέση στην παγκόσμια φιλολογία και δίκαια μπορεί να όνομασθεί μοναδικός κι άφραστος' τιμή που άπολαμβάνουνε πολύ όλίγοι τεχνίτες του λόγου.

Θάθελα νάλεγα κι άλλα πολλά για τον παράδοξο De Quincey, γιατί τωόντα υπάρχουν αναρίθμητες πτυχές στον άνθρωπο, στη ζωή και στο έργο του για όποιον έπιθυμεί να τον μελετήσει πιο προσεκτικά. "Επιφυλάσσομαι να το κάνω άργότερα. Σήμερα περιορίζομαι σε μια πρόχειρη σκιαγραφία.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1919.

ΑΡΓΑ ΠΗΛΕΙΑ

Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ (α' μέρος της λυρικής τριλογίας ή «'Αποματάσταση των Πάντων» λυρικό δράμα έμμετρο σε τρεις πράξεις. Κύπρος 1919).—Στη σημερινή μας εποχή, αντίθετως με την αρχαία, είναι σπάνια εκείνα τα έργα που προσωριασμένα για τη σκηνή λαμποκοπούν λουσμένα στο χάσμα της ποιητικής όμορφιάς. Και γιαυτό έπειδι είναι σπάνια, καπαντούν πεύ εύπρόσδεκτα άμα ξεχειλίζει από μέσα τους ή ποίηση. "Εμμετρα έργα για το θέατρο γράφονται άφθονα' μά σήμερα είναι πασίγνωστο πως ό πεζός λόγος μπορεί να είναι ποιητικότερος από τους στίχους. Παραβάλετε έναν Ουάϊλντ με τους βιομηχανικούς του πατριωτικού στίχου που όργιασε τελευταία και θα όργιάξη ένόσω έμιννείται από κυβερνητικές χορηγίες είτε από στρατιωτικά τενεκεδάκια που λένε παράσημα : θα ίδητε τη διαφορά. Το Γ α λ ά ζ ι ο Δ ο υ λ ο υ δ ι ήταν για μένα μια σχετική καλλιτεχνική άπόλαυσι στον κατακλυσμό των ξεθωριασμένων Τυρταίων. Συνδυάζει δύο προτερήματα πρώτης γραμμής. Είναι ταυτόχρονα δημιούργημα ποιητικό και θεατρικό. Ό Πήγασσος όσο ψηλά και άν πετά δεν μπορεί να κάμη τό'

φτερούγισμα της τρομερής Κατάρας. Ό δεύτερος, ήλιόλουστος και μυριομύριστος, με τα πράγματα και τα πρόσωπα γεμισμένα από την πνοήν του πάθους της ήδονικής ζωής, δίδει την ιδέα της γλυκειάς άποχαννώσεως, η όποία μεθ' την ψυχήν και την κάμνει ν' ανταλαμβάνεται την δύναμιν της πλανεύτρας γοητείας της 'Ηδονής. Ό τρίτος, θαμνή αύγή, πίσω από την όποιαν άργεί να προβάλλη ό ήλιος, με τις ψυχές όλων, από του άτσαλένιου θρόνου μέχρι της Χιλιόχρονης Ρρηάς, σε μίαν «θλιβερήν άναμονήν», άποτελεί την έπιβλητικωτέρα άπόδοσιν της 'Αγωνίας, η όποία πάντα προηγείται του Θριάμβου και της Χαράς.

Και ίδου αϊ παραστάσεις της: Ποιός δεν θ' άφήση το μυαλό του ν' άτσαλωθ'η και την ψυχήν να έκλεπυνθ'η εις την άναχώρησιν του 'Αντρειωμένου; Ποιός δεν θα γεμίση από συγκίνησιν γλυκειάν και ποιός δεν θα ξεχειλίση από σέβας και θαυμασμόν μπροστά στην ύπεροχην πάλιν του 'Αντρειωμένου με την γόησσαν Ρήγισσαν; Ποιός δεν θ' αναλυθ'η εις δάκρυα φυσικώτατα ένώπιον του θρήνου της Ξανθής και ποιός δεν θα έξυψοθ'η και δεν θα μεγαλυθ'η εις την διήγησιν του Νικητού;

Και ίδου οι φυσιογνωμίες της : καθεμιά και μια ιδέα ένσαρκωμένη, άδρή και επιβάλλουσα, έμφανίζομένη όμοιομερως και όμοιομόρφως εις το έργον όλόκληρον. Και ίδου οι πνελιές της : καθεμιά και ένα νόημα, καθεμιά και μια έννοια, καθεμιά και μια άρμονία, που φωτίζει και γλυκαίνει τα γύρω.

Και ίδου κατόπιν το σύνολόν της : όλο φως και όλο μουσική, όλο νους και όλο ψυχή, όλο ιδέα και όλο αΐσθημα' ένα συμμετρικόν και κανονικόν όλον, συγκεντρώνον μέσα του κάθε ύψηλήν σκέψιν και κάθε ευγενικήν τάσιν' ένα σύμβολον ώραιον και έμπνευσμένον — σύμβολον του μεγάλου ξυπνημάτου, που θα συντρέιψη της Μοιρολατρείας και της 'Ανηθικότητος τα είδωλα και θα στήση στον τόπο τους του Καθαρού Νοΐ και της Καθαράς Καρδιάς τις θείες εικόνες.

Αυτή είναι η ζωγραφία, που ό Καλλιτέχνης της όνόμασε «Γαλάζιο Λουλούδι». Κι άλήθεια, πως άλλως θα ήμπορούσε να όνομασθ'η, αφού αυτή καθ' έαυτήν είναι μια μυρωμένη πνοή κ' ένα διαλεχτόν πέταλον του ίδιου εκείνου που άναζητεί : του άμάραντου κ' άθάνατου «Γαλάζιου Λουλουδιού».

Πέτρος 'Αλήτης. — Στις 3)16 'Απριλίου 1919 πέθανε ό Πέτρος 'Αλήτης, νεώτατος άκόμη, μόλις 22 χρόνων. "Όλοι σχεδόν οι έδώ διανοούμενοι μας έπάσχισαν με όλα τα δυνατά μέσα να τον σώσουν, μά του κάκου : η άρρώστεια είχε προχωρήσει...

Τη μεθεπομένη, φίλος και συνεργάτης μας, είχε δημοσιεύει σε καθημερινή έφημερίδα το παρακάτω σημείωμα, το όποιον άναδημοσιεύουμε γιατί μας δίνει ένα πολύ καλό χαρακτηρισμό του άτυχου νέου.

«Και πριν από τον θάνατον, είχε η ζωή η ίδια κάμει συμπαιδή τον νέον, λαϊκής ψυχής ποιητήν, που έκηδεύσαμεν χθές, τον Πέτρον 'Αλήτην.

Πριν πάρη το φιλολογικόν του ψευδώνυμον, ό αλητισμός ήταν η ζωή του, η ιδεολογία του.

Πέθανε τόσο νέος, που δεν επρόφθασε ν' άφήση έργον στους μεταγενεστέρους ψυχικούς αδελφούς του. "Αλλά τί θα ήταν περισσότερο ένα έργον, από ό,τι έδωκεν ό ίδιος με τη ζωή του ;

Πέθανε άκριβώς στις ώρες που προσπαθούσε να φτιάξη τον έαυτό του, σύμφωνα με τον τρόπο του.

Ό πόθος που είχε γι' αυτό, για να θυμηθοΐμε τον αλησμόνητον Γιάννην Καμπύσην, του πήρε τη φτωχή μαρτυρική ζωή. Το αίμα του έλάγασε πριν ξεχωρήση τα σόγνερα που του έσκέπαζαν την άνοδον.

Η σύγχρονη 'Ελληνική φιλολογική ζωή δεν είδεν άκόμη πολλούς τύπους, έτσι λαϊκούς, καθώς τον Πέτρον 'Αλήτην και δεν εΐνε τυχαίον ότι ό νέος που άπέθανε δεν ήδυνήθη ν' αντιμετωπίση την σκληρότητα του βίου. Ό Ρωμιός δεν εΐνε Ρώσσοσ...

Ό 'Αλήτης αντί να ζητήσει να ίδη έξήγησε να γίνη ό ίδιος θέαμα του έαυτού του έστω. "Εκεί επροδόθη. Κι' έπεσε.

Η όλη εργασία του περιορίζεται σε λίγα διηγήματα, μερικά ποιήματα και μια έντόπσι για το έργο του Βουτυρά (τον όποιον παρεξήγησεν ως άνθρωπον) δημοσιευμένα στα «Γράμματα», τα «Προπόλαια» και τον «Φοίνικα».

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Gaston Arthuis, *Les Chants Secrets*, Edit. Ed. Sansot, frs. 3,50. — Albert Lantoin, *La Lanterne Cynique*, Edit. du Livre mensuel, 1918, frs. 5. — André Stirling, *Motifs pour les quatre saisons*, Edit. Eugène Figuière et Cie 1918, frs. 2,50. — Vte L. A. des Garets, *La Saison des Immortelles*, Edit. Eugène Figuière & Cie, 1918, frs. 2,50. — Joseph Rivière, *En ces temps héroïques*, Edit. «Soi-Même» 1918, hors commerce. — Emile Cagin, *Poèmes*, Edit. du «Scarabée» 1918, frs. 3,50. — Χρ. Έσπέρα, *Σκίτσας*, Αθήνα 1917. — Emile Langlois, *Impressions et Tableaux*, Le Caire 1918. — A. Thumb, *Οι Νεοέλληνες και η καταγωγή τους*, μετάφρ. Φ. Δραγούμη, έκδ. Έκπ. Όμιλου 1916, λεπτά 20. — Κ. Τριχογλίδης, *Η ιστορία του Άγγλικού Φιλελληνισμού*, Αθήνα 1917, λεπτά 50. — Γρ. Παπαμιχαήλ, *Ο Πόντιος Πιλάτος*, Αλεξάνδρ. 1918. — Hubert Pernot, *Recueil de textes en grec usuel*, Edit. Garnier Frères 1918, frs. 3,50. — Hubert Pernot, *Grammaire du Grec Moderne*, Edit. Garnier Frères 1918, frs. 5. — Emile Dermenghem, *La Vie Affective d'Oliver Minterne*, Edit. Georges Crès & Co. 1917, frs. 3,50. — Πέτρος Μάγνης, έκδοση Αποστόλων, Αλεξάνδρεια 1918, χαρτί. — Auguste Gauvain, *La Question Yougoslave*, Edit. Bossard 1918, frs. 2,40. — Radonia Youanovitch, *Les Croates et l'Autriche-Hongrie*, Edit. de la «Yougoslavie» 1918, frs. 3. — Bogumil Vosnjak, *Un Rempart contre l'Allemagne*, Edit. Librairie Chapelot 1918. — Σωτήρη Σκίτη, *Απολλώνιον Άσμα*, έκδοση «Γραμμάτων» 1918, δρχ. 4. — Soliris Skipis, *Les Petites Hellades et l'Hellénisme*, Edit. de la «Race» 1918. — Σωτήρη Σκίτη, *Μιχός φτερά*, impr. Peyriller, Rouchon et Gamon 1918, frs. 4. — Σωτήρη Σκίτη, *Μιχός Περίλατοι*, 1η σειρά. — Χρήστου Βαρλέντη, *Έπάνω απ' το βυθό*, Αθήνα 1918, δρχ. 1. — Χρήστου Βαρλέντη, *Δέρα-Δέρα*, Αθήνα 1919. — *Almana de La Revista* 1919, 5 pessetes. — Alexandre Plans, *Antologia de Poetes Catalans Moderns*, Societat Catalana d'Edicions, Barcelona, 3,50 pess. — J. M. Lopez-Pico, *Poesies*, 1910-1915, Societat Catalana d'Edicions, Barcelona, 3 pess. — J. M. Lopez-Pico, *Poesies*, 1915-1919, Societat Catalana d'Edicions, Barcelona, 3,50 pess. — Edmond Adam, *Le Néostiche et le verbe intégral*, Edit. des «Humbles» 1919, fr. 1. — M. Κρενδιφοπούλου, *Η Φιλία*, έκδοση «Γραμμάτων» 1919, φρ. 0,60. — X. A. Νορικοῦ, *Η λεγομένη Ροδιακή Άγγειοπλαστική, Τυπογραφείον Κασμάτη & Ίωνά* 1919. — Άγγελος Πηλείας, *Διαβαίνοντας*, Τυπογραφείο Κασμάτη & Ίωνά 1919. — Joseph Rivière, Camille Spiess, Eug. Figuière, Paris 1919, frs. 3,50. — Han Ryner, *Le Livre de Pierre*, Edit. «Les Humbles», Paris 1919, fr. 1. — *Le Cœur de l'Ennemi*, Poèmes actuels traduits de l'Allemand par Ivan Goll, Edit. «Les Humbles», Paris 1919, fr. 1. — Han Ryner, *Le Poison*, Edit. «Grammata» Alex. 1919, fr. 0,60. — Μιχ. Α. Ροδά, *Με το γλυκοζύγαμα...* έκδοση Έλευθ. Κόσμου 1917. — Γ. Βορσιμιτζάκη, Γ. Μηταράκη, Γ. Σαργάννη, Κάτω από τον Άττικό ουρανό, Αθήνα 1919, δρχ. 2. — Han Ryner, *Le Tour des Peuples*, Edit. E. Figuière, Paris 1919, frs. 3,50. — Paul Dermée, *Beautés de 1918*, Edit. «L'Esprit Nouveau» 1919, frs. 5. — Céline Arnould, *Tourneville*, Edit. «L'Esprit Nouveau» 1919, frs. 10. — Joseph Rivière, *En passant*, Edit. «Soi-Même» 1917, frs. 5. — G. Hardy, *How to prevent pregnancy*, 1,6. — G. Hardy, *Mittel zur Schwangerchafts Verhuütung*, 1,25 mk. — Dr. F. Elosu, *Le Poison Maudit*, Edit. «Ce qu'il faut dire» fr. 0,25. — Génold, *L'Église et la Guerre*, Edit. «Ce qu'il faut dire» 1917, frs. 0,75. — Génold, *Le Pourrissement*, Edit. «Ce qu'il faut dire» 1917, fr. 0,25. — G. Hardy, *Moyen d'éviter la grossesse*, Librairie Silvette, frs. 1,50. — G. Hardy, *Malthus et ses disciples*, Edit. de la «Génération Consciente», fr. 0,50. — Charles Bauby, *Les Reflets du Miroir*, Association des Jeunes Littérateurs et Artistes Français, Perpignan 1918, 2me Edition, frs. 3,50. — Roger Pillet, aux éditions des «Pionniers de Normandie». — Emile Langlois, *L'Hymne Embrassé*, 1919. — Γιάννου Παριόδη, *της Σιωπής και του Σάλου*, 919. — Manifesti del Futurismo, prima serie, 1 lira. — F. T. Marinetti, *Zang Tumb Tumb*, Milano 1914, 3 lir. — Boccioni, *Pittura Scultura Futurista*, Milano 1914, 4 lir. — Francesco Meriano, *Equatore Notturmo*, Milano 1916, 2 lir. — Luigi Russolo, *L'Arte dei rumori*, Milano 1916, 2 lir. — Volt, *Archi Voltaici*, Milano 1916, 2 lir. — Ίωαντρων Άρη, *Τα Μοντέρνα*, πρώτη σειρά. — Georges-Armand Masson, *La Mille et Unième Nuit*, Edit. de «La Revue Intellectualiste», Paris. — Maurice Wullens, *Profils de Flandre...* Edit. de «La Revue Intellectualiste», Paris. — Maurice Wullens, *Le penseur de plaies*, Edit. et d'ailleurs, Edit. des «Humbles». — Walt Whitman, *Le penseur de plaies*, Edit. des «Humbles». — Maurice Bataille, *Le Chapeau de Velours*, Edit. des «Humbles». — Κωστή Παλαμά, *Τα Παράκαιρα*, έκδ. Ίωάν. Σιδέρης, Αθήνα 919, δρχ. 6. — Ν. Νικολαΐδη, *Το Γαλάζιο Λουλούδι*, Κέρπος 1919. — *Τα Ρομπιγκιάτ του Όμαρ Καριάμ*, Παύλου Γρεντού, 1918. φρ. 4. — S. Skipis, *Anthologie*, 1899-1918, Edit. Eug. Figuière, 1919, frs. 7.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ. — Ker-Frank-Houx: «*Le Chemin des Pieds-Nus*». (1) 'Ο λυρικός συμβολισμός του φίλου μας Ker-Frank-Houx βρήκε την ευκαιρία να εκδηλωθεί, σ' όλο το πλάτος του και για μιάν ακόμη φορά, μέσα στο νέο βιβλίο του: «*Le Chemin des Pieds-Nus*» που, με σπάνιο καλλιτεχνικό γούστο, ξεδόθηκε από το περιοδικό «*Ariste*».

Πρόκειται για μιάν ιστορία, ένα παραμύθι μάλλον, του όμορφου παλιού καιρού όπου θεοί κι' άλλα όντα μυθολογικά ζούσανε στα δάση, στις λίμνες, στα βουνά, για την εύτυχία ή και τη δυστυχία — αναλόγως — των συγχρόνων τους θνητών. Μά το παραμύθι πρέπει, πρώτ' απ' όλα, για ν' άρέσει, να έχει γραφεί με τέχνη, με τό ύφος εκείνο τό άπλό, τό κάπως άρχαϊζόν, τό γιομάτο έπονοούμενα — δροσιά, χάρη, νεότη!

Τό στίλ ίσα-ίσα του Ker-Frank-Houx, συγκεντρώνει όλα τά πιο πάνω συστατικά, συμπληρούμενο από την πιο λεπτόλογη και φωτεινή εδρυμάθεια. Γι' αυτό, άδίστακτα, συστήνουμε τό «*Le Chemin des Pieds-Nus*», σ' όλους εκείνους που ενδιαφέρονται για τη διπλή τέχνη του Λόγου και του Βιβλίου!

Edmond Adam: «*Le Néostiche et le Verbe Intégral*». (2) Μιά συμπαθητική, ποιητική κι' ανεξάρτητη φυσιογνωμία — ό αλησμόνητος άνδυπολογαγός Edmond Adam — μέσα στις μετρημένες στιγμές ελευθερίας που του άφινη ή πληκτική, κουραστική κι' άνήσυχη ζωή των χαρακομάτων, κατόρθωσε να εργασθεί προτότυπα, δημιουργικά. Η ψυχική του δύναμη, αφού επιμελημένα εξέτασε τά διάφορα είδη του γραπτού λόγου: τον κλασσικό στίχο, τον έλευθερο, την πρόζα, τη ρυθμισμένη πρόζα, έφθασε στην ανακάλυψη του «νεόστιχου», του «συμπληρωμένου λόγου», δηλαδή, που συγκεντρώνει ταυτόχρονα την πρόζα και τό στίχο, όλους τους στίχους κι' όλες τις πρόζες, από την άπλη κραυγή ός τη μελωδία!

'Ο «νεόστιχος» λοιπόν είναι ή «στοιχειώδης άνάβρυση της σκέψης» του ποιητή... Είναι τό καταστάλλαγμα της συγχρόνου ποιητικής τάσεως.

Και φθάνομε στο ευχάριστο συμπέρασμα: ό «νεόστιχος» είναι ή τελευταία λέξη της ποιητικής εκδηλώσεως. Είναι ή ελευθερία, ή άπόλυτη, που κλίνει μέσα της φως, ήλιο, κίνηση, όρμές... ζωή!

Κρίμα μονάχα που ή τελευταία αυτή τόσο γρήγορα διαίφενσε τις έλπίδες μας και βιαστικά διέλυσε, μέσα στη φρίκη και τον όλεθρο της μάχης, τό όρατο δημιουργικό όνειρο του ποιητή Edmond Adam.

Ivan Goll: «*Le Cœur de l'Ennemi*». (3) Είναι αλήθεια που ό Maurice Wullens, ό άξιός και όρητιζός διευθυντής του περιοδικού «*Les Humbles*», μάς έχει, χρόνια τώρα, συνηθίσει σ' όλες τις τόλμες. Έχοντάς τον ός οδηγό, πόσες πληγές δέν άγγίξαμε, πόσες άσχημές δέν μιήσαμε, πόσες άδικίες δέν καταδικάσαμε! Μά εύτυχώς ό πόλεμος που σκληρά χώριζε τους ανθρώπους σε δυό στρατόπεδα — έχθρων και φίλων — τελείωσε κι' ή Ειρήνη, εύθύς ός έφάνη στον όρίζοντα, μάς έφερε τον άδελφικό χαιρετισμό ανθρώπων που, σε χώρες αποκλεισμένες, δακρύσανε, ζήσανε κι' υποφέρανε, σαν έμεϊς!

Σ' ένα κομψό τομίδιο μαζεμένα, άριστοτεχνικά μεταφρασμένα στη γαλλική από τον Ivan Goll, οι «*Humbles*» μάς παρουσιάζουν σήμερα τά όμορφότερα άνθη, τά πιο άνθρώπινα, της αύστρογερμανικής ποιητικής σκέψης. Δεκατέσσερες ποιητάι, μεταξύ των οποίων ό Becher, ό Ehrstein, ό Hasenclever, ό Leonhard, ό Ludwig Rubiner, ή Claire Studer, ό Franz Werfel, ό Stefan Zweig κι' ό ίδιος ό Ivan Goll, μάς κάμνουν κοινωνούς της άγωνίας που έπίεζε τά στήθη τους, των πόνων και των έλπίδων των.

'Η καταγίδα πέρασε! Άς σ' εύχαριστήσομε λοιπόν, Wullens, για τό όρατο δώρο σου, και μαζί σου ός ύψώσομε την γιομάτη ανακούφιση φωνή μας: «Ποιητάι της Γερμανίας, ή άδελφοί, που επί τέλους γνωρίσαμε!»

Philéas Lebesgue. (4) Σ' ιδιαίτερο φυλλάδιο του περιοδικού «*Les Humbles*» μιάν

(1) Έκδοση Georges Crès & Cie, Paris 1919. — 10 frs.

(2) Έκδοση περιοδικού *Les Humbles*, Paris 1919. — 1 fr.

(3) Έκδοση περιοδικού *Les Humbles*, Paris, 1919. — 1 fr.

(4) Έκδοση περιοδικού *Les Humbles*, Paris, 1918. — 3 frs.

πλειάδα αγαπητών συγγραφέων κ' ικανών καλλιτεχνών, μεταξύ των οποίων και οι : Van Bever, A.-M. Gossez, Tristan L. Klingsor, Lebarbier, Georges Polti, Han Ryner, Σωτήρης Σάλης, Wullens, Francis Yard, - Gabriel Belot, Ch. Duhamel, Guinégaull, Camille Lieucy, απόδωσε μέρος της μεγάλης εκτίμησής κι' εδνωμοσύνης που όφειλεται, γενικά, στον ακούραστο κι' αγέραστο συνεργάτη μας, τον δυνατό ρομαντογράφο όσο και λεπτό ποιητή, τον ειλικρινή επιστήμονα όσο κι' έμβριθή γλωσσολόγο, τον κάλλιστο άνθροπο κ. Philéas Lebesgue.

Ο καθένας από αυτούς φροντίζει, μ' αγάπη κι' ενδιαφέρον, να μās παρουσιάσει και μιάν ιδιαίτερη, άγνωστη στους πολλούς, όψη του πολυσχιδούς συγγραφέως. Κι' όλοι το κατορθώνουν, γιατί όλων ή αγάπη προς τον Lebesgue είνε ειλικρινής. "Όμως πόσο περισσότερο μιλούν στην ψυχή μας οι λίγοι κατοπινοί στίχοι του ίδιου ποιητή :

Vieux monde, vieux monde,
Tu veux cacher ta peur ;
Tu veux endormir la fièvre ;
Mais tu sens bien que tu l'effondres,
Voici la rivière qui monte ;
Voici l'avenir qui crève ;
Tombe ! L'Homme est plus grand que le seuil de ta tombe.

Charles Bauby : «*Les Reflets du Miroir*». (°) Ένας νέος, ό κ. Charles Bauby, ό διευθυντής κι' εκδότης του περιοδικού «La Tramontane», δημοσίεψε μιάν ποιητική συλλογή με τον ύποβλητικό τίτλο : «Οί Άντικατοπτρισμοί» (Les Reflets du Miroir).

Έλλείψεις, κυρίως έμπνεύσεως, θά συναντήσει κανείς συχνά στον τόμο αυτό. Πόσο όμορφα όμως ή ζηλευτή άφέλεια, ή λεπτή μελαγχολία, ή άχαλίνωτος ένθουσιασμός, ή απόλυτη ειλικρίνεια άντικαθρεφτίζουν τα νεύρα του κ. Bauby. Τί πολύτιμα στοιχεία, τί απαραίτητα εφόδια στα χέρια ενός τεχνίτη ικανού που μόνο καιρός και πείρα του χρειάζονται για να εκδηλώσει πλήρη τις περίσσειες ψυχικές άρετές του. Τον ποιητή των «Αντικατοπτρισμών» αισιόδοξα αναμένουμε στο σταυροδρόμι της αριστείας και της επιτυχίας !

Antoine Redier : «*Pierrette*». Μιά δυνατή, γιομάτη παρατηρητικότητα, μελέτη της σημερινής γαλλίδας κόρης. Η Πιερέτα είνε μιάν χαϊδεμένη κοκλίτσα, όλη εκκεντρικότητα και νάζι. Γυναίκα που αγαπά την προσωπική της έλευθερία, μισεί τα παιδιά. "Αν άποφασίσει καμιά φορά να παντρευθεί θά είνε άποκλειστικά για να γευθεί την ετυχία του γάμου, πλάι σ' ένα όμορφο και νέον άνδρα. Μά ό Πέτρος, ό άριστοκράτης λοχαγός που αγαπά ή Πιερέτα, έχει όλοσδιόλου αντίθετες άρχές. Του άρέσουν τα πολλά παιδιά. "Υστερα από μιάν ζοηρή διαλογική συζήτηση μεταξύ των δύο έρωτευμένων και μιάν άπέραντη ψυχική πάλη, ή Πιερέτα άπαρνιέται τις ιδέες της περί γάμου και οικογενείας κι' άσπάζεται τις άρχές του άρραβονιαστικού της.

Σ' αυτό το άναμεταξύ, ό Πέτρος ξαναγυρίζει στο Μέτωπο. Κι' εκεί που, μέσα σ' επιστολές άμοιβαίας τρυφερότητας, οι δύο νέοι σχεδιάζουν τη μελλούμενη ετυχία τους, ή Μοίρα άποφασίζει όπωσ, σε μιάν νυκτερινή έφοδο, ό Πέτρος εύρει τον θάνατο. Η Πιερέτα, μαθαίνοντας τη συμφορά της, γίνεται νοσοκόμα έλπίζοντας, έτσι, να μετριάσει κάπως τη μεγάλη θλίψη της.

Τό καλογραμμένο του βιβλίου, ό συγγραφέας τ' άφιερώνει στα σημερινά κορίτσια από τα όποια και ζητεί — διαβάζοντάς το — να σκεφθούν !

Henri Barbusse : «*Nous Autres...*». "Ο γλαυκός ποιητής των *Pleureuses*, ό ρεαλιστής συγγραφέας των *L'Enfer* και *Le Feu*, εξέδωσε μιάν συλλογή διηγημάτων υπό τον τίτλο : *Nous Autres...*

Στο νέο τόμο του κ. Barbusse, βρίσκουμε τα ίδια κεφαλαίωδη προσόντα που και στους προηγούμενους του. Δηλαδή : στυλ καλό, έλευθερία κι' όρθότητα σκέψης, παρατηρητικότητα μεγάλη και ψυχολογική μελέτη του άνδρα και της γυναίκας από τις λεπτότερες

(°) Έκδοση της Association des Jeunes Littérateurs et Artistes Français, Perpignan, 1918. — 3,50 frs.

μά και πιο λεπτομερείς. Κυρίως τό δεύτερο μέρος του βιβλίου, τό επιγραφόμενο : *La Folie d'Aimer* (Η Τρέλλα της Άγάπης) έμπειρείει κομμάτια που πάλλουν από ζοή — άληθινή κι' όρημητική. Γιατί ό κ. Barbusse άνήκει πέρα-πέρα στη σειρά των νέων, των ζωντανών γάλλον συγγραφέων.

Céline Arnault : «*Tournevire*» (roman). (°) Ένα φουτουριστικό ρομάντζο, γραμμένο με πολλή χάρη κι' άκόμα περισσότερο λυρισμό που θαυμάσια ταιριάζουν στο φαντασμαγορικό θέμα του.

Paul Dermée : «*Beautés de 1918*». (°) Αισθητικές παρατηρήσεις και σημειώσεις, παρουσιασμένες με τέχνη πάνω στο επικίνδυνο άγνάρι του Μελλοντικισμού.

Emile Langlois : «*L'Hymne Embrassé*». (°) Ένας λυρικός, θρησκόληπτος ύμνος προς τον Άγιο Ίδριτή του Τάγματος των Φραγκισκανών.

Φώτου Γιοφύλλη : «*Οί Καινούργες Τετραίνες*». Σε μιάν σειρά από έννιά τραγούδια, ό κ. Φώτος Γιοφύλλης (Σπύρος Ν. Μουσούρης) προσπαθεί να νεωτερίσει. Και καταπιάνεται με θέματα όλοσδιόλου πρωτότυπα για την περιορισμένη φιλολογία μας. Ύμνει, ξεαφνα, τη Στραχινή, — άφιερώνει μιάν όδη σε γυναίκα άλκοολική, — περιγράφει τά βάσανα του άρθρικού που, άγγόγυστα, τά υπομένει με την ιδέα ότι οι γονιοί του γλέντησαν, — λατρεύει τις άνορθογραφίες της αγαπημένης του, — μιλά για τις σαρκικές ήδονές και τελειώνει με μιάν όραία και μεγαλόπνη «Κατάρα στους Προγόνους».

Οί στίχοι του κ. Γιοφύλλη, άρμονικά ταιριασμένοι, πλαισιώνουν τις επιτυχημένες ρεαλιστικές εικονίτσες του. "Ο κ. Γιοφύλλης εξελίσσεται σε ποιητήν από τους καλούς. Και δέν άμφιβάλλομε πως οι προσεχείς τόμοι του θά δικαιολογήσουν τη γνώμη μας.

ΜΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ. — Οί άνάγκες και τ' άπόροπτα της περσινής επιστρατεύσεως μου χάρισαν, ως μοναδικό εύεργέτημα, τη γνωριμία μās πολύτιμης φίλης, της Δας Άθηνάς Ι. Σαραντιδή, της νέας συνεργάτριας των «Γραμμάτων».

Γεννημένη στη Ρωσία—όπου σπούδασε κι' άνατράφηκε — ή Δα Σαραντιδή κατέχει στην έντέλεια τη ρωσική γλώσσα και τη ρωσική φιλολογία. Κι' ως άπόδειξη άναμφισβήτητη της έξαιρετικής μορφώσεώς της, δέν έχομε παρά να αναφέρομε την όγκωδέστατη και σημαντική, υπό έποψη έκλεκτικότητας και δυνάμεως, μεταφραστικήν εργασία της.

Και πρώτα-πρώτα, του Άντρέις, για τον όποιο μάλιστα, ως μου όμολόγησε ή ίδια, τρέφει μιάν ιδιαίτερη προτίμηση, ή Δα Σαραντιδή έχει μεταφράσει τά ακόλουθα, άγνωστα σ' έμάς, έργα :

α'. **Θέστρο**.— 1) «*Άνθ ή*» (δράμα τετράπρακτο). Πρωτοπαίχθηκε στις 3 Αύγουστου 1917 από τό θίασο της κ. Κυβέλης κι' επαναλήφθηκε, από τον ίδιο θίασο, στις 24 Σεπτεμβρίου 1918.

2) «*Η Ζωή του Άνθρώπου*» (δράμα τετράπρακτο). Παραδόθηκε, για παίξιμο, στο θίασο της κ. Κυβέλης.

3) «*Σάββας*» [Ignis Sawal] (δράμα τετράπρακτο). Από τά δυνατότερα του μεγάλου ρώσου συγγραφέως. Ξεχώνει όλόκληρο μιάν όπέροχη κι' επαναστατική πνοή. Δέν παραδόθηκε προς διδασκαλίαν, γιατί κανένας από τους έλληνοζοούς θιάσους δέν άναλαμβάνει να τό παίξει.

4) «*Οί Μέρες της Ζωής*» (δράμα τρίπρακτο) παρμένο από τη γοητευτική ζοή.

5) «*Ο Βασιληάς της Πείνας*» (τραγωδία σε πράξεις τέσσερες).

β'. **Διηγήματα**.— «*Η Ίδέα*», «*Στην Όμίχλη*», «*Στό Σκοτάδι*», «*Τό Γέλοιο*», και τό, ως έναρτήρια συνεργασία δημοσιευόμενο στο σημερινό φυλλάδιο των «Γραμμάτων», άριστούργημα : «*Πώς έβγαλε ή Έχιδνα φαρμακερά δόντια*»

(°) Editions de «L'Esprit Nouveau», Paris 1919. — 10 frs.

(°) Editions de «L'Esprit Nouveau», Paris 1919. — 5 frs

(°) Société Orientale de Publicité, Le Caire 1919.

Χώρια ἀπ' ὅλων αὐτῶν τὸν ὄγκο ἐργασίας, ἡ Δδα Σαραντίδη ἔχει ἀκόμα μεταφράσει καὶ τὰ ἐξῆς διηγήματα τοῦ Κορολένκο: «Ὁ Τυφλὸς Μουσικὸς», «Βερεσάγιεφ», «Πρὸς τὴ Ζωὴ» (διασκευασμένο), ἐτοιμάζοντας ταυτόχρονα καὶ τὰ κατοπινὰ πρωτότυπα δημουργήματα: «Τὰ Χρυσάνθεμά» καὶ «Ἡ Γυναίκα» (διηγήματα), «Κορολένκο» (κριτική μελέτη) κτλ.

ΚΑ'Ι'ΡΟ 1919.

ΠΑΝΟΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ

Ο ΗENRI ZISLY ΚΑΙ Η ΦΥΣΙΚΗ ΖΩΗ.—Τὰ «Γράμματα» θὰ ἐκδόσουν ἀργότερα, στὴ σειρά τῶν «Βιβλίων τῆς Ζωῆς», μιὰ πρωτότυπη μελέτη τοῦ κ. Henri Zisly: *Conception du Naturisme Libértaire*. Θὰ ἐπιθυμούσαμε, ἀπὸ τώρα, νὰ ποῦμε μερικά λόγια γιὰ τὴν ιδιόρρυθμη τούτη φυσιογνωμία τοῦ Ἀναρχισμοῦ.

Ὁ κ. Zisly, σὲ πολλοὺς ἀριθμοὺς ἐνὸς ἀξιόλογου περιοδικοῦ: «Ἡ Φυσικὴ Ζωὴ» (*La Vie Naturelle*) δημοσίευσε, ἄλλοτε, σημειώσεις σχετικὲς μὲ τὴ ζωὴ του, ἀρκετὰ περίεργες. Αὐτοχαρακτηριζόμενος λέγει: (1) «Ἀγαπῶ τὴν ἀμοιβαιότητα, εἶμαι ὑποχρεωτικὸς, μὰ οἱ ἄλλοι δὲν εἶνε πάντοτε τέτοιοι μαζί μου ὥσπὸσο ἂν ξέρω τὸν τρόπο νὰ φανῶ καλὸς σὲ κάποιον, δὲν ἐπιδιώκω ποτὲ ὅπως καὶ μοῦ τὸ ἀνταποδώσει».

Συνεχίζοντας, στὸ ἴδιο φυλλάδιο, ὁ κ. Zisly μιλεῖ μὲ μιὰ φυσικὴ ὀλωσδιόλου μετριοφροσύνη γιὰ τὶς συνήθειες του, τὶς ροπὲς καὶ τὸν χαρακτῆρα του. Ἐκεῖνους ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὶς ἰδιαιτέρους (*intimes*) ἰδέες ἐνὸς συγγραφέως, συμβουλεύουμε νὰ προστρέξουν στὰ στανίζοντα τεύχη τῆς «Φυσικῆς Ζωῆς» (1). Δίδουν μιὰ σαφῆ ἰδέα τοῦ κ. Zisly, ὡς ἀνθρώπου.

Δὲν θὰ ἦταν ἴσως λιγώτερο περίεργο νὰ γνωρίσει κανεὶς τὶς ἀντιλήψεις τοῦ κ. Zisly. (2) «Ἐπεδίωξα κυρίως τὴν ἐκλαίτευση τῶν ἀντιλήψεων τῆς ἀπλῆς ζωῆς, μένοντας ἐκστατικὸς μπροστὰ στὴν ἀπλοποίηση τῶν ἐκφερομένων θεωριῶν καὶ τὴν εὐκολία (πολὺ μεγαλύτερη ἢ γιὰ ὅποια ἄλλη διδασκαλία) ἐφαρμογῆς τῶν ἴδιων αὐτῶν ἀντιλήψεων (ποὺ ἀκόμα ἱκανοποιοῦν μερικὸς χαρακτῆρες κ' ἰδιοσυγκρασίες) ποὺ παραμελοῦν σήμερα οἱ διάφοροι κοινωνιολόγοι. Διεῖδα ἐξ ἄλλου, σ' αὐτὴ τὴν προπαγάνδα, μιὰ ἰδιαιτέρη τακτικὴ ἱκανὴ νὰ προσηλυτίσει στὶς ἀναρχικὲς ἰδέες στοιχεῖα ὡς τὴν ὄρα ἀνυπότακτα (ἀηδιασμένα ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς περιπλοκὲς ποὺ διακρίνουν τὴ μέλλουσα κομμουνιστικὴ ἀναρχικὴ κοινωνία) κ' ἀποκτώντας ἔτσι τὴν πιθανότητα νὰ ξήσουν ἀμέσως τὴ ζωὴ τους, περιοριζόμενα στὶς ἀπόλυτες φυσιολογικὲς ἀνάγκες, δίχως νὰ προσμένουν τοὺς μαγευτικοὺς παράδεισους μελλουσῶν πολιτειῶν, περισσότερο ἢ λιγώτερο προβληματικῶν».

Κ' οἱ κατοπινὲς τοῦτες γραμμὲς ἀποτελοῦν τὸ «πιστεύω» τοῦ κ. Henri Zisly. «Μὲ λίγα λόγια, εἶμαι ἐλευθερόφρων (*libertaire*) μὲ τὰσεις φυσιολογικὲς, αὐτὸ ποὺ καθορίζω μὲ τὴ λέξη: νεο-φυσικὸς. Ἐπίσης μισῶ τὰ πλῆθη, τὰ νοικοκυριά, τοὺς ὀμίλους!»

Στὸν κ. Henri Zisly ὀφείλομε ἓνα ἔργο ποιητικὸμορφό, ὄχι ὅμως κ' ἄνισο, σύμφωνο πάντα μὲ τὶς ἀρχὲς ποὺ πρεσβεύει. Συστήνομε ὀλωσδιόλου ἰδιαιτέρα ἓνα τομῆδιο: «Πρὸς τὴν Κατάκτηση τοῦ Φυσικοῦ Κράτους» (3) τοῦ ὁποῖου ἡ προοιματικὴ δῆλωση εἶνε γιομάτη σαφροσύνη καὶ σκληρὲς ἀλήθειες. «Διηγήματα καὶ Σκίτσα» (4): ἓνα παράξενο βιβλιαράκι μὲ πρόζες ὁμοῦ νατουραλισμοῦ ποὺ θυμίζει τὸν Ζολα καὶ ποὺ σήμερα ἐπανευρίσκωμ στὶς σελίδες τοῦ Barbousse. Μὲς ἄρесе κυρίως: «Ἐνα παρθένο δάσος κατόμενο».

Ὁ κ. Zisly ἔχει γράψει πάνω σὲ θέματα διάφορα: «Ἀντισημιτισμὸς», «Πατριωτισμὸς», «Ἀτομικισμὸς», «Ἀναρχισμὸς», «Σοσιαλισμὸς», «Θρησκείες», «Φυσιολογία», «Αἰσθηματολογία», «Φεμινισμὸς», «Φιλολογία», «Τέχνες», «Θέατρο», «Ποίηση», «Κριτική», κ.λ.π. Συνεργάσθηκε ἐπίσης σὲ πολλὰς ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Ὁ κ. Zisly κρατεῖ τακτικὰ, στὴν συνδικαλιστικὴ ἐφημερίδα «Ἡ Μάχη» (*La Bataille*)

(1) Ἄρ. 6 Νοέμβρ. - Δεκέμβρ. 1912.

(2) Ζητᾶτε ἀπὸ τὸν συγγραφέα: 7, Rue Jean-Robert, Paris (18^e).

(3) Paris (1899). Ζητᾶτε τὸ ἀπὸ τὸν συγγραφέα. 7, Rue Jean-Robert (18^e).

(4) Paris (1904). Ζητᾶτε τὸ ἀπὸ τὸν συγγραφέα. 7, Rue Jean-Robert (18^e).

μιὰ ἐπιφυλλίδα μὲ τὸν τίτλο: «Ἀνάμεσα στὶς ἀναφύομενες σκέψεις» ὅπου κάμνει λόγο γιὰ τὰ νεότερα φιλολογικὰ καί, πρὸ πάντων, γιὰ τὴν προσπάθεια τῶν νέων. Καὶ τοῦτο, μὲ τὴν εὐγενεὴ πρόθεση νὰ διαφωτίσει καὶ νὰ διαπαιδαγωγῆσει τὸν λαό.

ΚΑ'Ι'ΡΟ, 1919.

E. G. CAHEN

Η ΕΔΡΑ ΤΗΣ ΝΕΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ.—Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες—γιὰ νὰ μὴν πῶ τὸ ὄνειρο—τοῦ πρύτανη τοῦ King's College καὶ μεγάλου φίλου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Dr Ronald M. Burrows, ἦταν ἡ σύσταση αὐτῆς τῆς ἔδρας. Ὄταν, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1916 βρισκόμουν στὰ ἐγκαίτια, στὸ ἴδιο Πανεπιστήμιον, τῆς ἔδρας τῆς ἰσπανικῆς, μὲ πόνο τῆς καρδιάς του μοῦ εἶπε: «Πότε θ' ἀξιωθοῦμε νὰχομε καὶ ἔδρα τῆς Νεο-Ἑλληνικῆς!» Κι' ὁ Βενιζέλος εἶχε τὴν ἴδια ἐπιθυμία. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 εἶχε τηλεγραφήσει τοῦ Burrows πὸς εἶχεν ἔτοιμο νὰ παρουσιάσῃ στὴ Βουλὴ νομοσχέδιο γιὰ νὰ βοηθῆσῃ ὀλιγά τῃ σύστασιν τῆς. Τὰ κατοπινὰ ἐθνικὰ συμβάντα—οἱ συμφορὲς οἱ ἐθνικὲς νὰ ποῦμε πὸ σωστὰ—δὲν τὸν ἄφηκαν τότε νὰ τὸ κάμῃ.

Πέρασε μερικὸς καιρὸς. Δυὸ Ἑλληνας—Χιώτες μάλιστα—οἱ κ. κ. Ν. Εὐμορφόπουλος καὶ Μ. Μηταράγγας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πρέσβη μας κ. Γενναδίου ἀνέλιβαν νὰ σαφώσουν τὴν ἰδέα. Μάζεψαν £ 11.380 ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Μασσαλίας. Στὸ γυρισμὸ του ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ὁ Βενιζέλος δὲν ἔχεσεν τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ἡ Βουλὴ μας ψήφισε γιὰ τὴν ἔδρα αὐτὴ £ 300 τὸ χρόνο. Κ' ἔτσι συστήθηκε ἡ ἔδρα, ὅπου θὰ διδάσκηται ὄχι μόνον ἡ Νεο-Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ Φιλολογία μὰ καὶ ἡ Βυζαντινὴ. Μόνιμος καθηγητὴς δὲν διορίσθηκεν ἀκόμα. Τὸ χειμῶνα τοῦτο ἴσως διδάξει ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου μας κ. Σ. Μενάρδος Νεο-Ἑλληνικὴ Φιλολογία καὶ ὁ λόγιος κ. Ἰω. Ν. Μαυρογορδάτος Νεώτερη Ἑλληνικὴ Ἱστορία. Ὑφηγητὴς διορίσθηκεν ὁ κ. Ἀσιμάχος Οἰκονόμου, μαθητὴς τοῦ Ψυχάρη καὶ τοῦ Diehl, τοῦ ὁποῖου ἡ διδακτορικὴ «Θέσις» στὴ Sorbonne «Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ στὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία στὸν καιρὸ τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων» βγήκε τελευταίως στὸ Παρίσι σ' ἓναν ὄρατο τόμο ἀπὸ 250 σελίδες μὲ τιμητικώτατο καὶ σοφὸ πρόλογο τοῦ Diehl.

Κ' ἔτσι ἡ γνώση τῆς Νεο-Ἑλληνικῆς, ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ λογοτεχνικὴ, γιὰ πρώτη φορὰ ξαπλώνεται καὶ στὴν Ἀγγλίαν. Καὶ μ' αὐτὴ φυσικὰ κ' ὁ δημοτικισμὸς.

ΑΘΗΝΑ, 28ΡΗΣ 1919.

Δ. Π. Π.

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΙ Ο κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ.—Ἄν ἡ δημοτικὴ γλῶσσα καθιερώθηκε ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Κράτος πὰ στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, τὸ ὀφείλομε σὲ μεγάλο μέρος στὴ δράσιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου τῆς Ἀθήνας. Μὲ τὰ δημοσιεύματά του, τὸ περιοδικὸ του καὶ τὴν ὄλη κοινωνικὴ του δράσιν, σκόρπισε γύρω του μιὰν ἀξιόλογη ἐπιρροὴ ποὺ μᾶς δίνει σήμερα τοὺς καρπούς τῆς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τῆς, ὁ Ἀλέκος Δελμούζος, ἔχτισε τὸ πρότυπο Παρθεναγωγεῖο τοῦ Βόλου καὶ ἄρχισε ἔτσι πρῶτος τὸ πείραμα νὰ λύσει τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα. Σήμερα ὁ Δελμούζος πάλι μαζί μὲ τὸν πραγματικὸ διευθυντὴ ὄλης τῆς κίνησης ποὺ γίνεται ἀπ' τὸν Ὀμιλο, τὸν κ. Τριανταφυλλίδη, ὡς Ἀνώτεροι Ἐπόπτες τῆς Παιδείας, ὀδηγοῦν καὶ ἐπιστατοῦν τὴν ἐφαρμογὴ τῆς δημοτικῆς.

Ἡ ἐργασία εἰδικῶς τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη ἀπὸ χρόνια τώρα τιμᾷ ἀληθινὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Κατόρθωσε ὁ Τριανταφυλλίδης ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς νὰντιληφθεῖ τὴ πραγματικὴ φύσιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος: εἶδε ὅτι ἡ γλῶσσα εἶνε καθαρὸ κοινωνικὸ φαινόμενον. Ὅχι δηλαδὴ αὐθαίρετο κατασκευάσμα περισσότερον ἢ λιγώτερον θεωρητικοῦ, ἀλλὰ γέννημα αὐθόρμητο καὶ πολυσύνθετο μιᾶς ὀλόκληρης κοινωνίας. Ἐτσι διόρθωσε τὴ δογματικότητα τῶν πρῶτων δημοτικιστῶν ποὺ δὲν πετύχαν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ κάποιον ἰδεολογικὸ φανατισμὸ ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ συλλαμβάνουν τὴ γλῶσσα σάν ἓνα κατασκευάσμα τῆς λογικῆς.

Μὲ τὸ πρῶτον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔργου, γιὰ τὶς ξένες λέξεις «Ξενηλασία ἢ Ἰσοπέλεια» φανερόνεται ἓνα καλὰ συστηματικὸν καὶ μελετημένον μυαλὸ ποὺ δὲ χρειάζεται παρὰ νὰ συγκεντρῶσει περισσότερον τὶς γνώσεις του καὶ τὰ συμπεράσματά του γιὰ νὰ γίνῃ ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ὁρθογραφίας μας», πυκνῆς σὲ μάθησιν καὶ ἀκριβολογία μελέτης. Τὸ ὀρθογραφικὸ σύστημά του ἂν καὶ ὄχι ἀπλό, εἶνε ὅμως ἡ πρῶτη ἀπόπειρα ἀπλοποίησης τῆς κληρονομικῆς αὐτῆς ἀμαρτίας ποὺ εἶνε ἡ ὀρθογραφία μας.

Ἰδιαίτερα ἡ ἐπιμέλεια τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη νὰ συστηματοποιήσει τὴ δημοτικὴ στηριζόμενος πάνω στὰ ἐξαγόμενα ποῦ βγάζει ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς στά νεο-ελληνικὰ κείμενα, εἶνε ἡ πιὸ θετικὴ γλωσσολογικὴ δουλειά. Ἀκολουθώντας εἶται τὴν ἐπιστημονικὴν πραγματικότητά, δηλαδή, στὸ ζήτημά μας, τὴ γλῶσσα ὅπως γράφεται ἀπὸ τοὺς σημερινούς, ἐξασκεῖ πραγματικὴν ἐπιρροὴν στὴ διαμόρφωσιν τῆς δημοτικῆς.

Τὰ «Γράμματα» ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς παρακολουθοῦν τὴν ἐργασίαν αὐτή. Βρῆκαν τὴν εὐκαιρίαν τώρα μὲ τὰ δυὸ αὐτὰ λόγια, νὰ ἐκδηλώσουν τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὸ ὁποῖο τὴν παρακολουθοῦν.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ. — *Marcel Martinet: «Les Temps Maudits»,* édit. de la revue «Demain», Genève, 1917. — Ἄν καλοδιαβάσει κανεὶς τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδότη αὐτοῦ τοῦ βιβλίου θὰ καταλάβει πῶς δὲ θάταν εὐκόλο νὰ κωλοφορήσει μέσα σὲ ὁρισμένα κράτη. Μᾶς ἤθεθε ἐμᾶς ἐδῶ χάρη σὲ μιὰ καλὴ τύχη. Αὐτὴ τὴ στιγμή ποῦ τυπώνομε τὶς τελευταῖες σελίδες αὐτοῦ τοῦ τεύχους, μόλις ἔχομε τὸν καιρὸ νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὸ μεγάλο νεμερο ποῦ εἶνε ἡ ποίησις τῶν «Καταραμένων Χρόνων». Ἡ πιὸ γνήσια πνοὴ τῆς ἀνθρῶπινης ἐπαναστάσεως φασὰ μέσ' ἀπὸ τοὺς βροντόηχους στίχους τοῦ Martinet καὶ συγκλονίζοντας τὴν ψυχὴν μας, τὴ σπρώχνει στὴν ἀπολύτρωσίν της. Χαίρομε σήμερον ἀπλά τὸ μεγάλο ποιητὴ ποῦ μᾶς ἀποκαλύφθηκε εἶται τὴν ὥρην ποῦ τὸν περιμέναμε.

Ὁ ποιητὴς P. - J. Jouve. — Χαίρειτε θερμοίμοι ἀκόλουθοι τοῦ Ἄρεως! Σχεδὸν ἔχετε δίκην στὴ θεωρίαν σας ὅτι ὁ πόλεμος ἐμπνέει νέας καλλιτεχνικὰς ἀντιλήψεις καὶ ὅτι γίνεται ἡ γεννητικὴ αἰτία δημιουργίας στὴ ζωὴ. Σχεδὸν ἔχετε δίκην! μόνο ποῦ οἱ νέες αὐτὲς καλλιτεχνικὰς ἀντιλήψεις προκαλούμενες ἀπὸ τὸν Πόλεμό σας γεννιῶνται γιὰ νὰ τὸν χτυπήσουν τρελλά, νὰ τὸν καταραστοῦν, νὰ τὸν κρημνίσουν. Ἡ βαθειὰ συνείδησις τοῦ ποιητῆ Jouve ἀναταράχθηκε σὰ θάλασσα ἅμα ἐνοιωσε τὸν πόνο ποῦ τοῦ προξένησαν τὰ δεινὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν πόλεμον. Εἶδε τὸ ἄπειρο ξεγέλασμα τῶν λαῶν ποῦ ἐσέρνοντο ξόφρνοι στὴν ἀλλήλοσφαγίαν. Εἶδε τὰ ζωῶδη πάθη τοῦ σὰ λαίμαργος φλόγος κόρωςαν μέσ' στὰ πλήθη· εἶδε τὸ σατανικὸ καὶ βλακώδικο τροφοδόμημα τῶν κακῶν παιδῶν ἀπὸ τοὺς διανοητικούς, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς ὄλων τῶν μεγεθῶν—καὶ ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἦταν ἡ πιὸ βλάσφημη φάραξ ποῦ ἐπαίχτετο εἰς βάρος τοῦ πνεύματος. Μὲ τὸ θυμὸ, τὴ σάτυρα καὶ τὴ λυρικὴ ἔξαρσις ὁ ποιητὴς P.-J. Jouve ἀγωνίσθηκε τὸν πόλεμό του ἐναντία στὸν πόλεμον τῶν ἀνθρώπων. Στὸ 1915 ἔβγαλε στὴ Γαλλίαν τὸ «Vous êtes des hommes» στὸ 1916, στὴ Γενεύη, τὸ «Poème contre le Grand Crime» καὶ στὸ 1917 στὴν ἴδια πόλιν τὴν πιὸ γερὴν καὶ μεσοκωμωμένη φωνὴν τοῦ «La danse des Morts». (1) Τὰ ἔργα του αὐτὰ τὸν ἐψώσανε στὴν ἐπιλογὴ τῶν πέντε-ἑξ Ἐυρωπαίων ποιητῶν ποῦ κράτησανε μέσ' στὰ χέρια τους, στὴν περίοδο αὐτὴ τῆς βασιλείας τοῦ Σατανᾶ, τὸ ἱερὸ πῦρ τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης.

Romain Rolland: «Colas Breugnon», édit. P. Ollendorff 1919. — Ὁ μεγάλος Εὐρωπαῖος Διδάσκαλος, ἤδη ἀπὸ τὸ 1914, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον, εἶχεν ἐτοιμάσει γιὰ τὴ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ εὐθυμο καὶ ἄφθονο σὲ οὐσία αὐτὸ βιβλίον. Τὸ δημοσιεύει σήμερον, μετὰ τὸν πόλεμον χωρὶς, ἢ φοβερὴ δοκιμασίαν ποῦ περάσαμε, νὰ ἔχει ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ διαβόλητο γέρο Colas σταλιά ἀπὸ τὴν, σὰν παλῆου κρασιοῦ, πάντα νέα ἀράδα του.

Εἶνε φαίνεται μοιραῖο, ὅταν ἓνα καλλιτεχνικὸ εἶδος ἐκφραστῆ μὲν μεγάλο ἔργον ποῦ κατόρθωσε νὰ ἐπιβάλλει παγκόσμιον τὸ κῆρος του, κάθε νέο τοῦ ἴδιου εἶδους νὰ ἐνθυμιζεῖ ἀσυγκράτητα τὸ παλῆον. Ἔτσι καὶ μὲ τὸν Colas Breugnon ποῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ σοῦ φέρει στὸ νοῦ τὴ μεγάλη φάραξ σάτυρα τοῦ Ραμπλαί, τὸ Γαργαντούα. Μὴδὲ προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀποσκεπάζει ὁ συγγραφεὺς φοβόμενος μήπως τὸν κατηγορήσουν ὅτι δὲν εἶνε πρωτότυπος τάχα. Ἄναπολεῖ μάλιστα ὁ ἴδιος πολλὰ τετρίτια τοῦ καθαροῦ ἐκείνου Γαλάτη τῆς Ἄναγενήσεως καὶ τὰ μεταχειρίζεται γιὰ νὰ κροκαλέσει ὁμοίον αὐθόρμητο γέλοιο. Ἀλήθεια, γελᾷ κανεὶς διάπλατα μὲ τὸν Colas, εἰς βάρος τοῦ Golas, ὁ καθεὶς εἰς βάρος τοῦ ἑαυτοῦ του.

(1) Ὁ Jouve ἦταν γνωστός καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον ὡς ἓνας ἀπ' τοὺς καλύτερους νέους ποιητῆς τοῦ οὐίλου τῆς Nouvelle Revue Française. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔγραψε καὶ ἓνα τόμο τραγικῶν διηγημάτων τὸ *Hôtel-Dieu* (Édit. Sonot, Genève 1918) μὲ ὑπέροχες ζωολογικὰς τοῦ νέου φλαμανδοῦ καλλιτέχνη Frans Masereel.

Ἄς σημειώσωμε καὶ ἓνα ἄλλο φιλολογικὸ χαρακτηριστικὸ: Στὴν ἀγορὰ τῶν γραμμάτων μερικοὶ δημαγωγοὶ εἶχαν προσάψει στὸ R. Rolland ὅτι, κοσμοπολίτης αὐτός, δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὴν ψυχὴν ἑνὸς ὁρισμένου λαοῦ, τοῦ δικοῦ του λαοῦ, τῆς Γαλλίας· καὶ ὅτι οἱ ἀντιλήψεις του ἀκριβῶς ἀντινομοῦν μὲ μιὰ «ἐθνικὴ» δημιουργίαν. Γιὰ νὰ δεχθεῖ λοιπὸν πόσο οἱ οἱ ἐνοστάσεις αὐτῆς εἶναι λόγια καὶ μόνο λόγια, ὁ ἀνθρωπιστὴς συγγραφεὺς μὲ τὸν Colas Breugnon πραγματοποιήσε μὲ ἀνώτερη εὐκολίαν ἓνα ἔργον τέχνης πλατιὰ ἀνθρώπινο πέρνοντας τὰ ὄλικά του ἀπὸ τὰ ἔθιμα, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν γλῶσσαν μιᾶς ὁρισμένης ἐποχῆς καὶ ἑνὸς ὁρισμένου λαοῦ, τῆς Γαλλίας στὴν ἀρχὴ τοῦ 16ου αἰῶνος.

Δὲ θέλομε στὸ σημείωμα αὐτὸ νὰ κάνομε ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου. Ἄς ποῦμε μόνο, μὲ δυὸ λέξεις, ὅτι, στὸν κύκλον ἑνὸς χρόνου, σὰν εἶδος ἡμερολόγιον, περιγράφονται ἀπὸ τὸν ἴδιον Colas, μέσα σ' ἓνα πλοῦσιον καὶ γεμῆτον γευστικῆν οὐσίαν ὕψος, οἱ ὄρες, χαριτωμένες, φαιδρῆς ἢ λυπητρῆς τῶν γεφυτῶν του καὶ ἀπὸ τὰ περασμένα του ἀναπολοῦνται γραφικὰ ἢ γλυπτικὰ ἐπεισόδια, ποῦ, σῶσαν τρόπον σοφὰ ἀρτυμένον μὲ εἰρωνίαν ποῦ δύσκολα ἀποσκεπάζει ἓνα πολὺ τρυφερὸ καὶ παλλόμενον αἰσθημα, ἀποτελοῦν ἄρτια σύνθεσις, τέχνης, μεστής ἀπὸ βαρὺ νόημα ζωῆς. Τὸ ἔργον πλεῖε μέσα σὲ ἀτμοσφαῖραν εὐθυμίας, μὲ τὶς αἰσθήσεις πλατιὰ, λαίμαργα ἀνοικμένες, ποῦ εἶνε ἓνας τρόπος ἀντίδρασης τῆς ὑγείας ἐναντία στὸ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο κακό.

ΣΕΠΤ. 919.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΗΣ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. — Τὰ «Γράμματα», ποῦ μὲ τὴν «Ἐρευνα τοὺς γιὰ τὶς μελλοντικὰς κατευθύνσεις τῆς φυλῆς μας» ἐκθέσανε ὡςιατώρα τὴ γνώμην ἀρχετῶν διανοουμένων μας, μὲ ἰδιαίτερον χαρὰ ἀγγέλλουσε τὴν προσεχὴ ἐκδοσὴν νέου βιβλίου τοῦ συνεργάτη τους κ. Γ. Σκληροῦ, ἀπάνω στὰ ἴδια φυλετικὰ προβλήματα. Σὲ μιὰ συνέχειαν καὶ συμπλήρωσιν τῶν προηγουμένων ὁ κ. Σκληρός, ἔρχεται μὲ τὸ νέο του βιβλίον, ποῦ τιτλοφορεῖται «Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ», νὰ πραγματευθῆ εὐρύτερα κάπως τὰ ἐθνικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα μας, ποῦ ἴσα ἴσα τὴ στιγμή αὐτὴ βρίσκονται σὲ μιὰ ἰδιαίτερον ζύμωσιν καὶ ἐξαιρετικὰ πολὺπλοκὴν κατάστασιν.

Τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Σκληροῦ παρουσιάζεται σὲ μιὰ στιγμή τόσο ἐπίκαιρον, ὥστε δὲν ἀμφιβάλλομε θὰ κινήσῃ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον στουὺς μορφωμένους κύκλους τῆς κοινωνίας μας, ποῦ διψοῦνε ἀπὸ μιὰ ἀμερόληπτη ἐπιστημονικὴ γνώμην γιὰ τὰ περίπλοκα φυλετικὰ κοινωνικὰ μας προβλήματα.

Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα εἶναι μιὰ θετικὴ ἐγγύησις γιὰ τὴ σοβαρότητα τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Σκληρός ἔνα ἀπ' τὰ φωτεινότερα καὶ νηφαλιότερα μυαλά ποῦ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ σήμερον ὁ διανοούμενος ἑλληνικὸς κόσμος, δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἔρχεται μὲ ἀληθινὸν ἐπιστημονικὸν κῆρος νὰ μιλήσῃ ἐπάνω σὲ ζητήματα παρόμοιας φύσεως. Τὸ παλαιότερον σύγγραμμά του «Τὸ κοινωνικὸν μας ζήτημα» στάθηκε τὸ πρῶτον βιβλίον, ἀπ' τὸ ὁποῖον οἱ διψασμένες ψυχῆς τῶν νέων ποῦ κοινωνιολογοῦσαν τὴραν τὶς πρῶτες θετικὰς βάσεις γιὰ τὴ θεωρητικὴν τους μόρφωσιν, ἐνῶ ὁ ἐργατικὸς ἀγῶνας στὴν Ἑλλάδα ἤρε σ' αὐτὸ τὴν ἐπιστημονικὴν του δικαιολογία. Ὁ κ. Σκληρός εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἀντικειμενικῆς κοινωνιολογίας στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀνώτερη του ἠθικὴ φύσις καὶ ὁ ἀσώπαστος ἐκπολιτιστικὸς του ζήλος τὸν ἀνεβάξουν σὲ περιωπὴ δασκάλου ἀληθινοῦ, ποῦ ἤρτε μὲ τὸ κήρυγμά του νὰ ἀνοίξῃ καινούργιους, ἀπᾶρητους δρόμους στὴ νεοελληνικὴ σκέψιν. Γνώστης ὅσο λίγοι τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἀκούραστος μελετητὴς τῆς νεώτερης ἱστορίας μας, μὲ ἔμφυτον συνάμα τὸ χάρισμα τῆς μεθοδικότητος καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐρευνας, ἦταν ὁ ἐνδεδειγμένος γιὰ ἓνα δύσκολον καὶ περίπλοκον ἔργον, ὅπως εἶναι αὐτὸ ποῦ καταπιάστηκε.

Ὅσοι ἔτυχε νὰ διαβάσουνε ἀποσπάσματα τοῦ νέου του βιβλίου ὠμολόγησαν ἀπερίφραστα ὅτι βρεθῆκανε μαρσοτά σὲ μιὰ ὀλότελα πρωτότυπη καὶ συστηματικὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ποῦ εἶναι προωρισμένη, ὄχι μόνον νὰ φωτίσῃ πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς σημερινῆς χαώδικης καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ πολλὰς καινούργιας ἱστορικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς παρατηρήσεις νὰ σκορπίσῃ στὴν κοινωνίαν μας. Ὅπως ὅλα σχεδὸν τὰ ὡς τώρα γρατὰ τοῦ κ. Σκληροῦ, καὶ τὸ καινούριον τοῦ ἔργου, περισσότερον ἴσως ἀπ' τὰ προηγουμένα, εἶναι προωρισμένο μὲ τὴν τόλμην καὶ εὐλιχνίαν τῶν ἰδεῶν του, τὴ μεθοδικότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῶν

ιστορικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν παρατηρήσεων, νὰ γεννήσῃ πολλές συζητήσεις, σημειώνοντας κάποιον καινούριο σταθμὸν στὴν κοινωνιολογικὴ ἐξέλιξη τῆς νεοελληνικῆς σκέψεως.

Τὰ «Γράμματα» μὲ μεγάλη τους εὐχαρίστηση ἀνταποκρίθησαν στὴν ἐπιθυμίαν τοῦ συγγραφέα νὰ ἐπιβλέψουν τὴν ἐκτύπωση καὶ ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου του καὶ εἶναι σὲ θέσιν νὰ γνωρίζουνε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον λεπτομέρειες γιὰ τὸ καινούριο αὐτὸ βιβλίον τοῦ συνεργάτη τους.

Μὲ τὴν πεποίθησιν πὸς θὰ εὐχαριστήσουνε πολλοὺς ἐνδιαφερομένους δίνουν μερικὰς πληροφορίας γιὰ τὸ ἔργο πού γρήγορα θὰ κυκλοφορήσῃ. Ὁ καθαυτὸ σκοπὸς τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ ἐξηγήσῃ ἀντικειμενικὰ τὰ σημερινὰ κοινωνικά προβλήματα τῆς φυλῆς μας, πού τότεσον ἐπιπόλαια, μικρόψυχα καὶ προσωπικά τὰ κρίνουν οἱ περισσότεροί «Ἕλληνες». Γιὰ νὰ δώσῃ ὅμως στὰ συμπεράσματα του ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερη πειστικότητά καὶ ἀκαταμάχητη ἐπιστημονικὴ δύναμη, καταφεύγει σ' ἕνα εἶδος φιλοσοφικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς προπονήσεως τοῦ ἀναγνώστη, πού βαθμιαίως ὁδηγεῖται στὰ σημερινὰ γεγονότα, ἀφοῦ προηγουμένως προπαυδευθῆναι σὲ κάποιον ἀντικειμενικὸ φιλοσοφικὸ σύστημα πού θὰ ἐξασφαλίσῃ ἕνα καινούριον φῶς τῶν σημερινῶν γεγονότων, ἀντίθετον σὲ πολλὰ μὲ ἐκεῖνα πού εἶχε ὡσαυτὰ. Καὶ εἶναι γνωστὸ πὸς τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κεντρικὴ σκοπιάν, ἀπ' τὴν φιλοσοφικὴν ἀποψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξετάζει κανεὶς τὰ ἔξω φαινόμενα. Ἄμα ἀλλάξῃ ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ ἀποψιν, ἀλλάζει καὶ ὅλη ἡ ἀλυσίδα τῶν σκέψεων καὶ ὅλο τὸ σύστημα, ἐπομένως καὶ τὰ τελικά συμπεράσματα γιὰ τὰ γεγονότα.

Ἀπὸ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τὰ πρῶτα τέσσαρα εἶναι εἰσαγωγικά, μεθολογικά καὶ κριτικο-κοινωνιολογικά, πού προσπαθοῦνε νὰ ἐξασφαλίσουνε στὸν ἀναγνώστη ἕνα φιλοσοφικὸν σύστημα ἀντιλήψεως τῆς ἔξω ἱστορικῆς κινήσεως. Ἐδῶ ἐξετάζεται μὲ ὀλοτελῆ πρωτότυπον τρόπον καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Πολιτεύματος, πού εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κεντρικά τῶν ὅλων βιβλίων. Ἀφοῦ ἐξασφαλισθῇ στὸν ἀναγνώστη μιὰ ὀρισμένη κριτικὴ ἀποψιν, τοῦ παρουσιάζεται κατόπιν ἡ νεώτερη ἱστορία μας ἀπὸ τὸ κοινωνιολογικὸν ἄποψιν, πού ἀπὸ τὴν ἄποψιν πέντε κεφάλαια : (οἱ φυλετικῆς, ἱστορικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς συνθήσεως τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ, ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἡ δεσποτικὴ περίοδος Καποδίστρια - Ὁθῶνα, ἡ κοινοβουλευτικὴ Γεωργίου τοῦ Α', τὸ κίνημα τοῦ Γουδῆ). Στὸ ὕλικόν αὐτὸ τῆς νεώτερης ἱστορίας μας ἐφαρμόζει καὶ ἐλέγχει ὁ ἀναγνώστης τὴν νέα του μέθοδον καὶ βλέπει ἂν εἶναι σωστὴ καὶ ἂν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Δυναμομένους τώρα ἀπὸ τὴν πείραν καὶ ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἱστορίας μας μπαίνει καλὰ ἀρματομένους στὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σημερινῶν γεγονότων, πού τὰ βλέπει πᾶ καὶ τὰ κρίνει μὲ ἄλλα μάτια καὶ μὲ ἄλλα ἀντικειμενικὰ πηχῶν στὰ χέρια παρὰ πρὶν.

Τὰ τελευταία τρία κεφάλαια : (Τὰ τελευταία γεγονότα. Τὰ σημερινὰ πολιτικὰ κόμματα. Συμπέρασμα), ἀφιερώνονται στὰ πολύπλοκα πολιτικὰ καὶ κοινωνικά γεγονότα τῆς τελευταίας περιόδου. Ἐδῶ μεταχειρίζεται ὁ συγγραφεὺς μέθοδον καθαρά κοινωνιολογικὴν πάλιν. Ἀποφεύγοντας κάθε ἀφηγηματικὴν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων, τῆς καθημερινῆς ζωῆς, πού συνήθως τόση ἐντύπωσιν κάνουν στὸν κοινὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ χρησιμεύουν ὡς μόνον κριτήριον τῆς πραγματικότητος, προσπαθεῖ ναῖσιν πίσω ἀπὸ τὰ πρόσωπα ἰδέας, τάσεις καὶ ρεῖματα κοινωνικά πού ἀσυνείδητα καὶ ἀπρόσωπα ἐξυπηρετοῦν κρυφῶς ἀνάγκας τῆς ἐξελίξεως, δημιουργώντας τὴν σύγχρονον προοδευτικὴν ἱστορικὴν κίνησιν τῆς κοινωνίας μας.

Στὸ Συμπεράσμα δίδονται ἐξηγήσεις καὶ ὁδηγίαι γιὰ τὴν ταχτικὴν πού πρέπει νὰ βαστάξουν ὅλοι οἱ καλῆς θελήσεως ἄνθρωποι ἀπέναντι τῶν πολυπλόκων γεγονότων πού μονομιᾶς ξέσπασαν στὴν ὡσαυτὰ κομισμένην κοινωνίαν μας. Στὴ γλώσσῃ ὁ συγγραφεὺς κάνει κάποιον καινοτομίαν, ἀντίθετον μὲ πολλοὺς ἄλλους, πού ἐνθουσιώδεις ἀγκάλιασαν τὴν ἀκραίαν δημοτικὴν. Ὁ κ. Σκληρὸς σιγά, ἀλλὰ στερεὰ καὶ χωνεμένα, προχωρεῖ ὀλοένα σὲ μιὰ ἀπλοποίησιν καὶ ζωντανέυσιν τοῦ λεχτικοῦ του. Τὸ νέο βιβλίον του, πού πραγματεῖται συχνὰ ἀνήλθως φιλοσοφικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἰδέας, εἶναι γραμμένον σὲ ἀπλή καὶ ζωντανὴν μιχτικὴν γλώσσῃ, πού κλίνει περισσότερο στὴν δημοτικὴν, καὶ πού μὲ τὴν σύντομον καὶ μικρὴν περίοδον, καὶ τὴν λοιπὴν μεθοδικότητα, διαύγεια καὶ λιτότητα τοῦ ἔργου, ἐξασφαλίζει στὸν ἀναγνώστη ἕνα φυσικὸν καὶ ἀκούραστο διάβασμα.

ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. — Χωρὶς σχόλια. — Στις 30/9/1918 ἡ Διεύθυνσις τῶν «Γραμμάτων» ἔλαβε τὸ παρακάτω γράμμα ἀπὸ τὸν Ἀρχιλογοκριτὴν τοῦ Τύπου :

«Vu que vous avez fait paraître le numéro Janvier-Juillet de votre Revue sans l'avoire soumis préalablement à la Censure, malgré les instructions émises, les Autorités Militaires ont ordonné que la publication de cette Revue doit être suspendue jusqu'à nouvel ordre».

Στις 22/5/1919 λαμβάνει ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος τὸ ἐπόμενο γράμμα :

«Faisant suite à ma lettre du 30/9/18, j'ai l'honneur de vous irformer que les Autorités Militaires viennent de me déclarer qu'elles n'ont plus d'objection à ce que votre Revue TA GRAMMATA reparaisse, à condition d'observer strictement les instructions de la Censure».

Οἱ ξένοι γιὰ τοὺς δικούς μας. — Στὸ ἔγκριτον περιοδικὸν τοῦ Λονδίνου, τὸ Athenaeum σ' ἕνα φυλλάδιόν του τοῦ περασμένου Ἀπριλίου, δημοσιεύθηκε ἕνα πολὺ ὁμορφον ἄρθρον τοῦ κ. E. M. Forster, γιὰ τὴν ποιήσιν τοῦ Καβάφη. Ὁ κ. Forster — γιὰ ὅσους δὲν τὸν ξέρουν — εἶνε ἕνας ἀπ' τοὺς νέους Ἀγγλους μυθιστοριογράφους πού τὸ ἔργο του ἐκτιμᾶται πολὺ. Τὸ ρομάντισον τοῦ Howard's End, ἔργο γεροῦς τέχνης, ἐτράβηξε πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν Ἀγγλων σκεπτομένων. Χώρια ἀπ' αὐτὸ ὁ κ. Forster ἔχει πολὺ καλὴ θέσιν στὸν κύκλον τῶν φιλολογικῶν κριτικῶν τοῦ Λονδίνου.

Στὸ ἄρθρον του πού ἀναφέραμε ὁ κ. Forster παρουσιάζει στοὺς ἀναγνώστες τοῦ Athenaeum διάφορες προσωπικῆς λεπτομέρειες γιὰ τὸν Καβάφη — τὴν κουβένταν του, τὰ θέματα γιὰ τὰ ὁποῖα μιλεῖ, τὸ μοναχικὸν βίον πού περνᾷ κτλ.

Ὁ κ. Forster ξέρει καλά καὶ τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα. Εἶνε βέβαια ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς καὶ ἀναφέρει τὴν ἐργασίαν πού ἔκαμεν ἡ «Νέα Ζωὴ» καὶ πού ξακολουθοῦν νὰ κάμουν τὰ «Γράμματα» γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς. «Κινήματα ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, λέγει, ἐπικρατοῦν σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολήν — θέλει νὰ πεί τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν — ἀπὸ τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Κύπρον ἴσαμε τὰ Γιάννενα, πού ὅλα ἀποδείχνουν τὸν ζῆλον μᾶς φυλῆς, πού μόνον αὐτὴ μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, φαίνεται νὰ κατέχει τὴν λογοτεχνικὴν διαίτησιν καὶ νὰ ἐπιθυμεῖ τις λέξεις νὰ εἶνε ζωντανές». «Ὁ Καβάφης, προσθέτει, εἶνε καλὰ μπασιμένους στὸ κίνημα αὐτό, ἀλλ' ὄχι τῶν ἄκρων» καὶ δίνει σὲ δύο τρεῖς γραμμῆς τὴν θεωρίαν τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν γλώσσαν.

Γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ Καβάφη λέγει ὅτι «ἀποκαλύπτουν ἕναν κόσμον πολὺ ὄρατον καὶ παράξενον. Πηγάζει αὐτὸς ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν πείραν, μὰ δὲν εἶνε καθαυτὸ πείρα, γιατί, ὅπως συχνὰ τὸ ὑποδεικνύει (ὁ Καβάφης), ὁ ποιητὴς εἶνε πρὸ ἀνήμερος ἀπὸ τοὺς πρὸ πολλοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ δεῖ τὰ πράγματα ἴσα :

Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι ἄς δῶ κ' ἐγὼ τὴν φύσιν λίγο.
Θάλασσαν τοῦ πρώτου κ' ἀνέφελον οὐρανοῦ
λαμπρὰ μαβιά, καὶ νιφτίνην ὄχθην ὅλα
ἄρατα καὶ μεγάλα φωτισμένα.

Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι ἄς γελασθῶ πὸς βλέπω αὐτὰ
(τὰ εἶδ' ἀλήθεια μὰ στιγμὴν ὅταν πρωτοστάθηκα)
κι ὄχι κ' ἐδῶ τὴν φαντασίαν μου,
τὴν ἀναμνήσιν μου, τὰ ἰνδάλματα τῆς ἡδονῆς.

Εἶνε ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος. Κι' ἀφοῦ ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ ἐλπίσει ὅτι θὰ ξεφύγει ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ τὸν βολέψῃ καὶ τὸν διοικήσῃ καλά».

Ὁ κ. Forster ἀναφέρει ἕναν παλιὸν Ἀγγλον ποιητὴν πού εἶπε : «ὁ νοῦς μου σὲ μένα εἶνε ἕνα βασίλειον». «Ἐτοί εἶνε καὶ μὲ τὸν Καβάφη» μὰ τοῦ Καβάφη, εἶνε ἕνα ἀληθινόν, ὄχι ἕνα συμβατικὸν βασίλειον, μέσα στὸ ὁποῖον μποροῦν νὰ συμβαίνουν καὶ στάσεις καὶ πόλεμοι». Κι ἐδῶ πραγματεῖται γιὰ τὴν «τραγωδίαν» πού παρουσιάζει τὸ ποίημα Ἡ Πόλις. «Τραγωδία» θεωρεῖ ἀκόμα καὶ τὸ ποίημα Ἰθάκη, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν — ὅπως γίνεται φανερό — κυρίως τὴν περίπτωσιν τῆς ὑψηλῆς ἀναζήτησεως καὶ τοῦ ἀποτελέσματος ὅτι τὸ τέραμα δὲν ἦταν ἄξιον γιὰ μιὰ τέτοια προσπάθεια. Ὁ κριτικὸς ὅμως δὲν παραβλέπει τὸ

πόρισμα τοῦ ποιητῆ γιατί λέγει ὁ ἄνθρωπος πού βρέθηκε σ' αὐτή τή θέσι δὲν πρέπει νά θρηνεῖ. Δὲν ἀπέτυχε ἀληθινά.

Ἡ Ἰθάκη σ' ἔδωσε τ' ὄμοιο ταξίδι.
Χωρὶς αὐτὴν δὲν θάβγαίνεις στὸν δρόμο.
Ἄλλα δὲν ἔχει νὰ σὲ δώσει πιά.

Κι ἂν πτωχικὴ τὴν βρεῖς, ἡ Ἰθάκη δὲν σὲ γέλασε.
Ἔτσι σοφὸς πού ἔγινες, μὲ τόση πείρα,
ἦδη θὰ τὸ κατάλαβες ἡ Ἰθάκη τί σημαίνουν.

Ἔως ἐδῶ ὁ κριτικὸς ἀσχολεῖται μὲ μιὰν διάθεσι τῆς Καβαφικῆς ποίησης, πού τὴν ὀνομάζει «ὕποκειμενική».

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑποκειμενικὴ φάσι τῆς ποίησης τοῦ Καβάφη περνᾷ σὲ μιὰν ἀντίθετη τὴν ἱστορικὴ φάσι καὶ σημειώνει ὅτι δὲν τραβᾷ τὸν ποιητὴ ἡ κλασσικὴ περίοδος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀλλ' ἡ ἑλληνιστικὴ καὶ ὀλίγον ἡ Βυζαντινὴ. Μᾶς ἀναφέρει τὰ ποιήματα Ἡ Δυσσαρέσκεια τοῦ Σελευκίδου, Ἀλεξανδρινοὶ Βασιλεῖς, Ἐν τῷ μηνί Ἀθῦρ, Μανουὴλ Κομνηνός.

Ἐξακριστὴ προσοχὴ δίνει στὸ ποίημα Ἐν τῷ μηνί Ἀθῦρ — στὸ ρυθμὸ τοῦ (*broken into half-lines*), στὸν λυπητερό τόνο του, στὴν φόρμα του δύσκολης ἀνάγνωσις παλαιῆς ἐπιγραφῆς. Αὐτὸ τὸ ποίημα, ὅπως ἔγινε γὰ τὴν Θάλασσα τοῦ Πρωτοῦ, τὸ παραθέτει ὀλόκληρο μεταφρασμένο· ἐπίσης ὀλόκληρο παραθέτουμε καὶ τὸ Ἀλεξανδρινοὶ Βασιλεῖς.

Τελειώνει ὁ κ. Forster μὲ μερικὰ λόγια γὰ τὴν στάσι τοῦ Καβάφη ἀγνάντια στὴ ζωὴ, γὰ τὰ ζητήματα τῆς δράσης ἢ τοῦ ἀποτραβήγματος καὶ μὲ πολλὴ ἐλέγανς κλείνει τὸ ἔργο του μὲ τὴν παράθεσι ὀλόκληρου τοῦ ποιήματος Ἀπολείπειν ὁ Θεὸς Ἀντώνιον, μεταφρασμένου.

Οἱ μεταφράσεις ἔγιναν ἀπὸ τὸν κ. Γ. Βαλάσσόπουλο· εἶνε πιστώτατες καὶ ἀποδίνουν ἄρτια τὴν ποιητικὴ φράσι καὶ τὸ ἔφος τοῦ Καβάφη· τόσο τεχνικὰ ἔγιναν ὅπου σὲ διάφορα μέρη κρατοῦν σχεδὸν καὶ τὸν ρυθμὸ τοῦ πρωτοτύπου.

Μιά ποιητικὴ ἐπίδρασι.— Εἶνε ἀρκετὰ χρόνια πού γίνεται λόγος γὰ τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη. Κάθε τόσο καὶ βγαίνουν νέες συζητήσεις γι' αὐτό. Ἐνα σημεῖο ἄξιο νά παρατηρηθεῖ εἶνε ἡ ἐπίδρασι τοῦ πάνω στὴ νεοελληνικὴ ποίηση πού τὰ τελευταῖα χρόνια φανερώνατε περισσότερο. Διαβάζοντες ἔργα ποιητῶν πού πρωτοπαρουσιάζοντα ἢ πού εἶνε στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου τους συχνὰ βρίσκουμε πότε ρυθμὸ, πότε ἔφος ἢ λεκτικὸ, πότε χειρισμὸ θεμάτων — ὅλα συμμορφωμένα μὲ τὴν Καβαφικὴ τέχνη. Ἄς προσθέσουμε κι ὅλας πὼς αὐτὴ ἡ ἐπίδρασι σταῖθηκεν ὀφέλιμη, κυρίως ὡς συντελεστικὴ γὰ μιὰ καλὴ, προσεχτικὰ καμωμένη ποιητικὴ φόρμα.

Νίκου Νικολαΐδη: Τὸ Γαλάζιο Λουλουδί.— Τὰ «Γράμματα» εἶδαν μὲ εὐκρινὴ χαρὰ τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἐκδόσεως σὲ ἰδιαιτέρους τόμους τῶν ἔργων τοῦ ἀγαπητοῦ συνεργάτη τους κ. Νικολαΐδη. Τὸ «Γαλάζιο Λουλουδί», ἔργον μὲ ἀξίαν, εἶμαστε βέβαιοι πὼς θὰ ἀπασχολήσῃ πολὺ τὴν κριτικὴν.

Ἐχτὸς πού θὰ δημοσιεύουμε στὸ ἐρχόμενο φυλλάδιον κριτικὴν γὰ τὸ ἔργον θὰ κρατήσουμε ἐνήμερους τοὺς ἀναγνώστες μας γὰ τὴν ὑποδοχὴ πού θὰ γίνῃ σ' αὐτό.

Τώρα ἀναδημοσιεύουμε μιὰ λαμπρὰν ἀνάλυσι καὶ ἐρμηναίαν τοῦ ἔργου γραμμὴν ἀπὸ τὸν κ. Μ. Π. Ν. καὶ δημοσιευμένη στὴν «Ἠχώ τῆς Κύπρου». Ἀξιόλογη κατὰ τὴν γνώμη μας, διότι ἀποδείχεται ἡ συνθετικότητι τοῦ «Γαλάζιου Λουλουδίου» πού ἡ κάθε ἀποψὴ του ξετυλίγεται κανονικώτατα χωρὶς νά βλάπτῃ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν του.

Ἐν τῷ Πιερ Λουί εἰς τὸν πρόλογον τῆς «Ἀφροδίτης» του φαντάζεται τὴν ἀκολούθη ὀπτασίαν :

— «Μίαν ἡμέραν, λέγει, ὁ Ὀδυσσεὺς περιεπλανᾶτο κυνηγῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῶν Δελφῶν καὶ ἐκεῖ συνήντησε τυχαίως δύο νεάνιδας χειροκρατούμενας. Ἡ μιὰ εἶχε μαλλιά μενεξεδένια, μάτια διανθῆ καὶ ζεῖλη πονηρά, καὶ τοῦ εἶπεν : «εἶμαι ἡ Ἀρετή». Ἡ ἄλλη

* Κύπρος 1919.

εἶχε βλέμματα ἄχρωμα, χέρια ἀπαλὰ καὶ στήθη ἐρωτικά, καὶ τοῦ εἶπεν : «εἶμαι ἡ Τρυφή». Καὶ αἱ δύο ταυτοχρόνως ἐπανελάβον : «διάλεξε μιὰν ἀπὸ μᾶς». Ἀλλ' ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεὺς ἀπήντησε σοβαρώτατα : «Πῶς νὰ διαλέξω ; Εἴθετε ἀχώριστοι. Ὅσοι σᾶς εἶδον τὴν μιὰν χωρὶς τὴν ἄλλην, στείραν ἐσχημάτισαν σκιάν. Ὅπως ἡ ἄδολος ἀρετὴ στερεῖται τῶν ἡδονῶν, τὰς ὁποίας προμηθεύει ἡ ἡδυσπάθεια, ἔτσι καὶ ἡ τρυφὴ θὰ τὰ περνοῦσε ἄσχημα χωρὶς κανένα μεγαλεῖον ψυχῆς. Θὰ σᾶς ἀκολοιθῆσω ἀμφοτέρως. Λεῖξατέ μου τὸν δρόμον». Μόλις ἐτελείωσε, καὶ αἱ δύο ὀπτασίαι συνανερμήγησαν. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἐννοίωσε ὅτι εἶχεν ὀμιλήσει πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, τὴν μεγάλην Θεάν». —

Πλατύνετε τὴν ἐννοίαν τῆς ὀπτασίας τοῦ Πιερ Λουί. Εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρετῆς βάλετε ὀλόκληρον τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, ὑποταγμένος εἰς τὴν κατάραν τῆς Μοίρας, περνᾷ τὴν ζωὴν του σὲ διαρκῆ πικρίαν καὶ ἀπογοήτευσιν, μὲ πόθους καὶ ὄνειρα ἀρρωστημένα καὶ παραλυμένα τὴν θέλησιν καὶ τὰς δυνάμεις του· εἰς τὴν θέσιν τῆς Τρυφῆς βάλετε ὀλόκληρον τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ἀπολύτρωσίν του, πιάνεται στὰ ξύβερρα τῆς ψεύτικης χαρᾶς καὶ περνᾷ τὴν ζωὴν του ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀσέλγειας, πού τοὺς ἀποκηλώνουν καὶ τοὺς ἀπονεκρῶνουν, καὶ σμιζετέ τους. Τότε, ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς, θὰ δῆτε ὅτι δὲν ὀμιλήσατε οὔτε στὸν πρῶτον, οὔτε στὸν δεύτερον κόσμον. Ἐνας ἄλλος θὰ παρουσιαθῆ μπροστά σας, ὄλος διαφορετικὸς καὶ ὄλος καινούργιος : ὁ κόσμος τῆς ἀνώτερης ψυχικῆς δυνάμεως καὶ τῆς πλατύτερης σκέψεως καὶ αἰσθήσεως, ὁ κόσμος τῆς δράσεως μελαγχολίας καὶ τῆς εὐγενικῆς ἡδονῆς, ὁ κόσμος τῆς σαφοῦς καὶ καθαρᾶς γνώσεως πού ὀδηγᾷ στὴν ὄμοιαν πάλιν καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἐξιδανικευμένων ὁρμῶν πού φέρουν στὴν ὑψηλὴν ἀπόλαυσιν.

Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἐννοία τοῦ «Γαλάζιου Λουλουδίου». Ὁ ἀφορισμένος πύργος τῆς Λύπης καὶ τοῦ Πόνου, μὲ τὸν στενὸν ὀρίζοντα καὶ τὰς κλεισμένες στράτες, ὅπου βασιλεύει ἡ Ξανθὴ, εἶναι ἡ μοιραία σκλαβιά τῆς ἀτελειομένης ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία κρατεῖ δεσμευμένην ἀποπνικτικὰ τὴν ἀνθρώπινην ψυχὴν. Καὶ ὁ Πύργος τῆς Ἠδονῆς καὶ τῆς Ἀσέλγειας, μὲ τὰ συμπόσια καὶ τὰ ὄργια τῶν παντοτεινῶν μεθυσμένων, τῶν μουχτισμένων καὶ τῶν δυσχεραστῶν, ὅπου βασιλεύει ἡ Μελαγχολία, εἶναι ἡ θεληματικὴ σκλαβιά τῆς κτηνώδους ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία κρατεῖ δεσμευμένην ἀποπνικτικὰ τὴν ἀνθρώπινην ψυχὴν. Ἀλλ' ὁ Ἀντρειωμένος, ὁ ἄνθρωπος τῆς μεγάλης καὶ δυνατῆς θελήσεως, σπάζει καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης σκλαβιάς τὰς ἀλυσίδας. Χωρὶς ν' ἀποναρκωθῆ ἀπὸ τὴν πρῶτην, παλαίει μὲ τὴν δεύτερην, καὶ νικᾷ. Καὶ τότε, νικητὴς τῶν ταπεινῶν παθῶν, ξανάρχεται στὸν πρῶτον πύργον, γὰ νά ζῆσῃ ἐκεῖ μιὰν νέαν ζωὴν, πού τὴν συμβολίζει ὁ σφιγμένος ἀναπόσπαστα στὸ χέρι του ἀρραβῶνας μεταξὺ τῆς Μελαγχολίας πού παλαίει καὶ τῆς Χαρᾶς πού ὑποτάσσεται, τῆς ἡσυχῆς Ἀγάπης καὶ τῶν δυνατῶν Παθῶν, τὴν ζωὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν λείπουν βέβαια τὰ μαύρα κυπαρίσσια καὶ τὸ κράξιμο τοῦ κούκου, ἀλλὰ τοῦλάχιστον

τὰ κυπαρίσσια
ταῖα
πασχίζον νὰ γυνοῦν
τὴν ἀγριάδα,
σὰ λεῖμονες νὰ φωντοθοῦν...
Κι' ἂν κράξ' ὁ Κούκος θλιβερά,
δὲ θὰ ξαφνιάσῃ φοβερά·
θὰ κελαιθήσονται τὰ πουλιά,
τὸ κράξιμο νὰ κρῶνον.

Γύρω ἀπὸ τὴν κεντρικὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐπλεξε τὸ ἔργον του ὁ Νίκος Νικολαΐδης. Μὲ τὴν ὄμοιαν καὶ ὑψηλὴν ἐμπνευσίν του εἰς τὴν ψυχὴν, ἔπληξε στὸ χέρι του — καλλιτέχνης ζωγράφος, καθὼς εἶνε — τὸ πινέλλο του καὶ βυθίζοντάς το στὰ πολυποικίλα χρώματα διαφόρων δημοτικῶν παραμυθῶν, τραγουδιῶν καὶ θρύλων, μᾶς ἐσχημάτισε τὴν ὑπέροχην ζωγραφικὴν τοῦ ἔργου του — ὄχι ἀπλὴν ἀπεικόνισιν, ἀλλὰ μεγάλην καὶ λαμπρὰν δημιουργίαν, ὄχι μεγέθυνσιν ἀπλῆν, ἀλλὰ βαθειὰν καὶ πλατυτάτην ἐνσάρκωσιν ἰδεῶν καὶ σκέψεων ἀνωτέρων — ἡ ὁποία ἐξαγνίζει τὴν ψυχὴν καὶ ἐξυψώνει τὸ πνεῦμα.

Ἡ χαρὰ ἔξοσε κατ' ἀρχὰς στὸν πύργον τῆς Ξανθῆς Ρήγισσας, ὅταν ἀκόμη δὲν ἔγνώ-

ρισε την ἔγνοιαν καὶ τὸν πόθον. Ἦτο ἡ χαρὰ τῆς ψυχικῆς ἀφελείας καὶ ἀθωότητος, ποῦ ἔβασίλευε στὲς πρώτες ἐποχὲς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἡ Ρήγισσα ἀγαπᾷ κατόπιν ἓνα διαβήτην Ποιητήν. Ἡ Ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀρχίζει ν' ἀναζητᾷ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ αἰωνίου Ἰδανικοῦ. Μὰ ὅπως ὁ Ποιητὴς «ἐδιάβηκε κ' ἐμάκρυνε, ἀψηφώντας τ' ἀγαθὰ τῆς», ἔτσι καὶ τὸ Ἰδανικὸν ἐδιάβηκε κ' ἐμάκρυνε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινην ψυχὴν, ἡ ὁποία, ὅπως ἡ Ρήγισσα, μένει θλιμμένη καὶ ἀπογοητευμένη καὶ προκολεῖ τὴν τρομερὰν κατάραν τῆς Μάγισσας - Μοίρας :

Τὰ δῶρα ποῦ μ' ἀποχερῶν
σοῦ ἴδωσα ἀφοῦ τ' ἀρνέσαι,
ὡς στερευτοῦνε οἱ πηγές
κι' ἄς λείψουν οἱ αἰτίες
ποῦ ἀναβρῶζον οἱ χαρῆς,
ποῦ χύνονται τὰ γέλοια.
Τὰ ἠλιόχαθα νὰ βραδυστοῦν
ν' ἀσβολωθῇ ἡ νύχτα
καὶ χῶβλη κατάρρα
νὰ πέφτῃ νὰ σκεπᾶζῃ
κάθε ἀγάπη στὴν καρδιά
καὶ κάθε πόθος θέρμη.
Κι' ὅσοι μέσα στὴν ἰσκιωσὰ
τοῦ πύργου κατοικοῦνε
τὸν Πόνο νὰ λατρεύουνε
καὶ νὰ μελαγχολοῦνε.

Καὶ ἔτσι ἀκριβῶς ζοῦν ἀπὸ τότε οἱ ἄνθρωποι, ὑποταγμένοι μοιρολατρικὰ στὴν κατάραν, μὲ τὲς ψυχὲς ἀλλοίθωρες καὶ ξεστρατισμένους τοὺς πόθους. Ἐνα μόνον πράγμα ἔμεινε ἀνυπόστακτον, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα— ἡ Χιλιόχρονη Γρηά, ὁ ὁποῖα ἔμεινε στὴν ζωὴν, γιὰ νὰ σπάξῃ τὲς ἀράχες τῆς ληημοσύνης καὶ τοῦ καιροῦ καὶ γιὰ νὰ ρίξῃ μιὰν αὐγὴν τὴν ἀναστάσιμην κρῆνγῃν,

ὅταν θάρθῃ στὸν πύργον
τὸ λούλουδο τ' ἀμάραντο,
τὸ Γαλάζιο λουλουδί.

Ἦ, τὸ ἀνέπαρτο λουλουδί τῆς ἄπιαστης Εὐτυχίας! Πόσοι καὶ πόσοι ξεκινοῦν κάθε λίγο ἀπὸ τὸν Πύργον τῆς Μελαγχολίας, γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ τὸ φέρουν! Καὶ ὅμως πόσον οἰκτρὰ ἀποτυγχάνουν ὅλοι! Ὁ ὀλόφωτος καὶ ὀλανθισμένος Πύργος τῆς Χαρᾶς τοὺς τραβᾷ εἰς τὸν δρόμον τῶν τὰ γέλοια, οἱ φωνές καὶ τὰ γλέντια τῶν χαροκόπων τοὺς γελοῦν ἢ Μελαγχροινὴ Ρήγισσα, ἡ κόρη τῆς Ἰδωνῆς καὶ τὴν Ἀσέλγειας, τοὺς μαγεύει, καὶ σκλάβοι πλέον ἀνίσχυροι καὶ ταπεινοὶ ὑποτάσσονται στὴν Γόησσαν, ξεχνώντας καὶ τὸν πύργον τῶν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν. Ἀλλ' ὁ Ἄντρειωμένος, ὁ ἄνθρωπος τῆς δυνατῆς θελήσεως, δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ νικηθῇ. Λιγύζει, εἶναι ἀλήθεια, κατ' ἀρχὰς μπροστὰ στὰ κάλλη καὶ τὲς γοητείες τῆς Μελαγχροινῆς, καὶ βάζει μάλιστα στὸ χέρι του καὶ τὸ δακτυλίδι τῆς, ἀλλ' ὁ νοῦς του γρήγορα ξαναφωτίζεται καὶ γρήγορα ξεναρκώνεται ἡ ψυχὴ του. Καὶ συγκεντρώνων τὰς δυνάμεις του, παλαίει καὶ νικᾷ, καὶ ἐπιστρέφει μὲν μὲ τὸ δακτυλίδι τῆς Μελαγχροινῆς ἀναπόσπαστον στὸ χέρι του καὶ χωρὶς τὸ ἀμάραντο λουλουδί, ἀλλὰ μὲ τὴν γνώσιν καὶ τὴν συναισθησὴν ὅτι τὸ δακτυλίδι εἶναι ὁ παλῆος καὶ αἰώνιος ἀρραβῶνας τῶν δύο Ρηγισσῶν, τῆς ὑψηλῆς Θλίψεως καὶ τῆς ταπεινῆς Χαρᾶς, τῆς γλυκειᾶς Ἀγάπης καὶ τῶν σαρκικῶν Παθῶν, καὶ ὅτι τὸ λουλουδί, ἂν δὲν μᾶς τὸ δίδει ἢ μοιρολατρικὴ καὶ ἡ κτηνώδης ζωὴ, μοροῦμεν ὅμως μὲ μιὰν ἀνωτέραν διανοητικὴν καὶ αἰσθηματικὴν ζωὴν, ὀδηγημένην ἀπὸ θελήσιν μεγάλην καὶ δυνατὴν, νὰ τὸ κάμωμεν ν' ἀντίσῃ βαθεῖα μέσα μας.

Αὕτη εἶναι εἰς ἀσημαντὴν σκιαγραφίαν τῆς ζωγραφικᾶς ἢ ὑπόθεσις, ἐπάνω καὶ γύρω εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Καλλιτέχνης ἐναπέθεσεν ὠραίαν καὶ φωτεινὴν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς τέχνης του τὴν σφραγίδα.

Καὶ ἰδοὺ οἱ πίνακές τῆς: Ὁ πρῶτος, σκοτεινὸς καὶ συννεφιασμένος, μὲ τὴν ἄψυχον φύσιν καὶ τὰ ἐμψυχὰ του ὄντα μυστηριώδη καὶ θρηνητικά, παρέχει τὴν ἐντύπωσιν τῆς μεγαλοπρεποῦς φρίκης, ἡ ὁποία σφίγγει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν κάμνει νὰ αισθάνεται γύρω τῆς τὸ

ποιητὴ νὰ λησμονήσῃ τὴ μαγικὴ ὄπτασις τῆς Θυμέλης ποῦ θὰ δώσῃ σάρκα στὴν ἔμπνευσί του. Ἔτσι θὰ ἐξετάσω τὸ Γαλάζιο Λουλουδί ἀπὸ τὴν διπλὴν ἄποψιν, τὴν ποιητικὴν καὶ τὴ θεατρικὴν.

Ἄς δοῦμε στὴν ἀρχὴ τί μᾶς λέγει ἡ ποίησις.

Τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν, τὸ ἔμβρυον τῆς σκέψεως τοῦ κ. Νικολαΐδη δὲν μπορῶ νὰ τὸ ξέρω γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο ποῦ μονάχα τὸ πρῶτο μέρος τῆς τριλογίας του εἶδε τὸ φῶς. Ὁ γριφώδης τίτλος Ἀποκατάστασι τῶν πάντων ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι γιὰ μένα μιὰ σφραγισμένη λήκυθος. Θὰ ἐξετάσω τὸ Γαλάζιο Λουλουδί ὡς ἄντι αὐτοτελές, δίχως νὰ γελασθῶ ἀφοῦ τὸ ἔργο ἔχει μιὰ συνοχὴ ἢ μιὰ συμμετρίαν ποῦ πλησιάζουν τὴν ἀρχαίαν γραμμικὴ ὁμορφίαν.

Τὸ Γαλάζιο Λουλουδί δὲν εἶναι παρὰ ἓνα σύμβολο ὠραῖο καὶ ἀνθρώπινο, συνεπῶς ποιητικόν. Ταράζει τὸν ποιητὴ τὸ αἰώνιον πρόβλημα ποῦ ποτὲ δὲ λύθηκε καὶ ποῦ δὲ φαίνεται πῶς κοντεύει νὰ λυθῇ σύντομα. Καὶ μῶλα ταῦτα ὁ κ. Νικολαΐδης προτείνει τὴ συμβιβαστικώτερη λύσιν, ἓνα happy medium ποῦ θὰ κάμῃ τὸ σωτήρα τῆς ἀνθρωπότητος νὰ μὴ βγῇ ἀνεπηρεάστος ἐντελῶς ἀπὸ τὴ δοκιμασία ὅπου θὰ τὸν βάλῃ ὁ ἔρωτάς του γιὰ τὴ Ξανθὴ. Τὸ δακτυλίδι τῆς Μελαγχροινῆς ριζοβολᾷ στὸ δάχτυλό του, ἡ δὲ Ξανθὴ δὲν ἔχει παρὰ νὰ δεχθῇ τὴν ἀμετάκλητη ἀπόφασιν τῆς εἰμαρμένης. Ἡ ἀνθρώπινη μεριά τοῦ ποιήματος συγκρατεῖται ἀκριβῶς στὸ ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε τὴν καλαισθησίαν νὰ μὴ φτειάσῃ ὑπερανθρώπους γιὰ νὰ τοὺς ὑποβάλῃ ὡς ὑπόδειγμα στὴ γενεὰ του. Ὁ Ἄντρειωμένος του, καθὼς ὁ κάθε θνητὸς πίνεται στὴ σαγήνη τῆς ἡδύπαθης ματιῆς τῆς Μελαγχροινῆς ποῦ τάζει τόσες κρυφές ἀνείπωτες χλιδές. Ἡ θύμησι ὅμως, τὸ λουλουδί τῆς καρδιάς δὲν τὸν κάμνει νὰ ξεχάσῃ τὴ γλυκειὰ του ἠλιομαλλοῦσα ποῦ χάνεται στὸ νεφελώδη ὄριζοντα μιᾶς γλυκειᾶς μελαγχολίας.

Αὐτὸς ὁ συμβολισμὸς ἀδιάκοπα μὲ θυμίζει τὸ Μαίτερλιγκ καὶ ἰδιαίτερα τὸ Oiseau Bleu. Κι' ἀκόμα πόσες θύμησες δὲ μοῦρχουνται ἀπ' τὴν Ἰψιπύλη τοῦ Χιούλετ ἢ ἀπὸ τὸν Πάρζιφαλ τοῦ Βάγκνερ (στὴ δευτέρῃ πράξῃ στὸ γήτεμα τῶν λουλουδονεράιδων)! Ἄραδιάζω αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἀπὸ κριτικὴ εὐσυνειδησία, δίχως καμμιὰ ἄλλη κρυφὴ πρόθεσι. Τὸ νὰ ξέσῃ τὸ βαγκνερικὸν ἀριστοῦργημα δὲ σημαίνει μαυτὸ καθόλου πῶς ὁ κ. Νικολαΐδης ὑποδουλώθηκε στὴ μίμησιν. Φαίνεται μολαταῦτα πολὺ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ συμβολιστικὴ σχολή, τῆς ὁποίας δείχνεται μαυτὸ του τὸ ποίημα ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους νεοέλληνας θιασῶτες. Ὅπως δὴποτε τὸ ζήτημα τῶν ἀναποφεύκτων παρομοιώσεων ἔχει τριπλὴν ὄψιν. Εἴτε ὁ ποιητὴς ἀντέγραψε ἀπ' εὐθείας ξένους, πράγμα ἀνυπόφορο καὶ ποῦ δὲν ὑποθέτω οὔτε στιγμὴ πῶς νᾶκανε, εἴτε ὅπως διόλου τυχαίως νὰ συμπίπτουν ἡ ἰδέες (κανένας εἰρωνιστὴς θὰ ξεπετοῦσε πῶς τὰ μεγάλα πνεύματα συναντῶνται) εἴτε πειά, ἐνδιάμεση λύσι, ὁ ποιητὴς δίχως νὰ θέλῃ δὲν ἔμεινε ἀνεπηρεάστος ἀπὸ ἀναμφισβήτητες ποιητικὲς ὁμορφιές. Ἀλλὰ καὶ ἀκόμα στὴν εἰδικὴ αὐτὴ περιπτώσει ξεδεσμεύεται ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσι ὅταν δώσῃ στὴν ἰδέαν του τὴν ἀτομικὴν του πρωτοτυπία. Μπορεῖ στῆς γενικὲς γραμμὲς νὰ ὑπάρχουν κοινὰ σημεῖα· στὸ δούλεμα ὅμως τὸ ἔργο ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὴν προσωπικὴν ἰδιοσυγγρασία τοῦ ποιητῆ καὶ γιὰ τοῦτο θαρρῶ πῶς δυὸ λόγια γιὰ τὴν ποιητικὴν μορφήν καὶ τὸ στίχον τοῦ κ. Νικολαΐδη δὲν εἶναι ἄσκοπα.

Ὅλο τὸ ποίημα δίνει τὴν ἐντύπωσιν ἐνός μαγευτικοῦ τοπίου γεμάτου ἰδανικὰ λουλουδία καὶ γραμμωτὰ δέντρα, μὰ ποῦ ἅμα κανεὶς πλησιάζῃ μπορεῖ νὰ πατήσῃ βαθρακοὺς ἢ νὰ τιμπηθῇ σὲ γαϊδουράκαθα. Εἶναι ὅμως εὐτύχημα ποῦ σπάνια γίνονται τέτοια συναπαντήματα. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι πῶς εἶναι πιθανὰ καὶ πιστεῦω πῶς γιὰ τὸν κ. Νικολαΐδη θὰ εἶναι ἓνα παιγνιδάκι νὰ ἐξυγιάνῃ τὸ ἔργο του.

Ὅριστε μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ κακὰ συναπαντήματα.

Πρῶτα-πρῶτα μερικὲς ποιητικὲς ὑπερβολές. «Μουσικὴ ἀπόδοσι τῆς αἴσθησης τῆς Σιγῆς» αὐτὸ μὲ θυμίζει τὴ μονομαχίαν τῶν νέγκρων σ' ἓνα τουνέλι, θαυμάσια μανδρομπογιατισμένη σανίδα. «Γδύθηκε τὴ σάρκα τῆς». Ἄλλη ἀνάμνησι τοῦ Μαρσύα ποῦ αὐτὸν ἀρκέστηκε ὁ Ἀπόλλων μονάχα νὰ τόνε γδύσῃ ἀπὸ τὸ πετσί του. Λάθη βέβαια λεκτικῶν, μικρὲς ἀπροσεξίες ποῦ δὲν ἔχουν ὑπόστασι σ' ἓνα ἔργο τῆς καλλονῆς καὶ τῆς ρυμοτομίας τοῦ Γαλάζιου Λουλουδίου. Βρίσκω πῶς καὶ ἂν ἀκόμα τὴ δευτέρῃ φράσιν

τήν άνεχθοῦμε «ποιητικὴ ἀδεία», πέφτουμε μολαταῦτα ἀναπόφευκτα στὸ ἐξεζητημένο ὕφος. Πάρακάτω : 'Ομολογῶ πῶς δὲν κατάλαβα τί θὰ ποῦν αὐτοὶ οἱ στίχοι :

Γλεντῶ κυττῶντας τὴ γαλήνη,
μέσ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς νύχτας.
Στὰ πλατεῖα τῆς γυρμένη στήθια
ἀκούει τὰ καινούργια παραμύθια !

'Ο ξένος μεταφραστὴς ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ γνωστὸ στὴ γλῶσσά του τὸ πολὺ ἄξιό ἔργο τοῦ κ. Νικολαΐδη σὲ τί θέσι θὰ βρεθῇ ; Μὴ ξεχνοῦμε πῶς ἡ σαφήνεια ἦταν ἡ πρώτη ἀρετὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Καὶ τελειώνοντας : τρίβω τὰ μάτια μου διαβάζοντας τετοιούς στίχους σὰν τοὺς ἀκόλουθους· θὰ τοὺς ἔλεγα κουτσαβάκικους, σεβνταλιδικούς... ὅπως θέλετε παρὰ νὰ παραδεχθῶ πῶς βγήκαν ἀπὸ τὴν ἴδια πέννα ποῦ ἔγραψε τοὺς πειὸ κατοπινοὺς ἀπὸ τούτους :

μὰ τ' ἀντιστῶμι τῆς καρδιάς
ἢ Ρήγισσα θὰ στήσῃ
ἃ βγῆ στὴν μπαλκονόπορτα
νὰ μ' ἀποχαιρετίσῃ.

Καιρὸς ὅμως νᾶρθω στὰ ἰδανικὰ λουλούδια γιὰ νὰ μὴ θαρέψῃ κανεὶς πῶς μὲ καμιὰν ἰδιαίτερη προκατάληψιν βγάζω ψεγάδια στὸ ἔργο ἐνὸς κυρίου ποῦ δὲν ἔχω τὴν τιμὴ νὰ γνωρίζω.

'Ο κ. Νικολαΐδης δείχεται γλωσσοπλάστης πρώτης γραμμῆς. Ἡ ποιητικὴ του καλαισθησία καταδειχεται ἀδιαφιλονίκητη. Δὲν ἔχω πρόχειρα παραδείγματα. Κάπου ὅμως στὸ ἔργο ἓνα φ τ ε ρ ο θ ρ ο ο ὦ ν ε μῆκανε τὴν πειὸ εὐχάριστη ἐντύπωσι.

Στὴ δύναμι τῶν ἐκφράσεων, στὴν ποιητικὴ εἰκόνα βρῶσκω μιὰ διαμαντένια δούλεψιν τῆς φράσεως. 'Ορίστε δυὸ ποῦ θὰ τῆς ἔλεγα Αἰσχύλειες.

«ἐπνίξαν τὸν ὀρίζοντα»

«Πάν' ἀπ' τὸν πύργον ἄπλωσε σὰ γρόθος μαῦρο νέφος»

Τί δύναμι ! Καὶ σημεῖώσατε ποῦ ὁ ποιητὴς δὲ λέει τὸ τετριμμένο «πλάκωσε» παρὰ «ἄπλωσε» ποῦ εἶναι ἡ σωστότερη κυριολεξία γιὰ ἓνα σύννεφο. 'Όταν βλέπῃ κανεὶς μιὰν τέτοια καλαισθησία στὴν ἔκφρασι, μιὰ τέτοια δύναμι στὸ λεκτικὸ, δὲν εἶναι λυπηρὸ νὰ ξεσκαλιζῆ τὰ προηγούμενα ; Μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα· θαυμάστε αὐτὸ τὸ τοπεῖο καὶ πέστε μου ἂν δὲν εἶναι ζωγράφος ὁ ποιητὴς.

«...ὅταν τὰ δέντρα στέκονται κι' ὄνειρεύονται
ντυμέν' ἀπ' τὸ φεγγάρι, τοῦ ἡλίου τὰ φιλήματα».

καὶ κρίνετε τὴν ἀξία στίχων σὰν αὐτοὺς :

«'Ωιμέ !... Μονάχη τῶσβυσα ἀναβαίνοντας τις σάλες.
Εἶναι τὰ σκότη σύμπικνα, καὶ πῶς νὰ τὰ περάσῃ
τοῦ λυχναριοῦ μας ἢ γλωμὴ καὶ τρέμουλη φλογοῦλα ! ;
'Εσβυσά τὸ μονάχη μου γιὰτ' ἔκανε στίς σάλες
τοὺς ἡσκιούς νὰ χορεύουνε καὶ μ' ἔπιασε τρεμοῦλα !
Χίλιες φορὲς τὸ προτιμῶ νὰ ψηλαφῶ στὰ σκότη
παρὰ μέσ' στὸ μισόφωτο νὰ κοιτουλῶ τοὺς ἡσκιούς
ποῦ ξαφνιασμένοι τρέχουνε καὶ πᾶνε νὰ κρυφτοῦνε
μέσα στίς ἀραχλές γωνιές, πίσω στοὺς ρομβοὺς στύλους...
Στίς σάλες τις ἀπλόχωρες, τίς μαρμαρένιες σάλες...»

Κρίμα ποῦ τέτοιοι στίχοι δὲν εἶναι ὅλοι τοῦ Γαλάξιο Λουλουδιοῦ. Μπορεῖ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα νὰ βρῆ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὕφους, τὴν ποιητικότητα κάθε ζωγραφικῆς ποῦ μοῦ θυμίζει τῆς φωτοσκιάσεως ἐνὸς Ρέμπραντ. Δίχως μεγάλα λόγια, μὲ ἐκφράσεις πάγκοινες ἢ Γρηά (τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ στὸ συμβολικὸ ποίημα) ἀπαγγέλλει τοὺς στίχους αὐτοὺς ποῦ εἶναι ὀλόκληρη ἁρμονία καὶ τρανὴ ἀπόδειξι πῶς εἶναι δυνατόν ἀκόμα καὶ ὁ δεκαπεντασύλλαβος, ἅμα εἶναι ἔντεχνα χειρισμένοι νὰ παραβγῆ τὰ σημερνὰ ἐλεύθερα

μέτρα ποῦ τῆς πειότερες φορὲς εἶναι μιὰ μάσκᾶ τῆς ἀδυναμίας στὴν ἁρμονικὴν ἔκφρασι μιᾶς ποιητικῆς ἰδέας.

'Απὸ τὰ λίγα αὐτὰ ἀποσπάσματα μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσῃ μιὰν ἰδέαν ἀκριβῆ ; ὄχι βέβαια. Φαίνεται ὅμως ἀπὸ τὴν ὅλη ἀνίγνωσι τοῦ ἔργου πῶς ὁ κ. Νικολαΐδης ὡς ποιητὴς δὲ στέκει καθόλου πίσω καὶ μονάχα ὑστερεῖ κάπως στὴν ἔμμετρη διατύπωσι ὅπου εὐκολα θὰ μπορέσῃ νὰ ξεχίση μερικὲς ἀτημελησίες καὶ ἀκαλαισθησίες ἀφοῦ ξέρει καὶ γράφει τόσους καλοὺς στίχους. Εἶναι ζήτημα αὐτοαυστηρότητος καὶ αὐτοτιμωρίας.

✱

'Ἄς ἐξετάσω τώρα τὸ Γαλάξιο Λουλουδιοῦ ὄχι πειὰ ὡς ποίημα παρὰ σὰ δραματικὸ δημιούργημα. Στὴν ἐποχὴ μας ἀπὸ μιὰν ἀντινομία ἀρκετὰ παράδοξη ἐδραιώθηκε ἡ πεποιθῆσι πῶς ἓνα ἔμμετρο θεατρικὸ ἔργο, ὑστερεῖ πάντα στὴν σκηNIKῆ ἀποψη ἅμα ὑπερέχει στὴν ποιητικὴ. Αὐτὸ ἴσως νὰ ἔχη μεγαλειότερη ἐφαρμογὴ στὴ φιλολογία μας ὅπου ἢ ἔλ. λειψῆ ἐπὶ αἰῶνας ταχικῆς σκηNIKῆς, ἢ φυσικῆ τάσι γιὰ ἓναν ὑπέρμετρο λυρισμὸ, παρέχων αὐτὸ τὸ ἀντιδραματικὸ κατ' ἐξοχὴν στοιχεῖο στὴ δραματικὴ μας παραγωγή. 'Ανοῖξετε ἓνα ξένο δοκίμιον γιὰ τὴ φιλολογία μας· θὰ εἰδῆτε τὸ αἰῶνιο ψεγάδι, ποῦ εἶναι κατὰ πολὺ ἀβάσιμον καὶ μονάχα ἐν μέρει ἀληθινόν, πῶς οἱ Νεοἕλληνες δὲν ἔχουν καθὼς πρέπει δραματικὴ φιλολογία ἐπειδὴ πνίγουνται στὸ λυρισμὸ· ὁ λυρισμὸς δὲ προσθέτω εἶναι σὰν ἓνα δίκοπον μαχαίρι ποῦ κατατᾶ πολυλογία ἢ ἀκατανόητη φλυαρία στὸν ποιητὴ ἐκεῖνο ποῦ τοῦ λείπει ἢ ἔμπνευσι. Γιατὸ τόσοι ποιητᾶδες μας θάφτηκαν ἀξιοπρεπέστατα στὸ μαυσολεῖο τῆς λησμονησίας κάτω ἀπ' τῆς χιλιίδες τοὺς στίχους. 'Όσο πειὸ πολλοὺς ἔγραψαν, τόσο λαμπρότερα, δηλαδὴ βαθύτερα θάφτηκαν καὶ ξεχάστηκαν.

'Ἡ δραματικὴ ποίησι, τὸ εἶδος δηλαδὴ ἀκριβῶς ποῦ θὰ ἔσωζε τὴ φιλολογικὴ μας παραγωγή, ποῦ θὰ ξυπνοῦσε τὸ δραματικὸ πνεῦμα καὶ θὰ χαλιναγοῦσε τὸν ἄλογο λυρισμὸ, δὲ στάθηκε ἀκόμα ὡς σήμερα νὰ δείξῃ πολλὰ ἔργα περιοπῆς. Σ' αὐτὰ ἴσως μιὰ μέρα ταχθῆ καὶ τὸ Γαλάξιο Λουλουδιοῦ τοῦ κ. Νικολαΐδη τοῦ ὁποῖου ἢ μεγαλειότερη ἐπιτυχία νὰ συνίσταται στὸ ὅτι μὲνωντας ποιητὴς δείχτηκε δραματικῶς συγγραφεὺς. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι τι.

Τὸ δραματικὸ ἐνδιαφέρον δὲν πέφτει ποτέ, ὅλο πηγαίνει προχωρώντας. 'Ἡ σκηNIKῆ διάταξι εἶναι ἄρτια, ρυθμισμένη μὲ καθαρές, φωτεινὲς γραμμές. Θὰ ἔχη κανεὶς νὰ ψέξῃ μερικὲς σκηNIKῆς ἀνισορροπίες στὸ πᾶνε κι' ἔλα τῶν προσώπων, μὴ ξεχνοῦμε ὅμως πῶς γιὰ ἓνα πρῶτο δραματικὸ ἔργο αὐτὰ εἶναι πάμμικρα ζητήματα. 'Εκεῖνο ὅμως ποῦ πραγματικὰ διακρίνει τὸν κ. Νικολαΐδην ὡς δραματικὸ ποιητὴ εἶναι ἢ ἐφευρετικότητά του στὴ λύσι, τὸ δαχτυλίδι ποῦ πιάνει σάρκα στὸ δάχτυλο τοῦ 'Ανθραιωμένου, τὸ δαχτυλίδι ποῦ εἶναι τὸ ἀδιαφιλονίκητο τεκμήριον τῆς γοητείας τῆς Μελαχροινῆς, ποῦ κάμει τὴ ντροπὴ τοῦ 'Ανθραιωμένου, ποῦ μῦλο του τὸ θάρρος δὲ μπόρεσε νὰ κερδίσῃ μιὰν τέλεια νίκην, αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι μιὰ φορὰ κι' ἓναν καιρὸ ἦτανε τῆς γλυκεῖας Ξανθῆς ποῦ στὰ παλῆὰ τὰ χρόνια τῶδωκε τοῦ πρῶτου ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς ! 'Ἡ πλοκὴ αὐτὴ εἶναι τόσο ἐπιτυχημένη ποῦ συμβιβάζει τὴ δραματικὴν ἰσορροπία καὶ δίνει στὴ συμβολικὴ μορφὴ τοῦ ὅλου ἔργου μιὰν ὑποβλητικώτερη δύναμι.

Μολαταῦτα μονάχα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι δὲν μπορεῖ νὰ κριθῆ ἔντελῶς τὸ Γαλάξιο Λουλουδιοῦ. Στὸ διάβασμα ξεπροβάλλουν τὰ παροδικὰ ψεγάδια ποῦ ἀράδειασα παραπάνω καὶ κάνουν νὰ στραβομουτσουναίξῃ ὁ ἀναγνώστης, θολώνοντας κάπως τὴ γενικὴν ἐντύπωσι. Γιὰ ἓνα δημιούργημα σὰν αὐτὸ τὸ ποίημα ὅπου ἢ δυνατὴ ποιητικὴ ἔμπνευσι ἰσοφαρίζει μὲ τὴ δραματικὴ τεχνουργία τὸ μόνο κριτήριον εἶναι ἢ σκηNIKῆ. 'Απὸ ἐκεῖ μονάχα θὰ μπορέσῃ τὸ ἔργο νάρεσῃ καὶ νὰ συγκινήσῃ πολὺ περισσότερο παρὰ μὲ ἓνα ξερὸ διάβασμα. Χρειαζονται ὅμως γιὰ τὴ σκηNIKῆ παραστάσι πολλὰ στοιχεῖα : Θεατρῖνοι ποῦ νὰ ξέρουν νὰπαγγέλλουν στίχους, ποῦ νὰ ξέρουν νὰ ἀποδίδουν ὅλη τὴ μουσικὴ ἁρμονία τοῦ καιμένου. Μιὰ σκηνοθεσία ὄχι μόνο πλούσια παρὰ καὶ γεμάτη καλαισθησία ποῦ νὰ συντείνῃ ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο στὸ νὰ ἐξωτερικεύῃ τὴ δύναμη τοῦ στίχου. 'Ενας θιασάρχης ποῦ νὰ θεωρῆ τὸ 'Ελληνικὸ θίατρο κάτι παραπάνω ἢ τὸ ἓναν ὄχεντ ἐυρωπαϊκῶν πορνογραφημάτων. Μᾶλλον λόγια χρειάζονται γιὰ τὸν ποιητὴ κ. Νικολαΐδην θεατρῖνοι καλλιτέχνες, σκηνοθέτης ποιητὴς καὶ θιασάρχης δυσκολόβρετος... σὰν τὸ Γαλάξιο Λουλουδιοῦ... Ζητῶ ὅμως τόσο πολλὰ !...

ΑΠ' "ΤΑ ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ" του Marcel Martinet για τὰ ὁποῖα εἶπαμε δυὸ λόγια στὸ περασμένο φυλλάδιο, μεταφράζουμε ἕνα ποίημα, κάθε στίχο ξεχωριστά, σὲ ἐλεύθερο μέτρο, μὲ μιὰ φροντίδα: ν' ἀποδώσουμε τὸ αἶσθημα καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ ποιητῆ ὅσο μπορούμε πιστότερα:

ΑΝΕΜΕ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΕ.....

*Ανεμε Σεπτεμβριανέ, ἄνεμ' ἀγριεμένε,
*Ανεμε ποῦ μὲ τῶν φυλλοσιῶν τὸ μακριὸ τὸ θρό τὸν οὐρανὸ γιομίζεις,
*Ανεμε ποῦ γύρω ἀπ' τοὺς κορμούς τῶν δέντρων ἀνακατόνεις καὶ στραγγουλίζεις
*Ανάποδους τοὺς κλάδους τῶν, μὲ τὸ παράπονο τῶν φύλλων,

*Ανεμε Σεπτεμβριανέ, μὲς στὰ οὐράνια
*Ὅπου στὰ μάκρη δὲν ἀντιστέκεται ἄλλο ἀπὸ τὸ σκοῦρο πέταγμα ἐνὸς χελιδονιοῦ,
Στὸν ἄπειρο οὐρανὸ, ἀπ' ἀνατολὴ σὲ βοριά
Διώχοντας τὸ βαρὺ σκυθρωπὸ κοπάδι τῶν συννέφων,
Τῶν συννέφων ἀπὸ τρελλές σταλιές βρεγμένων,
*Ανεμε τῆς πλανώμενης βροχῆς,

*Ανεμε ποῦ σαρόνεις καὶ ρυτιδόνεις καὶ σκάβεις
Τὸ τειχισμένο νερὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸ ἐλεύθερο ρυάκι,
*Ανεμε πέρα ἐκεῖ, ἄνεμε τῆς θάλασσας,
Ποῦ ἀψηλά ὀρθώνεις τοὺς κουρελλιασμένους τοίχους τῶν κυμάτων,

*Ὡ ἄνεμε Σεπτεμβριανέ, ἄδολε καὶ παρθένε
*Ανεμε τῆς μοναξιάς καὶ τῆς σιωπῆς, ποῦ ἀγαποῦσα
Σὰ σύντροφο καὶ δάσκαλο
*Ανεμε Σεπτεμβριανέ,
Ξέρεις πάνω σὲ ποιὲς πεδιάδες
Καὶ σὲ ποιὰ δάση,
Ξέρεις στὰ κύματα ποιῶν ποταμῶν
Παρθένε ἄνεμε, ξέρεις ἀπὸ ποιὸν οὐρανὸ
*Αγριε ἄνεμε θὰ πνεύσεις;

Οἱ τοῖχοι αὐτοὶ οἱ γκρεμισμένοι, οἱ τοῖχοι αὐτοὶ οἱ σπασμένοι
Ποῦ ἀπὸ μέσα τους θὰ πνεύσεις
Ποῦ ἀπὸ μέσα τους θὰ ξαπολύσεις τοὺς μηκυθμούς σου
Δὲν εἶναι πιά τὰ ψηλά καμπυλωτὰ κύματα τῆς θάλασσας
Εἶναι οἱ σχισμένοι τοῖχοι τῶν σπιτιῶν
Τὸ σανίδι ὅπου ἦταν μιὰ φορὰ τὸ φρεμ, τὸ ντουλάπι τῶν ρούχων
Εἶναι οἱ ξεκοιλιασμένες κούνιες
Εἶναι οἱ ἐρημωμένες κούνιες
Ποῦ μέσα τους θὰ σουρίζεις
Καὶ οἱ ρέπιες στέγες
Χωρὶς κεραμίδια καὶ καπνοδόχους
Καὶ τὰ σπίτια ποῦ παράτησε ἡ χαρὰ
Ποῦ δὲ θὰ γνωρίσουν πιά τὴ βραδυτὴν εἰρήνην...

Οἱ φωνές καὶ τὸ ἀπειράριθμο μουρμουρητὸ τοῦ κόσμου
*Ὅπου θὰ ξεσκίσετε ἄνεμοι τοῦ φετινοῦ Σεπτεμβρίου
Τὸ μανιασμένο ρόγχο σας
Οἱ πέτρες εἶναι αὐτὲς ὅπου κροτούντας σκάνουν
*Ὅπου σουρίζει καὶ καπνίζει ἀκόμα μιὰ γκρεμισμένη καστανιά
*Ὁ γδοῦπός των εἶναι πάνω στὸ χόρτο στὸ μονοπάτι,
Εἶναι τὸ παράπονο τῶν νερῶν ποῦ κοκκινίσαν ἀπ' τὸ αἷμα,
Καὶ μὲς στὸ αἰωνόβιο δάσος

Τρομαγμένο ποῦ ἔπεσε σὲ ξόφρενων τὰ χέρια ξυλοκόπων
Κυριαρχῶντας τὴν ἔφοδο τῶν μάταιων θυελλῶν σας
Εἶναι ἡ μεγάλη ἀντιβोध ἀπὸ τὰ δρῦ ποῦ πέφτουν.

*Ὡ φύση, φύση
Φύση βιασμένη ἀπὸ τοὺς βάρβαρους κυρίους σου
Ποῦ ναι ἡ σιωπὴ σου καὶ ἡ μοναξιά σου
Καὶ ἡ μεγαλωσύνη σου;

*Ανεμε Σεπτεμβριανέ, φυσᾶς
Πάνω στὸ πυρετώδικο σάλεμα
Τῶν πατημένων μυρμηκοφωληθῶν,
*Ανεμε Σεπτεμβριανέ, πετᾶς
Πάνω ἀπ' τὰ ρέπια καὶ τὸ θάνατο
Τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐξοχῶν
Πέρνοντας μὲς στὴ βουή σου,
Μὲ στὰ ξεφωνητὰ καὶ τὰ κλάματα
Τῶν μισοπεθαμένων καὶ τῶν γυναικῶν,
Τὴ τύρβη τῶν στρατῶν
Παρθένε ἄνεμε, ἀγριε ἄνεμε
*Ἀπ' τὸ ἀνθρώπινο ἔγκλημα μολεμένη
*Ανεμε ζωντανέ, ἄνεμ' ἀγνέ
—Πέταξε, φεῦγα!

Πᾶρε με!
Πὰ στὴς κορφές ποῦ δέρνει ἀνίλεα ἡ φτεροῦγα σου
Πᾶρε με!
Σὲ μίαν ἀκτῆς τὴν ἐρημιά
Σὲ ἀσύχαστες πορείες
Μὲ ξέσκεπα τὰ μαλλιά, τὸ δέρμα παγωμένο
Μ' ἀνάφλογη καρδιά, ὦ θύμηση,
*Ἀρπαξέ με ἀπὸ τὴ σκέψη μου
Δόσε μου πίσω τᾶκράτα νειάτα μου
Ξεκόλλησέ με ἀπ' τὸ βόρβορο
*Ανεμε τῆς νέας μου λευτεριάς
Πᾶρε με, πᾶρε με
Στὴν ἐξορία, στὰ πάγη, στὴ σκοτεινιά
Μ' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους μακρὰ, μ' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους μακρὰ!

ΜΕΤΑΦ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΗ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ.— Πάυλου Γνευτοῦ: «Τὰ Ρουπαιγιὰτ τοῦ Ὁμάρ Καγιὰμ». (1) Ὁ κ. Παῦλος Γνευτὸς, ὁ γνωστὸς μεταφραστὴς τοῦ Bürger καὶ τοῦ Heine μέσα σ' ἕνα κομψὸ βιβλιαράκι—τὸ ξώφυλλο τοῦ ὁποῖου ὀφείλεται στὴν κ. Θάλεια Φλωρὰ Καραβία—μᾶς παρουσιάζει, μεταφρασμένα στὴν ἑλληνικὴ, τ' ἀθάνατα «Ρουπαιγιὰτ» τοῦ πέρσου ποιητῆ Ὁμάρ Καγιὰμ.

Δὲν ἔχομε διαβάσει τὰ «Ρουπαιγιὰτ» μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν κ. Κ. Κατσιμπάλη καί, γι' αὐτό, δὲν μπορούμε νὰ συγκρίνομε καὶ νὰ ποῦμε ποιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ ἐργασίες βρίσκεται πρὸ κοντὰ στὸ κείμενο καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτότυπου. Μὰ ἡ ἀγγλικὴ μετάφραση τοῦ κ. Fitz Gerald ἔτυχε, αὐτὸ τὸν τελευταῖο καιρὸ, νὰ πέσει στὰ χέρια μας καὶ ὁμολογοῦμε πὼς ἡ ἑλληνικὴ τοῦ κ. Γνευτοῦ ἔχει μιλῆσει περισσότερο στὴν ψυχὴ μας. Εἶνε ὡραίες οἱ στροφές, ὅλες διονυσιασμοὶ καὶ λυρισμοί, χτυπητές, σὰν ὄρμα φροῦτα ἢ σὰν ἕνα καλὸ κρασί ποῦ μ' ἡδονὴ καὶ ἀπληστία ρουφᾶμε.

(1) Ἐκδοσὴ τοῦ Συγγραφέως. Ἀλεξάνδρεια, 1918.

63.— Τὰ εἶδωλα πού ἐλάτρευα τόσο καιρό μὲ πόνο
Μοῦ σπᾶσαν τῆς ὑπόληψις τὸν ἀνθισμένο κλώνο
Καὶ τὴν τιμὴ μου σὲ ριχὸ τὴν ἐπίβια ποτῆρι.
Κ' ἐπούλησα τὴ φήμη μου γιὰ ἓνα τραγοῦδι μόνο.

82.— Κι' αὐτὸ τὸ βᾶζο πού θωρεῖς βουβὸ καὶ λυπημένο
Ἦταν κι' αὐτὸ ἓνας ἐραστής σὲ χρόνον περασμένο.
Καὶ τοῦτο ἐδῶ τὸ πιάσιμο πού βλέπεις στὸ πλευρὸ του,
Χέρι ἦτανε, πού ἀγκάλιαζε λαιμὸ χαριτωμένο.

Sotiris Skipis: «Anthologie (1899-1918)». (2) Ἐξεδότη, μεταφρασμένη στὴ γαλλικὴ ἀπὸ τοὺς ἑλληνογλωσσολόγους κ. κ. Philéas Lebesgue καὶ André Castagnou, μὲ πρόλογο τοῦ κ. Alfred Croiset, μιὰ ἀνθολογία μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς διαφόρους τόμους ποιημάτων (Juvenilia, Silentii Dissolutio, Τρόπαια στὴν Τρικυμία, ἡ Μεγάλῃ Αὔρα, ὁ Γῦρος τῶν Ὁρῶν, Κάλβεια Μέτρα, ὁ Ἀπέθαντος, τὸ Ἀπολλώνιον Ἄσμα καὶ ἡ Αἰολικὴ Ἄρπα) τοῦ Σωτήρη Κίτιη. Οἱ 260 σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ παρουσιάζουν στὸ γαλλικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸν τίς ποικιλόμορφες πτυχές τῆς ψυχῆς καὶ τῆς φαντασίας τοῦ Ἑλληνα ποιητῆ.

Ἡ μετάφραση κ' ἡ ἐκδοσις στὴ γαλλικὴ—ἡ καὶ σ' ἄλλες γλώσσες—ἔργων τῶν κορυφαίων ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν μας (Παλαμᾶς, Χρηστομάνος, Πορφύρας, Γρυπάρης, Ἐρμῶνας, Ψυχάρης, Ἐφταλιώτης, Καρκαβίτσας, Ξενοπούλος, Νιρβάνας) ἐπιβάλλεται καὶ θάταν εὐχῆς ἔργον, μᾶς φαίνεται, ἂν τὰ «Γράμματα» ἀνελάμβαναν αὐτὴ τὴν πρωτοβουλία.

G.-P. Guinégaux: «Deux Poèmes en Prose» (3) Ὁ καλὸς ζωγράφος ἔχει καὶ ψυχὴ ποιητῆ. Ὁ Guinégaux εἶνε ἡ τρανὴ ἀπόδειξις τῶν λεγομένων μας. Τὰ δύο πεζὰ τραγοῦδια: Méditation Automnale καὶ La Fièvre πού ἀποτελοῦν τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ, πλασιοῦνται θαυμάσια ἀπὸ κάποια ἔξοχα στίχοι. Ἀπλὸς στὴν ποιητικὴ διατύπωση τῶν αἰσθημάτων του, ὁ Guinégaux διατηρεῖ τὸ προσόν του αὐτὸ ἀκόμη καὶ ζωγραφίζοντας. Εἶνε μιὰ φύσις ἤρεμη, γεμάτη παρατηρητικότητά καὶ λυρισμό.

Philéas Lebesgue: «Le Char de Djaggernath». (4) Στὸ νέο του βιβλίον ὁ κ. Philéas Lebesgue μᾶς δίνει μιὰ σειρά ἀπὸ συμβολικὰς πρόξεις, γραμμένες μὲ τὴν ἀπαλότητα ἐκείνῃ τοῦ ὕφους στὴν ὁποία μᾶς ἔχει συνειθίσει ἡ προηγούμενη παραγωγή τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κ. Lebesgue, ὅπως ὅλοι ἄλλως τε οἱ συγγραφεῖς τῆς Avant-Garde, ἔχει καταδικάσει τὸν Πόλεμον. Περιγραφεῖς σύντομες μὰ εὐγλωττες τῆς φρικτῆς αἰματοχυσίας καὶ τῶν ἀναπόφευκτων συνεπειῶν τῆς, δίνουν τὴν τραγικὴ νότα σὲ πεζογραφήματα φυσιοσκοπικὰ καὶ λυρικά, τὸ ἴδιο ὅπως ἡ σκιὰ τοῦ θανάτου δὲν παύει νὰ ὑπονομεύει κάθε ὑπαρξή, ἀδιάφορη μπροστὰ στὴν ὁμορφιά, τὴ δύναμη ἢ τὴν ἀγάπη.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ κομμάτια αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ παρατεθοῦν ἐδῶ ὡς ἐλάχιστο δείγμα τῆς μεγάλης ἀξίας τοῦ συγγραφέως. Καὶ τοῦτο, δυστυχῶς, μᾶς εἶνε ἀδύνατον γιὰ πολλοὺς κι' εὐνόητους λόγους κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶνε τὸ περιορισμένο τοῦ χώρου. Γι' αὐτὸ, εἰλικρινῶς συστήνομε στοὺς ἀναγνώστες μας ν' ἀποκτήσουν τὸ πολυτίμητο αὐτὸ βιβλίον πού ἀριστοτεχνικὰ συμπληρῶνουν οἱ ὠραῖες ξυλογραφίαι τοῦ κ. Henry Chapront.

Walt Whitman: «Le Penseur de Plaies». (5) Ποιήματα, ἐπιστολές κι' ἀνέκδοτα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ διάσημου ἀμερικάνου ποιητῆ, ἔχουν ὑπομονετικὰ συγκεντρωθεῖ στὸ τομίδιον αὐτὸ. Διαβάζοντάς το, νοιώθομε τὸν ἑαυτὸ μας ἀνακουφισμένο κάπως, δυνατότερο, πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν ἀπλή ζωὴ. Εἶνε τὸ παγκόσμιο πνεῦμα τοῦ Οὐίτμαν πού μᾶς κουβεντιάζει, σὺς συγγένες αὐτές, κι' ἐμεῖς, προσεκτικὰ καὶ μὲ σεβασμὸ, ἀκοῦμε κι' ἀπολαμβάνομε.

Lupus Blumenfeld: «J.-L. Pétretz». (6) Μία καλογραμμένη μονογραφία ἀφιερῶ-

(2) Ἐκδοσις Eugène Figuière. Paris, 1919.

(3) Ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Les Humbles». Paris, 1918.

(4) Ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Savoir Vivre». Paris, 1919.

(5) Ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Les Humbles». Paris, 1917.

(6) Ἐκδοσις Librairie d'action d'art de la gilde «Les Forgerons». Paris, 1916.

μένη στὸν μεγάλο ἑβραῖο-πολωνὸ συγγραφέα. Ὁ Blumenfeld, μέσα στὶς λίγες σελιδοῦλες τοῦ βιβλίου, κατορθώνει καὶ μᾶς διοχετεύει τὸν ἐνθουσιασμό του γιὰ τὸν Pétretz—κι' αὐτὸ εἶνε πολὺ. Ἐνα ὠραῖο πορτραῖτο τοῦ Pétretz ἀπὸ τὸν Pierre Larivière στολίζει τὴν καλλιτεχνικὴ τούτῃ ἐκδοσις.

Garrigue Garonne: «La Chaîne aux Anneaux Brisés». (7) Ἀκόμη ἓνας ἀπὸ τοὺς νέους ποιητὰς τῆς σημερινῆς Γαλλίας πού δὲν εἶδε τὸν Πόλεμον μὲ τὰ μάτια τῆς τυφλῆς ἀφοσιώσεως στὴν ἰδέα τῆς πατρίδας, ἀλλὰ μ' ἐκείνα τῆς ὁρμῆς καὶ τοῦ θυμοῦ πού γεννοῦν μέσα μας ἡ ἀντίδρασις, ἡ ἀπογοήτευσσις καὶ ὁ πόνος. Ὁ Garrigue Garonne μπορεῖ νὰ χεῖ ἀτέλειες τεχνικὰς μὰ εἶνε εἰλικρινῆς καὶ πρὸ παντός, ἀνθρώπος.

ΚΑΪ'ΡΟ, 1919.

ΠΑΝΟΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ

Ο Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ ΑΠΕΘΑΝΕ.—Ἡρεμα, ἀτάραχα, γαλήνια, σὰν ἄλλος Σωκράτης παράδωσε τὸ πνεῦμα πρὸ λίγες μέρες, (*) ἓνας ἀπὸ τοὺς προδρομικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νεοελληνικῆς σκέψεως, ὁ Γ. Σκληρός.

Ὁ ισόρροπος σοφός, ὁ ἀγνός καὶ ὑπέροχος δάσκαλος τῆς ἀλήθειας, ὁ ὑπερηθικός ἀνθρώπος, ὁ ἐκλεκτὸς ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεκτοὺς μας, πρὶν προφθάσῃ νὰ μᾶς ξετυλίξῃ ὀλόκληρο τὸ φεγγόβολο εἶναι του, σὲ ἡλικία μόλις 40 χρόνων, κάμφθηκεν ἀπ' τὴν ὀδύνη ἐνὸς ἀκοίμητου πόνου καὶ τὰ ἱερά του χεῖλη, ἀσώπαστα γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὸ φῶς, ὅσο τὰ συντηροῦσε καὶ ἡ ἐλάχιστη ριπή τῆς ζωῆς, σάπασαν, μαράθθηκαν γιὰ πάντα...

«Λυποῦμαι πού δὲν προφθάσα νὰ συμπληρώσω τὸν προορισμὸ μου». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια στὰ χεῖλη ἀπέθανε ὁ θεῖος νοσταλγός...

Σὲ ὄλο του τὸ βίον ὁ πόνος καὶ ἡ πίκρα τοῦ στάθηκαν ἀμείλικτοι διώκτες. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἦταν μιὰ ἀδιάκοπη ἀγωνία, ἓνας ἀδιάκοπος ἀγῶνας πρὸς τὴν κατάκτηση μιᾶς μέρας γλυκειᾶς καὶ ἀπόνετης, καὶ ὅμως ὡς τὴν τελευταία πνοή του μὲ τὸ ἀγαθὸ χαμόγελο στ' ἀχείλι λητοῦσε ἀπὸ τὸ χάρη πού τὸν πάλευε νυχτόμερα, λίγη παράτασις γιὰ νὰ «συμπληρώσῃ τὸν προορισμὸ του». Μέσα στὸ ρόγχο τοῦ θανάτου, πού τὸν κυρίεψε ὀλοένα, ὁ ἀγνός αὐτὸς ἀπόστολος μὲ τὴν ματαιὰ ἐλπίδα σὲ μιὰ ζωὴ πού ποτὲ τῆς δὲν τοῦ χαμογέλασε, σχεδίαζε νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργο του, πού ὄρμη καὶ μεσοπυκνῶν μέσα του βιάζονταν σὲ αὐτοπαρουσίαση. Ἄν λαχτάρισε λίγων μηνῶν ζωὴ ἀκόμα, (καὶ τί ζωὴ!) ἦταν γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ κήρυγμά του, νὰ πῆ στὸ χαρτί κείνο πού αἰσθάνονταν μέσα του σὰ φῶς καὶ σὺν ἀλήθεια.

Ὁ Γ. Σκληρός, καὶ γιὰ τὸ ἔργο του θά μιλήσουν μ' εὐγνωμοσύνη καὶ σεβασμὸ οἱ κατοπινῆς γενεῆς, στάθηκεν ἓνας ἀπὸ τοὺς σταθεροτέρους μοχλοὺς γιὰ τὴν πνευματικὴν μας ἀναδημιουργία. Δυὸ μεγάλες προδρομικῆς φαινογενεῖες θά ἐπιπλεύσουν γιὰ τὸ φιλόσοφο τῆς ἱστορίας, πού θά θελήσῃ νὰ ἐρμηνέψῃ στὸ μέλλον τὴ βαθειὰ μετατροπὴ πού συντελέσθηκε στὸ νοητικὸ ἐπίπεδο τῆς φυλῆς μας ἀπ' ἐδῶ καὶ 15-20 χρόνια :

Ὁ Ψυχάρης καὶ ὁ Σκληρός.

Ἡ νέα πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία ἀνοίγονται διάπλατα τὰ πλεονεκτήματα τῆς σημερινῆς μας σκέψεως, οἱ νέες ἀξίες πού τείνουν σήμερον νὰ σπρώξουνε στὸ βάραθρον τῶν ἀχρηστων καὶ τῶν σκοριασμένων ὅλες τίς προλήψεις πού μᾶς κρατοῦσαν πίσω ἀπ' τὸν παγκόσμιο πολιτισμὸ καὶ τὴ σύγχρονη νοοτροπία, ὀφείλονται στὸ ἱερὸ κήρυγμα τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων. Καὶ στὴν ἐργασίαν αὐτὴ τὴν ἀπολυτικὴν ὁ ἓνας συμπλήρωσε τὸν ἄλλον.

Ὁ δημοτικισμὸς πού παρουσιάστηκε μὲ τὸν Ψυχάρη ἀνάμεσά μας σὰν ἐπαναστάσις καὶ σὰν ἐξαγνισμὸς θάτανε μιὰ τάσις μονόπλευρη καὶ ἀνολοκλήρωτη, χωρὶς τὸ κοινωνικὸ κήρυγμα τοῦ Σκληροῦ.

Κείνο πού ἀποστοργύλωσε καὶ ἀπόδωσε σαφέστερα τὴ σημασία μιᾶς ἐπαναστάσεως καθολικῆς ἐναντία στὴ μεσαιωνικὴ ρουτίνα, πού κατελοῦσεν ἄσχοπα ἢ ἀκίνητοῦσε τίς δυσνάμεις μας εἶνε ἡ διδασκαλία τοῦ Σκληροῦ.

Ἄν ὁ Ψυχάρης μὲ τὴν πλέρια καὶ φαιτηνὴ διδασκαλία του γκρέμισε μέσα μας τὴ γλωσσικὴ πρόληψιν καὶ συγχρονίζοντάς μας γλωσσικὰ μᾶς ἔδωσε τὴν πρώτη ὁρμὴ πρὸς τὸ χτύπημα τοῦ παλιοῦ καὶ τοῦ σάπιου, ὁ Σκληρός, πρὸ 12 περίπου χρόνων μὲ τὸ «Κοι-

(7) Ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Les Humbles». Paris, 1919.

ΣΗΜ. ΓΡΑΜ.— Στὶς 22 τοῦ Δεκεμβρίου (4/1/20).

νωνικό του ζήτημα», συμπληρώνοντας την επανάσταση του Ψυχάρη, μᾶς ὠθοῦσε στὸν ἠθικο-κοινωνικό συγχρονισμό μας.

Ἔτσι ἡ ὀλοκληρωτικὴ επανάσταση τὴν ὁποία συμπληρώνουμε σήμερα ἀπὸ ἀνάγκη βιολογικὴ μιᾶς προσαρμογῆς πρὸς τὶς συνθήκες πού δημιούργησε γιὰ τὸν κόσμον ὀλοκληρὸ ὁ νεώτερος πολιτισμός, εἶναι ἔργο τῶν δύο μεγάλων μοχλῶν τῆς συγχρονιστικῆς κινήσεως μέσα στὴ φυλὴ μας—τοῦ Ψυχάρη καὶ τοῦ Σκληροῦ.

Καὶ ὁ Σκληρὸς ἀπ' τὴν ἀποψη τῆς ὀλοκληρώσεως στάθηκεν ὁ πρῶτος ἰσόρροπος νεοέλληνας, ὁ προδρομικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ τύπου, πού τείνει νὰ πάρῃ ἡ φυλὴ ὑστερα ἀπ' τὶς δύο ἐπαναστάσεις, τὴ γλωσσικὴ καὶ τὴν ἠθικο-κοινωνικὴ.

Ὁ δημοτικιστὴς, ὁ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε μεσαιωνισμὸ γλωσσικὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν καθαρισμένων κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἀντιλήψεων.

Καὶ αὐτὲς οἱ δύο πνευματικὲς ἐπαναστάσεις μέσα σὲ μιὰ καρδιὰ τόσον ἀγνή καὶ ἕνα πνεῦμα τόσο διαλεκτικὸ καὶ ἄδολο, ὅπως ἦταν ἡ καρδιὰ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Σκληροῦ, δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ δημιουργήσουν μιὰ προσωπικότητα πού νὰ στέκεται σὰ μεσότοιχο καὶ σὰ σταθμὸς ἀνάμεσα στοὺς δύο μας κόσμους, τὸν παλιὸ μὲ τὴ μεσαιωνικὴ βαρβατίλα καὶ τὶς προλήψεις του καὶ τὸ νέο πού προβάλλει ὀλοένα ἀγνός, φωτεινὸς καὶ ὠραίος...

Τὰ λίγα μου αὐτὰ λόγια, γιὰ κείνον πού στάθηκεν ὁ πατέρας, ὁ δάσκαλος καὶ ὁ ὑψωτῆς μου, πόσο θὰ ἤθελα νὰ τοῦ γίνονταν τὸ ταπεινὸ λιβάνι πού θὰ μπορούσα νὰ κάψω ἐγὼ ὁ ἀνάξιος μαθητὴς του ἐπάνω στὸ ἅγιο χῶμα τοῦ τάφου του!

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, 25 ΔΕΚΕΜ. 1919.

Ι. ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

ΤΡΕΙΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΡΔΑΝΙΔΗ.—Ὁ Ἰορδανίδης πού μπορεί κανεὶς νὰ ὀνομάσει τὸ Δελμούζο τῆς Αἰγύπτου γιὰ τὴ παιδαγωγικὴ του δράση καὶ τὴν ἀντίδραση πού γεννήθηκε ἀπ' αὐτὴ μέσα στοὺς αἰώνιους κύκλους τῶν παπᾶδων, δασκάλων καὶ κάθε τύλων τῆς κοινωνικῆς παραδόσης, ἔδωσε μιὰ σειρά ἀπὸ τρεῖς διαλέξεις, τὸ Δεκέμβρη, στὴν αἴθουσα τοῦ «Πτολεμαίου» γιὰ τὸ παιδαγωγικὸ σύστημα τῆς Ἰταλίδος Μοντεσόρι.

Οἱ διαλέξεις αὐτὲς ὡς ἐκλαίκευση ἐπιστημονικοῦ θέματος σημείωσαν μιὰν ἀληθινὴν ἐπιτυχία. Χωρὶς ὁ ὀμιλητὴς νὰ παραμελήσει τὴν ἀκριβολογία καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ τοποθέτηση τῶν προβλημάτων πού εἶχε ν' ἀναπτύξει, ἔφτανε σὲ μιὰ ἀπλοποίηση τοῦ ὅσπου νὰ τὰ καταβάλλει ὡς τὸ ἐπίπεδο τῶν ἀκροατῶν του. Ἔτσι κατόρθωνε νὰ τοὺς πείθει καὶ νὰ τοὺς συνεπέρνει ὄχι σπάνια γοητευόντάς τους.

Τὸ σύστημα τῆς Μοντεσόρι πού εἶναι μιὰ θαυμασιὰ ὑπομονετικὴ μελέτη τῆς ψυχολογίας τοῦ μικροῦ παιδιοῦ (προορίζεται γιὰ παιδάκια 3 ἕως 7 ἐτῶν) καὶ ἡ ρύθμιση τῆς παιδαγωγικῆς πάνω στὰ πορίσματα τῆς μελέτης αὐτῆς, ξαπλώνεται ἀπὸ μερικὰ χρόνια σὲ πολλές χῶρες (πρὸ πάντων Ἰταλία, Ἑλβετία, Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ἀμερική). Ἀποτελεῖ ἀξιολογώτατη συναρμολόγηση καὶ στερεὸν οἰκοδόμημα τῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων τῆς λατρικῆς, φιλολογικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐπιστήμης βαλμένων ἀπὸ τὴ Μοντεσόρι σύμφωνα μ' ἕνα δικὸ τῆς ἁρμονικώτατο σχέδιο.

Ἀλλὰ τέτοιον εἶδος πράγματα δὲν εἶναι γιὰ νὰ χαρακτηρίζονται μόνο μὲ περισσότερο ἢ λιγώτερο ὠραία λόγια. Τὸ καλύτερο ἐγκώμιό τους εἶναι νὰ ἐφαρμοσθοῦν, νὰ γίνουν ἡ εὐεργεσία τῶν μικρῶν παιδιῶν μας. Καὶ τέτοιο σκοπὸ εἶπε, τελειώνοντας ὁ Ἰορδανίδης, πῶς ἔχουν οἱ ἐνθουσιώδεις διαλέξεις του.

ΜΙΑ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ.—Μᾶς ἔστειλαν γιὰ νὰ τὴ δημοσιέψουμε στὰ «Γράμματα» τὴν ἀκόλουθη προκήρυξη: «Εἰδοποιούμε ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος, πῶς ἰδρύθηκε «Σοσιαλιστικὸς Ὀμιλὸς Γυναικῶν» μὲ τοὺς ἀκόλουθους σκοποὺς:

α') Νὰ κάνει, μὲ τὴν κατάλληλη μόρφωση, ἱκανὲς τὶς γυναῖκες τοῦ τόπου μας νὰ γυρέψουν καὶ νὰ πιτύχουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας, πού πολιτικὲς προσωπικότητες ἢ πολιτικὲς ὀργανώσεις λένε πῶς ποθοῦν νὰ δώσουν στὶς γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος.

β') Νὰ ὀργανώσει σὲ ἐπαγγελματικὰ συνδικάτα ὅλες τὶς ἐργαζόμενες γυναῖκες τοῦ τόπου μὲ σκοπὸ νὰ καλυτερέψουν τὴν οἰκονομικὴ τους θέση.

γ') Νὰ ζητήσει νὰ καταργηθοῦν ὅλοι οἱ νόμοι πού περιορίζουν τὴν Ἑλλάδα τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας.

δ') Νάξει σχέσεις μὲ τὶς γυναικεῖες ὀργανώσεις ὅλου τοῦ κόσμου, πού ἔχουν πρόγραμμα τους, ὅπως ὁ Ὀμιλὸς μας, τὴν πνευματικὴν ἀνύψωση καὶ τὸ ξεσκελάβωμα τῆς Γυναίκας.

Σημείωση: Ὅσοι συμφωνεῖτε μὲ τὶς ἰδέες αὐτὲς, ἐλάτε ἢ γράψτε: ὀδὸς Παπαρηγοπούλου 15, «Σοσιαλιστικὸν Ὀμιλὸν Γυναικῶν» (Τμῆμα τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδος) Ἀθήνας.

Ἡ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ "ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝ"

Ὁ ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ εἶναι ἀναγνωρισμένος συγγραφέας στὴν ἑλληνικὴ φιλολογία. Οἱ γνώμες του λοιπὸν γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα μποροῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀντικειμενικὸ ἐνδιαφέρον πού δίνουν, νὰ θεωρηθοῦν ὅτι συμβάλουν στὸ νὰ μᾶς γνωρίσουν τὸ συγγραφέα τὸν ἴδιο. Μ' αὐτὴ τὴν πρόθεση, χωρὶς νὰ λέμε ὅτι συμμερίζομαστε ὅλες, τὶς δημοσιεύουμε.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΑΝ ΕΙΔΟΣ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ.

Μ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο πού εἶνε τὸ 2ο τοῦ 5ου τόμου, κλείνουν τὰ «Γράμματα». Κλείνει μιὰ περίοδος τους, ἀλλὰ ἡ νέα περίοδος τους πρόκειται νὰ ἄρχισι μὲ τέτοιες ὑποσχέσεις τοῦλάχιστο, πού νὰ μπορεῖ νὰ πει κανεὶς πῶς θὰ εἶναι καινούριο πράμα, κάτι πολὺ διαφορετικὸ, ὀλοσδιόλου ἀντίθετο μὲ τὴν παλιὰ.

Τὸ φυλλάδιο λοιπὸν αὐτὸ τῶν «Γραμμάτων» εἶναι ἕνας σταθμὸς γιὰ τὸ περιοδικὸ—ἕνας terminus, καλλίτερα. Δὲν ὑπάρχει καταλλήλοτερη στιγμή γιὰ νὰ κριθεῖ τὸ ἔργο τῶν «Γραμμάτων.» Μὲ λίγη δόση μάλιστα κακίας λέγω ὅτι ἀκίνδυνα μπορεῖτε νὰ κρίνετε τὰ «Γράμματα», νὰ τοὺς ἀρνηθεῖτε μάλιστα κάθε ἀξία, γιὰτὶ πρέπει νὰ εἶστε βέβαιοι πῶς δὲν θὰ σᾶς ἀπαντήσει κανεὶς ἐξ ὀνοματῶν τους. Ἡ παλιὰ περίοδος τους γίνεται ἀπὸ σήμερα ἀπρόσωπη.

Ἄν ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κρίνουν τὰ «Γράμματα», ὁ ὑποφαινόμενος μπορεῖ, εἶνε ὑποχρεωμένος θὰ ἔλεγον ἄλλοι, νὰ λογοδοτήσει γιὰ τὸ ἔργο τους. Θὰ πῶ λοιπὸν δύο λόγια γιὰ τὴν εὐθύνη πού σήκωσα ὄντας, στὴν ἀρχή, διαχειριστῆς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς συντάκτες καὶ κατόπιν ὁ Διευθυντῆς καὶ Διαχειριστῆς καὶ τὰ ἴδια «Γράμματα» αὐτοπροσώπως, καθὼς ἔλεγον μερικοὶ.

Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν τῶν «Γραμμάτων» (1911) ὑπῆρχε μιὰ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ. Πρὶν ἀπ' αὐτὴ ὑπῆρχε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἕνας φιλολογικὸς σύλλογος ξεχωριστομένος μὲ τὸν τίτλο «Νέα Ζωή» πού δημοσίευε ἕνα περιοδικὸ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα. Ἡ πρώτη (ἢ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τῶν «Γραμμάτων») βγήκε, ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴ δεύτερη («Νέα Ζωή») καὶ ἴδρυσε τὰ «Γράμματα». Φανερώθηκε, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε μ' ἕνα πρόγραμμα, μὲ μιὰ τ ἄ σ η: νὰ παρουσιάσει στὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ ἔργα πού νὰ μεταδίδουν τὴ σ υ γ κ ῖ ν η σ η, ἔργα Τέχνης πού μόνο σκοπὸ νὰ ἔχουν τὴν ἴδια Τέχνη, ὅπως τὰ πάντα ἐκπορεύονται ἀπὸ τὸ Μηδὲν καὶ αὐτὸ ἐπιτρέφουν, λέγει ὁ Θεολόγος. Αὐτὴ ἡ κατάσταση βάσταξε τρία χρόνια, ὥσπου συμπληρωθοῦν οἱ πρῶτοι δύο τόμοι τῶν «Γραμμάτων». Τότε, τὸ περιοδικὸ ἔκανε καλὴ καὶ πρὸ πάντων διαλεχτὴ φιγοῦρα.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου τόμου οἱ σύντροφοι ἄρχισαν νὰ κουράζονται. Ἀφήσανε, ἄλλοι ἀμέσως, ἄλλοι πρὸ ὕστερα τὰ «Γράμματα». (Ἄς μὲ συγχωρέσουν, μπορεῖ καὶ νὰ ἀπασχολοῦνταν μὲ ἄλλα ἔργα ἐπιτακτικότερα στὴ στιγμή ἐκεῖνη τῆς ζωῆς τους). Ἐμεῖνα σχεδὸν μόνος. Ἀπὸ τότε περνούσαμε μὲς ἀπὸ τὰ «Γράμματα» συνεργάτες πού ἔπαιρναν κάπως μεγάλο μέρος καὶ στὴ σύνταξη καὶ πορεία τοῦ περιοδικοῦ. Ἀλλὰ ἦταν διάττοντες, διαβατάρικα πουλιά. Καὶ ἐπειδὴ οἱ συνεργάτες αὐτοὶ, πολλοὶ τὸν ἀριθμὸ σὲ διαδοχικὴ μεταλλαγὴ, εἶχαν διάφορες ἀντιλήψεις καὶ προτιμήσεις, τὸ περιοδικὸ μὲν γέμισε ἀντιφάσεις καὶ ἀντιθετικὲς ποικιλίες. Δόθηκαν σὲ καιροὺς πολλὲς ὑποσχέσεις μελειῶν, ἐρευνῶν, δημοσιευμάτων καὶ οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς δὲν κρατήθηκαν. Σ' αὐτὴ βοήθησε καὶ τὸ μᾶκρος τοῦ

χρονικοῦ διαστήματος πὸν μεσολαβοῦσε μεταξὺ δύο φυλλαδίων. Ἔτσι οἱ ἀναγνώστες ἔσχασαν τὶς ὑποσχέσεις, ὅμως καὶ οἱ ὑποσχόμενοι δὲν πήγαιναν πίσω.

Διάφοροι πολὺ σοβαροὶ (γιὰ νὰ μὴν πῶ τραγικοὶ) ἄνθρωποι μὲ μέμφονται χωρὶς συγκατάβαση γι' αὐτὴ τὴν τακτικὴν. Ἡ κακὴ τους αὐτὴ διάθεση γιὰ μένα αὐξήσε πολὺ περισσότερο ὅταν εἶδαν ὅτι (πρὸ πάντων στὸ 4ο καὶ 5ο τόμο) ἀνοιξα τὶς πόρτες τοῦ περιοδικοῦ στοὺς νέους. Τοὺς ἔκαμα πλατεῖα πίστωση. Ἄλλὰ φταίω ἄρα γε μόνος ἐγὼ ἂν πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, οἱ περισσότεροι, βγήκανε ἀφερέγγυοι καὶ ὄχι λίγοι χρεωκόπησαν μάλιστα;

Καὶ δὴ ἔξομολογοῦμαι μὴν ἀδυναμία μου. Ἦθελα τὰ «Γράμματα» νὰ βγαίνουν πρὸ πάντων. Ἦθελα νὰ τὰ διατηρῶ στὴ ζωὴ. Καὶ φταίω ἄραγε μόνος ἐγὼ πάλι εἴτε γιατί πολλοὶ σοβαροὶ ἄνθρωποι τῆς τέχνης δὲν ἔρχονταν νὰ βάλουν τὸν ὄμο τους στὸ ἔργο μου, εἴτε γιατί τὸ «ρωμῆικο» δὲν παράγει ἀφθονοὺς τέτοιους; Ἐπειδὴ κανεὶς βέβαια δὲ θὰ μοῦ ἀρνηθεῖ, ὅσο κι' ἂν δὲ μὲ συμπαθᾷ, ὅτι στὰ «Γράμματα» ἦταν πάντα καλοπρόσδεχτο κάθε τάλαντο.

Ἄλλὰ εἴτε μόνος ἔνοχος, εἴτε μὲ συνένοχο ὅλη τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία μου ἀρέσει νὰ πάρω ἐπάνω μου ἓνα μεγάλο μέρος τῆς εὐθύνης. Καὶ λέγω καὶ ὁμολογῶ ἀπλᾶ αὐτὴ τὴ στιγμή πὸν κλείνω τὰ παλιὰ «Γράμματα» πὸς δὲν εἶμαι εὐχαριστήμενος συνολικᾶ ἀπὸ τὴν ἐργασία πὸν φάνηκε στὸ περιοδικὸ καὶ πὸς πολὴ σαβοῦρα μποροῦσε νὰ λείψει ἂν τὸ ἤθελα—καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ εἶχα θελήσει.

Ἄν μὲς στὶς σελίδες τοῦ φάνηκε κάτι καλὸ ἄς ἔχουν τὸ θάρρος νὰ τὸ ποῦν ἄλλοι.

Δυὸ λόγια γιὰ τὴ διαχείριση τοῦ περιοδικοῦ. Ὅλοι μας ἔξερομε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία δὲν ἔφτασε ἀκόμα στὸ σημεῖο ἐκεῖνο τῆς ἀνάπτυξης πὸν νὰ μπορεῖ νὰ συντηρεῖ ἓνα περιοδικό. Τὰ «Γράμματα» δὲν κατόρθωσαν ποτὲ μέχρι σήμερα νὰ βγάλουν τὰ ἔξοδα τους μὲ τὰ ἔσοδα τῶν συνδρομῶν καὶ τῆς πώλησης. Τὸ ἔλλειμμα σκεπαζότανε κάποτε ἀπὸ γενναιοδωροὺς χορηγοὺς πὸν μᾶς βοηθούσανε μὲ τόσο περισσότερη εὐγένεια ὅσο ἀπόλυτη ἦταν πάντα ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία μας ἀπέναντί τους.

Τυπώναμε κάθε φορὰ κανονικᾶ 500 ἀντίτυπα καὶ ἔξαιρετικᾶ 750. Πολλά, παρὰ πολλὰ ἐστέλλονταν δωρεὰ στοὺς τιτουλοῦχος «φιλολόγους» σύμφωνα μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἔθιμο.

✱

Δίπλ' ἀπὸ τὸ περιοδικὸ ὑπάρχουν καὶ «οἱ Ἐκδόσεις τῶν Γραμμάτων.» Ἐκεῖ μέσα ξεχωρίζουν μὲ τιμὴ, μοῦ φαίνεται τρία-τέσσερα βιβλία. Γενικᾶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπαναλάβει γιὰ τὶς ἐκδόσεις ὅσα εἶπα γιὰ τὸ ἴδιο τὸ περιοδικό.

✱

Ὅπωςδήποτε κλείνουν σήμερα τὰ «Γράμματα», κλείνει ἡ παλιὰ τους περίοδος, γιὰ ν' ἀρχίσει μιὰ νέα.

Ἄς πῶ μόνον πὸς ἡ νέα περίοδος δὲ θὰ συνεχίσει τὴν παλιὰ. Δὲ θέλω νὰ τὴ χαρακτηρίσω. Ἄμα ἀρχίσει καὶ ἐνσαρκωθεῖ σὲ παραγωγὴ ἄς τὴν κρίνουν ἄλλοι, ἄς κριθεῖ μόνη τῆς.

Μέσα σ'ἓνα-δυὸ μῆνες τὰ «Γράμματα» θὰ βγαίνουν λοιπὸν κάθε μῆνα. Θὰ προσπαθήσουν (γιὰ νὰ μιλήσω μόνον γιὰ τὴν ὁργάνωσή τους) νὰ φτιάσουν ὡς ὅλες τὶς ἑλληνικὲς γωνιὲς γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἔτσι τὴ δυνατότητα τουλάχιστο νὰ διαβάζονται ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας τοὺς φίλους τῆς σκέψης.

Αὐτὴ τὴ στιγμή σκέπτομαι μ' εὐγνωμοσύνη ὅλους ἐκείνους πὸν μὲ τὴ συνεργασία τους βοηθήσανε νὰ γνωριστοῦν τουλάχιστο τὰ «Γράμματα» ὡς περιοδικὸ πλατεῖας περιέργειας καὶ ἐνδιαφέρουσας προσπάθειας.

Καὶ...Καλὴν ἀντάμωση στὸ καινούριο ἔργο.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, 31 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1919.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΡΓΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1919

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ

== ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ. ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1919.
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΡΓΑΣ.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΓΕΡΗ «Laus Deo».	Σελ.	13
ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ Δυό σονέτα.		24
ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ Πάν.		97
		220
ΑΜΙΛΚΑ Τὰ Σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ παιδική χειροτεχνία τοῦ Α. Pabst.		159 272
Μ. ΒΑΛΣΑ Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα στὴν Τέχνη καὶ στὴ Φιλολογία.— Οἱ Πέρσαι τοῦ Δισχύλου στὴ Γαλλικὴ σκηνή. Γρ. Ξενοπούλου, Τὸ Μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας Ν. Νικολαΐδη, Τὸ Γαλάζιο Λουλούδι.		144 260 274
ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΗ Ὁ Ἑκπ. Ὁμιλος καὶ ὁ κ. Τριανταφυλλίδης.— Βιβλία καὶ Συγγραφεῖς.		157
ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ Σημειώσεις.		282
ΑΝΤ. ΓΙΑΛΟΥΡΗ Γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ Φάουστ ἀπὸ τὸν κ. Κ. Χατζόπουλο. Φυσεκάς.		81 211
Κ. Δ. Ἡ καντάδα.— Ὁ Ἀποστολάκη Ἐφφέντης. Ε. Η. Haeckel.		21 99
ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ Ὁ Σολωμὸς στὴν ἐποχὴ του.		43
Ε. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ Ἀπὸ τὶς «Ἐποχές».		56
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας κίνησις στὴν Αἴγυπτο.		129
ΗΟΝΡΑΤΗ ΕΝΔΡΕ Γιὰ ἓνα βιβλίον τοῦ κ. Χατζηδάκη.		205
ΓΙΑΓΚΟΥ ΗΛΙΑΔΗ Τὰ «Παράκαιρα» τοῦ Παλαμά.		258
Ι. ΙΟΥΔΑΝΙΔΗ Τὸ νέο ἀλφαβητάριον τοῦ Κράτους. Ὁ Γ. Σκληρὸς ἀπέθανε.		263 281
Ν. Α. ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΥ Ὁ Ἔρωτας τοῦ Μᾶξ Λάν.		1
Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ Τὸν Ἑβραϊὸν (50 Μ.Χ.).— Ὁ ἥλιος τοῦ ἀπογεύματος.— Ἕμενος. Δημητρίου Σωτήρος (162-150. Π. Χ.)		12 178
ΜΙΛΤ. ΚΡΕΝΔΙΡΟΠΟΥΛΟΥ Ἡ γυναῖκα εἶνε ἀνώτερη ἢ κατώτερη ἀπὸ τὸν ἄντρα;		93
Δ. ΚΥΤΙΚΑ Γιὰ ἓνα βιβλίον τοῦ κ. Χ. Α. Νομικοῦ.		146

DANIEL COHEN Egypte.— La Mer.— La Mer et l'Homme.— Crépuscule.		64
E. G. CAHEN Ὁ Henri Zisly καὶ ἡ Φυσικὴ ζωὴ. Cris dans la nuit humaine.		156 272
ΚΩΣΤ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗ Στὴν Κοντέσα ντὲ Νοάγη.		218
Φ. Λ. Ἄργας Πηλείας, «Διαβαίνοντας».		152
PHILÉAS LEBESGUE Souvenir. - L'enfant.— Le puits du village.— Le voyage.		38
ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ Ξεφύξιμα.		22
ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ Ὁ νοῦν νοήτω.— Δίλημμα.— Τοῦ πολέμου.		23
Α. ΜΑΡΣΕΛΟΥ Γιὰ τὰ νέα ἀναγνωστικά.— Μιὰ διάλεξι τοῦ κ. Δελμούζου. Κάτι γιὰ τὴ σημερινὴ μας γλωσσοεκπαιδευτικὴ κίνησις.		148 267
Α. Μ. Τὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο καὶ οἱ ἐκθέσεις.		269
ΜΕΝΑΛΚΑ Σταχυολογήματα καὶ σημειώσεις.		161
JEANNE MARQUÉS En lisant.		118
Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ Σάν ἄλλοτε.		182
ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Ὁλεθρος. Φθινόπωρο.— Ἡ στιγμὴ.— Τὸ μυστικὸ τῶν κρίνων.— Ἡ ἄσκημι γυ- ναῖκα μετὰ τὰ ὄρατα μαῦρα μάτια.— Τὸ ρόϊδι.— Τὰ γέλοια τοῦ τρελ- λοῦ.— Μπαλάντα.		8 220
Χ. Α. ΝΟΜΙΚΟΥ Κανδιάννα. Φοστάτ.		25 188
ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ Ἡ ζωὴ τοῦ Γουίλλιαμ Σαίξπηρα.		87
Δ. Π. Π. Ἡ ἔδρα τῆς Νεοελληνικῆς ἐπὶ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου.		157
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ Ἀπὸ τὰ «Δεκατετράστιχα».		169
ΑΡΓΑΣ ΠΗΛΕΙΑΣ Thomas de Quincey.		237
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΡΓΑ Σάν εἶδος Λογοδοσία.		283
ΠΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΙΝΟΥ Ὁ Joseph Rivière καὶ τὸ ἔργον του. Νέα βιβλία.— Μία ἀποκάλυψις. Νέα βιβλία.		113 153 279
Π. ΣΜΥΡΝΙΑΔΗ Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἐπὶ Βέλγιο.		96
ANDRÉ SPIRE Incantation.		38

AGOSTINO SINADINO		
Tombeau-Résurrection.		42
Elegia.		186
ΣΩΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ		
'Από τὴν «Αἰολικὴ Ἔρπα».—'Ωδὴ στὸν Ὅμηρο.		16
'Επίλογος σὲ κάποια βιβλία.		31
'Από τὴν «Αἰολικὴ Ἔρπα».		179
Μεταφραστικὲς προσπάθειες.		224
Δημοσθένους Βουτυράς.		229
'Επίλογος σὲ κάποια βιβλία.		236
ΘΡ. Ν. ΣΤΑΥΡΑΚΗ		
'Απὸ τὰ «Σοννέτα».—'Απὸ τὸ «Χορὸ τῆς Ζωῆς».		54
Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ		
'Ο Πλεχάνωφ καὶ ἡ ἐποχὴ του.		69
Μεθοδολογία.		198
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑ		
Τὸ Νεοελληνικὸ ἄρθρο.		78
'Ανομοίωση.		233
Ν. ΧΑΝΤΖΑΡΑ		
Μικρὰ εἰδύλλια.		22
CHARLES-ANDRÉ GROUAS		
L'antilogie d'un faune.		183
JOSEPH RIVIÈRE		
Le Mouvement Intellectuel en France.		115
»	»	251
HAN RYNER		
Conférence sur Gabriel Belot.		246
HENRI THUILE		
Notes sur la Littérature Française en 1919.		124
«Le Bestiaire ou Cortège d'Orphée».		255
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑΤΑ		
CONST. CAVAFY		
Πέντε ποιήματα μεταφρασμένα στὸ ἰταλικὸ ἀπὸ τὸν At. Catraro.		61
AL. MACEDONSKI		
'Η θλιβερὴ ρομάντσα, μετάφρ. Ἐρασιτέχνη.		65
ΛΕΩΝΙΔΑ ΑΝΤΡΕΪΕΦ		
Πῶς ἔβγαλε ἡ ἔχιδινα φαρμακερὰ δόντια.... Μετάφρ. Ἄθ. Σαραντίδη.		66
ΜΙΧΑΛΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΝΑΡΟΤΗ		
Σονέττο, μετάφ. Γ. Σπαταλά.		98
ΟΥΓΟΥ ΦΩΣΚΟΛΟΥ		
Στὴ Φλωρεντία.—Πρὸς τὴν ἐρωμένη, μετάφ. Γ. Σπαταλά.		98
ΑΓΑΘΙΟΥ		
'Επιγράμματα, Μετάφρ. Σίμου Μενάρδου.		216
COMTESSE DE NOAILLES		
Μιά βραδιά στὴ Βερόνα, μετάφ. Κωστὴ Παλαμά.		217
ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ		
Τετράστιχα, μετάφ. Παύλου Γνευτοῦ.		219
ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ		
'Απὸ τὰ Ρουμπαιγιά, μετάφ. Σωτήρη Σκίπη.		245
MARCEL MARTINET		
'Ανεμε Σεπτεμβριανέ.... Μετάφ. Γραμματιστή.		278